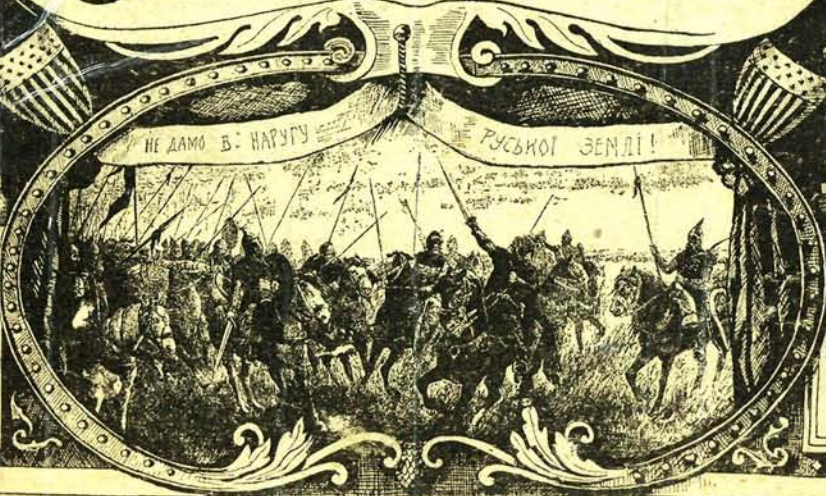

С О Д З В

А М Е Р И К А

1911 КАЛЕНДАРЬ

Телеграфічна адреса „EUROBANK“

Число телефону 5928 Lenox

BANK OF EUROPE

First Ave., cor. 74th St.,

New York City.

(ЕВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК)

Перший славянський Банк стейтовий в Америці під державним надзором.

Капітал акційний і сплачена надвижка	дол. 150,000.00
Гваранція акціонерів	„ 100,000.00
Вкладки	„ 500,000.00
Капітал акц., сплачена надвижка і гваранція акціон.	дол. 750,000.00

(Пів мільона доларів).

ПРИЙМАЄ щадничі вкладки на процент від одного доляра почавши.

ВІДСОТКИ від щадничих вкладок платить два рази до року 1 січня і 1 липня.

ЧЕКОВЕ КОНТО від \$100. почавши.

ВИМІНЮЄ чужі гроші.

ПРОДАЄ І КУПУЄ цінні папери і купони.

ВИСТАВЛЯЄ дрефти до всіх частин світа, передовсім до Галичини, Буковини і Росії.

ПОСИЛАЄ ГРОШІ до Європи, передовсім до Галичини, Буковини, Росії і до всіх частин світа.

ПОСИЛАЄ ГРОШІ ТЕЛЕГРАФІЧНО.

УДІЛЯЄ найліпших рад і інформацій для подорожуючих в Америку до Європи і виїжджаючим в Європу до Америки. — ПИШІТЬ ПО ШИФКАРТИ.

ПРОДАЄ ВЛАСНІ ЧЕКИ для подорожи (Traveler's Checks).

УДІЛЮЄ позичок на реальности і цінні папери.

ПОЛАГОДЖУЄ судові і військові справи старокраєві і американські.

ВИРАБЛЯЄ паспорти і помагає при стараню ся о папери горожанські (Citizen papers).

КОЛЕКТУЄ пейду.

ПЕРЕПИСНА У ВСІХ МОВАХ СЕРЕДНОЇ ЄВРОПИ.

BANK OF EUROPE

Начальник: ЙОСИФ ПИТЛІЄ,

директор Центрального банку чеських щадниць і Банку „Bohemia“ в Празі.

Години урядові: від 9 до 3 а понадто в понеділок, четвер і суботу 7 до 9 веч.

Головні банкові получения в Австрії

„ВОНЕМИА“ акційний банк в Празі, одинокий австрійським правительством концесіонований банк для охорони емігрантів.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК ЧЕСКИХ ШАДНИЦЬ В ПРАЗІ

(Ústřední banka českých spořitelén)

ві своїми філіями: у Відні, Львові, Прагові, Чернівцях, Берні і Триесті.

Загальний оборот Центрального банку чеських щадниць виносив в посліднім році 6,342,510,000.00 (шість тисяч триста сорок мільонів корон).

Акціонерами того банку є 1233 австрійських банків, між котрими знаходять ся всі більші руські банки як: Товариство взаїмного кредиту „Дністеръ“ у Львові, Краєвий Союз Кредитовий у Львові, Союз руських хліборобських спілок на Буковині „Селяньска Каса“ в Чернівцях, Лемківський банк в Новім Санчи, Кредитное Общество „Самопомощь“ въ Станиславові і много иньших.

КАЛЕНДАР
ДЛЯ
АМЕРИКАНСЬКИХ РУСИНІВ
НА РІК
1911
Зладив А. Цурковський
Наклад Руського Нар. Союза
1910.
З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ”
184 Hudson St., — New York

Покровитель і почитний член Р. Н. С.
Іх Преосв. Стеф. Сотер Ортинський,
перший руський Єпископ в Америці.

ГОЛОВНИЙ УРЯД „Р. Н. СОЮЗА.”

Головний управитель: **о. Мих. Балог**,
R. 9, Box 8, Butler, Pa.

Предсідатель: **Дмитро Калітула**,
McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька: **Марія Черемшак**,
Trenton, N. J.

Місто-предсідатель: **Іван Мартон**,
Whiting, Ind.

Секретар рекорд.: **Теодозій Лабовський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінансовий: **Семен Ядловский**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр: **Алексі. Шаршонь**,
524 Pine and Franklin St., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія: **о. В. Балог**, Вай-
тінг, Інд. — **Евген Гвоздик**, Скрентон,
Па. — **Теодозій Каськів**, Ньюарк, Н. Дж.

Радні: **Іван Глова**, Шамокін, Па. — **А.
Стефанович**, Ембрідж, Па. — **Й. Ялечко**,
Реймі, Па. — **С. Митренко**, Оліфант, Па
— **В. Левчик**, Елізабет, Н. Дж. — **А. До-
бош**, Лансфорд, Па.

Організатор: **Ілько Моранець**,
1441 Emma Street, Chicago, Ill.

Редак. руськ. „Свободи“: **О. Стеткевич**,
184 Hudson Str., New York, N. Y.

Редактор слов. „Свободи“: **Андр. Гела**,
184 Hudson St., New York, N. Y.

Управ. друкарні: **Константин Кирчів**,
184 Hudson Str., New York, N. Y.

Руський Народний Союз в Америці

се одинака наша правдиво руська орга-
нізація, оснсв. 1894 р., числить тепер
понад 15 тисяч членів і складає ся з вис-
ше 290 місцевих поважних братств.

Посмертне \$1000 — за жену \$400 і инь-
ші заповоги!

„Руський Народний Союз“ видав на по-
смертне, заповоги в разі каліцтва, неспо-
сібности до праці і т. п. в протягу послід-
них двох літ суму 208.739.36 долярів.

**РУСИНИ,
ВСТУПАЙТЕ ДО РУСЬК. Н. СОЮЗА!**

— — Записуйте діти — —
до „Руського Молодечого Союзу”.

Пануюча планета.

Пануючою планетою в році 1911 є Марс. Зі всіх планет сонішного світа є Марс найподібнішою до нашої землі хоч є багато менший. Віддалений від сонця півтора раза так далеко, як наша земля і потребує 687 днів, щоби обійти сонце довкола. На Марсі добачують астрономи много рівних смуг, подібних до каналів і з того зачали догадуватись, що на Марсі живуть люди. Літа Марса бувають сухі. Весна суха і зимна з приморозками і вітрами. Літо горяче і ночі теплі. Осінь суха і з приморозками хоч в падолисті буває тепло. Зима суха але дуже нестала.

Весна зачинає ся дня 21. марта
о 7 год. 31 мін. вечер.

Літо зачинає ся дня 22. червня
о 3 год. 12 мін. по полудни.

В.	Сінь	1	Зає ся дня 24. вересня
С.	25	12	Татія 54 мін. рано.
Ч.	26	13	Єрме ся дня 23. грудня
П.	27	14	
С.	28	15	2 год. 30 мін. в ночи.

Н. 29 1
П. 30 1
В. 31 1

Затьми в 1911 році.

році 1911 буде всего лиш дві за- сонця:

1) Цілковита затьма 28-го цвѣтня, а буде в Вашингтоні лиш як мала кова затьма аж до заходу сонця.

2) Обручкова затьма сонця 21-го Злутня у нас не видна.

Пости русько-нат. в 1911 р.

Святий вечір перед Богояв.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікн. гл. Йоан. Кр.

В день Воздвиженя Ч. Кр.

Пилипівка.

Середа і п'ятниця кожного тижня кромі загальниць.

. Національні свята в 3л. Державах.

1. січня — Новий Рік.
12. лютого — уродини Лінкольна.
22. лютого — уродини Вашингтона.
30. мая — день украшування гробів.
4. червня — річниця проклямованя независимости.
4. вересня — робітницький день.
30. падолиста — день подяки.
25. грудня — Різдво.

НАКАЗАНІ СВЯТА.

1 січень: Новий Рік, святкує ся в усіх стейтах, винявши: Massachusetts, Minnesota, Mississippi і New Hampshire, та дистрикты: Columbia, Arizona і New Mexico.

8 січень: Річниця битви під Нью Орлінс: в Louisiana-ї.

19 січень: Уродини генерала Lee: Florida, Georgia, North і South Carolina, Virginia і Alabama.

12 лютий: Уродини Лінкольна: Colorado, Connecticut, Delaware, Illinois, Kansas, Minnesota, New Jersey, New York, North Dakota, Pennsylvania, Washington, Wyoming.

22 лютий: Уродини Вашингтона: В усіх стейтах і дистриктах, винявши Mississippi, де урочистість обходять лиш по школах.

Третий вівторок у лютім: Весняні правибори: Pennsylvania.

2 марець: Річниця независимости Тексасу: Texas.

Цвѣтень (Велика Пятниця): Alabama, Delaware, Louisiana, Maryland, Pennsylvania, Tennessee.

19 цвѣтень: День патріотів: Maine, Massachusetts.

21 цвѣтень: Річниця битви під San Jacinto; Texas.

26 цвѣтень: День памяток: Alabama, Florida, Georgia, Mississippi.

10 май: День памяток: North і South Carolina.

Май (друга пятниця): День звязковий: Tennessee.

20 май: Річниця підписання мекленбурської декларації незалежності: North Carolina.

Май (остання п'ятниця): День піонерів: Montana (у школах).

30 май: День прикрашення гробів: В усіх стейтах, територіях і дистриктах, винявши: Florida, Georgia, Idaho, Louisiana, Mississippi, North і South Carolina, Tennessee, Texas.

3 червень: Уродини Джеферсона Давіса: Florida, Georgia, Alabama, Mississippi, Tennessee, Texas, South Carolina.

4 червень: Річниця проголошення незалежності: Загально.

24 червень: День піонерів: Utah.

16 серпня: Річниця битви під Bennington: Vermont.

6 вересень: День робітників: В усіх стейтах і територіях, з винятком: North Dakota.

Вересень (перший вівторок): Прамисбори: Wisconsin. В Michigan лиш в літах з парним числом.

12 вересня: „Old-Defenders Day“: в Baltimore, Md.

1 листопад: Всіх святих: Louisiana.

Листопад: Загальні вибори: в Arizona, California, Colorado, Delaware, Florida, Idaho, (Illinois лишень в Chicago, Springfield і East St. Louis), Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maryland, Michigan, Minnesota, Missouri, Montana, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, North Dakota, Ohio (від 5.30 рано ли-

шень до 9 год. рано), Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, West Virginia, Washington, Wisconsin і Wyoming — в літах, в яких відбуваються вибори. В році 1911 в стейтах, в котрих відбуваються вибори, сим днем є 2-ий листопад.

Листопад: День подяки (Thanksgiving Day) — звичайно четвертий четвер в місяці листопаді: Загально.

25 грудень: Різдво: Загально.

„Arbor Day“ є святом в: Arizona, Maine, Maryland, New Mexico, Wisconsin, Wyoming; дату свята означає губернатор. — В Texas: 22 лютий; Nebraska: 22 цвітень; Utah: 15 май; Montana: другий вівторок в маю; Georgia: перша п'ятниця в грудню; Oklahoma: п'ятниця по другім понеділку в місяці марти; Arkansas: перша субота в марти.

Кожда субота від 12-ої години в полудне є приказаним святом: California: в публичних урядах. Illinois: (в містах з 200.000 або більше мешканцями), Maryland, Michigan, New York, New Jersey, Ohio, Rhode Island, Virginia, Louisiana і Missouri: в містах з 100.000 або більше мешканцями. Те ж саме для стейтових і повітових урядів в Colorado: підчас місяців червень, липень і серпень. Indiana: від першої суботи в червні до останньої суботи в жовтні включно для всіх публичних урядів в містах з 100.000 більше мешканцями.

Січень. — January.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвяти лат.
Н.	1	19	Груд. Нед. Отець.	Новий Рік 1911.
П.	2	20	Пред. Рожд. Ігнат.	Макария
В.	3	21	Юліяни муч.	Геновефи
С.	4	22	Анастасії вел.	Тита
Ч.	5	23	10 муч. в Криті	Емілія
П.	6	24	Нав. Р. Хр. (С. веч.)	Трох Королів
С.	7	25	Рожд. Ісуса Хр.	Лукияна
Н.	8	26	Нед. по Р. С. П. Бог.	Н. 1. по 3 Кор. ☽
П.	9	27	Сьв. Стефана	Мартияни
В.	10	28	2000 муч. в Ником.	Павла пуст.
С.	11	29	14.000 дітей убит.	Гігівія
Ч.	12	30	Анизії мучен.	Гонорати
П.	13	31	Мелянії римл. преп.	Ілярія
С.	14	1	Січ. Н. Рік. Вас. В.	Фелікса ☽
Н.	15	2	Н. 30. по С. і п. Бог.	Н. 2. по 3 К. Ант.
П.	16	3	Малахії прор.	Приски
В.	17	4	Собор 70 Апост.	Фердинанда
С.	18	5	Навечеріє Богояв.	Фабіяна
Ч.	19	6	Богояв. Господне	Генрика
П.	20	7	Соб. сьв. Івана Кр.	Вінкентія
С.	21	8	Суб. по Бог. Еміл.	Агнішки
Н.	22	9	Н. по Богоявл. Под.	Нед. 3. по 3 К. С
П.	23	10	Григорія еп. Нис.	Обруч. Пр. Д. М.
В.	24	11	† Теодозія преп.	Тимотея
С.	25	12	Татіяни м. Евпрак.	Наверн. Павла
Ч.	26	13	Єрмила і Стратон.	Полікарпа
П.	27	14	Отець св. Отд. Бог.	Івана Хризост.
С.	28	15	Павла Тівейск. пр.	Кароля Вел.
Н.	29	16	Н. 31. по С. П. в. П.	Н. 4. по 3 К. Фр.
П.	30	17	† Антонія пр. Вел.	Мартини ☽
В.	31	18	Атаназія і Кирила	Петра з Нолі

Столітний календар.

Перший тиждень зимно, хмарно і дощ, в половині місяця сильні морози, від 20 до 27 сніг, потім дощ і сніг аж до кінця.

Зміни місяця.

І-ша чверть 8-го о год. 12.31 рано

Повня 14-го о год. 4.37 веч.

Посл. чверть 22-го о год. 12.31 рано

Нів 30-го о год. 3.55 рано.

Пропамятні дні.

1. 1863. Знесене невільництва в Злучених Держ.

11. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церк. писатель.

1888. † Осип Юрій Федькович, поет.

14. 1648. Відз гетьмана Богдана Хмельницького до Києва.

17. 1706. * Бен. Франклін.

18. 1654. Переяславська рада.

22. 1803. † Кир. Розумовський, послідний гетьман України.

23. 1667. Андрусівська умова.

28. 1734. † Данило Апостол, укр. гетьман.

1790 * поет Петро Артимовський Гулак.

1879 † Павло Чубинський, укр. письменник.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО ДО РУСЬКО НАРОДНОГО СОЮЗА!

Лютий. — February.

Дні	п	ст.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.
С.	1	19		Січень. Макарія	Ігнатія еп.
Ч.	2	20		† Евтимія преп.	Марії Громн.
П.	3	21		Максима ісп. Евг.	Власія еп.
С.	4	22		Тимотея ап. Анаст.	Андрея Кор. Анс.
Н.	5	23		Н. 32. по С. (О. Зак.)	Н. 5. по 3 Кор.
П.	6	24		Ксенії преп.	Дороти ☽
В.	7	25		† Григорія Богосл.	Ромуальда
С.	8	26		Ксенофонта преп.	Івана з Мальти
Ч.	9	27		† Пер. мощ Іоан. З.	Апольолії
П.	10	28		Єфрема сирина	Схолястики
С.	11	29		Пер. мощ Ігнатія В.	Лукияна
Н.	12	30		Н. о м. і Ф. Трох Сьв.	Нед. старозап.
П.	13	31		Кира і Йоана безср.	Юліани муч. ☼
В.	14	1		Лютий. Трифона	Валентія сьвщ
С.	15	2		Стрітенє Господне	Фавстіна
Ч.	16	3		Симона Бог. і Анни	Юліана папи
П.	17	4		Іздора преп.	Алексія
С.	18	5		Агати муч.	Симеона
Н.	19	6		Н. о блуд. сині. Вук.	Нед. мясопуст.
П.	20	7		Партенія еписк.	Леона еписк.
В.	21	8		Теодора страт. влм.	Елеонори ☾
С.	22	9		Никиф. Отд. Стріт.	Столпці Петра
Ч.	23	10		Харлампія муч.	Романа і Петр. Д
П.	24	11		Власія свщм.	Матія ап
С.	25	12		Мелетія преп. С. з.	Анастасії д.
Н.	26	13		Нед. мясопустна.	Нед. запустна
П.	27	14		Авксентія препод.	Леандра
В.	28	15		Онисима апост.	Романа опат.

Столїтний календар.

Хмарно і дощ, від 9 до 12 гарно, 13 до 18 сніг і вітер, зимніє, 21 дощ, опісля сніг і досить зимно.

Зміна місяця.

1-ша чверть 6-го о год. 7.38 рано

Повня 13-го о год. 4.48 рано

Послїдна чверть 20-го о год. 9.55 веч.

Нїв 28-го о год. 6.42 веч.

Пропамятні дні.

1789. Вашингтон вибраний перший раз президентом Зл. Д.
- 1812 * поет Евген Гребінка.
1793. другий поділ Польщі, прилучене до Росії Волині й Поділя.
- † Марко Каганець в Корошци, пробитий багнетами трьох жандармів.
- 1809 * Абрагам Лінкольн
- 1907 † поет Пантелеймон Куліш.
- 1898 воєнний корабель Мейн вилетів у воздух; початок війни Зл. Держав з Іспанією.

19. 1795. перший „День Подяки” в Зл. Дер.

20. 1054 Ярослав Мудрий, великий князь київський.

22. 1732. * Гр. Вашингтон

25. 1795. † Георгий (Юрий) Кониский, білоруський єпископ.

26. 1608. † кн. Константин Острожський; 1897 † Петро Стасюк в Чернівці, пробитий жандармом підчас виборів до парламенту.

Марець. — March.

Дні	н.	ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.
С.	1	16	Лютый. Памфіла	Середа Поп. ☉
Ч.	2	17	Теодора Тирона м.	Симліц. і Єлени
П.	3	18	Льва папи римск.	Кунігунди
С.	4	19	Архипа апост.	Казимира
Н.	5	20	Нед. сиропустна.	Нед. вступна
П.	6	21	Тимотея (Поч. пост.)	Виктора муч.
В.	7	22	Петра і Анастазія	Томи з Аквину
С.	8	23	Поликарпа свцм.	Івана Бож. ☽
Ч.	9	24	† Обр. глави Ів. Кр.	Франціски
П.	10	25	Тарасія арх.	40 мучеників
С.	11	26	Порфирія преп.	Катарин. Бонов.
Н.	12	27	1. Н. посту. Прокоп.	Нед. суха. Григ.
П.	13	28	Василія испов.	Никифора
В.	14	1	Марець. Евдокиї	Матильди
С.	15	2	Тео эта свцм.	Льовгіна муч. ☽
Ч.	16	3	Евтропія, Клеоніка	Кирияка діяк.
П.	17	4	Герасима, Пав. і Юл.	Гертруди
С.	18	5	Конона муч.	Крилла, Едварда
Н.	19	6	2. Н. посту. 42 муч.	Нед. глуха. Йос.
П.	20	7	Василія, Еврема	Іоахима
В.	21	8	Теофілякта преп.	Венедикта
С.	22	9	† 40 муч. в Севаст.	Павла еписк.
Ч.	23	10	Кондрата муч.	Вікторіяна ☾
П.	24	11	Софронія патр.	Гавриїла арх.
С.	25	12	Теофана испов.	Благовіщ. Пр. Д.
Н.	26	13	3. Н. п. (Крестоп.)	Нед. середопіст.
П.	27	14	Венедикта преп.	Рчперта
В.	28	15	Агапія і 6 муч.	Сикста папи
С.	29	16	Савина і Папи	Евстахія опат.
Ч.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина
П.	31	18	Кирила Брусал.	Корнелія

Столітний календар.

Починає ся зимними днями ранком, по пол. відлига; 8 і 9 дощ і сніг; від 10 до 28 гарно, ночі однак зимні; ошісля погода нестала.

Зміни місяця.

І-ша чверть 7-го о год. 5.12 веч.
Повня 14-го о год. 6.09 веч.
Посл. чверть 22-го о год. 6.37 веч.
Нів 30-го о год. 6.48 рано.

Пропамятні дні.

1. 1386 перша злука Литви з Польщею.
2. 1861 знесенє кріпацтва в Росії.
3. 1811 * поет Антін Могильницький.
4. 1791 Вермонт прийнятий як стейт до Юнії.
5. 1770 різня в Бостоні.
8. 1814 * Тарас Шевченко.
9. 1861 † Тарас Шевченко (50-літня річн. смерти).

15. 1669. Дамян Многогрішний вибраний гетьманом України.
- 1820 Мейн прийнято як стейт.
17. 1896 † поет Петро Ніщинський.
1776. Бритийські війська втікають з Бостону.
20. 1681 полковник Іван Богун відніс побіду над Поляками під Винницею.
21. 1907 † історик Володимир Антонович.
25. 1609. відкрито ріку Гудзон.

Р. Н. СОЮЗ ПЛАТИТЬ 1000 ДОЛ. ПОСМЕРТНОГО.

Цвітень. — April.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
С.	1	19	Марець. Хризанта	Гугова еп.
Н.	2	20	4. Н. посту. Ог. в С.	Нед. чорна. Фр.
П.	3	21	Якова преп.	Рихарда
В.	4	22	Василія свщм.	Ізидора еп.
С.	5	23	Нікона (Іноклди)	Вінкентія
Ч.	6	24	Захарія і Якова	Келестина)
П.	7	25	Благовіщенє П. Д.	Епіфанія еп.
С.	8	26	Соб. Гавр. Суб А	Діонізія еп.
Н.	9	27	5. Н. посту. Матрон.	Нед. цвітна
П.	10	28	Іларіона преп.	Езехіла прор.
В.	11	29	Марка еписк.	Леона папи р.
С.	12	30	Івана лісгвенника	Константина еп.
Ч.	13	31	Інатія еписк.	Юстина В Ч. ☉
П.	14	1	Цвітень. Марії	Вел. Пятниця
С.	15	2	Тита преп. Суб. Лк.	Анаст. В. Суб
Н.	16	3	Нед. цвітна. (Вай)	Великдень
П.	17	4	Йосифа іспов.	Понед. світлий
В.	18	5	Теодула і Агат. муч.	Апольонія
С.	19	6	Евтихія преп.	Гермогена
Ч.	20	7	Георгія Вел. Четв.	Агвінки
П.	21	8	Велика Пятниця	Анзельма еп. С
С.	22	9	Евксихія В. Суб.	Сотера і Кая
Н.	23	10	Воскр. І. Х. (Велик.)	І. Н. по Велик.
П.	24	11	Понед. світл.	Георгія муч.
В.	25	12	Второк світлий	Марка еп.
С.	26	13	Артемона свщм.	Кліта і Марк.
Ч.	27	14	Мартина н. р.	Анастасії
П.	28	15	Аристарха ап.	Віталія ☉
С.	29	16	Аганії, Ірин. і Х.	Петра м.
Н.	30	17	Н. 2. по Вос. (Тѣми)	2. Н. по Велик.

Столітний календар.

До 10-го нічні приморозки, опісля до 19 лагідно, від 20 до 29 іней і острый воздух, потім гарно і приятно.

Зміни місяця.

І-ша чверть 6-го о год. 12.06 веч.

Повня 13-го о год. 8.47 рано.

Посл. чверть 21-го о год. 12.46 рано.

Нів 28-го о год. 4.36 веч.

Пропамятні дні.

1. 1789. з'організовано першу Палату Послів в Нью Йорку.

4. 1704. появилася перша часопись в Америкі.

7. 1889. † поет Володимир Шашкевич.

14. 1847. арештованє Тараса Шевченка.

1790. † Бен'ямін Франклін.

18. 1906. Землетрус в Сан Франціско, Кал.

19. 1885. † історик Микола Костомарів.

25. 1622 † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний; 1910 † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький.

26. 1657. † київський митрополит Сильвестер Косів.

27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький.

ОРГАНІЗУЙТЕ НОВІ ВІДДІЛИ Р. Н. СОЮЗА!

Май. — May.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. нат.	Сьвята лат.
П.	1	18	Цьвітень. Івана	Филипа і Якова
В.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназія, Зигм.
С.	3	20	Теодора тріхона	Знайд. ч. Креста
Ч.	4	21	Януарія сьвщм.	Фльоріана і Мон.
П.	5	22	Теодора Сякеота	Пія папи рим. 5
С.	6	23	† Георгія вмуч.	Івана в Олію.
Н.	7	24	Н. 3. по Пасці мир.	3. Н. по Вел. Фл.
П.	8	25	† Марка ап. і еванг.	Станіслава еп. м.
В.	9	26	Василія сьвщмуч.	Григорія Бог.
С.	10	27	Симеона сьвщмуч.	Ізидора ор.
Ч.	11	28	Ясона і Соспат. ап.	Беатрикси
П.	12	29	9 муч. в Кизиці	Панкратія муч.
С.	13	30	† Якова ап.	Серватія м. ☿
Н.	14	1	Май. Н. 4. О розсл.	4. Н. по Вел. Бон.
П.	15	2	Атаназія архиеп.	Софії і 3 доч. еї
В.	16	3	† Теодозія преп.	Івана Непом.
С.	17	4	Пелягії преполмуч.	Пасхалія
П.	18	5	Ірини мучен.	Фелікса
П.	19	6	Йова многострад.	Келестина
С.	20	7	Акакія П. знак с. К.	Бернарда
Н.	21	8	Н. 5. Осамарян. † Ів.	5. Н. по Велик. С
П.	22	9	† Пер. м. Николая	Юлії пап.
В.	23	10	† Симеона Зилот. ап.	Дезидерія ^{крест.}
С.	24	11	Мокія сьвщм.	Іванни вд. ^{дві}
Ч.	25	12	Епіфанія преп.	Вознесенє І. Хр.
П.	26	13	Гликерії муч.	Филипа Нер.
С.	27	14	Ізидора муч.	Івана папи р.
Н.	28	15	Н. 6. О сліпородж.	6. Н. по Вел. ☉
П.	29	16	Теодора і Модеста	Теодори і Макс.
В.	30	17	Андроніка ап.	Фелікса п. р.
С.	31	18	Теодота Юлії і пр.	Петронелі

Столітний календар.

1-го і 2-го гарно, опісля хмарно і холодно до 8-го, від 14-го до 20-го зимно, від 21 до 29 тепло, 30 і 31 приморозок.

Зміни місяця.

І-ша чверть 5-го о год. 7.24 рано.

Повня 13-го о год. 12.20 рано.

Пос. чверть 21-го о год. 3.23 рано.

Нів 28-го о год. 12.35 рано.

Пропамятні дні.

1648 вибрано Богдана Хмельницького гетьманом.

4. 1838 викуп Шевченка з кріпацтва.

5. 1886 * поет Сидір Воробкевич.

6. 1910 † поет Борис Грінченко.

10. 1865 кінець дом. війни в Зл. Дер.

13. 1607 перша англійська колонія в Джемставн, в Америці.

1648 реєстрові козаки під проводом Кречковського злучили ся з Хмельницьким.

14. 1648 битва на Жовтих Водах; 1875 Шевченко дістає амністію.

15. 1638 перша Острияніца над По-

ляками під Голтвою; 1848 знесене панцини в Галичині.

16. 1817 * історик і поет Микола Костомарів.

18. 1861 перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій Горі коло Канева над Дніпром.

21. 1506 † Христоф Колумб.

24. 1886 віддане до публ. ужитку моста на Іст Рівер в Нью Йорку.

1125 † кн. Володимир Мономах.

26. 1648 перша побіда Богдана Хмельницького під Корсунем.

28. 1722 заведено на Україні т. зв. „малоросійську колегію“.

Червень. — June.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свѣта гр. кат.	Свѣта лат.
Ч.	1	19	Май. Вознес. І. Хр	Симеон і Теоб.
П.	2	20	Талалея м.	Еразма муч.
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди ☽
Н.	4	22	Н. 7. Св. Отець в Н.	Зелені свѣта
П.	5	23	Михайла ісцов.	Понед. Зел. свѣ.
В.	6	24	Симеона пр. Медет.	Норберта
С.	7	25	† 3 Об. ч. гл. Івана К.	Роберта і Теодот.
Ч.	8	26	Карпа ап.	Медарда
П.	9	27	Терапонта свщмуч.	Феліціана
С.	10	28	Никити пр. <i>С. ус.</i>	Вікторві і Марґ.
Н.	11	29	Н. Пятдес. (Зел. С.)	І. Н. по 3. П. Г. ☽
П.	12	30	Понед. Пр. Тройци	Василіда і Онуф
В.	13	31	Єрмія ап., Єрмея м.	Антонія з Падви
С.	14	1	Червень. Юстина	Василія Вел.
Ч.	15	2	Никифора преп.	Боже Тіло
П.	16	3	Лукліяна і проч. м.	Францішка
С.	17	4	Митрофана преп.	Адольфа еп.
Н.	18	5	Н. І. по Сош. Всіхс.	2. Н. по Зел. свѣ.
П.	19	6	Висаріона <i>П. пост.</i>	Гервазія і Пр. С
В.	20	7	Теодота свщмуч.	Реґіні
С.	21	8	Теодора стр. вмуч	Альойзія
Ч.	22	9	† Киріла <i>Пр. Евх.</i>	Павліна еп.
П.	23	10	Тимотея свщмуч.	Зенона і Аґріп.
С.	24	11	† Вартоломея і Вар.	Рожд. Івана Кр.
Н.	25	12	Н. 2. по С. Пр. Евх.	3. Нед. по Зел. с.
П.	26	13	Акилини муч.	Івана і Павла ☽
В.	27	14	Єлисея прор. і Мет.	Володислава
С.	28	15	Амоса прор. і Єрон.	Леона п. р.
Ч.	29	16	Тихона чудотв. еп.	Петра і Павл. Ап.
П.	30	17	† Мануїла <i>С. П. Б.</i>	Ємілії м. і Лукин.

Столітний календар.

Починає ся зимними днями і ночами та до 9-го хмарно, опісля по кількох зимних днях починає ся тепло, яке триває до кінця місяця.

Зміни місяця.

І-ша чверть 3-го о год. 4.15 веч.

Повня 11-го о год. 4.01 веч.

Посл. чверть 19-го о год. 3.01 веч.

Нів 26-го о год. 7.30 рано.

Пропамятні дні.

5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору.

7. 1843. † поет Марк. Шапкевич.

8. 1653. побіда Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом.

11. 1876 указ, яким заборонено в Росії друкувати україн. книжки.

14. 1722 † гетьман Іван Скоропадський; 1891 † письмен. Василь Мова.

1777 прийнято звiзди і пiаси, як американський прапор.

17. 1895 † учений Михайло Драгоманів.

18. 1569 Люблинська Унія; 1709 зруйноване старої (чортотлицької) Січи.

23. 1870. † поет Амврозій Метлинський.

24. 1651. надав Б. Хмельницький привілей братській школі в Києві.

27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом; 1672 Самійлович вибраний гетьманом.

28. 1768. Залізник і Гонта добули Уманя.

29. 1651. початок битви під Берестечком; 1898 заведене виїмкового стану в Галичині.

Липень. — July.

Дні	н. ст.	с. ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята лат.
С.	1	18	Червень. Леонтия	Теобальда
Н.	2	19	Н. 3. по Сош. †Юди	4. Нед. по Сош.
П.	3	20	Методия свщмуч.	Геліодора і Ан. ☽
В.	4	21	Юліяна муч.	Флявіяна і Удал.
С.	5	22	Евсевія свщм.	Івана і Павла
Ч.	6	23	Агрипинія м.	Ісаї пр. і Домін.
П.	7	24	Рожд. с. Івана Кр.	Івана з Дуклі
С.	8	25	Февронії прм.	Єлизавети кор.
Н.	9	26	Н. 4. по Сош. Давид.	5. Н. по С. Кир.
П.	10	27	Самсона преп.	Амалії і 7 Брат. м.
В.	11	28	Кира і Йоана безср.	Пія п. і Пеляг. ☽
С.	12	29	Петра і Павла св. А.	Івана і Гвальб.
Ч.	13	30	Собор 12 Апост.	Маргарити
П.	14	1	Липень. Космі і Д.	Бонавентури
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіслане апост.
Н.	16	3	Н. 5. по Сош. Якивт.	6. Н. по С. П. Д. М.
П.	17	4	Андрея крит. Март.	Алексея
В.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фрид.
С.	19	6	† Атаназія атоцьск.	Вінкентія ☾
Ч.	20	7	Томи і Акакія пр.	Єроніма і Чесл.
П.	21	8	Прокопія вмуч.	Правседи
С.	22	9	Панкратія свщм.	Марії Магдал.
Н.	23	10	Н. 6. по Сош. † Ант.	7. Н. по Сош. Ап.
П.	24	11	Евфимії муч.	Христини діви
В.	25	12	Прокла і Іларія м.	Якова Ап. ☾
С.	26	13	Собор арх. Гавриїла	Успеніє с. Анни
Ч.	27	14	Акили ап.	Пантелеймона
П.	28	15	† Володимира равн.	Іннокентія
С.	29	16	Атиногена муч.	Марти діви
Н.	30	17	Н. 7. по С. і С. От. 6С.	8. Н. по С. Абдон.
П.	31	18	Еміліяна муч.	Ігнатія

Столітний календар.

Початково в день і в ночі велике го-
рячо, майже щоденно бурі, від 13 до 28
хмарно і холодно та трохи дощу, від 29
до 31 слота.

Зміни місяця.

І-ша чверть 3-го о год. 3.31 рано.
Повня 11-го о год. 7.04 рано.
Посл. чверть 19-го о год. 12.41 рано.
Нів 25-го о год. 2.23 веч.

Пропамятні дні.

2. 1881. Замордованє Гарфільда.
4. 1776. Проклямація незалежності.
1826. † Т. Джеферзон.
- 1831 † І. Монрое.
7. 1659 побіда Івана Виговського над Москалями під Конотопами.
9. 1651. наказний гетьман Іван Бо-

гун виводить козацькі полки з під Бере-
стечка, кінець берестецької битви.

10. 1649. початок облоги Збаража;
1709 битва під Полтавою.
15. 1015 † вел. кн. Володимир Ве-
ликий.
17. 1902. рільні страйки в східній
Галичині.
27. 972. згода князя Сьвятослава з
Греками.

ОБЕЗПЕЧУЙТЕ ДІТИ В РУСЬКІМ МОЛОДЕЧІМ СОЮЗІ.

Серпень. — August.

Дат.	н. ст.	с. ст.	Свѣта гр. кат.	Свѣта лат.
В.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.
С.	2	20	† Глиї пророка	Альфонса
Ч.	3	21	Івана Симеона	Стефана м.
П.	4	22	Марії Магдалини	Домініка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
Н.	6	24	Н. 8. по С. † Бор. і Гл.	9. Н. по С. Преоб.
П.	7	25	† Успеніє св. Анни	Кастана і п.
В.	8	26	Єрмолай свч.	Кирияка і проч.
С.	9	27	† Пантелеймона	Романа муч.
Ч.	10	28	Прохора і Ніканора	Лаврентія м. ☉
П.	11	29	Калника муч.	Сузанни муч.
С.	12	30	Силі і Силуана ап.	Кляри дѣви
Н.	13	31	Н. 9. по С. Євдоким.	10. Н. по С. Іпол.
П.	14	1	Серпень † П. Ч. К.	Евзевія ісп.
В.	15	2	Пер. мощ. св. Стеф.	Внебовз. Пр. Д.
С.	16	3	Ісаакія. Далмата	Роха іспов.
Ч.	17	4	7 Отрок. в Ефезі	Ліберата і В. С
П.	18	5	Євсигнія Пред. П.	Аган. м. і Єлени
С.	19	6	Преображенє Гос.	Бенігні і Юлія
Н.	20	7	Н. 10. по Сош. Дом.	11. Н. по С. Берн.
П.	21	8	Єміліяна еп.	Кирияки і Іван.
В.	22	9	† Матея ап.	Тимотея і Філ.
С.	23	10	Лаврентія архдяк.	Захей і Филипа
Ч.	24	11	Євѣла дяк.	Вартоломея ☉
П.	25	12	Фотія і Аникити м.	Людвика корол.
С.	26	13	Максима преп.	Зефірина і Рожн
Н.	27	14	Н. 11. по С. Михея	Н. 12. по С. П. с. К.
П.	28	15	Успенє Пр. Д. М.	Августина еп.
В.	29	16	Нерукотвор. Обр. Г.	Усікн. Ів. Кр.
С.	30	17	Мпрона муч.	Фелікса муч.
Ч.	31	18	Флора і Лавра	Гаймунда м. ☽

Столітний календар.

З початку мрачно, в день гарно і тепло, в половині місяця і при кінці досить горячо.

Зміни місяця.

І-ша чверть 1-го о год. 5.40 веч.

Повня 9-го о год. 9.05 веч.

Посл. чверть 17-го о год. 6.21 рано.

Нів 23-го о год. 10.25 веч.

І-ша чверть 31-го о год. 10.31 рано.

Пропамятні дні.

3. 1856 * письменник Іван Франко.
5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький.
6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом.
8. 1834 * поет Юрій Федькович.
10. 1680. † отаман Іван Сірко; 1907 † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок).
11. 1792. переселенє Запорозців над ріку Кубань.
13. 1723. Полуботок прибув до Петербурга; 1873 † поет Антін Могильницький.

15—16 1649. побіда Хмельницького під Зборовом.

16. 1657. Юрій Хмельницький вибран. гетьманом.

17. 1651. чорна рада Б. Хмельницького на Масловім Броді; 1772 прилучено Галичину до Австрії.

18. 1836. * письменник Олександр Кониський.

20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основяненко.

25. 1399. битва Витовта з Татарами над Вореклою.

30—31. 1648. побіда Хмельницького під Пилявцями.

Вересень. — September.

Дні	н	с	Свята гр. кат.	Свята лат.
П.	1	19	Серпень. Андрея	Іли і Егідія
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.
Н.	3	21	Н. 12. по Сош. Тадея	13. Н. по С. Брон.
П.	4	22	Агатоніка м.	Розалії дівч.
В.	5	23	Лупам. Ірин. с. О. У.	Вікторина муч.
С.	6	24	Евтихія свщм.	Захарія прор.
Ч.	7	25	Вартол. і Тита ап.	Регіни дівч.
П.	8	26	Адріана і Натал. м.	Рожд. Пр. Д. ☉
С.	9	27	Пімена пр.	Северина і орг.
Н.	10	28	Н. 13. по С. Август.	Н. 14. по С. Ник.
П.	11	29	† Усієн. гл. Івана К.	Прота і Якова
В.	12	30	Александра, Павла	Івідона
С.	13	31	† Полож. пояс. П. Д.	Товії
Ч.	14	1	Вересень. Симеона	Воздвиж. Ч. Кр.
П.	15	2	Маманта муч. і Ів.	Нікодема м. ☾
С.	16	3	Антима свщм.	Корнелія м.
Н.	17	4	Н. 14. по С. Вавили	Н. 15. по С. Зн. Ф.
П.	18	5	Захарія прор. і Єл.	Томи і Йосифа
В.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп.
С.	20	7	Созонта м. Пр. Рож	Евстахія
Ч.	21	8	Рождество Пр. Д. М.	Матея ап.
П.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Віл. ☽
С.	23	10	Минодори С. п. Воз.	Теклі дівч.
Н.	24	11	Н. 15. по С. Іп. В. Ч. К.	Н. 16. по С. Волод.
П.	25	12	Автонома свщм.	Клеоф муч.
В.	26	13	Корнелія сщч.	Кипріяна і Йос.
С.	27	14	Воздвиж. Ч. Креста	Косми і Даміяна
Ч.	28	15	Никити вмуч.	Вацлава
П.	29	16	Евфимії вмуч.	Михаїла Арх.
С.	30	17	Софії, Вір. Над. і Л.	Ероніма діяк. ☽

Столітний календар.

Від 1-го до 13-го гарно, опісля трохи холодно, однак в недовзі знова гарно аж до 27-го; потім хмарно і слота.

Зміни місяця.

Повня 8-го о год. 10.07 рано.

Посл. чверть 15-го о год. 12.01 рано.

Нів 22-го о год. 8.28 рано.

І-ша чверть 30-го о год. 5.19 рано.

Пропамятні дні.

2. 1657. похорон Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом; 1812 * письменник Іван Вагилевич.

3. 1709. † гетьман Іван Мазепа.

6. 1901. замордоване Меккінлея.

10. 1769 * поет Іван Котляревський.

11. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

12. 1903. відкрито торжественно в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському.

14. 1867. † письменник Опанас Маркович.

15. 1907 † письменник і драматичний артист, Іван Тобилевич (Карпенко Карий).

16. 1658. рада в Гадячі, 1854 * Іван Тобилевич.

27. 1651. білоцерківська угода.

Р. Н. С. ВИПЛАТИВ ЗА ПОСЛ. ДВА РОКИ БІЛЬШЕ ЯК \$200.000 ЗАПОМОГ.
КОЖДИЙ ЩИРИЙ РУСИН В АМЕРИЦІ Є ЧЛЕНОМ Р. Н. СОЮЗА.

Жовтень. — October.

Дні	н.	ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
Н.	1	18	Верес. Н. 16. по С.	Н. 17. по С. Рем.
П.	2	19	Трофима, Саватія	Ангела ст. Леод.
В.	3	20	Евстатія і Плакид.	Кандида муч.
С.	4	21	Кондрата ап. О. Воз.	Франція ісп.
Ч.	5	22	Фоки, Йоани прор.	Плакида муч.
П.	6	23	† Зачат. Івана Кр.	Брунона м.
С.	7	24	Теклі первмч.	Юстини діви
Н.	8	25	Н. 17. по С. Евфроз.	Н. 18. по С. Бр. ☿
П.	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.
В.	10	27	Калістрата м.	Франца Борґ.
С.	11	28	Харитона преп.	Германа еп.
Ч.	12	29	Хірика преп.	Максиміліана
П.	13	30	Григорія свмч.	Едварда кор.
С.	14	1	Жовтень. † Покр.	Калікста пап.
Н.	15	2	Н. 18. по С. Кипр.	Н. 19. по Сош. С
П.	16	3	Дионізія свмч.	ґаля Флора
В.	17	4	Єротей свмч.	Ядвіґи
С.	18	5	Харитини муч.	Луки Єванг.
Ч.	19	6	† Томи апост.	Петра з Алькан.
П.	20	7	Серґія і Вакха муч.	Капра і Ірини
С.	21	8	Пеляґії преп.	Уршулі муч.
Н.	22	9	Н. 19. по С. † Якова	Н. 20. по С. Ів. ☉
П.	23	10	Євґлампія і Євґлампії	Івана Капістр.
В.	24	11	Філіпа діяк.	Рафаїла Арх.
С.	25	12	Црва, Андроніка	Криспи і Крисп.
Ч.	26	13	Карпа і Папили	Евариста пап.
П.	27	14	† Назарія і Параск.	Івана Кант.
С.	28	15	Лукияна пресв.	Симеона і Юди
Н.	29	16	Н. 20. по С. і От. 7. С.	Н. 21. по С. Нарк
П.	30	17	Осії прор.	Маркила ☽
В.	31	18	† Луки апост.	Вольфганґа

Столітний календар.

З початку неприємно, від 10 до 17 приморозки, опісля гарні дні; 25-го зимно, 26 гарно, від 27-го до кінця досить зимно.

Зміни місяця.

Повня 7-го о год. 10.22 веч.

Посл. чверть 14-го о год. 5.57 веч.

Нів 21-го о год. 10.20 веч.

І-ша чверть 30-го о год. 12.52 рано.

Пропамятні дні.

1. 1807. Перший парохід на Гудзоні Фултона.

1877. † учений О. Бодянський.

2. 1833. Перша желізниця в Злуч. Державах.

12. 1492. Колумб відкриває Америку.

14. 1624. напад Запорозжців на Царгород.

16. 1848. Богдан Хмельницький почав облогу Львова.

20. 1814. * письменник Яків Головацький.

22. 1596. Берестейська унія.

25. 1682. основане міста Філядельфія, Па.

27. 1858. * президент Рузвельт.

29. 1894. † учений Омелян Огоновський.

ХТО ЛЮБИТЬ СВОЮ РІДНЮ — ОБЕЗПЕЧУЄ ЇЇ БУДУЧНІСТЬ І ТОМУ НАЛЕЖИТЬ ДО Р. Н. СОЮЗА.

Падолист. — November.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
С.	1	19	Жовтень. Йоїлапр.	Всіх Святих
Ч.	2	20	Артемія вмуч.	<i>День задум.</i>
П.	3	21	Гляріона. преп.	Губерта
С.	4	22	Аверкія і 7 О. в Еф.	Кароля Бором.
Н.	5	23	Н. 21. по С: †Якова	Н. 22. по С. Зах.
П.	6	24	Арети муч	Леонарда. ☉
В.	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуляна
С.	8	26	Димитрія великом.	Северина
Ч.	9	27	Нестора муч.	Теодора
П.	10	28	† Терента і Параск.	Андрея з Ав.
С.	11	29	Анастасій муч.	Мартина еп.
Н.	12	30	Н. 22. по С. Зинов.	Н. 23. по С. Март.
П.	13	31	Стахія, Амп., Урв.	Дидака €
В.	14	1	Падолист Косми	Йосафата еп.
С.	15	2	Аквентина і пр. муч.	Леопольда
Ч.	16	3	Акепсими, Йосифа	Едмунда
П.	17	4	Йоанікія, Нікандр.	Сальомеї
С.	18	5	Галактіона муч.	Оттона
Н.	19	6	Н. 23. по С. Павла	Н. 24. по С. Єлиз.
П.	20	7	Лазара преп. і Єрен.	Фелікса ☉
В.	21	8	Соб. Арх. Михаїла	Введене Богор.
С.	22	9	Онпсифора і Порф.	Киликії
Ч.	23	10	Ераста і Олімпа ап.	Климент пап.
П.	24	11	Мини, Віктора	Івана в. Крест.
С.	25	12	† Йосафата сщм.	Катарини діви
Н.	26	13	Н. 24. по С. † Ів. Зл.	Н. 25. по С. Петр.
П.	27	14	† Филіпа ап. (П. н.)	Валеріяна
В.	28	15	Гурія, Самона	Руфіна
С.	29	16	† Матея ап. і еванг.	Сатурна ☽
Ч.	30	17	Григорія еписк.	Андрея ап.

Столітний календар.

До 10-го досить холодно, пополудня однак приятні, від 11-го ранками мрачно, ошісля до 18-го дощ, дальше до 30 морози, пополудня приятні, сонічні.

Зміни місяця.

Повня 6-го о год. 9.59 веч.

Посл. чверть 13-го о год. 1.30 рано.

Нів 20-го о год. 3.00 веч.

І-ша чверть 28-го о год. 7.52 веч.

Пропамятні дні.

3. 1908. През. Тафт вибраний.

1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова; 1848 барикади у Львові; 1885 † поет Микола Устиянович.

6. 1811 * поет Марніян Шашкевич (100-літні роковини уродин).

10. 1709. здобуте Батурина Москалями; 1834 † Іван Котляревський.

11. 1893. † поет Леонід Глібів.

15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замость.

16. 1625. куруківська угода; 1709 Ів. Скоропадський вибраний гетьманом.

17. 1800. Перше зібране Конгресу в Вашингтоні.

18. 1838. * письменник Іван Нечуй-Левіцький.

19. 1698. † гетьман Петро Дорошенко.

23. 1873. † учений М. Максимович.

25. 1783. Англійські війська уступають з Нью Йорку.

28. 1776. Вашингтон переходить ріку Делевар.

29. 1778. * Григорій Квітка-Основяненко.

Грудень. — December.

Дні	н. ст.	с. ст.	Свята гр. кат.	Свята лат.
П.	1	18	Подолист. Плят.	Елігія
С.	2	19	Авдія, Варлаама	Баб'яни
Н.	3	20	Н. 25. по С. Григор.	Нед. 1. Адвенту.
П.	4	21	Воведенє Пр. Д. М.	Барвари муч.
В.	5	22	Филимона, Кікклії	Сави
С.	6	23	Амфілоха, Григор.	Николая еп. ☉
Ч.	7	24	Катерини, Меркур.	Амврозія
П.	8	25	Климентя От. Вов.	Неп. Зач. Пр. Д.
С.	9	26	Алипа	Валерії і Леокад.
Н.	10	27	Н. 26. по С. Якова	Нед. 2. Адвенту.
П.	11	28	Стефана прм.	Дамазія пап.
В.	12	29	Парамона, Філум.	Синезія муч. ☾
С.	13	30	† Андрея ап.	Луки муч.
Ч.	14	1	Грудень. Наума	Івана від Креста
П.	15	2	Аввакума прор.	Евзевія і Форт.
С.	16	3	Софонія прор.	Аделяйди
Н.	17	4	Н. 27. по С. Варвари	Нед. 3. Адвенту.
П.	18	5	† Сави осьви.	Граціяна еп.
В.	19	6	Николая Чудотв.	Фавста
С.	20	7	Амврозія еп.	Теофіля і Ам. ☉
Ч.	21	8	Патапія, Предп. З.	Томи ап.
П.	22	9	Зачатє Пр. Д. М.	Спиридіона еп.
С.	23	10	Міни, Ермогена	Вікторії Віг. Р.
Н.	24	11	Н. 28. по С. і Праот.	Н. 4. Адв. Ад. і Е.
П.	25	12	Спиридіона прер.	Рожд. І. Христа
В.	26	13	Евстрат., Евгени	Сьв. Стефана
С.	27	14	Тирса, Левка, Фід.	Івана еванг.
Ч.	28	15	Елевтерія свмч.	Дітий уб. в В. ☽
П.	29	16	Аггея прор.	Томи
С.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.
Н.	31	18	Н. 29. п. С. і с. О. п. Р.	Н. по Рож. Сильє

Столітний календар.

Починає ся морозами, опісля хмарно і дощі, 10-го сніг, опісля морози до 19-го, 20 і 21 дощ, від 23 зимно до кінця.

Зміни місяця.

Повня 5-го о год. 11.2 веч.

Посл. чверть 12-го о год. 11.56 рано.

Нів 20-го о год. 9.51 рано.

І-ша чверть 28-го о год. 12.58 веч.

Пропамятні дні.

3. 1848. † Евген Гребінка.
4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожа.
6. 1830. * письменник Данило Мордовець.
7. 1811. * поет Микола Устиянович.
8. 1868. заснованє тов. „Просьвіта” у Львові.

14. 1799. † Гр. Вашингтон.
16. 1773 викиненє в море англійського чаю в Бостоні.
19. 1240 зруйнував Батий Київ.
21. 1764 скасованє гетьманщини.
28. 1824 † наказний гетьман Павло Полуботок.
31. 1637 † гетьман Павлюк.

ОБОВ'ЯЗКОМ КОЖДОГО ЧЛЕНА Є ПРИДБАТИ ХОТЬ ДВОХ НОВИХ ЧЛЕНІВ ЗА РІК ДО Р. Н. СОЮЗА.

ТИСЯЧІ ВДІВ І СИРІТ БЛАГОСЛОВИТЬ Р. Н. СОЮЗ.

1911.

І знов Новий Рік
До нас витає,
Та що несе нам?
Ох! ко-б ми знали!
Чи нові злидні?
Хто його знає?
Чи нові кривди,
Горе, печали?

А нам би час вже
Долі діждатись!
Час-би вже було
Скинуть найдани
І стати паном
Своєї хати
Та загоїти
Всі наші рани.

Щоби-ж у щастю
Сей Рік зачати,
Ми староруським
Пра-празвичаєм
(Бо треба чейже
Дещо сказати)
З глибини серця
Так всім желаєм:

Усім Вам нині,
Всі русьні люди,
Богач, чи бідний,
Пани, чи хлопи,
В кого лиш серце
Бесь руське в груди,
Найменше жити
Літ хоч дві копи.

Желаєм сего
І Вашим рідним,
Синам і дочкам,
Дітям і внукам,
Божої ласки
Всім єї гідним,
Кінця терпінням
І Вашим мунам.

Щоби нишені
Вам аж тріщали,
Достатку повно
Було в коморі,
Щоб гаразд, щасте
Вам всім сіяли,
Як там на небі
Сіяють зорі.

Щоб добро плило
Наче в стодоли
І не забракло
Хліба, ні соли.
І не навідав
Нашої хати
Ворог тяженький,
Роздор проклятий.

Нехай зростає
Серед народа
Віра, надія,
Любов і згода,
Щоб в дні тривоги
Стояли люди
Серце при серцю,
Грудь попри груди.

Щоб в хвилях горя,
В чорній зневірі
Шукали сонця
Крізь хмари сірі.
І навіть в бурі,
Хоч громи грають,
Не попадали
В кігті отчаю.

Нехай зростає
Скрізь по Вкраїні
Науки чисте,
Ясне промінє,
Щоб не чорніли
Пітьми безкраї,
Де ворог зради
Сіть розпинає.

Щоб в сьвітлі сонця
Ми обновились
І серцем чистим
Духом скріпились
І йшли промінним
Шляхом спасеня
До правди, волі
І воскресеня!

Руський Нар. Союз.

Страхи в Америці.

О п о в і д а н е.

На далеких Вестах Сполучених Держав довелось мені стрінути чоловіка, котрий всім був, всего пробував і зазнав скільки пригод, що не списав би їх на воловій шкурі. Служив при американським війську, був рибалкою, майнером в золотих майнах холодної Аляски, моряком, державним урядником, фермером, „кавбойом” і Бог його зна’ чим. Найважнійше одначе то се, що був він мабуть першим Українцем, родженим на американській землі. Звав ся Джьов Івенд, але його справдішне імя було Осип Івендюк. Коли ми пізнали ся, мав 65 літ. З його паперів я довідав ся, що старий родив ся в державі Огайо, а його родичі походили з таращанського уїзда, кїевської губернії. Старий показував мені навіть їх пашпорт, який переховував, наче яку сьвятощ. Родичі померли йому коли мав 9 літ і малий хлопчина був спонуканий піти поміж чужі люди і від 9. року життя працювати на шматок хліба. Проте й не

дивниця, що зовсім з’американізував ся. Забув навіть матірню мову. Аж коли пізнав ся зі мною, коли я засьпівав йому кілька українських пісень, почав собі пригадувати деякі слова. Тоді то сильно почав інтересувати його старий край. Я мусів все оповідати йому, що відносило ся до історії, порядків і звичаїв нашого народа. За те старий розказував мені пригоди зі свого життя, з яких одну хочу отсе переказати.

* * *

Одного вечора ми сиділи перед невеличкою хаткою „кавбоїв” в полудневій Монтені і розмовляли про страхи. Я розказував, які то забобонні люде живуть доси в старім краю, як там вірують в духи, ходячих вмерців, чортяків і тим подібних страхів. Мій старий товариш пакав люльку, кивав головою і підсьміхав ся під вузом.

Довго думав каліф над жалобою вола і осла. То насуплював грізно брови, то гладивсь по сивій бороді, шукаючи у голові відповіді.

Вкінці промовив:

— Ваша жалоба справедлива. Розумію ваше негодованє та мушу вам сказати, що дуже тяжко вам поміч подати. Годді мені видавати якої небудь заборони, бо за сим стоїть прастарий звичай. Люди справді прозивають вас дураками і моя заборона не вдіє нічого. Але послухайте: Іди, ти Гайрі на схід нашого краю, а ти Гур-Кур на захід, та шукайте на своїй мандрівці чоловіка глушого, чим ви. По семи днях приходіть назад і розкажіть вислід ваших глядань. Аж тоді я буду міг рішити, як воно має бути на будуче.

Проминуло сім днів і знов стояли віл і осел перед пишним престолом каліфа.

— Зачинайте — промовив каліф. — Я — говорив Гайрі — був свідком такої пригоди. У суді судили чоловіка. Мав він украсти другому мішок золота. Його звязали і привели на суд. Обжалований звиняв ся сим, що його не було тоді дома, коли се сталось; був він у своєї матери.

— Коли так — сказав судія — приведіть сюди його матір. Я знаю її як набожну і чесну жінку і вона відкриє нам усю правду; неправди вона не скаже.

І судії післали за матерію.

— Скажи-ж, могутий пане: чи не глупі сі люди, коли вони думають, що мати схоче свідчити проти сина. Мені здаєть ся, вони глушші чим воли і осли.

— Правда по твоїй стороні — сказав каліф. Щож більше ти бачив?

— Я пішов дальше — продовжав віл і зайшов у город, де вибирали нового городського старшину. Люди товпились по городі, слідно було, що щось не щоденне дієть ся. Вкінці я побачив, як старого голову зловили та зараз присудили, що він за свою негідну працю має бути спалений на кострі. Як загадали, так і зділали. Відтак вибрали нового, який

зложив приреченє, що буде дбати про загальне добро і совісно свій обовязок сповняти. Раділи отже усі, що мають другого голову, який певно буде лучший, чим перший.

Чи ти віриш в се — розумний каліфе, що се правда? Та що сей новий голова додержить обітницї та дбати-ме більше про добро людей, як про своє власне? Чи не є сі люди глушші від нас?

Задумавсь каліф та не відповів нічого. По хвилі дав рукою знак, щоб і віл, Гур-Кур, забрав голос.

Поважно розпочав віл:

— Я пас ся на зеленій леваді, любуючись свіжою запашною травою, коли тут знайшлись недалеко від мене хлопець і дівчина. Він говорив до неї, коли вона похитувала лиш головою.

— Я люблю тебе, більш усего на світі, моя мила і присягну тобі, коли собі сего від мене жадаєш. Але вона й чути про се не хотіла.

— Він лиш так говорить, обіцяє а о серцю його, хто там знає? — думала дівчина.

Мовби догадавсь хлопець, що у дівчини на думці та закликав:

— Ні, любя, не думай так, присягаю оттут, що усе буду тебе так горячо любити як тепер! Повір мені!

Коли се дівчина почула, склонила голову на грудь хлопця а горячий поцілуй, який хлопець зложив на устах дівчини, мав бути свідомством їх правдивої, щирої любови.

— Скажи, каліфе — сказав Гур-Кур — чи хлопець, що таке говорив, присягаючи навіть, не є глушший від осла? Чи він — думаєш — додержить слова? А вона, що на таке повірила, чи не є така сама?

— Досить, — сказав каліф.

— Правда по вашій стороні. І закликаюсь на бороду великого Пророка, що від нині ніякий музулманин, не буде смів визивати вашого імени. Ідїть!

І оба відійшли.

Е. Г.

Е м і г р а н т и.

Весна. Вітрець цілує скибу,
мінить ся воздух; сонце сяє;
чабан кладе нову колибу;
бренить пчола, сошілка грає —
жите, краса — аж любо! любо!

Село німе. З під стріх не ве ся
синявий дим; лиш в ряди-годи
завиє пес — усе здригне ся
і з хиж несесь квиліне: хліба!

О горе вам, раби загонів,
як що весна до вас загляне
з гостинцем нужди! Зойки дзвонів,
розпучний плач і повінь мукі
в селі бушують наче п'яні
весняні ріки. Знявши руки,
стоїш страдальче, ждеш віради
з небес... Безумний! Ангел смерти
твердий як сталь! Питай поради
в німих чепіг.....

Коби то хорі
кохані діти дати жерти
неситій скибі!... Кожда груди
налита в щерть мужицьким потом,
а чим платити?... Холодна злуда
і лютий голод — плід знемоги...

* * *

Сонце жевріло; хижки купались
в яснім полумю. Бачилось, сьвято:
тихо, ні звука. В селі роздались
здавлені стогни. Наче підтяте
серпом колосе — вирнула квола
з села громада. Люди ридали;
пси скавуліли; діти май-голі
з острахом бігли, з жахом питали:
„мамо, скажіть нам, де ми ідемо?“
— Цитьте, далеко, в гості, за море,
в гарну країну — може найдемо
долю.....”

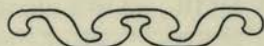
Як ива, що гиле клонить,
мовчки схилилась жалісна мати.
Взяла на руки кволу дитину,
другій подала клуночок шмата —
І з лютим болем пішла.....

* * *

Ішли, ішли, пси скавуліли;
жінки ридали, рвали волос;
скигліли діти; старці мліли;
газди заперли в грудях голос,
а в оці сяли люті муки:
пекучий біль і пропасть горя.
Стали працатись. Господи правий!
Хто змірить глибіню смутку — розкуки
хлопського серця? чи ті, що ронять
облудні сльози над їх трунвою?
Ой, доведе ся важко платити
за кожду сльозу з хлопської вії!
Навчиш ся, кате, колись цінити
кров — піт страдальців, — пожди!
Пішли.

І де загириш люта доле,
нещасний люд? Чи відьма горя
піде за ним еше й за море,
з ярмом рабства? Гірка недоле!
Остань вже тут! Тебе пригорне
у нас вельможний пан, неситий,
і п'явка — жид. А там — хто знає.....
а може й там не зле гуляє
шляхотський кнут?.....

Ішли бліді, сумні — як змори,
а в слід за ними вило горе,
і с'яв кривавий блиск багнетів.

Зачароване місце.

Билиця, розказана дячком з українського села.

Йй Богу, вже надоїло розказувати. Та що-ж ви думаете? — справді докучило: розказуй і розказуй і розказуй і годі відчепити ся! Ну, добре, я розкажу, але вже, бігме, в останній раз. Ось ви говорили про те, що чоловік може перемогти, як повідають, нечисту силу. Воно правда, бувають часом на світі всякі пригоди; але не говоріть сього: як захоче диявольська сила запоморочити чоловіка, то так запоморочить, йй Богу, запоморочить. От послушайте. Нас всіх у батька було четверо; я тоді був ще дурень, мав всього одинацять літ... ні й не одинацять: памятаю як нині, як раз побіг рачки та став гавкати наче собака, а батько покрутили головою тай кажуть:

„Ой Хомо, Хомо, тебе вже женити пора, а ти дурієш як лошачок!”

Дід був ще тоді жвавий і — най йому на тамтїм світі легко гикнеть ся — досить кріпкий на ноги. Бувало задумає, е... та що-ж так розказувати? — один добуває з печі цілу годину вуглики до своєї люльки, а другий побіг за чимось за комору. Що-ж справді!... Я-ж вас не неволив, самі мене просили. „Як слухати, то слухати!”

Батько ще з початку весни повезли тютюн у Крим продавати. (Давно, як ще не було залізниць возили люди з України в Крим, над Чорне Море тютюн, а відтам привозили сіль; їх звали чумаками). Не памятаю тільки, два чи три вози вони набрали, а тютюн був тоді дорогий. Зі собою взяли мого трилітнього брата — приучувати вже з малку чумакувати, а дома лишив ся: дід, мати, я, брат тай ще брат.

Дід засіяв баштан (баштан, значить поле, де ростуть кавуни і дині,) при самій дорозі, а сам перебрав ся жити до куреня (курень, значить тут буда в поли, або колиба). Взяв і нас зі собою обганяти воробців і сорок з баштану. Не скажу, щоби нам тамки було погано: бувало наїш ся за день стільки тих огірків, динь,

ріпи, цибулі, гороху, що в череві, йй Богу, наче когути піють. Ну, воно притім і користне: подорожні товчуть ся дорогою, кождому захочеть ся покушати кавуна або дині, ба й з недалеких хуторів нанесуть бувало на заміну курей, яєць, індиків... Гарно було жити.

Та дід найбільше любив те, що день в день проїздило туди з пятьдесять чумацьких возів.

Нарід, знаєте, бувалий, стане розказувати, то тільки уха насторошиш.

А дідови се так само, як голодному галушки. Часом здибаєть ся з давними знакомими — а діда всі знали, — то можете знати самі, що буває, коли зйдуть ся старі: тара тара, тоді та тоді, таке воно та таке було... Ну і розбалакають ся за Бог знає колишні часи. Раз якось, от справді, неначе тепер діяло ся — сонце вже мало заходити, а дід ходив по баштані та скидав листе з кавунів, котрим був їх понакривав на день, щоби сонце не пекло.

„А диви Остапе, — кликнув я до брата — ондечки чумаки їдуть!”

„Де чумаки?” — спитав дід, і назначив велику диню, щоби її часом хлопці не з'їли. Дорогою їхало шість возів. Попереду ішов чумака, вже сивоусий. Не пройшов кроків — як би вам сказати — і десять тай пристанув.

„Здоров, Максиме! От де дав нам Бог побачити ся!”

Дід прижмурив очи: „А здоров, здоров, — каже! Відки Бог провадить! І Голлячка тут? Здоров, здоров, брате. Що за чорт? — та тут усі: і Крутогрищенко і Печериця і Ковелик і Стецько! Здорові були! А, га, га! го, го, го!” І почали цілувати ся.

Волів відпрягли і пустили на траву, а вози лишили на дорозі. Самі-ж сіли в кружок перед курінем і закурили люльки. Але де вже тут до люльки? За оповіданнями та теревеннями ледви чи й по одній скурили. Сполудня приймив дід го-

стий динями. От кождей узав по дині, обчистив її гарненько ножиком (звичайно бувалі люди, бачили чимало й знали вже, як їдять у сьвітї, хочби й за панський стіл — зараз готові засісти). Як обчистили гарненько, попробували в динях дїрки і вишили з них сок, а відтак краяли кусниками і клали в рот.

„Що-ж ви хлопці — сказав дід — роззявили роти? Танцюйте собачі дїти! Де, Остапе, твоя сопілка? А ну те козачка! Хомо, бери ся за підбоки! А ну оттак! Г'ей, гоп!“

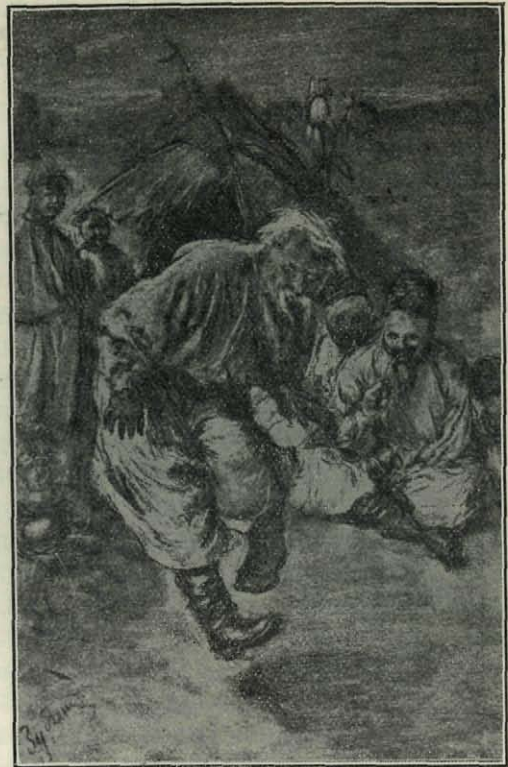
Я був тоді жвавий хлопець. Старість проклята, тепер вже не втну так; замість всяких викрутасів ноги тільки мотають ся.

Довго дивив ся на нас дід, сидячи з чумаками. Я бачу, що у нього ноги не встоять ся на місци: наче щось їх сіпає.

„Гляди, Хомо, — каже Остап, — як старий хрін не піде танцювати!“

Щож ви думаєте? іно вимовив і не витерпів старий! Захотїло ся, знаєте, почванити ся перед чумаками, „Бачите, чортові дїти! хиба-ж так танцюють?“ сказав він до нас. І підняв ся на ноги, протягнув руки та ударив підковами.

Ну, нічого й казати, танцювати танцював він так, що хоч би і з гетьманшою. Ми відступили ся, а дід почав витинати ногами по всім гладкім місци біля грядки з огірками. Але йно дійшов до половини і хотїв розгуляти ся та викинути ногами на вітер якого викрутаса, аж тут ноги не підносять ся, тай тільки. Що за нещастє! Розігнав ся знова, дійшов до середини — не іде! Що хоч роби, не іде тай не іде! Ноги стали наче деревляні. „Бач дїявольське місце, бач чортовська морока. Вчіпить ся-ж Ірод, ворог людського роду!“ Ну, як жеж таки набрати ся сорому перед чумаками?! Пустив ся знов і став чесати дрібно, дрібосенько, аж мило подивити ся; до середини — ні! не танцюєть ся тай годї! „А, гемонський сатано! бодай ти вдавив ся гнилою динею! Ось на старість лїт такого стиду наробив!“

„Пустив ся знов і став чесати дрібно, дрібосенько...“

І справді ззаду хтось засьміяв ся. Озирнув ся: ні баштана, ні чумаків — нічого, з заду, з переду, по боках — чисте поле! „Е! есс... ось тобі на!“ Став жмурити очи — місце здаєть ся, не зовсім не знане: з боку ліс, зза ліса сторчить якась жердь й видніла далеко в небі. Що за чорт? Та сеж голубник, що в попа на городї! З другого боку також щось сіріє; придивив ся — гумно волосного писаря! Ось куди затащила нечиста сила! Покрутивши ся довкола вийшов на стежку. Місяця не було; замість сього блимала крізь хмару біла пляма. „Завтра буде сильний вітер! — подумав дід.“ Зирк — на боці від стежки спалахнула сьвічка. „Диви!“ Дід пристанув і руками підпер ся в боки та дивить ся: сьвічка погасла; в далї й ще трохи дальше засьвітила ся друга. „Скарб!“ — скрикнув дід: „заложу ся за Бог знає що, як не скарб.“

І вже поплював був в руки, щоб копати, та оглядів ся, що нема коло нього ні рискала ні лопати. „Ех, шкода! Ну, — хто знає? — Може треба лиш дернюку підняти, а він тут і лежить, голубчик! Нічого робити, треба бодай зазначити місце, щоб потім не забути!” І протягнувши зломану, видно, вітром, здорову гиляку, кинув її на тую могилку де горіла свічка, у пішов стежкою. Молодий дубовий ліс ставав щораз то рідший; майнув пліт. „Ну, так! чи ж я не казав”, подумав діл „що се попова левада? Ось й пліт його! тепер і верстви нема до баштана.”

Пізненько, одначе, прийшов він домів, і галушок не хотів їсти. Розбудивши брата Остапа спитав тільки, чи давно поїхали чумаки, й накрив ся кожухом. Колиж Остап спитав: „А, куди вас, діду, носило сьогодні?” „Не питай”, відповів він, закутуючи ся ще ліпше в кожух: не питай Остапе, бо посивієш!” І захріп так, що воробці, що налетіли були на баштан, піднимали ся зі страху в повітрі. Та де вже там йому спало ся? Нічого й казати, хитра був bestія — дай йому Боже царство небесне! — все вмів викрутити ся! Часом то такої засьпіває, що тільки губи кусаєш.

На другий день, ледво почало смеркати в поли, дід надягнув свитину, підперезав ся, взяв під паху рискаль і лопату, заложив на голову шапку, випив кухоль сирівцю, втер губи полою й пішов просто до попового города. Ось минув і пліт, і низенький дубовий ліс. Помежи деревами веть ся стежка й виходить у поле; здаєть ся, та сама. Вийшов й на поле — місце зовсім таке саме як вчора; он і голубник сторчить; та гумна не видно.

„Ні, се не то місце, то, мабуть, дальше, треба, видно, звернути ся до гумна!” Обернув ся назад, став йти другою дорогою — гумно видно, а голубника ні! Знов завернув ближше, до голубника — гумно зникло. В поли, як навмисне, став накрапати дощик. Підбіг знов до гумна — голубник пропав, до голубника — гумно пропало.

— А щоб ти, проклятий сатано, не дочекав видіти свої діти!” А дощ пустив

ся як з коновки. Ось, скинувши нові чоботи і завинувши їх в хустку, щоб не пожолобили ся від дощу, так драпнув, не наче панський коняка. Вліз в курінь, перемоклий наскрізь, накрив ся кожухом й почав щось мимрати до себе й шанувати чорта такими словами, що я ще з роду не чував. Признаю ся, я би либонь, почервонів, як би то було за дня.

На другий день збудив ся, дивлю ся: дід вже ходить по баштані, мов нічого й не було та прикриває лопухом кавуни.

За обідом старий знов розбалакав ся, почав лякати меньшого брата, що він заміняє його на курий замість гарбуза; а пообідавши зробив сам із дерева пищавку і почав грати на ній; потім дав нам диню, що скрутила ся в три погібелі наче гадюка, щоб бавили ся ньюю. Він називав її турецькою. Тепер таких динь я нігде й не бачив; правда насія дістав він десь із далека.

Вечером, вже повечерявши, дід пішов з рискалем скопати нову грядку під пізні гарбузи. Як переходив попри те зачароване місце, не витерпів, щоб не проворкотіти крізь губи: „прокляте місце!” Вийшов на середину, де позавчора не йшов танець і вдарив з пересердя рискалем. Коли зирк — вколо нього знов те саме поле; з одного боку сторчить голубник, а з другого гумно: „Ну, гаразд, що догадав ся взяти з собою рискаль. Он і стежка! Он і могилка стоїть! Он і гиляка покладена! Он-он і свічка горить. Коб тільки не помилити ся!”

По тихенько побіг він, знявши рискаль в гору, немов хотів пошанувати ним кабана, що внадив ся на баштан і пристанув перед могилкою. Свічка погасла; на могилі лежав камінь зарослий травою. „Сей камінь треба підняти!” подумав дід і почав обкопувати його з усіх боків. Велика, проклята камінюка! Та ось впер ся кріпко ногами в землю, зіпхнув його з могили. „Гу!” залунало долиною. „Туди тобі й дорога! теперки піде діло швидше”.

Тут дід став, добув табакерку, насипав на кулак табаки й вже хотів піднести до носа, як нараз над його головою „а

чхи!" пчихнуло щось так, що аж дерева захитали ся й дідови заприскало ціле лице. „Хоч би відвернув ся на бік, як хочеш пчихати!" промовив дід, протираючи очи. Оглянув ся — нема нікого. „Ні, не любить видко чорт табаки! — говорить дальше, ховаючи табакерку в пазуху й беручи ся за рискаль. Дурень же він, а такої табаки ані дідови, ані батькови не доводило ся нюхати!" Почав копати — земля м'ягка, рискаль так і лізе. Ось щось задзвеніло. Викинувши землю, побачив котел.

„А, голубчику, ось де ти!" скрикнув дід, підсуваючи під нього рискаль.

„А, голубчику, ось де ти!" запищав птичий дзюб, дзьобнувши котел.

Дід поступив ся й випустив рискаль.

„А, голубчику, ось де ти!" — замакала бараняча голова, з верху дерева.

„А, голубчику, ось де ти!" заревів медвідь, висунувши зза дерева морду. Дріжаки проняли діда.

„Та тут страшно й слово сказати" — пробурмотів він до себе.

„Тут страшно й слово сказати!" — пискнув птичий дзюб.

„Страшно й слово сказати!" — замакала бараняча голова.

„Слово сказати!" ревно медвідь.

„Гм!" сказав дід і сам налякав ся.

„Гм!" — пропищав дзюб.

„Гм!" — замакав баран.

„Гм!" — заревів медвідь.

Із страхом обернув ся дід: Боже мій, яка ніч! ні зірок, ні місяця! Кругом провалє! Під ногами бездонна круча; над головою нависла гора, і ось-ось здаєть ся, так і хоче обірвати ся на нього! І здаєть ся дідови, що зза ньої виглядає якась мордяка: у, у! ніс як ковальський міх: ніздрі — хоч коновку води влії в кожде! Губи, бігме, як дві колоди! Червоні очи викотили ся догори, і ще й язик висунула та дражнить ся. „Чорт з тобою!" сказав дід, кинувши котел. „На тобі й твій скарб! Яка мерзенна пика!" І вже пустив ся втікати, та оглянув ся й пристанув, увидівши що все було по давному.

„Се лиш лякає нечиста сила!"

Забрав ся знов до кітла — ні, тяжкий! Що робити? Не лишити тутечки! Ось зібравши всі сили, хопив ся за нього руками: „Ну, враз, враз! ще, ще!" й витяг. „Ух! тепер понюхати табаки!"

Добув табакерку. Та заки насипав, оглянув ся добре, чи нема кого. Либонь нема; та ось здаєть ся йому, що пень дерева сапить і надуваєть ся, показують ся уха, наливають ся червоні очи, ніздрі роздули ся, ніс поморщив ся, і ось таки збираєть ся пчихнути. „Ні, не понюхаю табаки!" подумав дід, сховавши табакерку: „знов заплює сатана очи!" Вхопив чим скорше котел і нуж втікати, що духу; тільки чує, що з заду щось так і чешє прутем по ногах... „Ай, ай, ай!" покрикував тільки дід біжучи що сили. І як добіг до попового города, тоді тільки прийшов трохи до себе.

„Куди се дів ся дід?" думали ми, ждучи три годині. Мати вже давно вернули з хутора й принесли горнець горячих га-

„Чорт з тобою! — сказав дід, кинувши котел..."

лушок. Нема тай нема діда! Взяли ся знов самі до вечері. По вечері вимили мамуня горнець й шукали очима, дебо виляти помії, тому, що довкола були самі грядки. Аж дивить ся йде напроти ньої куфа. На небі було таки темненько. Мабуть хто небудь із хлопців, пустуючи, сховав ся з заду й котить її. „Ось, сюди, саме й вилити помії!” сказала й вилила горячі помії. „Ай!” закричало басом. Зирк — дід! Ну, хто його знає! Бігме, думали, що бочка лізе! Признаю ся, хоча воно трохи й гріх, а справді, сьмішно виглядало, як сива дідова голова була в поміях та обвішана лушпиною з кавунів та динь.

„Бач, чортова баба!” сказав дід, обтираючи голову полою, „як опарила! немов свиню перед Різдом! Ну, хлопці, буде вам тепер на бублики! Будете, собачі діти, ходити в золотих жупанах! А гляньте лиш, гляньте сюди, що я вам приніс!” сказав дід і відкрив котел.

Щож би, ви думали, було там таке? Ну, може, подумавши гаразд: а? золото? Отто то, що не золото: сьміте, паскуд-

ство.... стидно й казати, що таке. Сплюнув дід, кинув котел і руки обмив від того.. І з тої пори заляв дід і нас вірити колінебудь чортови. „І не думайте, говорив він нам частенько: „все, що ні скаже ворог Господа Христа, все збреше сучий син! В него правди й за крейцар нема!” І бувало, як лиш почує старий, що в якімось місци неспокійно: „Ану, діти, хрестити!” закричить до нас: „так його, так його! гарненько!” і почне ставити хрести. А те прокляте місце, де не йшов танець, загородив плотом, велів кидати все, що непотрібне, весь бурян і сьміте, що нагромадив з баштана.

Так ось як морочить нечиста сила чоловіка! Я знаю гаразд сю землю: потім наймали її в батька під баштан сусідні козаки. Земля славна, й урожай все був аж диво. Та на зачарованім місци ніколи не було нічого доброго. Засіють, як слід, а зійде таке, що й не розбереш: кавун — не кавун, гарбуз — не гарбуз, огірок — не огірок.... чорт знає що таке.

Микола Гоголь.

Рішене Великого Духа.

Індіанська назка.

Великий Дух, батько Індіанів і творець цілого сьвіта, довго, дуже довго не сходив на землю і не бачив, як тепер живуть Індіани. Аж раз таки пригадав собі своїх дітий тай забажав зійти з висоти свогого престола. Взяв собі отже за товаришів двох ангелів, прибрав вид людини і спустив ся на індіанську резервацію, близь скалистих гір.

Була люта зима. Сонце клонилось до западу і кидало свої скісні лучі на вкриту снігами землю. Східний вітрець подував без ушину, а мороз проникав аж до самих костей. Від люті, аж іскри сьвітили у воздусі. Нігде не видно було й одного

живого ества. Великий Дух оглянув ся здивований кругом себе і запитав старшого з двох ангелів:

— А деж Індіане, котрі перед 400 роками так густо заселяли сю землю?

— Не знаю — відповів запитаний — але ось там при кінці небосклону бачу індіанське шатро.

— Се добре — сказав Великий Дух — ходім до нього.

І пішли в тім напрямі. За дві години ходу по снігах і ледах були на місци. Великий Дух глянув на шатро і знов слідне було здивоване на його лиці.

— Нема сумніву — відозвав ся по хвильці мовчанки — що тут живуть Індіане. Так, се вони. Ось ту бачу їх коняку, там рибацькі прилади, за шатром випалене місце від ватри. Але-ж яке чудне їх шатро! Перед 400 роками Індіане покривали шатра лише добрими шкірами із диких звірів, а се?... Якесь лихе, старе полотно, під яким мож легко замерзнути. На добавок ніхто не виходить против нас. Призабули мої діти про старе право гостинности, чи може повмирили?

Увійшли до середини і ще більше здивовані з'ушинились коло порога. На самій середині шатра догарав невеличкий огник а кругом него лежало 4 душ Індіанів: батько і мати з двома дітьми. Ба ні, се не були Індіане, справдішні, колишні Індіане, тільки тіни, кістяки Індіанів. Пообвивані в якісь нужденні рянди, трясли ся від зимна, а на їх лицях слідні були голод і муки, злидні і горе. Всі були худі, неначе скишки, лише одна шкіра вязала їх кости зі собою.

Коли трех незнайомих вступило до шатра, Індіанка підвела голову і простогнала:

— Чи може приносите нам хліба, чужі лица? Ратуйте моїх діток, бо гинуть з голоду!

Великий Дух стрепенув ся. Індіане гинуть з голоду? Се нечувана річ для него. Не сказав одначе нічого, лише мовчки вийшов із шатра, вдарив паличкою по куші снігу, який лежав перед порогом і перемінив його в пшеничні плячки. Почім набрав їх ціле наруче і заніс до шатра.

— Ось вам хліб — сказав до Індіанки. Їдьте і жийте, а то не лицює Індіанам гинуть з голоду. Як далеко звідси до найблизшого індіанського шатра? — запитав Індіан, коли ті кинули ся ласо на принесені плячки.

— Буде дві милі, просто на запад — звучала відповідь.

— Ходім — звернув ся Великий Дух до своїх ангелів. Сі люде мусять бути велике ледащо, коли гинуть з голоду. Думаю, що другі будуть ліпші.

І знов пішли. По кількох годинах ходу найшли шатро другої індіанської родини, та його зверхний вигляд ні на волос не був красшим від попереднього. З лихої матерії, старий і подертий виглядав немов столітний дід, що вже доживає свого віку. Ту вже вийшов напротив них старий Індіанин зі сином і запросили їх до середини. Першим словом одначе, з яким звернули ся до гостей, був запит, чи не мають зі собою хліба або горівки, бо вони голодні і перемерзлі.

Великий Дух оглянув ся по шатрі, але і ту не бачив гаразду. Вправді, його жителі не гинули ще з голоду, та все таки біда визирала з кожного кута. Дві жінки і троє дітей, яких застали в середині, були бліді і зморені, лихо одягнені і перемерзлі. Всі вони тиснулись кругом лихої ватри тай дзвонили зубами від студені. На добавок нігде в шатрі не видно було ніяких припасів поживи. Троє маленьких діточок дивились на прохожих такими очима, начеб хотіли сказати: — чому вже раз не даєте нам хліба!

— Задля чогож у вас така біда? — запитав Великий Дух, а в його голосі слідне було роздратоване.

— Важка зима — відповів старший Індіанин. Не мож нічого убити ані зловити. Дикі звірята поховались, риби під льодом, а птахи повтікали до теплійших країв. Білі лица не хочуть нам дати хліба, коли не принесемо їм шкір із диких звірят або чого іншого в заміну.

— Ви не орете ані сієте?

— Ні, — звучала відповідь — се ділають білі люди.

— І ліпше їм живеть ся?

— О, богацько ліпше! Вони не знають голоду ні холоду; мають великі припаси поживи, гарну одіж, просторі, теплі дома, чимало скоту та всякі вигоди.

Великий Дух призадумав ся. Думав кілька мінут, почім вийшов на двір і опять, при помочи своєї палички, перемінив купу снігу на пшеничні плячки. Тоді набрав їх в двоє більше, чим першим разом, тай заніс голодним, жаданої горівки не дав нікому, та за те всипав до потаха-

ючої ватри білих, блискучих порошоків, від яких так тепло зробилось в шатрі, немов серед літа. Дальше розпитав, де живуть прочі Індіане і пішов по їх шатрах. Хотів знати як живеть ся другим. Не вірив, щоби всі так бідували. І пішов від шатра до шатра, від родини до родини, але нігде не найшов добра. В цілій величезній резервації одно і те саме. Всяда голод і нужда, злидні і горе. Всі нарікали на важку зиму, а деякі прямо казали, що Індіанини годі вже вижити навіть серед літа. Де далі, мовляли, то все меншає зьвірини, риб і птахів. Важко що небудь убити або зловити. Білі нас стісняють, землі маліє, а ми всегда голодуем.

Таке почув Великий Дух. Візита кожної родини кінчилась тим, що треба було переміняти сніг на пшеничні плячки та насичувати голодних. Навіть начальник племені був нуждарем. Сей додав іще, що він не має ніякої власти. Ві всім спонуканий підчинятись білим людям і нічого без них не може зділати. Вони опікунами і володителями Індіанів. А індіанський народ темний та безсилий. Сам ніяк не вміє собі дати ради ані обійти ся без білих опікунів. Навіть не хоче брати приміру з білих, котрі просьвітою і працею своєю підбили весь сьвіт. Ось і причина нашої недолі, — закінчив начальник.

Великий Дух слухав слів начальника племені і сльоза жалю поплила з його очий. Він заплакав над долею своїх безталанних діток, заплакав у перше від многих-премногих літ. Сльоза покотилась по його божеськім лицю, по білій, мов сніг бороді, тай тихо, спровола, упала на землю, посеред шатра. І в тій хвилі стало ся чудо. Місце, де упала сльоза, зазеленілось, вкрило ся шовковою травичкою, а з поміж неї почав рости корч рожі. Ріс на очах, розвивав ся, цвив, аж

доки не закрив собою плачучого творцю. Ангели перемінились в двох голубів і посідали на корчи.

Начальник племені пізнав тепер, кого має перед собою. Впав на коліна і хотів щось сказати, та саме тоді засяв корч рожі пречудним сьвітлом і заgrimів голос Великого Духа:

— Доволі сего! За много горя терпів мій народ і перебралась мірка його сліз. Бажаю, щоби йому красше жило ся на землі. Приказую проте, щоби Індіане брали ся до праці. Мають орати і сіяти, плекати худобу і будувати дома. Даю їм заповідь, щоби всі без виїмки покинули житє волокитів. Най беруть примір з білих людей, най ходять до шкіль і плють там дітий своїх, най просьвіщають ся і ступають з духом часу. Проклін всякому, що не послухає слів моїх най буде проклята земля, по якій ступати-ме. Аміль!

В тій хвильці з корча рожі стрілив стовп іскор аж до самої хмари і все щезло, наче привид. Лише корч прекрасної рожі остав посеред шатра начальника племені тай цвите там до нинішного дня.

* * *

Таку казку розказував іноді Чорний Птах, старий Індіанин з племені „Блекфіт“. Коли скінчив її, любив звичайно додавати:

— І нехай ніхто не дивує ся, що сучасні Індіане беруть примір з білих людей. Вони мають орати і сіяти, годувати худобу і будувати дома, ходити до шкіль тай дітий своїх посилати, просьвіщатись тай іти з духом часу. Так рішив Великий Дух.

Сава Чернецький.

Пісня недолі.

Фрагменти

Скажи мені пісне — скажи мені думо
Коли ясне сонце для нас засвіта —
Коли ми забудем, що горе та сльози
Коли усміхнеться нам краще життя?..

Скажи мені пісне — чи довго ще гнутись,
Чи довго ходити в чужому ярмі —
Бездомним тинятись по рідному полі
Без іскри надії, на кращі дні?...

III.

Широкий степ тягнув ся тут безкрай
Одвічний бір шумів колись давною,
Веселий мох пишав ся свободою
Се ваші думи, ваші пісні грають...

А як весна вертала із вірею
Й вбирала луги білими квітками —
Несли ся пісні над тими полями
Зривав ся сміх, звеніли скочні трелі...

І де се всьо...

пропала воля,
Розвіяв ся наш тихий рай —
В кайданах стоне рідний край,
Усюди плач — кругом недоля...

V.

Пощо ви дали з свого човна
Керму та весло в руки чужому —
Поводи коней, батіг і провід,
Навіщо дали в возі своєму?...

Човно плисти-ме, віз буде їхать
Та не по вашій, по вольній волі.
І ви чужими будете в йому
І даром клясти будете долі...

VII.

ЛЯХАМ.

Колиб' ви знали сю могутню силу
Яка дріма в українських піснях,
Яка кріпить наш люд в недолі днях
І не дає живим піти в могилу —
Колиб' ви знали сю могутню силу!

Тодіб' ви може й понехали діло
Щоби скувати нас на вік з собою,
Бо зналиб' ви, що ми із того бою
І духом й тілом вийдемо все ціло —
Тодіб' ви може й кинули те діло!

IX.

Чи хоч коли у сні приснилось
Вам діти Даждбога і Лади,
Яким до ніг в покорі гнулись
Могучі, горді Царегради

Що ваші правнуки в неволі
Будуть вмивати ся сльозами
А їх кати нераз, не двічі
Міняти-муть ся їх ярмами?...

Чи вам те мріялось — ввижалось
Орли степів, сини свободи —
Яких мечі шляхи значили
Котрими мають йти народи.

Що ті блискучії тереми
В яких пишалась ваша воля
Зруйнує ворог — й трупом вкриє
Отті безкраї ваші поля?...

XV.

СУЧАСНА МЕЛЬОДІЯ.

Так тихо всюди, так пусто всюди,
Сходяче сонце сповили хмари,
Слова зневіри рвуть ся із груди
А в душу линуть роспуки мари...

Чогось так серце трівожно беть ся
І щось у йому понуро кволе:
„Шкода часу, народу твого
Ніщо вже в світі не обновить...

Він не обновить ся, не встане,
Він не воскресне із руїни,
Вже не озветь ся спів побідний
В степах твоєї України”...

Понурий голос... й немов гадюка
Довкола серця могого веть ся,
Ой цить серденько, упокій ся тихо,
Се тільки привид, се так здасть ся...

Се тільки привид душу трівожить
Як дим розвійний він розійдеть ся,
Коби лиш дужі були в нас руки,
Усьо мина... і се минеть ся...

XVI.

Однак колись, колись той сон минеть ся
Опадуть пута і Ти вольний станеш,
Гомоном грому голос Твій озветь ся
І вольним зором на світ Божий глянеш
Народе мій!...

Воскресне Твоя сила
Що нині спить в ворожому околі —
Й орли степів та вольний син Бескида
Збратають ся у злотім храмі волі.

.....

Збратають ся, з'єднають ся, як давно —
Коли то закликав Богдана зов на бої,
І стануть груддю в грудь, сини Твої
[народе,
На сторожі Твоєї свободи золотої...

ФІНАЛ.

Нехай кричуть галки
Похоронний нам спів
Хай лютують кати
Ми вперед все ідім —
В нас воскресні пісні
З наших туг, наших дум
Наш запалюють ум,
І ведуть до борні
З наших мук і терпінь
Що віками гнетли —
Ми пеан свій склали
Що гремить гейби дзвін.

А хоч кричуть галки
Похоронний нам спів
Хоч лютують кати
Ми вперед все ідім!...

Мирослав Капій.

НЕВОЛЬНИК.

ДРАМА В 5-ох ДІЯХ ЗІ СЪПІВАМИ І ТАНЦЯМИ. — УСЦЕНІЗУВАВ НАРПЕННО НАРИЙ (Тобилевич).

(ПІСЛЯ ПОЕМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА).

ДІЄВІ ОСОБИ:

Коваль Василь, старий запорожець
Ярина, його дочка
Стефан, його годованець
Оксана, дівчина сусіда
Недобитий, бандурист
Опара, запорожець
Кукса, ”
Голощук, ”
Недорізаний, ”
Покришна, ”
Неплюй, ”
Начхайменівніс, ”
Подорожний, ”
Зачепа, ”
Джура, ”
Поводар, мале хлопя

Запорожці, невольники, селяни, дівчата
і турецькі яничари.

ДІЯ ПЕРША.

(Село у літку. По ліворуч хата Коваля в високому частоколом; біля хати лавка, накрита килимом; на лавці сидять Коваль і Недобитий, а трохи оподаль під деревом стоїть Стефан засмучений).

Я В А І.

Недобитий. (Грає на бандурі і сьпіває думу):

Ой під лісом, тай під Лебедином (2 р.)
курула ся доріженька димом.

Ой там молод козаченько нудить (2 р.)
під ним сивий кониченько блудить.

Чи я-ж тобі мій коню та важкий (2 р.)
чи-ж я тобі мій сивий та тяжкий?...

Коваль. Еге... То мабуть як не думай, як не марикуй, а такой треба буде...

Шкода хлопчини... ще і у колодочки не вбилось... алеж...

Недобитий. У поли, на воли скоріше вилюдніє.

Коваль. Років би зо два підождати... Ну годі... Так думка-ж шиба, щоб часом і люди не почали дорікати, що виховую...

Недобитий. А правда, правда. А що правда, то не гріх: дорікати-муть...

Коваль. І так шкода і так невігода... Як-би моя сила, самби поїхав за ним, самби доглядів... Кортить ще раз помірятись з бісурменом, ще раз глянути у вічи смерти — а там хочби і в домовину... Як гляну на молодого юнака, то серце вогнем запала, а як зарже кінь вороненький, то здасть ся, вихром схопив би ся на нього, тай полетів, що й вітер не дігнав би... Сказано-ж: колиб думка та силою стала, то і море-б перескочив,

а нема сили, то нащо думка молоднів?... Який вже з мене козак?... Більш здав ся на стару бабу... Задля чого-ж я живу на сьвітї?... Колись сею рукою коня новика обертав у лялечку, а татарву душив мов котята...

Недобитий. А з мене який тепер козак?... Сили нема в долонї і на те, щоби табаку до ладу розтерти, та і струни не слухають... Думка ушкварить веселої, а струни буцім на злість тобі загудять сумної і розбурхають у старім серці колишнє лихо, і діла колишні, незабуті зринуть ся на верх і плавають перед очима.

Коваль. Еге... І як не відганяєш ті думи від себе, а вони стовбичать перед тобою і колупають старий мозок. Згадаєш мучеників праведних, що зложили свої буйні голови за віру христову, поглянеш навкруги себе, на високі могили і заплачеш гірко...

Недобитий. Ну... мені час рушати. Працавай Василю. Зоставай ся здоровий. А за хлопця не забувай моєї поради.

Коваль. Ходи здоров. За пораду спасибіг, не забуду... Стефане, а йди сюди... Чого ти такий, мов із-за вугла прибитий? Хорий, чи що?... Дивись бо веселійш синку, а я тобі дещо розкажу таке, чого може і у книжці не доведеть ся тобі бачити... Бачиш синку, ген — ту могилу, що ледви синїє?...

Стефан. Бачу таточку...

Коваль. Отже там, на тім місци отаборив ся зі своїм військом славний гетьман Іван Підкова; там він положив свою буйну голову. (Глянув на Стефана). Та що се, хай Бог боронить, з тобою?... Ти ледви не плачеш?...

Стефан. Нездужаю я тату... Піду я, походжу по садочку, може полекша...

Коваль. Піди сину... (Тихо). Мабуть догадав ся, мабуть вже серце віщує... Ох діти, діти, рожеві квіти...

Стефан. (До себе). Батько замислив ся... Ох чує моє серце, що вже не довго мені гуляти. Не даром батько що дня оглядає та примірює зброю та буланого муштрує... (Відходить).

Коваль. І чого та татарва знова заворушилась? Знов забажалось погодувати своїм трупом вовків-сіроманців, знов закортіло довідатись, чи не пощербились ще шаблі запорожські... А з Стефана буде козак завзятий, чує моє серце, що буде... Не раз подякує Січ-мати старому Ковалеви, що вигодував такого молодця... Еге, так і буде... (Кличе): Ярино!...

Я В А П.

Ярина. (Виходить з саду). Ви мене кликали таточку?

Коваль. Та кликав-же... А де Стефан?

Ярина. А онде під тином неначе вкопаний стоїть.

Коваль. Еге, а я байдуже... не бачу. От такі старі очи... колись, у темну ніч, за гони було пізнав чоловіка... А тепер... А ходіть но лишень діти сюда, але ходіть обоє. Господь милосерний після нам празничок, не гріх і повеселитись, а ви щось обоє блукаєте, мов неприкажні... Ануж ушкварте діточки якої, звеселіть мене, розворушіть старі кости. Ануж...

(Він грає на бандурі і танцює. **Ярина і Стефан** танцюють, старий підсьпіває):

Як би мені лиха та лиха
як би мені свекрівонька тиха,
як би мені чоловік молодий
до другої не ходив, не любив.

Ще ось такої:

Ой так чи не так
Уродив ся пастернак,
А петрушку криши в юшку
Буде смак, буде смак.

Ой так, таки так
Оженив ся козак,
Кинув хату і комнату
Тай потяг у байрак.

Е, шкода і замаху... (Сідає). Не та вже моя сила. Зовсім розкис. Мабуть за такі танці ніхто тютюну не дасть і на понюх, а не то що на люльку... А колись то було і сам гетьман по талюру давав за о-

дно коліно. Думка тепер танцює і скаче, а ноги ледви волочуть... Літа мої... Сило моя... Де ви ся поділи?... Ну піді-ж ти доню до господи та злагодь що небудь пополуднувати...

Ярина. (Пішла).

Коваль. А ти, мій синку, ходи сюди та сідай ось тут біля мене.

Стефан. (Сідає).

Коваль. Слухай синку, що я тобі казати-му, слухай та не пропускай ані жадного словечка... Як убили твого батька в пляхеччині, то ти ще тоді був малесеньким, Стефане...

Стефан. (Здивовано). Так... я... я... не син?... чужий вам тату?...

Коваль. Та не чужий бо, ні... Стривай, не забігай у перед, а слухай готового... От і померла і мати таки твоя...

Стефан. Так я зовсім чужий вам?...

Коваль. Який бо ти нетерплячий... Ти слухай, а не хапай ся поперед батька у пекло... Ото кажу, померла і твоя мати, а я і кажу покійній моїй жінці, а що, кажу, візьмемо за дитину?... Тебе отсе... Чогож бо ти так засмутив ся?

Стефан. (Зі смутком). Чужий сирота... О, чом же я перш сего не знав?...

Коваль. Бо тобі до сего часу і не слід було знати. Слухай дальше і не сумуй... Взяли ми тебе тай і з Яриночкою спарували.

Стефан. (Схопивши голову у руки). О... Боже мій... Яж сего не знав, яж сего не знав...

Коваль. Тепер же синку ось що зробимо. Ти вже в літах і Ярина зріє, треба буде людей пошукати та дещо діяти... Як ти скажеш синку?

Стефан. Не знаю... не вмію зрозуміти... Я гадав, що Ярина...

Коваль. Сестра тобі? Аж воно, бач, зовсім не те. Щож, я не бороню, любитесь то з Богом і до шлюбу... Але що ти бачив, що ти знаєш живучи тут? Ріс як у Бога за дверми, тільки і лиха було, що як ще учив ся у бурсі, то може часами приходилось скоштувати березової каші. Так задля того синку треба буде трохи по сьвіті поблукати, козацького жупана

провітрити, тай шаблю погострити, щоб не заржавіла і щоб ти пізнав, що не тільки сьвіта, що у вікні. Треба подивити ся на чужі люди, які вони і як живуть: чи орють, чи на непоораному сіють а просто жнуть і немолочене віють. Годить ся і те знати, як там мелють: чи язиками, чи каменем, та і їдять; чи ложками чи жменями?... Чогож ти так замислив ся, мій друже?... Ти-ж либонь козацького роду?... Чи може у твоїх жилах тече вода, а у серцеві заяча відвага?... У кого-ж ти такий нікчемний вдав ся?...

Стефан. (Стрепенув ся). Ні... я роду козацького і одвага у моїй душі живе... Лиш несподівана розлука зворушила мое серце, збаламутила мою кров... Ох... важко мені... (Закриває лице руками).

Коваль. Так... треба в люди на рік, на два піти, а потом уже побачимо, що далі буде.

Стефан. Знаю тату, що треба і борони мене Боже жахати ся козацького діла. Давно вже кортить мене силою помірять ся з бісурменом... Давно мої мрії літають по стелю і воюють з ворогом лютих... Одно тяжко... що вас покинути мушу.

Коваль. Може не так жаль мене як... Не думай об сьому, синку. Господь допоможе, то і усе буде гаразд... Ну, та як же, га?... З Богом у дорогу... Іди, сину, у Січ...

Стефан. Так таточку... А серце кровію обливаєть ся...

Коваль. Не потурай серцеві, скоряй його розумови, а смерти не заслониш ся і на печи. Та й не такий страшний чорт, як його малюють... У Січи набереш ся і розуму, научиш ся козацького звичаю і молодецького хисту... Споглянь на себе: який з тебе юнак? Ні у постати ні в очах, ні одваги... Очи дитинячі, аж сором дивить ся... Шкода... Який з тебе козак?

Стефан. Ох... не зносити мені моєї голови...

Коваль. Одна голова у тебе на плечох, то й шануй її... А там, сину, побачиш сьвіта, та не такого, як у бурсі. Там научиш ся і Богови молити ся по молодецьки, а не по чернечи харамаркати.

Стефан. Виряжайте мене, тату, не гайте.

Коваль. Оттак і зробимо мій сину. Помолившись Богови осідлаємо буланого тай гайда у дорогу. А і кінь же кінь: як змій, і зо дна моря винесе... Та що се і доси не дають полуднувати?... Ярино!... Чи злагодила ти вже там щонебудь?... Так, так синку...

Я В А Ш.

Ярина (вийшла уже ранійше, а учувши розмову, ухопилась за одвірок і мов зомліла).

Ярина. (Ледви чутно). Уже таточку... Осьдечки усе готово... Їдьте на здоровлячко...

Коваль. (Їсть).

Стефан. (Сидить засумований).

Коваль. Еге, що за смашні вареники, самі у рот лізуть... Стефане, чому не їси?

Стефан. (Бере порожну ложку).

Коваль. Оттак... Порожну ложку у рот кладеш? (Сьміє ся).

Ярина. (Дивлячись на Стефана). Таточку, він такої справді нездужає... Братчику, соколе мій, скажи, що в тебе болить?

Стефан. (Похилив мовчки голову).

Коваль. (Сам до себе). Чи жать, чи не жать, а сіяти треба...

Ярина. Стефаночку... промов-же хоч одно слово...

Коваль. (Сам до себе). А хто-ж поже тії жнива, що ми засівали?...

Ярина. Боже мій... Що се з тобою, Стефаночку, подіялось? Таточку, чим ви його розгнівали?

Коваль. (Мов не чує). О, тепер неначе по трохи і підкріпивсь... Ну, коли їсти то їсти, бо ніколи гаятись... Спасибіг тобі доню за полудень. Підуж я отсе, до вечірні може з ким пострічаюсь та порадоюсь... А ти, Стефане, ляжеш спати, щоб до зорі встати та коня сідлати... (Вийшов).

Я В А ІV.

Ярина. До зорі коня сідлати?... Братчику, голубчику, Стефаночку, чого бо ти плачеш? Глянь же на мене, на твою любобу сестричку... Усьміхни ся... Бач... який... не дивить ся... Не любиш ти мене? Їй Богу я заплачу... (Плаче). Бог зна завіщо розгнівав ся тай зо мною не говорить... Хочеш, я тобі засьпіваю ту пісоньку, що ти найбільше любиш?... (Пригорнулась до нього і сьпіває):

Чи я мамо не доріс,
чи я мамо переріс,
чи не рублена хата, (2 р.)
що не люблять дівчата. „

Ой ти сину вже доріс,
ой ти сину переріс,
В тебе рублена хата, (2 р.)
тай не люблять дівчата. „

В тебе стан як у баби,
в тебе очи як у жаби,
руки, ноги як у рака, (2 р.)
а сам рудий як собака. „

І тонкий і високий,
щей без носа, косоокий,
тай без верхньої губи, (2 р.)
як цілуєш видно зуби. „

І пісні не хочеш слухати? Ну, стривайже, коли ти такий, то я утечу від тебе... Їй Богу утечу та сховаюсь у буряни... А тоді хоч гукай, не гукай... не докличеш ся. А що? злякав ся?... Ні... ні, я не втечу, а сяду біля тебе... Ти справді може нездужаєш? Я зіля достану, за бабою збігаю, коли хочеш...

Стефан. Ні, сестричко моя... Ніяке зіля не загоїть рани мого серця—горя...

Ярина. Горя? Якеж там горе?

Стефан. Негадане і несподіване... Невжеж ти не чула, що батько казав? Я до сього часу думав, що ми... Не дивись... не дивись так любо на мене... не тулись до мого серця... Я не брат тобі...

Ярина. Господь з тобою... що се ти кажеш...

Стефан. Не брат я, а чужий тобі... Я круглий сирота... Так зараз сказав батько...

Ярина. (Здивовано). Що він такого говорить?... Хочби тато швидче вернули ся... Що мені у світі божему робити?...

Стефан. Не обіймайже мене, не голуб мене... Не сестра ти мені... Я чужий... зовсім чужий...

Ярина. Та схаменись бо... Годі тобі пустувати... Чи не гріх тобі так знущати ся на-до мною?... Ти морочиш мене, а в мене серце розриваєсь... Бач, я плачу...

Стефан. Не плач, моя зіронько, не завдавай ще більшого жалю моему серцеві... Дивись же мені в вічі: не жартую я, а щиро правду тобі кажу, що мені зараз сказав твій отець, що я є годованець... Я сирота... Завтра я покину вас і поїду далеко... далеко...

Ярина. Стефаночку... Без тебе і мене не стане на світі... Я умру з жалю за тобою...

Стефан. Ярино моя, моя квітко, моя зоре так ти і тепер мене любиш, хоч я чужий тобі?... О, який-же я щасливий... Глянь-же, глянь-же на мене твоїми оченятами... Ти і тепер мене любиш?... О, мої любі оченята...

Ярина. (Плачучи). Та згаснуть вони від дрібненьких сліз, попухнуть від тяжкого смутку... Покинеш мене мій братчику... дружино моя... Покинеш мене одну однісеньку, як квіточку в чистім полі...

Стефан. Годіж... годі плакати мое серце. Поїду у Січ, бо годі тут жити. Роздобуду слави і верну до тебе.

Ярина. Може забудеш мене Стефаночку... На чужій стороні найдеш собі кращу... (За слізми не може говорити).

Стефан. Не забуду тебе моя зоре... Доки світ-сонця не забуду... Доки не перестанєш бити серце у моїх грудях... Не хочу і не зможу я тебе забути... Ти будеш мою одвагою, моїм супокоем, моєю молитвою, моєю надією... І коли хоч на хвилинку викину тебе із серця, то хай перша куля пробє його... Молись за мене тут, моя ти зоре, та жди мене...

Ярина. Буду молити ся мій голубе... Щиро буду молити ся... (Обнялись і замовкли).

Я В А V.

Коваль. (Сам з собою балакає). От такі то мої молодята. Вже і послули. (Зітхнувши). Усе минеть ся, забудеть ся: і горе і радість і усяка пригода — тільки щире кохання, як та іскра тлітиме у серці до віку і по всяк час будити-ме його... (Підійшов до Стефана і Ярини). Ану, діточки, пора о господу. На дворі смерка' а ніч коротенька...

Стефан і Ярина (раптом схопились).

Коваль. Щож, набалакались у волю?... Бачу, бачу, що у вас одно серце і одна думка... Жалко мені вас розлучати, ще і як жалко, але і те скажу вам діти, що я й сам гаразд не знаю, кого більш люблю: чи вас, мої голубятка, чи Україну... Їдь, сину, на рік, або на два у Січ, скоштуй гіркої, та своєю одвагою нагадай бісурменам своєї батька... А Ярина твоя на віки... На, візьми її...

Стефан і Ярина. Таточку наш рідний, благословіть нас...

Коваль. (Підймає руки). Боже праведний, Боже сильний... Обережи моїх діток од болізни, од лютого ворога... Спаси їх милосерний і помилуй... Сюди, діти, до мого серця... (Обіймає їх). Боже, зглянь ся на мене старого...

Занавіс.

ДІЯ ДРУГА.

(Обстановка та сама, що у першій дії. Світає.)

Я В А I.

Коваль. (Виніс зброю, кладе усе до долу, бере шаблю у руки). Шабле моя гостра... Ти була мені щирим товаришом і побратимом, тепер покидаєш мене сиротою... Працай, працай на віки вічні... Ручнице моя, гаківнице... Стара вже ти, дуже стара... Похряпано тебе бісурменськими ятаганамі... Стріль-же мітко, улучай хвацько у самісеньке серце, щоб ворог як сніг валив ся... Прощайте, мої вірні товариші, мої єдині дру-

ги: пістолі мої смертельні... З вами найважче мені розрізнять ся. Дивлячись на вас, згадую я давнійшу давнину і воскресає перед моїми очима колишнє незабуте... Далеко, — далеко я вас здобув — за синім морем, куди вже і ворон мої кости не донесе. (Задумує ся).

Я В А П.

Стефан і Ярина. (Входять).

Коваль. (Побачивши їх). Гай, гай як ви баритесь, діти... Пора... Вже і сонечко встало, скоро день буде... А ти Ярино піди та здійми з божниці срібний образок. Його колись подарив мені старий чернець у Києві.

Ярина. (Відходить).

Я В А ПІІ.

Ярина. (Входить).

Коваль. Доню, подавай йому зброю.

Ярина. (Плачучи, дає йому шаблю). Рубай, мій соколе, лютих ворогів, борони віру христову... (Надіває на него шаблю).

Стефан. (Вздержує сльози). Буду моя зоре, боронити... не обезславлю козацького роду.

Ярина. Стріляй мітко, смертельно, та повертай швидче до своєї милої...

Стефан. Вернусь, моя галочко, зо дна моря прилину до тебе, моя зоре...

Коваль. Бравий козак, аж серце радуєть ся... Ех... колиб моя сила... Хочби мені як небудь доплентати ся до Січи, яб там хоч коний пас, або що... Та не плач, синку, не годить ся... Годі Яриночко сумувати, пора милого в дорогу споряджати... (Бере у неї образок і благословить ним Стефана). Нехай хранить тебе той образок почаївської Божої Матери від всякої лихої пригоди... (Надіває Стефанови на шию). А тепер пращай мій синочку... (Цілує його в голову). Не бари ся, та швидко повертай ся... Ну пора, бо ось і товариство незабаром збере ся на вигін...

Стефан. (Обіймаючи Ярину). Пращай, моя люба суджена... Пращай, моя квіточко... зірочко моя...

Ярина. (Ридаючи). Тату... Тату... О, як важко розлучати ся з милим...

Коваль. Годі... Годі... донечко... Пращай же, синочку, ще раз. Глядиж, синку, жий правдою, ні перед ким не розпадай ся і нікому не шкодь... Дурної поради не слухай, а доброї не бери не подякувавши... Шануй старшину, почитай старших від себе, з товариством поведь ся з повагою і живи у добрій злагоді... Приїхавши на Січ, поклони ся старому кошовому від Ковалю, а отсей кашпук віддай на церкву Божу, щоб помолилися на Січи за мою грішну душу. Горівку пий та розуму не пропивай... Памятай синку, що як сядеш на коня, не забувай на Бога, а злізши з коня, не забувай за коня... Шанувати-меш його і годувати меш, то він тобі вірно служити-ме... Та не давай нікому другому ні розсідлати ні напувати, а приучуй його до себе посвистом...

Ярина. Хто іти-ме або їхати-ме, то передай від себе звісточку хоч на словах, хоч на папери... Пращай, Стефаночку, мій любий, мій орле сизокрилий... (Ридаючи, паде до грудий батькови).

Стефан. (Низько кланяючи ся). Пращайте, тату... Пращай, моя зірочко... (Скоро відходить).

Коваль. Бог тобі на поміч, моя дитино... Годі Яриночко... годі... Подивись як полетів: як стріла з лука... Аж серце радуєть ся...

Ярина. (Кричить): Стефане... Орле мій... Дивіть ся, тату... Оглянув ся... Махнув шапкою... Щось говорить... Не чую... Не чую... Вже ледви маячить, а шапка червоніє... Потонув... Знов з'явив ся... Зник... (Зомліла паде).

Занавіс.

ДІЯ ТРЕТА.

Я В А І.

(Козацький табір. Скрізь сидять запорожці, одні чистять зброю, другі заходять

ся коло ватри де варять вечеру. Повно руху і гамору. Сьпівають):

Хор:

Гей не дивуйте добрії люди,
що на Вкраїні повстало,
там за Дашевом під Сороквою
множество Ляхів пропало.

Гей Перебийніс просить не много,
сімсот козаків з собою,
рубає мечем голови з плечий,
а решту тошить водою...

Опара. Сьогодні чи мало не долічились своїх...

Кукса. Таки певно і в пів сотні не вбереш.

Опара. А атаман молодець... Довго не давав ся. Чоловіка з десяток положив, доки і самого не проткнули.

Кукса. Завзятий був козарлюга, — вічна йому память... Ну, та я так думаю, що і сей не дасть собі у кашу наплювати, дарма що молодий...

Опара. Молодий, та з старою головою... Вигодував старий Коваль юнака козакам на славу а ворогам на погибіль...

Кукса. Зоспеує не один десяток голомазих таракуцьок...

Неплюй. Я сьогодні поруч з ним рубав ся. О... Завзятий... Очи горять так страшенно, аж ніби пашисть від них; зуби стиснув, та так січе, так руба як дрова... Буді бравий козак, як що не зледащіє...

Кукса. А ходім но, братця, та поднім ся, як там старшина бенкетує...

Опара. Кортить промочить горлянку?

Кукса. Бо пересохла уже... А тобі-б то і байдуже?

Опара. Чого байдуже? Я шо, доки петь ся... Сказанож: „шиї доки петь ся, лиї доки леть ся...“

Неплюй. Який там бенкет?... Може по коряку смикнуть... Не бійсь, сей атаман не в покійного; як тільки його виголосили, то зараз наказ дав, щоб п'яного його око і не бачило. Се Опарі не на руку ковінка... коштувати-ме його спина не раз бичів...

Опара. Чия спина до чого здатна... Моя до бичів, а твоя, щоб на ній чорти гошки били...

Неплюй. Молодець, ей Богу молодець... Не довго длубав ся в кишени доки найшов слово.

Опара. У мене кишенья плодюча: не всію винять слово як вже у ній вилупить ся нових два...

Неплюй. Ой молодець, хвалю... А хочете, братця, я вам розкажу, яке мене колись то лихо спіткало?...

Опара. Ану, ну... Вигадай що небудь... Та тільки як брехати, то брехати до ладу, а то й слухати не хочу та й пику побю...

Неплюй. Ні, я вам правду розкажу...

Опара. Чуєте, братця?... І вітер неначе став притихати... Мабуть хоче послухати тієї правди, що брехнею зветь ся...

Всі. Та ну бо... не перебивай. Хай і бреше, а тобі як? Бреши... бреши...

Неплюй. Давно се було... Ще як я жив на селі та чумакував зі своїм дідом, а мого батька тоді ще не було на сьвітї...

Всі. От, чортів син вигдавав...

Неплюй. Ото справили ми 12 возів та накупили 12 пар волів, щей і 12 батогів... Спорядили настоящу чумачку... Поїхали ми на Дін по рибу... Тоді еще шляхів не було, так ми майнули манівцями, навпростець, через ліси та через бори, через Туреччину та через Шляхотчину... Приїхали ми на Дін, аж риби нема — самісінькі раки... Ой лишенько... Що тут діяти?... Стали ми радитись... Я і кажу дідови: накушимо раків, бо якже, кажу, так порожнем вертати?... „Добре, каже, синашу...“ І накупили ми тих раків повнісенько: аж цілих три макітри та чотири фляшки... Заткнули ми їх затичками, тай поїхали... Ідемо ми день, ідемо другий, аж третого дня приїхали до порома. Поромщики за переправу заломили таку ціну, що і раки не варта були того... А мій дід дуже розумний був, бо бував таки у бувальцях... Загаз ударив себе каменюкою по лобі, аж йому гуля вискочила між очима завбільшки кулака... Ділож, братця, було важне, то і треба було поміркувати... Ото, як кажу, мій дід як почав думати, а думки так

сїдають йому на лобі як чираки... Та думав він так либонь з тиждень а далі і каже: „Ось що ми зробимо: вози попродамо на сїм боці, а волів та раків переженемо в брід...“ Як сказав се мені дідусь, так я з радощів аж затанцював, та такого гонака, що аж потилиці пятами доставав... Зараз попродали ми вози, а волів та раків пігнали в брід. Воли поплили верхом, а раки пірнули в спід... „Нічо, каже дід, вони на тамтїм боці виплинуть...“ Ото переплили ми річку таї посїдали на тамтїм боці ждати тих раків... Сидимо ми до сїданку, нема раків... Вже і обідня пора, нема раків... Стало сонечко звертати на полудень, далі і на спочинок, а наших раків як нема, так нема... Аж се мій дід як не затупотить, як не закричить. „Сякий... Такий... присїкав ся до мене... тиж, каже, бісів сину байдаки бив, і чиж вже, каже, не можна було доглупати ся, щоб попутати тих гемонських раків...?“ Еге, кажу, тепер я і сам бачу, що треба було... Ну... нічого робити, повставали ми, заняли волів, взяли торбинки на плечі таї потягли... А тут ще мені велика пригода трапила ся: зовсім підбив ся так, що не можу іти... Сїв я на шляху таї плачу... Тут спасибіг, дідусь став мені в великій пригоді... „Дурню, каже, не знаєш, що робити?... Возьми ноги на плечі...“ Тю... кажу, я і не догадав ся. Як схоплю ся, та себе за ноги... Закинув їх на плечі та зараз полегло...

Довго ми се ішли, аж гульк, приходимо до дому... А тут Бог нам дав велику радість: мій батько на сьвіт народив ся. А такий бравий хлопчина та такий балакучий... Надїла мати на нього сорочечку, штанці, вибіг він нам на зустріч, поцідував діда у руку, а мене як ухопить за чуба, як почне бити, як почне кулакувати... звісно, батько, то вже і знає своє діло... Я йому мовчу, одно через се, що батько, а друге і від радощів, що він на сьвіт народив ся... Добре оттому, братця, у кого хоч пізно, а народить ся батько. Бо перш якось то аж чудно було: ідеш вулицею, а люди і питають: а деж, парубче, твій батько?... Тепер уже ціле село зна, що і в мене є батько, хоч він і після мене

народив ся, а всеж таки є... Ото, кажу, прийшли ми до свого двору, аж дивимось: двір наш такий великий та такий став просторий, а ворота такі широчезні, що скілько возів не їхало би в поруч, то не зачепилиби ся... Увійшли ми у хату, дивимось, тільки і старого, що піч, а то усе нове... На стїнах хмари та лїс, а на стели небо, і сонечко так сіяє, що як глянеш на нього, то аж слези потечуть з очий... Спасибіг сусїдам, добре підновили хату... Ото дід мій зараз почав порядкувати. Наварив оловяних пампушків та желїзних галушок а мене післав скликати сусїдів на батькові хрестини. І наскликав я тих сусїдів повнісеньку хату: аж три старі бабі та одного цигана... Як тільки батька увели у хрест, то почали ми з дідом частувати гостей... дід біля столу а я біля порога. Котрий ухопить галушку пампушку, то і мерщій біжить до порога, щоби запити юшкою. А я його там зараз і почастью макогоном, по потилици... хмель йому ударить у голову, то він так і сторчака дасть... Та так ми усіх уконтентували, що декотрі і на віки там заснули, а иньші ледви другого дня і прочуняли ся...

Опара. Та ти і до сьвіту не добрешеш...

Неплюй. Вона єще довга... та се бачїї кінець... Але я зараз причіплю до ньої другу...

Опара. Стривай... Нехай моя зверху...

Неплюй. Брешш...

Опара. Тільки се не брехня а справжня правда... Знаєте, братця, тамтого тижня я стояв на варті... Ніч була така темна, що і носа свого не побачиш, тільки як лянеш його рукою, то тоді і на певно знати меш, що він є у тебе на пиці... Стою я собі, стою, стою, стою таї стою...

Неплюй. Та сядь вже раз, вражий си ну...

Опара. „Стою я собі таї думаю: чи той Неплюй брехнею цілий сьвіт перейде і назад верне ся?... Аж зирк — так гін за двоє, котить ся щось таке малесеньке, рудесеньке, котить ся таї котить ся... Що воно таке, думаю... Прожогом донав таї питаю ся: куди ти так, кажу, поспіша-

єш?... „Кочусь, каже, до вашого Неплюя, щоби його з'їсти...” А я його чоботом, чоботом, чоботом... тай роздавив... А не їдж, кажу Неплюя, нехай лучше він тебе з'їсть...

Всі. (Регочуть ся).

Неплюй. Та се її кінець?... Та ви не знаєте, що з Опарою трапилось у ту-ж таки ніч?

Всі. А ну, ну... хто кого перебреше?...

Неплюй. Знаєте, братця, іду я похід ліс аж дивлю ся: що за біс... Нашого Опару тащить величезний вовчиско... Я вже бувало хотів бігчи та ратувати християнську душу, коли вовк лиш роздзавив хавку та проликнув сараку разом з чобітьми ручницею і списом... Мені тільки слёзи покотили ся з очий... Але наш Опара не з таких... сейчас собі порадив. Туди, тим місцем, звідки у вовка виростають задні ноги, він з початку виставив лиш голову, розглянув ся по сьвітї, а далі гоц, тай опинив ся на землі, та давай ногам знати... Але і вовк також не попустив... Підбіг, вхопив його та вдруге проликнув... Опара знов тамтуди та на втікача... Побачим, чия візьме, подумав вовк, та навздогін... Дігнав, вхопив у пащеку, що сарака Опара лиш задзвонив ногами у воздуху, та мерщій з ним під дуба... Прилетів до дуба, обернув ся до нього хвостом та з цілої сили запер ся задом до дуба... Мені аж піт покотив ся, бо бачите, братця, тепер прийшло ся Опарі марно загинати... Бо кудиж йому тепер утікати?... Я так зі страху і закричав... І се вратувало сараку, бо вовк від несподіваного крику напудив ся так, що зі страху так і лягнув Опарою на землю...

Голощук. А ну годі вам брехати... Гляньте лиш якого підсвинка сюди жешуть...

Я В А П.

(Два запорожці вточують барилку з горівкою).

Подорожний і Зачепа. (Входять).

Подорожний. Курінний прислав вам барилце чемерички, щоб почхались після татарської табаки...

Опара. Чи справді?... От так молодець, зна гоїти запорожські рани... (Бере барилце і пє).

Всі. Та ти так і без коряка дудлиш...

Опара. Душа міру знає...

Неплюй. Та годі тобі смоктати... Бач допав ся, неначе віл до браги... Ще луснеш, к' бісовому батькови...

Опара. Однаково помирать...

Неплюй. От чортова пявка...

Опара. От тепер як раз у щерт, тільки треба розперезати ся... Братя, а подай но хто затички... А щоб ви зазулі не чули... (Дістає хліб і сало). Оттак її заткнемо, щоби не розхлюпала ся...

Всі. (Пють).

Я В А Ш.

Недобитий. (Входить).

Всі. От як раз нагодив ся... Тебе тільки і бракує...

Недобитий. Я знав, що тут є порожне місце і для мене.

Опара. А звідкіля Бог несе?

Недобитий. З землі.

Опара. Та знаємо, що не з неба... А деж ти був?

Недобитий. Проти неба на землі... Гай, гай, пете горівку, а дїда і не почаствуєте...

Опара. Хиба не знаєш звичаю?... Бере коряк та і пий скільки влізе... Та де се ти таку бороду допняв?

Недобитий. У цапа пожичив.

Неплюй. (Регоче ся). Мабуть правду кажеш коли не брешеш...

Недобитий. Шкода брате у мене правди шукати. Я з нею тоді ще попрацав ся як з Неплюєм спізнав ся...

Неплюй. Ото приліпив... люблю за обичай... Тепер от і подлубай в голові, щоб до ладу відповісти.

Недобитий. Порожно у тебе в голові... Скільки і не длубай, а опріч вітру нічого не знайдеш...

Всі. (Регочуть ся). От, бандурист... Загнав Неплюя на слизьке...

Неплюй. (Регоче ся). Йй Богу молодець...

Опара. А ну дїду з цапиною бородою, ушквар нам якої...

Недобитий. Ушкваривби, та струни позасихали.

Опара. Від чогож то?...

Недобитий. Та від того, від чого твої порозкисали...

Опара. (Регочучись). Чи не бісова пара...

Голощук. (Підносить коряк). На дідусю... Промочи голосники...

Недобитий. О, сей то догадливий. Мабуть у твого батька не дурний був син...

Голощук. Чи не той, що Гарасимом звали?

Недобитий. Як що ти Гарасим, то той самий.

Голощук. Я він і є.

Опара. А нуж бо ушквар, бо мене вже так і кортить до танців.

Недобитий. А дуже кортить? Глядиж, щоби не погубив підшви...

Опара. Нічо... Я язиком полатаю...

Недобитий. (Грає і присьпівує).

Опара. (Танцює).

Недобитий:

Ой так чини, як я чиню
люби жінку аби чию,
хоч попову, хоч дякову,
хоч хорошу мужикову...

Ой до мене сита, сита
ой до мене решета,
ой до мене запорожці,
бо я бідна сирота...

Розступіте ся міряни
нехай гиря погуляє,
щоб зазнали всі міряни,
як гуляють голоштани...

Опара. (Танцюючи): А ну піддай хто охоти... а то вже ноги ледво човгають ся...

Недобитий. З такими танцями лучше тиб і не рипав ся... Ти мабуть тільки язиком вмієш тропака вибивати...

Опара. Не сердь мене, бо як розсерджусь, то буду танцювати до самого світа...

Недобитий. У тебе і так вже либонь світає в голові і в очах...

Опара. (Скидає жупан): Так ось-же тобі.. (Танцює мов несамовитий)... Грай, коли граєш, побачиш чия візьме!...

Недобитий. Та хоч одпочинь, лада-чо...

Опара. Піди геть... Не рушай... От так наші: і сюди і туди... Навприсядки... Підсьпівуй, піддавай хто охоти...

Недобитий. (Сьпівує):

Ой ти старий, я молода,
та між нами незлагода...
Ой ти старий кахи-кахи...
Я молода хи-хи-хи-хи.

(Говорить): Та скинь бо, вражий чоловіче, і сорочку, щоб і та не заваждала.

Опара. (Паде на землю). Стривай... Я одпочину, тай знов, а ти тимчасом засьпівай якої жалібної... (Виймає з кипелі гроші). На тобі тимчасом таляра, а потім заграєш мені ще аж за два.

Недобитий. (Сьпівує):

Замовкли бандури, оглухли мабуть
Ні співу ні думи в хуторах не чуть
Лише по могилах голосить ворон
Козацької слави старої гомон.

О руськая земле, о рідна моя
Чи прийдем ще раз ми коли до коша.

Де ділись, заділись ті давні часи
Славетні гетьманські, де ділись вони
Бувало атаман як кликне на бій
чубаті як хмари злітались як стій.

О руськая земле, о рідна моя,
чи верне — поверне ще слава твоя...

В кайданах в неволи козаца сімя,
по дворах шляхетських у наймах сестра
і син на послуги пішов Москалям,
на глум і на посьміх самим ворогам.

О руськая земле, о рідна моя,
коли вже скінчить ся неволя твоя.

Прокиньте ся діти, наспів вже той час —
„Заплакана Мати” вже кличе на вас,
щоб стать односердно за діло сьвяте,
а слава та давня ще нам зацвите.

О руськая земле, о рідна моя,
та чей ми прийдемо ще раз до коша...

(По сьпіві): А тепер пращайте, мої любі... Я піду по наметах, оглянусь усіх, може хто занедужав... Треба порадити... Пращавайте... (Пішов).

Голощук. А диви, гей, Прохоре, що то за могилою наче курява підняла ся...

Неплюй. Хмара встає. Певно на дощ. (Прилягає вухом до землі). Ні, не чути, щоби тупотіло... Ну, що пора і спочивать. Наказ був рано рушати, щоб у вечорі у моря стать... Назустріч повинні пійти байдаки... Пора вже і Туреччину провідать. Пора полататись, бо мені вже шинкар на бірг не вірить.

Голощук. Так намочити його, псявіру, у річці, щоб набрав віри.

Неплюй. Мочив... Не йме віри... Ну, та вже чорта лисого з'їсть, щоб він завтра не дав мені похмелитись. Задушу а-нахтемську віру...

Голощук. А опісля сам будеш шинкарювати, чи як?...

Неплюй. І то правда... Ну нехай ще поживе на сьвітї... (Кладе ся спати).

Я В А ІV.

Стефан. (Входить. Сів на камени і задумав ся). Ось вже рік минає як розлучив ся я з вірною дружиною і покинув рідну оселю, а серце з кожним днем все гірше болить і нічим його не заспокоїш... О колиб я мав крилечка, щоб полетіти хоч на хвилинку у рідний край і глянути хоч би з далека на той садочок вишневий, де з милою як з голубочкою воркував і цілував її карі очи та чорні брови... Один би тільки разочок глянути в очи мій, почути із уст її одно щире слово і те слово додасть мені сили та відваги... Тепер я у славі та повазі... Та що з того? Нащо слава, коли серцеви нема супокою?...

Я В А V.

Недобитий. (Входить. — Підійшов крадьком до Стефана). Здоров Стефане...

Стефан. Хто ти за чоловік? (Придивляє ся). Стривай... Я тебе десь бачив...

Недобитий. Може і по знаку... Придивись гарненько...

Стефан. (Схопившись за голову): Я бачив тебе... ні... не памятаю...

Недобитий. Торік... на Зелених сьвятах...

Стефан. Ти сьпівав думу про Наливайка?

Недобитий. Може і я... (Здіймає бороду): Пізнаєш?

Стефан. (З криком): Той самий...

Недобитий. Та цить... Не гомони... Почують...

Стефан. Ти був там... у батька? Скажиж мені, що сталось? Кажиж, ти знаєш про кого я думаю...

Недобитий. Не годить ся козакови, та ще й до того атаманови на війні няньчити ся з серцем... О, глянь навкруг себе: кождий з отсих бідолах когонебудь покинув в дома. Інший батька, матір, інший чорнобриву дівчину, як от і ти. І усі вони ховають ся від людей з тією болячкою...

Стефан. Ти мене мучиш... Ніби щось страшного хочеш сказати.

Недобитий. Дитина ти, та ще й атаман...

Стефан. Одно слово тільки скажи, а я знов буду козаком, знов полечу на воюга як на весіля...

Недобитий. Ох, літа, літа молоді... (Сьміє ся). Наж осьдечки тобі цидулочку від твоєї дружини... (Дає лист).

Стефан. (Цілує папір): Від неї... від моєї милої...

Недобитий. Придивись, що там написано.

Стефан. (Читає): „Сизокрилий голубоньку, любий мій Стефане. Де ти, друже, пробуваєш, де ти орлику літаєш? Я оченьки виплакала, виглядаючи тебе. Полиняли чорні брови, личенько змарніло...“

Я В А VI.

Джура. (Вбігає): Пане атамане...

Стефан. Що скажеш?

Джура. Орда на нас наступає двома крилами: від моря і від пляхеччини...

Стефан. (Грізно): До збруї... Панове молодці за мною!...

Всі. (Схоплюють ся).

Стефан. Шаблі на голо... Пісні... Піснї, щоб земля застогнала і заревла...

Хор:

Гей нужмо братця до збруї,
на герц погуляти,
слави залучати.
А чи пан, чи пропав —
в друге не вмирати,
гей нужмо до збруї!...

Нам поможе сьвятий Юрий
Козакам на славу
Турка звоювати...
Гукнемо з гаківниць,
додамо з гарматів,
щоб не повставали...

(По хорі вибігають усі. Чути стріли битви).

Неплюй. (Вбігає — до Опари): А про сего забули... Вставай, бісів пuzір... Бісурмен іде.

Опара. (Крізь сон): Грай на всі...

Неплюй. А щоб тебе ледачо узяло... Ач, йому танці на умі... Вставай бо, діяволе... Ну, що тут робити? Треба укинути у який небудь віз... Стривай, сатано... Завдадуть тобі завтра памятного... Скоптуєш київ аж задуднить... Бач, як насмоктав ся... (Витягає).

Опара. Не руш, кажу тобі: не руш!.. Аще за то пику розібю... Ну, що за діявольський народ... Геть Іроди... Геть, кажу...

БИТВА.

(Живий образ. Козаки і Турки, посеред Стефан на трупі турецького баші).

Занавіс.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Я В А І.

(Турецька в'язниця).

Стефан. Так глядиж, як тільки поженуть нас завтра на роботу, то ти будь при мені і нікуди не відходи... Будемо уважати на таку хвилю, коли при нас зістане ся один вартовий. Я прожогом кину ся до

нього і відразу пішлю його до всіх чортів, а ти мерщій здіймай з нього одержу, переодягнись і втікай як змога...

Покришка. А ти щоб зістав ся у неволи?... Ні, сего ніколи не буде... Тікай ти... Твоя сила і завзятість ще здадуть ся на Запорожу, а я однаково звів ся на нінащо... Такий вже став знемощений, що мене і курка задзюбає... Так мені однаково здихати...

Стефан. Не в такі кайдани мене закуто, щоб можна було їх розбити... Твоєї я відразу розібю...

Покришка. За щож, пане атамане, ти мусиш погибати?... Ні, я хочу померти разом з тобою... У сім пеклі я тебе не покину.

Стефан. Вір, як що я єще потрібний на Україні, то товариство не забарить ся прийти по мене... А коли за мене призабуто, от може ти їм нагадаєш. У тебе є і батько і мати, вони тужать за тобою, побивають ся... а я... Ти звеличав мене атаманом, і я тобі як атаман велю і приказую... Слухай дальше... Як що Господь допоможе тобі добрати ся до рідного краю, допитай ся до хутора Ковалівки над Дніпром, понизше Городища... Спитаєш там про господу старого Коваля, тобі мала дитина покаже... У ній живе мій нерідний батько. Скажи йому, що його годованець, Стефан, вже два роки гризе бісурменські кайдани... А як побачиш дочку його... то скажеш їй... Ох, брате, тож то моя суджена дружинонька... тож скажи... Коли ти любив кого на сьвітї, то серце само тебе научить, що її сказати... Розкажи їм, як нас хвилею прибито до Синопа і як нас у полон забрано... Що боронили ся ми неначе зьвірі, що із сотні зостало ся нас тільки дев'ятеро...

Покришка. Нехай буде по твоєму. Благословиж батьку атамане в далеку дорогу.

Стефан. Бог тобі на поміч. Пращай, може на віки... Бог зна де доведеть ся нам побачити, чи на тамтїм сьвітї, чи на Україні...

Голощук. А як мені, то і нікому поклона передати... Не знаю, чи і був у мене хоч який батько... де родив ся, де хре-

стив ся... не памятаю... поклонись, брате, рідній землиці та церковцям божим.

Кунса. І я такийже безрідний... Спасибіг ворогам, батька спалили а матір у Дніпрі утопили.

Неплюй. А мій батько таки своєю смертию помер: два дні вороги з него здирали шкіру, а третого дня хотіли з живого виняти серце... Та чортового батька поживились... Прийшли до нього а він вже і захолонув...

Опара. Тобі і тут до жартів... Мабуть як і на шибеницю поведуть, то сьміяти меш ся...

Неплюй. А щож?... Може плакати? Все одно... Не помилують. Та і ти підбрав би слини, як би тобі піднесли чарку одну-другу Адамових слізок... Учистив би такого гопака, що аж земля задріжалаб...

Опара. Так теж не своїм розумом... Минули ся всі танці...

Неплюй. Доперва ще тільки починають ся... Стривай... Як підіймуть тебе на шибеницю, то так затанцюєш, що аж язика висолопиш...

Опара. Піди геть з твоїми жартами...

Неплюй. Що?... Страшно?... А правда, що здаєть ся неначе вже у тебе мотузок на шиї і чуєш як воно ласкоче... Не знаю як вам, братця, а мені їй Богу легше булоби, колиб швидше повісили... І допікаю я тим проклятим Туркам... Позавчора, як ламали ми камінь приходять до мене якийсь старший... Я почав його перекривляти: то язика йому покажу, то дулю.. Думаю: от от повісять... Аж ні... Вартовий дав мені щось тричі по шиї ручницею, тай тільки... Я йому дулі тичу, а він мене топить по потилиці... Але я його таки переспорив і я виграв, бо я йому у останне дулю даю, а він плюнув тай відвернув ся... Перше я молив ся, щиро молив ся Господеви щоб вивів нас з сего клятого льоху. А тепер пройшов рік, пройшов другий а я і думаю: чи вжеж і Богови тільки діла, щоб визволяти наші голови з турецької неволі...

Всі. От, вже розпатлякав ся, розпуствив язика... Бодай тобі його скорчило...

Неплюй. Лайте, бийте... А я кажу не вірю... Ну і чого понадувались неначе сичі?.. І ви козаки?... Раз мати родила і не двічі умирати... Всі ви легкодухи, боїтесь глянути у вічі смерті, через то вона вам і страшна; а мені то хочби і зараз на шибеницю... Далєбіг не здрігнусь... Та також так по правді сказати мене вже давно кортить на тамтой сьвіт. Цікаво мені дуже хоч одним оком глянути чи справді там так як дяки сьпівують: „ідіже ніст ні печали, ні воздыханія, но жизнь безконечная...” І я думаю також, що там мусить ся гарно жити, бо скільки то людей повмирало, а ані один від того часу не втік ще з тамтого сьвіта.

Всі. Чи тобі заціпить Іроде...

Неплюй. Мовчу, мовчу... А через хвилину усі загомоните: чого мовчиш, чому що небудь не збрешеш? Чорт вас зна як вам і догодити... Так не буду мовчати, а сьпівати буду...

Хор:

Ревуть стогнуть хвилі-гори
на синенькім морі.
Плачуть тужать козаченьки
в турецькій неволи.

Вже два роки у кайданах,
терплять тяжкі муки,
защож Боже милосерний
нам післав сі муки?...

Деж ви славні Запорожці,
сини вольной волі?
Чом не йдете визволяти
нас з тяжкой неволі?...

Я В А П.

Недобитий. (Входить перебраний за Турка з бородою. За ним 2 Турки. Він їм дає знак і вони відходять).

Недобитий. Чого розкричались нечестиви?... Молітьєсь Богови, сььогодні ваш послідний день. Я чув усе... Чув, як ви тут змовляли ся... Завтра ваші голови будуть четвертовати...

Стефан. Так іди швидше до свого султана, може вициганиш хоч по таляру за голову, а за 9 талярів купи собі добро-

го мотузка тай повісь ся... Ти чув як ми змовляли ся? А скажи ти, коли ти чоловік, кому воля не мила?... Та ж пташечка маленька, та і та рве ся на волю, а між люди... Та і з ким я балакаю?... Хіба є в тебе душа?... А хоч і є то не дорозпа вона тобі за таляра... Чи тямип ти, що то таке воля?... Вона дорозпа золота, каміня самоцвітного, дорозпа віку... Так ідиж недолюдку від нас, оstri швидше сокири на наші голови, або готуй мотузки... Не вже ти думаєш, що ми станемо благати тебе щоби помилував?...

Недобитий. Побачимо, що ти завтра скажеш?...

Неплюй. Спасибіг тобі голомазий чорте за звісточку... У мене з радости аж шіт покотив ся... Що братця не кажи, а то все якось чудно. Мабуть через те, що се перший раз... що дивись: сьогодні голова у тебе на плечах, а затра — тиць, тай на пали... А скажи, будь ласка, вельможний свинарю султанський, як мене на палъ застромлять, чи потилицею до вас, чи очима?...

Недобитий. А тобі хіба не однаково?

Неплюй. А мабуть, що не однаково, коли питаю... Я-б хотів до вас потилицею, бо одно, що не хочу і після смерти дивитись на вас... тьфу... таких паскудних, а друге, то і вам також буде вигіднійше нас десь цілувати...

Недобитий. (Дивлячи ся на Стефана): Хоть і в шматках сорочка, та гарно вигафтована. Мабуть від дівчини подарунок...

Стефан. Одійди бузувіре від мене...

Недобитий. Не одну нічку виплакала Ярина над нею, доки дошила.

Стефан. Ти... ти диявол а не чоловік...

Недобитий. Адже твою дівчину Яриною звать?...

Стефан. Одійди сатано...

Недобитий. Стефане... Стефане... не вже ти і доси не пізнаєш мене?...

Стефан. Та хтож ти?...

Недобитий. (Здіймає бороду). Та і досі той самий, що сьпівав думу про Наливайка.

Неплюй. Дивись... Недобитий... От чубатий біс...

Всі. Чи не старе шкандибало... Де ти узяв ся?...

Стефан. Кажи... Кажи нам швидше, як ти тут опинив ся?...

Недобитий. Довго буде усе розказувати. З того часу, як захопили вас у неволю, я також причвалав у Туреччину і на турецькому байдаку два роки блукав, прикидаючись то калікою то німим, доки не научив ся по їхньому балакати. Тепер, дірвавши отсю одежину, дібрав ся я до вас... Ти, Стефане, мені сказав, що 9 талярів мені дорозше за 9 голов, а я скажу, що 9 ваших голов дорозше моєї одної голови... Я прийшов вас визволити... Втікайте на Україну, а як через шв року я не вернусь за вами, то відправте за мене панахиду. Ось вам помагачі... (Роздає пильники і молотки). Та приймайтесь мерщій за роботу, а я піду та роздобуду вам харчів на дорогу...

Неплюй. З доброго желіза зроблені... Аж пильник свистить...

Недобитий. Ага... І тобі закортіло на волю?...

Неплюй. Ей, брате... Усеж таки голова дорозпа від гарбуза. За таляра ж не купиш...

Недобитий. Порайте ся по молодецьки а я піду на роздобутки, а як спуцу на долину шнура, то тогді по одному вилазьте. (Відходить).

Я В А Ш.

Стефан. (Випустив пильник з рук). Руки мліють, а еще і половини не надпиляв... Де-ж моя сила? Куди-ж вона поділась?... Заїли бісурмени, заїли, хоч зубами гризи... (Гризе кайдани).

Неплюй. Стривай... Не занаста зубів... З своїми я вже справив ся то і тобі допоможу... (Пилує йому кайдани). Міцне желізо... (Зверху спускає ся шнур). Еге... Вже Недобитий справив і драбинку з пекла до раю... Ну... Зовсім...

Я В А ІV.

Недобитий. (Роздає пістолі, ятагани). Ну, в дорогу братця... Натез вам харчі, поділіть ся... А се вам моя пора-

да: у день не йдїть а краще перележете... Ніч, то козацька ненька і освіжить і виховає... (Цїлує козаків). Пращайте... Поклонїть ся від мене рідній Україні... Найже вам Господь милосерний допоможе... (Відходить).

Неплюй. Ану, хто сьвятїйший, той починай лїзти на небо...

(Запорожці лїзуть по шнурі).

Неплюй. Щоб тут на останку таке зробити, щоб бісурмени зуби з досади поломали... Коби шматок вугля, або крейди вилаяв би добре, а вкінци камалював би дулю... Нема... Шкода... Ну, нехай на сей раз буде єще так... Пращайте голомазі... Ану, сьвята Опаро, підсади мене... (Бере ся за шнур).

Занавіс.

ДІЯ ПЯТА.

Я В А І.

(Та сама обстановка, що в дії І-ій).

Ярина. (Виходить з хати і сьпіває):

Чом не гудуть буйні вітри,
Не ломають вітїй,
Чом не несуть на крилечках
Від милого вістїй.

Сохну, вяну в самотинї,
Вже й сльози не льють ся,
А над моїм тяжким горем
Вороги сьміють ся.

І сьміють ся і радїють
Я-ж Бога благаю,
Щоб вернув ся мій миленький
З далекого краю.

Я В А ІІ.

Оксана. (Входить). Здравствуй, сестричко... (Цїлує її). Господи... Усе тужить та побиває ся.

Ярина. Такий вже мабуть мій талан.

Оксана. Я се нарочно забїгла за тобою. Там дївчата зїбрали ся на шпилеч-

ку; сьпівають. Ходїм, сестричко, та хоч трохи розвеселиш себе.

Ярина. Не таке моє горе, щоб розважити його сьпівами або гульнею. Я своїм смутком тільки вам заваджу.

Оксана. Колиб ти знала як мені тебе жаль, що і Господи.

Ярина. (Обіймає її). Тиж моя одинока жалібниця і порадниця.

Оксана. Ходїм-же, ходїм... Будемо грати ся у короля. Ти будеж королівною а я королем. Я хочу тебе сььогодні зацілувати. (Цїлує її).

Ярина. Роби зі мною як знаєш.

Оксана. (Обняла її). Ох, яка я рада... Голубонько моя сизокрила. Ходїм... (Відходять).

Я В А ІІІ.

Коваль. (Дивить ся у слїд). Пішла. Нехай іде. Може хоч трохи заспокоїть ся... (Сїдає). Ох, горе, горе... Що ти зо мною зробило, на що ти мене звело... Нема мого Стефаночка... От вже і третїй рік минув, як вирядив я його на Запороже... Чи його вбито чи в полон забрано?.. А може побратав ся з бісурменом?.. Проміняв віру, Україну і присягу? Тодї, земле сира, не допусти моїм кісткам лягти у тебе, викинь їх і розкидай по полю за те, що вигодував такого Ірода.. О, ні... Не такий мій Стефан... Ні... Він козацького роду... Які нечестиві думки лїзуть мені в голову... А може він нудить у неволи, гние у кайданах... О, Боже милосерний...

Я В А ІV.

Ярина. (Входить). Не можу я слухати веселих пісень, безжурного щebetання... Не можу... Не можу...

Коваль. Ти знов плачеш, моя дитино?...

Ярина. Тяжко тату жити у розлуці з милим. Чує моє серце, що вже його очи козацькі виклювали орли побратими, що його тіло розірвали вовки-сіроманці.

Коваль. Не побивай ся донечко... Всї ми у божїй воли. Ти мене своїми смутками женеш в домовину.

Ярина. (Дивить ся йому в очи). І ви плачете тату... якже мені не плакати?... Ви на своїм віку зазнали вже щастя, а моє проминуло перед моїми очима.

Коваль. (Витирає очи). Де ти там побачила сльози?... Хіба одна сльозинка, та і та дурна... Бачиш?... Я вже сьміюся...

Ярина. Сьмієтесь, а сльози тремтять у очах. Нащо ви таточку мене обманюєте?... Хіба я не бачу, як ви що дня тужите, як цілісеньку ніч тяжко зітхаєте та тихо молитесь?...

Коваль. То не від горя, а через те, що пора вже в далеку дорогу, в домовину... То і молюсь, щоб Бог простив мені тяжкі мої гріхи... Ось піди лишень, та принеси мені бандурку, то і побачиш якого я устрою гопака.

Ярина. Чи не думаєте ви розважити мене... (Задумала ся). Таточку любий... Відпустіть мене у монастир... Піду у черниці та й буду молитись за душу свого милого... (Плаче).

Коваль. Господь з тобою, моя дитино... На кого-ж ти мене покинеш старого, похилого, одинокого?... Хто-ж догляне мою старість, хто-ж закрие мені очи?..

Ярина. Тяжко мені тут жити... Серце з туги кровю обливаєть ся як спогляну на жите других. Весь мир хрещений веселить ся і радіє, а я неначе яка велика грішниця всеб сиділа між німими стінами, по заулках темних... А там, у чернечій одежі я не буду чути веселих сьпівів і лекше мені буде на душі.

Коваль. Ти своїми словами мов спи-самі мене колеш. А до кого-ж я прихилю свою сиву голову, з ким поговорю, з ким посумую?... Іди, іди, дитино моя... не з'упиняю тебе, бо не маю сили з'упинити. Сам знаю, яка то мука щире кохане.

Ярина. Ох, таточку, таточку... що-ж мені робити?... (Ридаючи паде йому на груди). Ні... я не покину вас ніколи, ніколи не покину. До сего часу ви таїлись від мене зі своїм горем а мені здавало ся, що до мого горя нема у вас жалю. Я думала, що я одна тільки мучусь... Тепер я буду весела, буду сьміятись, танцювати.

Коваль. (Плаче).

Ярина. Годі-ж таточку плакати, ходім у хату, спочиньте. Тепер мені так весело на серці, так сьвітло на душі. Я чую, як мої сили ростуть і кріпнуть... Продовж же, Милосерний, ті щасливі часи... (Відводить Ковалья у хату).

Я В А V.

Селяни і дівчата. (Входять).

1-й селянин. Дивіть ся, дивіть ся, ондечки іде кобзар.

II-й селянин. Ще й молодий який.

1-й селянин. З'упинимо його та попросимо, щоби засьпівав яку думку.

Дівчина. Ні, нехай заграє якої до танцю а потім засьпіває.

1-й селянин. Ще мало танцювали онтам на вигоні?...

Я В А VI.

Стефан. (Входить сліпий з хлопцем-поводарем).

Селяни. Здрастуй, чоловіче Божий.

Стефан. Здрастуйте і ви чесні миряне... щасті вам Боже на усе добре. Поздоровляю вас зі сьвятим празником.

1-й селянин. Спасибіг... А куди Бог несе?

Стефан. Куди ноги втраплять, бо очима не бачу... Там моє пристановище, де спочиваю...

1-й селянин. Лихо тяжке... Відкіля-ж ти родом?

Стефан. З просторої України... там мій отець, ненька, де застане ніч темненька... Там моя хатина, де добра людина.

II-й селянин. (Бере його за руку і підводить до каменя). Сідай отгучечки, на камені, спочинь, та розкажи нам, страднику Божий що небудь про Січ та про Запороже.

Стефан. (Сідає). Сісти... сядемо, а спочивати будемо тоді як ляжемо в сиру землю...

1-й селянин. Якже се ти, змалку такий, чи може у бісурменських руках побував?

Стефан. Бодай не розказувати... Тільки один рік минув як одняли від мене те, що найдорозше чоловікови—світ сонця.

Всі. Розкажи, що з тобою стало ся?...

Стефан. Слушайте люди добрі, та научайте дітей ваших, щоб вони вчились та дітям своїм розказували, як ту славу здобувають і як за віру та за рідний край голови складають.

І-й селянин. Горенько тяжке... Як що ласка твоя, то розкажи нам дещо, чоловіче божий...

Стефан. Розказувати, щоб сльози проливати, аби було кому слухати та навчати...

У неділю в ранці-рано
сине море грало.

Товариство кошового
на раді прохало:

Благослови атамане
байдаки спускати
та за Тендер погуляти,
Турка пошукати...

Чайки-байдаки спускали,
арматами лаштували,
з Дніпрового гирла широкого

серед ночі темної
[вищливали]

на морі синьому
за островом Тендером потапали,
[пропадали,

атамана курінного
сироту Стефана молодого
сине море не втопило,
а в турецьку землю Агарянську
без керми прибило...

Тоді сироту Стефана,
атамана молодого

Турки-яничари ловили,
в кайдани кували...

Ой Спасе наш Межигорський,
чудотворний Спасе!

не допусти мені впасти
в тяжкую неволю...

Там кайдани по три пуди
атаманам по чотири...

І світ божого не бачать не знають
без сповіди умирають,
як собаки здихають...

І згадав сирота Стефан в неволи
свою далеку Україну,
нерідного батька старого
і нерідну сестру Ярину...

Плаче, ридає,
до Бога руки здіймає,
кайдани ламає —

і утікає на вольную волю...
Турки яничари його дігнали,
до стовпа вязали
очи виймали...

ЯВА VII.

Ярина. (Вийшла при кінці думи).
Стефаночку... Стефаночку... Стефаночку...
Моє серце... Деж се ти забарив ся...
(Побачила, що він сліпий). Тату... Тату...
Ідть сюди... Тату... Подивить ся...

ЯВА VIII.

Коваль. Чого ти доню голосиш?
(Довго дивить ся на Стефана). Сину мій...
Сину ти мій безталанний... Моя ти дитино...
Чи тебе се я бачу, сину мій єдиний?...

Стефан. Тату... Ярино... Я не бачу вас...
я тільки чую вашу любу розмову... Я чую серцем,
що я вам рідний. Ви привитаєте мене каліку... сліпого?...

Ярина. Ти мій суджений... Ти вернув ся до мене і світ мій прояснив ся.

Стефан. Бог з тобою, Ярино... Тепер я не до пари тобі.

Ярина. Візьми милий остру шаблю, зрубай голову твоїй любій, виріж з грудий серце...
Коли не буду твоєю, то лучше смерть мені заподій...

Стефан. Ярино... Ярино... Прости мені...
Серце моє давно у тебе, візьми і душу мою...

Коваль. Діти мої... Квіти мої...

Стефан. (Паде на вколішки). Боже милосерний... Ти сам довів мене до рідної хати, до вірної дружини... Благаю Тебе, милосерний, вижени із думки, вивій із серця тяжке лихо і всели у мою замучену душу тихий та привітний рай... (Ридаючи припадає лицем до землі, люди клякають, здіймаючи шапки).

Хор:

Боже великий єдиний,
Русь-Україну храни.
Волі і сьвітла промінням
Ти її осіни.

Сьвітлом науки і знаня
Нас, дітей просьвіти!
В чистій любови до краю,
Ти нас, Боже, зрости.
Молимось Боже єдиний
Русь-Україну храни,
Всі свої ласки, щедроти,
Ти на люд наш зверни!
Дай йому волю,
Дай йому долю,
Дай доброго сьвіта
Дай Боже народу
І многая, многая літа!

Зимою в парку.

Одяг ся парк в убранне сніжне,
Туман в алеях розіславсь,
Повітря казку шепче ніжну,
І вітерець угамувавсь.

Не чути гомону людського,
Краса й таємність чарівна,
Нема ніде душі живої,
І спокій, тиша неземна.

Ніщо ніде не колихнеть ся,
Повите все вечірним сном,
І тільки наша мова леть ся
Під вічним зоряним шатром.

Ударив р а з десь дзвін самітно,
Мов привид радісний в глуші,
І звук ростанув непомітно,
Збудивши рій думок в душі.

Щирійш до мене пригорнулась
Тоді, голубко люба, ти,
І, мов дитя сьвяте, всміхнулась,
В сїянні щастя й краси.

Олекса Коваленко.

Що то є гігієна і що нам про ню треба знати.

„Хто стратив здоровле — той стратив усе.“

Ся народна приповідка аж надто ясно товкує, чим наш народ вважає здоровле. „Хто стратив здоровле, той стратив усе!“ Чоловік, що стратив здоровле, хоть би посідав і найбільші скарби на землі, достоїнства і почести, не буде щасливий.

О много щасливійшим від нього є звичайний нуждар, що тішить ся однак кріпким здоровлем. Що-ж нам по мастаках, на що придасть ся образоване, наука, як з того всего користати не можемо.

Неодин віддав-би все, що має, щоби тільки відзискати здоровле.

Не час однак дбати про здоровле тогди, коли його вже стратить ся.

О!... тоді вже за пізно! Про заховане здоровля треба думати завчасу, а радше завчасу треба всякій хоробі запобігти, або інакшими словами: треба так своє жите уладнати, щоби хороба не мала до нас приступу.

Наука лікарська від давен-давна напружує усі свої сили на борбу з недугами і мимо великанських поступів, які на тім поли зробила не звільнила чоловіка від страшного марева: недуги. Учені лікарі прийшли до заключеня, що з хоробою бороти ся треба у жерела, іменно треба бороти ся з тим, що спричинює хоробу і постійно уживати тих всіх способів, що запобігають хоробі.

Наука про се, яких способів треба уживати постійно, аби охороняти своє здоровле перед недугами, називає ся **гігієна** або **охорона здоровля**. Гігієна слідить як найточнійше услівя удержаня

здоровля чоловіка і задержаня повної живучої сили нашого жита.

Основне знане охорони здоровля є річню доконечною для кожного чоловіка. Тоді доперва гігієна стане на висоті своєї задачі, коли людство прийме в ній як найдіяльнійшу участь.

Хтож повинен тим займатися?... Родчі і учителі, хлібороби і робітники — одним словом кождий член суспільности.

До охорони жита належить все, що відносить ся до потреб жита чоловіка, отже воздух, котрим дихаємо, пожива, мешканє, одежа, рід праці, рух і спочинок, сьвітло при котрім працюємо, забави і т. п.

Та вправді є приписи, але хто їх ся придержує, а наш нарід цілком про них не зважає, а часто-густо навіть і не знає, що взагалі є які приписи. Бо крім приписів треба ще і доброї волі зі сторони кожного, щоби кождий був до глубини своєї душі пересьвідчений, що гігієнічні приписи треба конечно додержувати, бо в противнім разі самі собі наносимо величезну шкоду, стаємо катами свого власного здоровля і жита, котре дане є нам від Бога і котре ми повинні шанувати. Бо люди, що не числять ся з приписами гігієни або охорони здоровля не тільки собі, але і цілому загалови наносять необчислимі шкоди.

От відомо нам всім, що причиною многих заразливих недуг, як приміром шкарлятина, дифтерія, запалене легких, тиф, сухоти, віспа, одра, коклюш і иньші

є дуже дрібненькі заразки, невидимі для голого ока, які діставши ся до нашого тіла, множать і розрастають ся дуже скоро і численно, та тим нищать наш організм, наше здоровле і жите.

Позаяк люди все хорують, тому і заразки чи там мікроби сих недуг безвпинно кружать у воздуху, падають на наше тіло, дістають ся до уст, носа, легких, коли найдуть по сему відповідні услівя. А се стає ся найчастійше тоді, коли чоловік нечисто ходить коло себе, коли нечистота не кидає його хати.

Відомо також, що чоловік дорослий, здоровий і сильний рідше хорує, а то тому, що його організм лекше може побороти заразки всяких недуг. Тому то часто лучає ся, що люди сильні обходять заразливо хорих без ніякого небезпеченьства для свого власного здоровля.

Люде слабше збудовані а також і діти далеко лекше підлягають зараженю всякими недугами, позаяк слабке їх тіло менче є відпорне на заразки хороби, котрих не в силі є побороти. Конечним є проте в часі заразливої недуги звертати бачну увагу на відокремлене хорого.

В часі заразливої хороби треба донче здорові діти відділяти від хорих і Бже борони, не позваляти їм спати з хорими не то в однім ліжку, але навіть і в одній кімнаті. Воздух в кімнаті, в котрій лежить хорий треба завсїгди відсвїжувати, то є кімнату перевітрувати, однак тоді треба хорого заслонити, щоби чистий, студений воздух не віяв безпосередно на нього. Добре є також очищувати воздух карболевою водою при помочи так званого розпиляча.

Ті, що стикають ся з хорими, повинні заховати як найбільшу чистоту. Приступаючи до осмотреня рани або її перевязаня, так перед як і по треба старанно вимити руки простим милом, вичистити ніхті теплою водою і милом а відтак карболевою водою або спіритусом. Трафляс ся нераз, що здоровий чоловік осмотрюючи хорого брудними руками, або обвинваючи його брудними шматами, уділяє йому нової хороби; навідворот, трафляс

ся часто і таке, що здоровий від хорого набирає ся недуги.

Заразити ся можна не тільки в часі хороби, але і по хоробі в 2-ох до 4-ох тижнях, бо заразки недуг так довго задержують ся. Через цілий той час, о скільки то є можливе, треба хорого відокремлювати і задержувати всі ті охоронні средства, що і підчас хороби.

Сінники, на яких лежав хорий, окривала, вату, що була уживана до окладів, гірше німає треба спалити. Ліпше німає треба добре виварити, додаючи до окропу соди.

Стїни і стелю тої кімнати, де лежав хорий, треба добре вибілити вапном. Підлогу і всі домашні посуду вимити карболевою водою і горячим лугом. Вимити також треба двері, футрини і вікна.

Не треба жалувати ні труду ні коштів, бо через те охоронюємо себе і свою родину від всяких шкідливих наслідків.

Злий є також звичай плювати на землю. Слина висихає, розтирає ся і летить у воздух, котрим дихаємо, а через се заражуємо всякими хоробами.

Мухи розносять також хороби і не один чоловік вже помер через се, що його вкусила муха, яка сиділа передтим на хорім чоловіці. Тому треба завсїгди немилосерно нищити мухи, а вже безуслівно не вільно позваляти, аби мухи були в тій кімнаті, де лежить хтось хорий.

Не треба також позваляти, аби хорий плював на землю, але все йому дати на се якусь посуду, котру треба удержувати дуже чисто.

Цїловане дітий через незнакомі особи також є небезпечне. Не треба рівнож дітям позваляти цілувати пси, коти, або щоби сі звірята лизали діти по твари, бо вони легко можуть перенести якусь заразу на діти.

Нашим обовязком є уникати все те, що так наше як і наших дітий здоровле може наразити на якусь небезпеку, бо сьвяті суть слова пословиці: „Стереженого Бог стереже”.

Стережим ся отже!

БІЛЬ ГОЛОВИ.

Біль голови не є ще сам собою слабостю, однак ознакою слабости. І так біль голови повстає **в наслідок більшого напливу крові до мозку**. Біль той є дуже частий у людей кровистих та виглядає так, начеб щось товкло молотком в голову; лице тоді червоніє, очі мутніють і хоррий бачить чорні плями перед очима.

2) Другою причиною болю голови може бути знова **недостаток крові у мозку**. Се буває найчастійше у дівчат хорих на блідницю та у жінок, що перебули тяжку недугу. Такі хорі жалують ся на заворот голови і шум в ушах але нема утиску і пуканя в голові.

3) Часто буває біль **нервовий**. Сей біль походить від подразнення нервів і тоді болить звичайно тільки одна половина голови.

4) Інший є знова біль **ревматичний**, котрий приходить з простуди голови.

5) Не менче частий є біль голови, походячий від жолудка, кишок і т. п. та з затроєня (біль голови з перепоєю, зачадження).

Отже бачимо, що можуть бути дуже різні причини болю голови, а звісно, що кожда відмінна причина вимагає відмінного способу лічення.

Коли біль голови походить з напливу крові до мозку, то добре поставити на голову мішок з ледом а навіть і пустити кров. Борони однак Боже лічити в такий спосіб тих хорих, котрих болить голова з недостатку крові. Такого хорого треба положити до ліжка і то так, щоби кров напливала до голови, значить, низько головою. Крім того треба їм добре відживлювати ся.

На ревматичний біль дати на поти (липовий цвіт) та вигріти ся в постели. Як що біль голови походить з жолудка, то треба прочистити жолудок і притримати кілька днів діету. Як знова хтось затроїть ся, то найважнійшою річю є дати такому хорому приступ свіжого воздуха, щоби міг своє тіло відсвіжити.

БОРОДАВКИ.

Бородавки треба натирати що дня добре пересоленим соком з чорної редьки. Менші бородавки від того гинуть. Більші випалює ся так званим ляпісом або яким їдким квасом. Дуже великі бородавки найліпше дати вирізати.

ДАВЛЕНЄ СЯ.

Коли до гортани впаде якийсь більший кусник їдла, у дїтий ґузик, горошок, каміньчик і т. п., наступає давленє ся.

Ратує ся так:

1) Треба скоро всунути до горла правий, вказуючий палець, дещо зігнутий і старати ся той предмет виняти, або хоч звільнити; при тім звичайно повстають рвоти, через що сей предмет може вилетіти.

2) Притиснути хорого грудьми та чевом до твердої підкладки (скрині, порога) і кілька разів вдарити (не сильно) кулаком поміж лопатки.

Не тратити ані хвилини!

ДЕЗИНФЕКЦІЯ.

Коли в якійсь хаті лежав хтось хоррий на заразливу недугу, то опісля не можна сеї хати скорше уживати, аж як доперва у ній переведе ся дезінфекцію. Є се потрібне тому, позаяк всі заразливі недуги викликають малесенькі животики, так зовимі мікроби, які, чи то з воздухом, чи з водою, чи з поживою дістають ся до людського організму і заражують здорового недугою. Тому треба сі мікроби що лишили ся по слабім чоловіці повбивати, або інакше хату, постіль, одіж дезінфекціонувати.

До сего найчастійше уживає ся карболевого квасу. Карболовий квас чи воду розприскує ся по всіх усюдах, найліпше малим приладом, так званим розпилювачем (Atomizer). Коли в камениці, у сусіднім мешканю за стіною захорів хтось на заразливу недугу, найліпше сі місця, через які може дістати ся воздух з закаженого помешканя заткати кус-

никами вати, на яку пустило ся пару крапель карболю. Сю вату щоденно треба відсвіжувати. В сей спосіб поступати також, коли і співмешканець того самого помешканя захорів приміром на тиф, віспу і т. п.

Дальше переводить ся також дезінфекцію хльорковим вапном (Chloride of Lime). Насипати сего вапна по трохи в горнятка і полити опісля оцтом. По сім треба кімнату щільно замкнути на дві години. Вдихане витворюючого ся газу з сего вапна є вельми шкідливе і тому таку кімнату можна доперва тоді уживати, коли ся її добре провітрить. Також перед сим треба з кімнати забрати усю їду та металеві предмети.

Коли треба дезінфекціонувати рури, металеві предмети, стіни, то уживає ся Permanganate of Potash, який перед тим розпускає ся у воді.

В случаях ослаблення на шкарлятину найліпше дезінфекціонувати воздух і кімнату формаліною (Formaline). Її дістане ся в плиннім виді та треба розприскувати при помочи згаданого в горі апарату.

Добре також, особливо в кімнатах, де лежав хорий на заразливую недугу спалити сіркову свічку (Sulphur Candle), що її дістати можна в кождім другісторі. Кладе ся у бляшане ведро камінь, ведро наливає ся до половини висоти каменя водою, прикріплює ся до каменя сіркову свічку, запалює ся її і скоро втікає ся з кімнати, яку замикає ся щільно. Сіркові гази повинні ділати принайменше через дві години. По сім провітрює ся кімнату. Сі предмети, що були підчас того в кімнаті як також і стіни треба добре витерти.

ГЛИСТИ У ДІТИЙ.

Глисти живуть у тонких кишках чоловіка, а відтак можуть пересувати ся до жолудка а звідти підступають аж до горла а навіть і відходять ротом. Часто мож-

на бачити, як у дітий у сні відходять глисти відходовою кишкою, ротом, або носом.

Глисти є дуже частим обявом у дітий і нераз не справляють ніяких прикростий, так, що хотай вони і є в кишках, то діти при тім зовсім здорові. Але часто також вони починають бурити ся, і тоді справляють болі в кишках, при чім діти суть ослаблені, відчувають печене в очах і сверблене в носі. Сі обяви бувають часом ще тяжчі: біль і заворот голови, дрощі і корчі.

Хоч глисти самі про себе невинні створіня, однак нераз вже були вони причиною смерти. Лучало ся, що глиста влізла до гортанки і задавила дитину. Нераз знов збили ся глисти в кишках і їх заткали або перегризли ся до ями черевної і викликували ріжні запаленя, що буває звичайно причиною смерти.

Лічене на глисти переводить ся так: наперед треба дати дитині на прочищене, а відтак давати через три дни рано і вечер средство на глисти, що його дістане ся в кождім другісторі. Четвертого дня треба опять дати на прочищене. Впрочім треба придержувати ся приписів, які наводять ся на етикеті кожного ліку.

КОЛЬКИ.

На кольки в жолудку чи кишках треба примінити сухі, горячі обклади в околиці жолудка, або на ціле черево. Обклади можна робити або з розігрітого піску, або вмочити ручник в горячій воді і викрутити на сухо та приложити його на черево. Ручник прикрити вовняною хусткою. Обклад змінювати що години.

Кольки з простуди (коле в плечах або грудях особливо підчас віддиху в гору; при сім часто рівночасно бувають дрощі). Хорого положити сейчас в ліжку і добре вкрити. Напоїти його гербатюю звичайною або з липового цвїту та купити і дати порошоків на поти. На те місце де коле, приложити плястер з гірниць, або втертого сухого хрону, завиненого в платок.

К Р О В О Т О К И.

I. Кров з горла.

При харканю добуває ся слюз на яким є кілька капель або пружків крови.

Хорого треба покласти головою висше та давати зимні обклади на шию, проковтувати лід, студені напої і т. п.

Не полокати горла!

II. Кров з жолудка.

Рвоти сціпенілою кровю темночервоної краски, перемішаною з їдою.

Хорому давати зимні обклади в околиці жолудка, та проковтувати куснички леду. При сїм хорий мусить мати як найбільший спокій. Не вільно давати нічого їсти!

III. Кров з кишок.

З грубої кишки виходить або чиста кров, або кровавий кал. Також чорняві, подібні до мази випорожнення.

Хорого треба сейчас покласти до ліжка, бедрами висше, мішок з ледом на черево та давати левативи з зимної води. Давати пити лишень молокого з ледом.

IV. Кров з легких.

При кашлю викидає хорий ясно-червону, шумовату кров.

Хорого треба покласти головою висше та розчіпити одіж. Опісля давати зимні обклади на груди. Давати воду з ледом або куснички леду до проковтування. Хорий не сьміє безусловно говорити та мусить як найспокійнійше лежати. Такого хорого не вільно ані переносити, ані перевозити, хиба лишень за дозволом лікаря, якого треба сейчас покликати.

V. Кров з матерниці.

З піхви виливає ся темночорна, часом сціпла кров.

Хору покласти до ліжка, бедрами висше та дати їй мішок з ледом на підчерево. Встрикувати до піхви воду або з леду, або дуже горячу (40 степенів Реоміра).

VI. Кров в мочи.

Коли в мочи є багато крови, тоді її краска є блідорожева або подібна до води, в якій мочено мясо.

Хорий повинен мати повний спокій, покласти ся до ліжка бедрами висше (через підложене під крижі подушки) та на хору часть тіла покласти мішок з ледом. Опісля дати хорому левативи з ледово-зимної води.

VII. Кров з носа.

Хорий мусить покласти ся головою висше та прикладати зимні обклади на серце і карк. Стиснути ніс двома пальцями, вложити кусник леду до носового кровавлячого отвору, а опісля всунути довгий кусник сильно стисненої вати або йодоформової ґази.

Не можна сякати ані дмухати. Не втягати носом води! не вприскувати нічого до носа, не перехиляти наперед голови!

VIII. Кров з уха.

Покласти хорого головою висше і всунути до уха кусник йодоформової ґази а на голову, від сторони хорого уха давати зимні обклади.

IX. Кров з ясел.

Кров з ясел виходить коли вирве ся зуб — часами доперва аж по кількох годинах і то дуже сильно.

Тоді повинно ся взяти до уст ледової або алунової води; однак не проликати її.

Впхати в зубову яму йодоформову ґазу чи то вату і втиснути се сильно в ясла.

КОЛИ З РОТА ВОНЯЄ.

Здоровий віддих є без воні. У багато однак людей чути з рота, нераз навіть дуже неприємно, особливо підчас недуг жолудка або горла. Щоби вилічити сю — не так небезпечну — як вельми неприємну недугу, треба в першій мірі старанно та правильно чистити рот і зуби; послі того кожного раня надшо випити шклянку досить теплої води. Чистити зуби тре-

ба при помочи малесенької щіточки від зубів а горло полокати літною водою. При сій спосібности вельми здорово є також полокати і ніс, втягаючи до нього воду. Коли се средство не помагає, тоді треба шукати причини слабости глибоше. Найліпше удати ся в таким случаю до лікаря.

КОЛИ ЩОСЬ ВПАДЕ АБО ВБЄ СЯ ДО ОКА.

Єсли кому впаде що до ока, то воно найчастійше находить ся під горішною повікою, рідше під долішною, або в зїниці. Такий чоловік чує незвичайний біль, відразу до світла і слезїне. До ока найскорше дістане ся: порошок, вугле, ростинний порошок, комарі і т. п.

Перша поміч:

1. Стягнути долішну повіку, підчас чого терплячий має дивити ся до гори; опісля кінцем чистої хусточки виняти то, що впало до ока;

2. Єслиж в сей спосіб не можна найти впавшого до ока предмету (чужого тіла), тоді треба підігнути горішну повіку;

3. Наколи то, що впало, є в самім оці, не витягати його, лише око закрити ватою і завязати.

4. Коли-ж до ока дістане ся вапно або груз, то треба виполокати його водою з цукром.

Горішну повіку відгинає ся так: Коли боліючий дивить ся в долину, треба взяти великим і вказуючим пальцем правої руки за рясї і тягнути до гори, а вкінци приложити малий палець лівої руки до горішного берега повіки і так відвернути її.

ОБСТРУКЦІЯ (ЗАТВЕРДЖЕНЄ).

Причиною затвердження є невідповідний корм і ослабленє кишок. Хвилеве затверженє усуває ся через зажите якого будь средства на прочищенє. Застарілий стан вимагає перш усього зміни способу житя. Треба про те як найбільше ходити а найменче сидіти, а їсти мало мяса, але

за се переважно ярини та овочі. Рано натщо пити шклянку маслянки а їсти з овочів головно фіги, дактилі, виноград, дальше салату, огірки і т. д. Не вільно уживати чеколяди, червоного вина, рижу.

ПОПАРЕНЄ І СПАЛЕНЄ.

Лекші попареня і спаленя гоять ся звичайно самі від себе. Тяжпі бувають дуже небезпечні а як наука виказала, що єсли на чоловіці одна третина шкіри є попарена або попечена, то чоловік мусить умерти.

Кожде попарене або спалене місце є дуже болюче, а біль сей можна усмирити через намащенє рани товщом, оливою, олієм, маслом; добре є також приложити скробану, сиру бульбу.

Рани від попареня або спаленя гоїть ся так само, як і иньші рани. Дає ся на них йодоформову газу, бавовну і перевязує ся. Повставші міхурі не порадно самому проколувати, а ліпше се линити лікареви. Як що велика частина шкіри є ушкоджена, то такого хорого кладе ся до ванни (зимної купели).

ПОРАЖЕНЄ ГРОМОМ (ЕЛЄТРИНОЮ).

Люде поражені громом падуть звичайно відразу мертві на землю. Як чоловік поражений громом не зістане відразу на смерть забитий, то тоді поступає ся ось як: перш усього треба усунути усю стїснюючу одїж, щоби хорий міг свобідно диxати. Відтак треба старати ся привести недужого до памяти. В тій ціли збризгує ся йому лице зимною водою, голову ставити ся низько, тіло натирає ся водою, оцтом і т. п.

Рівночасно дає ся хорому нюхати побуджуючі ліки (амоняк, сальмяк) і робить ся йому левативу з соли і оцту: Як хорий може вже проковтувати, дає ся йому скріпляючі ліки.

В случаях поражения електричним током треба передовсім хорого усунути від сего току чи то через усуненє електричних проводів, перетяте їх ножицями, чи відмотанє дротів. Ратующий мусить елек-

тричні дроти брати кавчуковими рукавицями, або в разі потреби мусить стати на суху дошку (лавку, підніжок, драбину, солому) та обвинувати руки сухими платками або сухою одіжю.

Ніколи не дотикати ся дротів голими руками, так само і самого пораженого!

Дальше поступає ся так, як і з пораженим громом.

ПОСІДАНИ РУКИ.

Посідані руки найскруточнійше лічить сік з свіжо витисненої цитрини. В першій хвилині повсталий острый біль треба перетерпіти, тим більше, позаяк такий біль потягає за собою і поручувана на се саме гліцерина, яка однак і в половині не є так скруточна, як цитриновий сік. Хто є приневолений день денно сповнювати важку працю а не хоче, щоби мав посідані руки, повинен їх вечером все намастити кусником свіжої солонини.

ПОВІШЕНЄ.

Перша поміч: осторожно відтяти вісільника, щоби не впав на землю а опісля усунути предмет, який його дусить. По сім уладити штучне диханє. Коли віддих вертає, дальше поступати, як зі зімлілим. Колиб віддих уставав, то опять примінити штучне диханє.

РАНИ.

Буває нераз, що хтось, чи з власної неосторожности, чи через кого другого зістане так ушкоджений, що шкіра, мязи та иньші складники зістануть насильно перервані. Дехто скалічить ся ножом, шклом, сокирою, другому упаде щось на голову і т. д. і в сей спосіб роблять ся всілякі рани. З давен давна, вже з досвіду знають люди, що при всіляких ранах перш усього треба затамувати кров, а пізнійше рану перевязати. І найчастійше до затамованя крови уживають павутиня; листя, мякушки з хліба і таке иньше.

Таке поступованє є чистим варварством і коли рана загоїть ся, то дійсно треба се уважати чудом. Таке поступованє спроваджує звичайно затроєнє крови, а за сим страту якогось члена тіла або і смерть.

Щож отже робити?

Передовсім кождий чоловік, що заходить ся подати ранному чи скаліченому поміч, повинен приступати до того з чистими руками, значить повинен поперед добре вимити собі руки. Відтак треба конче вичистити саму рану. Як що нема нічого иньшого під руками, то змити рану чистою водою і перевязати чистою хустиною. Але се робить ся лиш з konieczности, бо і чиста вода і найчистійша біла хустина не є і не можуть бути вільні від всякого рода бакцилів. Тому треба рану змити ватою, замоченою в карболовій воді, відтак дати на ню кусник йодоформової гази, опісля верству сухої вати і обвязати опаскою.

РЕВМАТИЗМ.

Один німецький лікар сказав, що ревматизм найскруточнійше дасть сявилічити соком з селерів. Ліченє зовсім не є неприяте і поступає ся так: взяти чотири або пять селерів, заврубшки кулака, обчистити їх з корінців, вимити чисто, і покраяти на тонесенькі кружочки. Опісля сі кружочки поставити варити з двома фунтами волових костий, у яких є много стрижіня (шпик) у такій скількості води, щоб повстав з того добрий буліон. Варити так довго, аж обварить ся усе мясо з костий та шпик з них виварить ся. Шуми не вільно збирати та кромі соли не давати ніякого коріня ані заправи. Коли буліон є готовий, перецідити його через густе ситко, злити в камянный горщик та пильнувати, щоби не скваснів. Куснички селери, мяса та шпіку у звичайній ринці присмажити з троха маслом і так має їх хорий з'єсти. Буліон хорий має пити денно три або чотири звичайні філіжанки від кави, о скілько лиш можливо горячий. Так поступати, аж доки не

наступить вилічене. Лічене в сей спосіб за чотири тижні усуває ревматизм на завсігди.

СОЛІТЕР.

Щоб скуточно позбути ся солітера (жолудковий хробак) хорий вечером повинен з'їсти соленого оселедця; наступившу по сїм природну спрагу не треба гасити. Слїдуючого ранку, коло 9-ої години зажити ложочку Castor Oil а по сїм з ½ унції екстракту: Extractum filicis maris aethereum, — що дістане ся в кождім добрім другосторі — а по сїм ложку Castor Oil та горня сильної, та о скільки лиш можна горячої кави. По сїм положити ся спокійно в ліжко та ждати на наслідки. Солітер доперва тоді уважає ся за вигнаного, коли вийде з головою. Голова — се тонкий, кінчастий кінець хробака.

УТОПЛЕНЄ.

Як хто зайде в небезпеку можливого утоплення, то повинен витягнути ся як струна і положити ся горілиць (на взнак) на воду, руки протягнути поза головою, голову подати на зад, щоби уста виставали з води. При тїм треба втягнути до грудий як найбільше воздуха. Треба нам іменно знати, що вода може удержати на своїй поверхни людське тіло довший час. Хто-ж неспокійно кидає ся і виставляє руки поверх води, той мусить з цілою головою пірнути під воду і через се дусить ся (топить ся).

Ратувати потапаючого може лишень сей, хто вмє добре плавати. Тоді треба старати ся потапаючого обернути на взнак, зловити за волося і тягнути пливучи самому на хребті.

Видобувши його на безпечне місце, передовсім отвирає ся йому добре рот, через відтягненє долішної щоки, всаджує ся глибоко палець до рота і вичищує ся його з намулу і піску. Відтак скобоче ся пролік і старає ся довести до того, щоби

потопельник збловав ся. Тіло кладе ся животом на спід і підсуває ся під жолудок жмуток одежі. По сїм наступає штучне віддиханє, яке нераз треба примінювати навіть кілька годин.

ШТУЧНЕ ВІДДИХАНЄ.

Штучне віддиханє робить ся так: Як є двох або більше помічників, то один тримає отворений рот хорого, щоби язик не западав. Тіло обертає ся на взнак і двох протягає руки позірно помершого все до грудної клітини і поза нею, а третий рівночасно підтискає його попід груди. В разі потреби може се робити один чоловік.

Так треба робити довший час, доки нещасний не зачне сам дихати. Як є лиш один ратующий, то може робити також так: найклякне біля него, або візьме його клячучи між ноги, і най починає по боках клітки грудної тиснути з цілої сили подаючись наперед і посуваючи руки все до гори. Діставши до гори, треба раптом руки піднести і знов з долини другий раз тиснути ідучи до гори. Так треба робити також довший час, щоби через те допровадити клітину грудну до самостійних рухів і побудити через се позірно умершого до правильного віддиханя. В такий спосіб уратає ся від смерти, а в роботі не треба увявати і знеохочувати ся, бо ще навіть і по кількох годинах можна дійти до дуже доброго висліду.

Треба лишє знати, як взяти ся до діла, бо кілько то людей гине у нас марно через те, що ніхто з окруженя не вмє подати їм відповідної розумної помочи.

ШУМ І СТРИКАНЄ В УСІ.

В легких випадках помагає виполоканє уха шприцкою або гумовим баллоном літною водою і напарованє над горшком з горячою гербатою з румянку. По таким напарованю треба положити ся на болючий бік до ліжка і не вільно виходити на двір. Для охорони треба затикати ухо все чистою ватою. В тяжких випад-

ках треба конче помочи лікарської у спеціаліста.

ЧИРАКИ (БОЛЯКИ).

Чираки творять ся по тілі через закажене дрібними сотворіннями (т. зв. бактеріями), котрі входять до проводів підскірних, там розмножують ся і викликають рошіне, або так зване „материзоване”. Найчастійше дістають чираки і боляки ті люди, що не дбають про чистоту тіла, або котрі через своє занятє не можуть про се дбати.

Через нечистоту разом з брудом осідають на тілі бактерії і викликають боляки. Щоби ті бактерії лекше до тіла ввійшли, то шкіра мусить бути троха поранена. Тому бачимо, що боляки творять ся там, де щось шкіру задирає, як приміром на карку, де чоловіка гризе ковнір, на ліктях, на сидженю, колінах і т. д. Також знаємо, що люди ослаблені мають менше відпорности і дістають часто боляки по тілі (найчастійше при цукровій хоробі).

Щоби остережи ся від таких боляків, треба з часта купати ся, змінювати біле і взагалі дбати про чистоту шкіри. Скоро вже боляк витворить ся, можна зразу пробувати, щоби він розійшов ся. Прикладає ся проте оклади з квасної води (з аптики). Скоро однак боляк розійде ся, стараймо ся, щоби як найскорше набрав і щоби нарва (матерія) з него витекла. Щоби боляк скорше дозрів, то прикладає ся т. зв. дияхель, який розмазує ся теплим ножем на полотенці і робить ся плястер. Можна також прикладати теплі оклади з ленного тіста, каші, кулеші, а дуже часто уживають у нас і теплу печену цибулю. Також роблять часто всілякі мішані масти з тіста, молока і меду, але то не має ніякого особливого ділання. Ходить лиш о се, щоби боляк огрівати, аби він скорше дозрів. Найліпше тримає теплоту тісто з ленної муки. Зрілий вже боляк можна дати собі протяти лікарєви, щоби нарва (матерія) з него як найскорше вийшла і завинуту його чистенько. Можна почекати також, аж боляк сам пропук-

не. Тоді треба його чистими руками витиснути, прополокати карболевою водою і рівнож чисто завязати. Найліпше уживати до перевязки аптичної чистої вати Брунса (Brunsa). Звертаємо увагу, що при великім недбальстві може наступити навіть з найменшого чирака тяжке закажене крові. Проте не треба собі чирака легковажити а кождий відповідно лічити.

ЧИ ДОБРЕ ПИТИ ТРУНКИ?

Надмірне уживанє трунків є безпечно шкідливе для здоровля, а недуги, які повстають з надмірного уживаня трунків є ось які: по перше тяжкий катар жолудковий, котрий є у такого хорого майже невилічимий, а то тому, що слизна болонна, котра вистелює жолудок, неначе спалить ся і не може вернути назад до свого первісного стану. Другою недугою є тяжка хороба печінки (утроби). Печінка така твердне і змінює зовсім свою будову так, що кров, котра через ню має переходити, не може вже перецливати, застоює ся в середині в животі і живіт проте пухне. Недугу ту називаємо також водною пухлиною. Хорі на сю недугу не видержують її і звичайно гинуть. Крім того впливають острі трунки і на серце, котре побільшує ся, затовщує ся і в кінци також не може робити своєї служби. У такого хорого пухнуть зразу ноги, а пізнійше живіт і хорий гине також на так зв. водну пухлину. У таких хорих на серце бувають часто нездорові нирки. Але не лише серце, але і судини кровоносні (жили) хоріють від алькоголю: они тверднуть, і недугу ту називаємо звапненем жил. Такі звапнені жили дуже легко пукують (переривають ся) і з них випливає кров. Найгірше як то стане ся в мозку, (що дуже часто лучає ся) і такий хорий є тоді ражений параліжом. Йому скривить лице, відійме власть в руці і нозі по однім боці, а звичайно відіймає і мову. Нераз наступає відразу смерть: є то та недуга, коли ми кажемо, що когось „пшляк трафив”. Вкінци надмірне уживанє трунків може довести до правдивого

божев'їля. Такі люди дістають шал, мають всілякі привиди, звичайно бачать много миший і щурів, нечистого духа, чорта і т. д. Одним словом з поміж таких людей дуже много стає постійними так званими варятами. А найгірше те, що не раз ті злі наслідки переходять і на діти таких людей. Проте повинен кождий чоловік уживати трунків дуже мірно а передовсім вистерігати ся таких сильних напйтків, як оковита, рум, арак і т. д.

ВІДБИВАНЄ.

Недуга ся походить від катару жолудкового. Проте не треба пити ніяких напйтків, не їсти ніяких острих страв ані квасів і не уживати також товщу.

ВІДМОРОЖЕНЄ.

Найскуточнійшою мастею на відмороженє є солод, з якого вироблюють в бровари пиво. Солод заварює ся до густоти цукрового сиропу і ним смаує ся відморожену часть тіла, на що легко прикладає ся бавовну і обвиває ся полотном. Так поступати що вечора через 8 днів, а відмороженє цілковито вилічить ся. Ствердлу на рані масть треба відмочити літною водою та відняти. Чим масть ся є старша, тим скорше лічить і тому добре її придержувати через кілька літ.

Чиї руки суть дуже вразливі на мороз, мусить завчасу починати їх лічити, щоб запобічи лихови. Взяти дубову кору, висушити і змолоти та зробити з ньої сильний відвар. У сім відварі літнім через пів години вечером мочити руки. Ліченє мусить тревати 4 до 8 тижнів а принесе цілковиту шільгу.

ВИПРІВАНЄ НІГ.

Кому ноги пріють, повинен їх часто купати в воді, змінювати часто черевики (треба доконче тоді мати хоть дві пари черевиків, щоб одні сохли від пересяклого поту а другі можна тимчасом носити). Шкарпиток не треба носити, лишень

онучки, і що дня уважати, щоби пальці приходили на сьвіже місце, ще не перепочене.

Добре також уживати се средство: 90 частий вапна, 7 частий саліцинового квасу та 3 части крохмалю вимішати і раз або два разів денно обсипати тим ноги, та скарпитки чи онучки. Однак не є по радно піт сейчас здержати, позаяк се може бути причиною тяжких внутрішних слабостий.

ЗАМЕРЗНЕНЄ.

Як що хочемо відратувати замерзлого, то перш усього треба нам знати, що не можна його скоро і відразу загірїти, лиш треба робити се поступенно. Не вільно проте вносити замерзлого до теплої кімнати, лиш до неогрітої (шопи). Відтак треба його цілого натирати снігом, зимною водою, а по довшім натираню дати до літної (а не теплої) купели. Як замерзлий починає вже проковтувати, то треба дати йому вина або чорної кави.

ЗАТРОЄНЄ ГАЗОМ.

(Коли хто надихаєть ся сьвітільним газом, з причини прорваня, чи зіссутя рури. — Загар від попсованих печий, або від затканого комина).

Перша поміч.

1. Скоро винести хорого на сьвіжий воздух. Розіпняти на нїм одїж;
2. Штучне диханє;
3. Натирати сильно мокрими платками, зливати зимною водою.

Той, що ратує, нехай уважає на себе і передтим, заки ввійде в хату нехай глибоко віддихне, заткає собі уста вогкою губкою або хусткою, двері широко отворить, в вікнах повибиває шиби, а при тім нехай уважає, щоби не впав на всяж.

ЗІМЛІНЄ.

Зімлілу особу треба старати ся сейчас привести до памяти, а то є конечне тому, що при зімліню кров уступає з моз-

ку. Тому не добре є зімлілу особу підносити головою до гори, лише треба її положить так, щоби голова була низше. Скоро хтось зімліє не в помешканю, але десь на дорозі, в церкві, на якимсь публичнім місці, то найліпше є підсунути своє коліно під крижі зімлілої особи і спустити голову в низ. Відтак треба увільнити сейчас недужого від всякої сти скаючої одежи. Як що таке стало ся в хаті, то отворити вікно, або хорого в літі винести на двір і кропити зимною водою по лиці і грудях. Чоло, лідки і підощви натирати оцтом і давати також нюхати оцет. Ліпше ще давати нюхати амоняк, як його має ся під рукою. Як зімлілий прийде до себе і може вже проковтувати, дати йому нашити ся чорної кави або чаю.

ЗВИХНЕНЄ.

Коли комусь по якимсь нещаснім випадку якийсь сустав сильно спухне, і рухи в нїм стають обмежені, то знак, що в суставі тїм наступило звихнене. У нас є дуже поганий звичай, що по таким звихненню сейчас беруть ся натягати чи то руку, чи ногу, щоб буцім то поставити на своє місце зрушені частини. Сего безуслівно не повинно ся робити, бо хто добре не знає будови людського кістяка, той не може знати, куди що і як іде і тому через невмілу поміч може лишень пошкодити. Такому хорому треба лишень прикладати зимні оклади на спухнений сустав і уложити його спокійно до прибуття лікаря.

ЗУБКОВАНЄ У ДІТИЙ.

Зуби у дітий не перебивають ся нагло, лишень дуже звільна і тому здорові діти зубкують без ніяких тяжких появів. Коли при зубкованю виступають які долеглости, то лишень тільки у дітий хорих. Кашель, розвільнене, горячка, конвульсії, коли виступають при зубкованю, то не треба їх уважати за недуги нероздільні з зубкованєм, але як зовсім роздільні, і старати ся їхвилічити, а не ждати, що недуга мине як лишвилізуть зуби.

Як має заховуватись поліжниця.

Богато ріжних слабостей повстає з того, що мати перед і по народженю дитини заховує ся невідповідно. Слабости сї зачинають ся звичайно незначно і поволи, тревають цілими літами і часто доводять до того, що такі жінки ціле жите чують ся хорими і неспосібними до жадної роботи, попросту роблять ся каліками. А в многих случаях можна тому всему запобігти, если жінка підчас відмінного стану буде вважати, щоби оминати всяких шкідливостей. Подаємо тут тому пару рад для наших жінок, котрі легко і без жадних коштів дадуть ся виконати а тим способом можна легко устеречи ся від довгих і коштовних слабостей.

1) Від хвилі як жінка зайде в відмінний стан, повинна вистерігати ся дуже тяжкої праці. Має вистерігати ся, щоби де не потовкла ся, не впала з висока, щоби не перестрашила ся і т. п. — а то для того, що в таким разі дуже легко можна стратити дитину перед часом. А кождий такий випадок є завсїгди причиною довгих жіночих слабостей; нераз такі жінки, що поронили, ніколи не будуть мати більше дітий, або терплять ціле жите ріжні болі. На кождий случай жінка, що поронила, сейчас повинна удати ся до лікаря.

2) В часі самого породу кожда жінка повинна тримати коло себе як найбільшу чистоту. Вже завчасу повинна приготувити собі чисте біле, щоби могла перебраться а на ліжку дати зовсім сьвіжу постіль і чисте простирало. Добре також приготувити собі завчасу кілька льняних сьвіжо випраних шматок, щоби підстелювати під себе.

Коли коло жінки є до помочи бабаповитуха то треба уважати, щоби вона все, за кождим разом умила обі руки що найменче горячою водою і милом, і щоби нігті на руках мала пообтинані, бо за нігтями є звичайно багато бруду а по друге, нігтьом дуже легко може скалїчити.

3) По сїм, як дитина прийде на сьвіт, мати повинна оставати що найменче 8 днів в ліжку; по вісьмох днях може пробувати вставати з ліжка і ходити трохи

В пятьдесятую річницю смерти Тараса Шевченка.

Тарас Шевченко!...

Уся Україна кланяє ся, уся Україна шанує великим сьвятом память великого свого сина.

Уся Україна згадує словами вдяки та пошани кріпацького сина, мученика і борця за долю поневоленого свого люду. А передусім робучий, неволений, катований український люд завдячує Кобзареві більше, чим який небудь люду на сьвітї може завдячувати своему поетови.

Бо поетом неволеного люду був Шевченко.

За волю, за кращу будучність неволеного люду боров ся Шевченко.

До ясного сонця, до кращого ладу, до „вольної волї” і „братерства братнього” їти кликав свій неволений люду.

В часи найтяжшої неволї, коли здавало ся, що чорні хмари на вічність повисли над головами мільонів українського люду, коли здавало ся, що зневіра і розпука тяжкими кайданами скували руки порабощеного люду — в сї тяжкі часи. Шевченко перший побачив орлиним зором пророка ясну будучність „без хлопа і пана”. Він перший повірив в се, Він перший закликав до бою народ, що перестав вже вірити в можливість побідоносної боротьби.

Цілі столїтя боров ся український нарід проти своїх гнобителїв. В геройських боях лягали головами цілі покоління. І збруя випала вже зі знеможених рук народу. Вражі руки польської шляхти та

московських царїв вложили на голови українського люду важкі кайдани політичної, національної і економічної неволї. Потомки вольного козацтва стали кріпаками, невольниками озьвіреної шляхти і царїв. Паньщина виссала з народу послїдні каплї крови і поту.

І український народ, сильний та дужий мовчки терпів неволю, сей народ — „.....гнув ся — бо не знав, не знав сіромаха, що вирости крила”...

Тодї на западі Європи, передусім у французських, німецьких і італійських краях почав ся новий час. Навіть в Росії вже впали перші стріли в борбі з царським самодержавем — се почала ся перша борба за визволенє народів. На самій же нашій Україні залягла ще мертва тишина.

Сю тишину перервав Шевченко великим, могучим криком болю неволених мільонів.

Усї болї, усї кривди катованого люду залунали в Шевченковій поезії. Чим накіпіла грудь мужика-кріпака за цілі столїтя тяжкої неволї, усї криваві рани, які завдала через сотки лїт вража рука закріпощеному народови — усе те стало змістом Його сьвіву. І сей сьвів був як могучий, боєвий оклик. Він заповідав новий, великий бій зі старою неправдою.

*

*

*

по хаті, але ніколи не вільно брати ся до жадної роботи. Підчас перших трьох днів повинна їсти самі плинні страви, як молоко, росіл, а ніколи не вільно їсти бульби, фасолі, хліба. Коло себе, в ліжку, повинна мати як найбільшу чистоту. Коли відходить з ньої багато матерії, то має кілька разів денно міняти шматки а також може зверху обмити ся теплою водою. Если-же показує ся кров, або если дістане зимні дрозці і горячку, то повинно ся покликати сейчас лікаря. Бо треба знати, що в перших днях по породі дуже легко можна дістати закаженя крови, если жінка або сама нечисто ходить коло себе, або если баба нечистими руками маніпулює коло ньої — а закажене крови все починає ся дрозцами і горячкою. Горячку дістають такі жінки часто також і тоді, коли матерія з них не відходить, але десь затримає ся. В таким разі також треба сейчас покликати лікаря, щоби він сій матерії зробив дорогу на верх бо власне та матерія як дістане ся до крови, викликає затроєне або закажене крови. А закажене крови мусить все скінчити ся смертю!

Однак поліжниця може набавити ся закаженя крови не тільки тим способом, о котрім власне була бесіда — але може його дістати навіть зовсім невинно через другі особи. Нераз приходять до поліжниць в відвідини кривні або знакомі, котрі самі суть зовсім здорові, але у котрих є хорі діти пр. на дифтерію або шкарлятину. Отже такі особи дуже легко можуть принести з собою заразки тих недуг і коли вони дотикають ся або самої поліжниць а бо її ліжка, то можуть сю заразу її уділити. Добре є тому, коли до поліжниць в перших кілька днів приходять як найменче осіб на відвідини, раз тому, щоби не привести її якої недуги, а по друге тому, що вона повинна мати в перших днях в кождім взгляді цілковитий спокій.

Особенно треба уважати, щоби в кімнаті а навіть в домі, де лежить поліжни-

ця не лежала також дитина хора на шкарлятину, дифтерію або дезинтерію, бо інакше смерть поліжниці неминуча і для ньої нема найменшого ратунку.

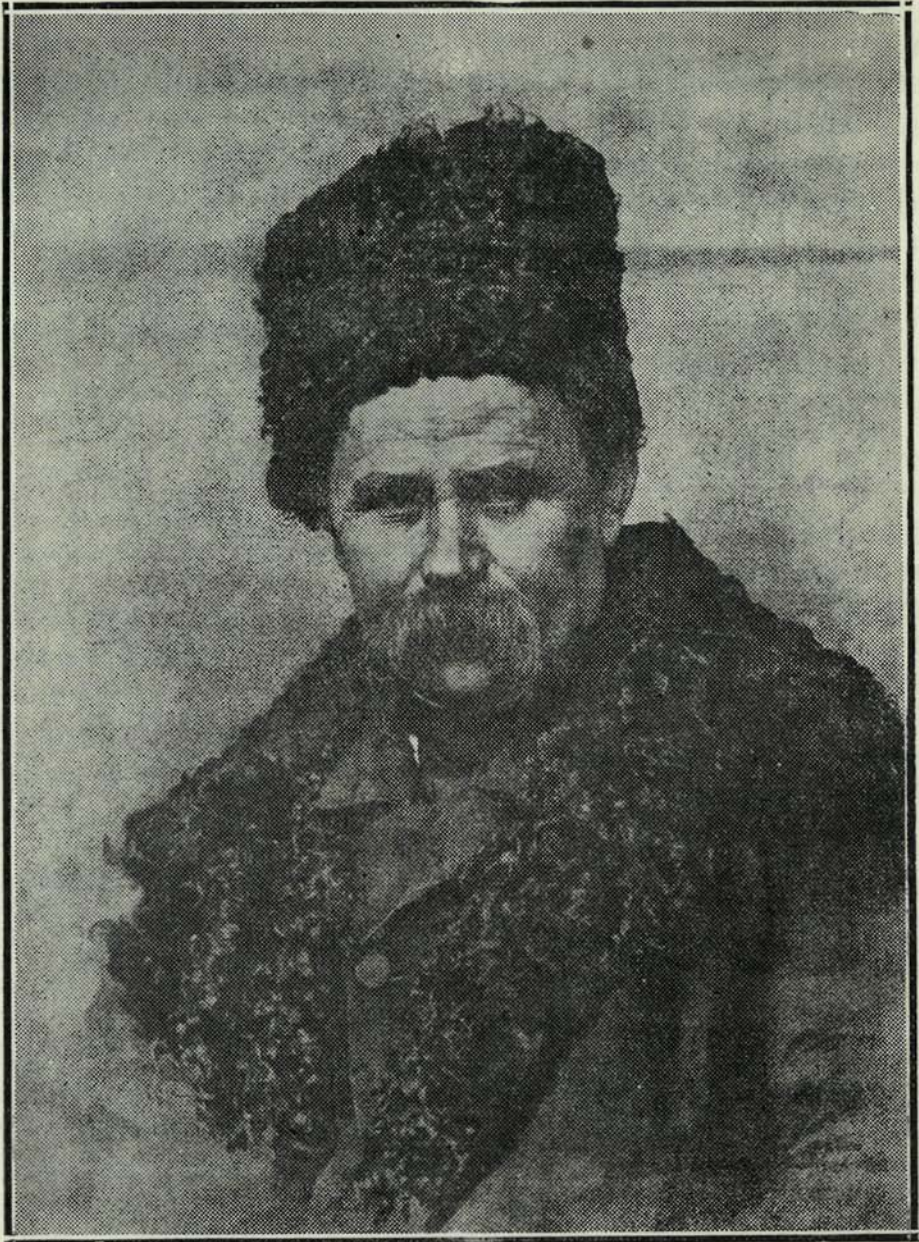
О всі ті средства осторожности постарати ся є сьвятим обовязком передовсім чоловіка. Ми знаємо, що під тим взглядом наші жінки дуже зацофані і неприступні для всякого поступу. Отже власне і в сій ділі повинні нові порядки заводити хлопці.

А шанувати жінку і старати ся про її здоровле тілесне та духовий розвій — повинен дбати кождий чоловік.

Щоби бути кріпким і здоровим.

- 1) Мити руки водою з милом кілька разів денно, а особливо перед каждою їдою; лице, шию і горішню часть тулова мити рано і веч., ніхті чистити щіточкою.
- 2) Зуби чистити щіточкою і порошком до зубів по обіді і вечери; рано полокати рот водою.
- 3) Ніхті обтинати два рази тижнево.
- 4) Біле зміняти двічі в тиждни, на ніч перебрати сорочку.
- 5) Купати ся хоть раз на дві неділи.
- 6) Голову змивати що два тижні, волосє чесати густим гребінем і щіткою.
- 7) Їсти поволи, корм жути докладно, по обіді пів години спочати.
- 8) Не пити ніколи горівки, пива, вина, сильної гербати і кави, як напій уживати чистої води, легкої гербати або молока. Не курити ніколи тютюну.
- 9) Комнату, в якій сплять, провітрювати часто, а особливо перед спанем.
- 10) В віці до 10 літ спати від 8 вечер до 7 рано;
від 10-12 літ спати від 9 веч. до 7 р.;
від 12-15 л. спати від 9½ веч. до 7 р.;
по 15 літ. спати від 10½ веч. до 7 р.
- 11) До сну укладати ся найліпше на правому боці, а руки держати на покривалі.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Тарас Шевченко!
Велике ім'я!

Велике воно не задля скількості і величини земських діл Його носителя, задля скількості Його творів, але задля їх змісту, задля того, що у всіх Його постанках, у цілм Його житю Його ідеалом була правда. Правди шукав він у світі для всіх поневолених, покривджених, замучених — шукав правди у багатих, у вольних, у панів і царів, і коли правди не міг знайти на землі, де

„Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить,” —

а

„Люде горді, неправедні,
Своїм судом судять,”

тоді Він повертає ся душею поза земський круг і знаходить

„Живу правду
У Господа Бога.”

Тарас Шевченко — велике ім'я.

Велике воно не на подобу великих імен у інших народів, вольних народів, де на волю, у добрі і гаразді виростають всякі велитні, а тим воно велике, що Тарас Шевченко

„В неволі виріс між чужими
І неоплаканий своїми”

став борцем за волю. Воля, се Його найвисший ідеал.

„Бо де нема сьвятої волі,
Не буде там добра ніколи.”

Тарас Шевченко, се син бідного кріпака-невольника, що ріс серед таких страшних відносин, про які ми, теперішні люди, подумати навіть не уміємо.

Тарас Шевченко уродив ся 8 марта 1814 року в Київщині, в селі Моринцях. Злидні панували в хаті. Родина пухла з голоду а діти з малечку поневіряли ся по наймах. Се було ще за паньщини, коли люди лишень в неділі і сьвята могли робити для себе, а у всі буденні дні робили на пана. Тому то вже з малечку прийшло ся Тарасови много витерпіти. А найгірше йому стало, коли вмерла Його мати а батько оженив ся в друге. Як Йому мину-

ло 12 літ вмер і батько. Зістав ся Тарас сам на Божому світі, без доброго слова, без приюту, без куска хліба. Пішов Він у найми. Потім вчив ся у сусідних малярів малювати, став за пастуха, а коли було Йому 16 літ, взяв Його дідич Енгельгарт за козачка до панських покоїв. Дідич якомсь був помітив, що Тарас має дуже великий талант до малювання. І тому, коли пан поїхав у Петербург, віддав Тараса до кімнатного маляра, який посилав його малювати стелі, паркани, стіни і т. п. У Петербурзі якомсь довело ся Шевченкови пострічати ся з артистом-малярем Сошенком, який познакомив талановитого хлопця з письменником Жуковським, Гребінкою та артистом-малярем Венеціановим, Брюловом і другими. І ось вони викупили Шевченка за 2.500 рублів з кріпацтва 3 мая 1838 року, щоб можна йому було записати ся до Петербургської Академії Штук. Скінчивши там науку вернув ся Шевченко на рідну Україну, до Київва. Вже тоді Він мав славу не тільки знаменитого маляра, але ще більшу славу поета. Та не довго довело ся жити Шевченкови в Києві. Вкупі з другими людьми, що заснували так зване Кирило-Методіївське Брацтво Шевченка арештовано і засуджено в салдати. Десять літ (від 1847 до 1857 року) вимучив ся поет у важкій неволі, на далеких сибірських степах, посеред чужих людей. Важко жити на чужині — а Шевченкови було ще тяжше, бо Йому заборонили й писати й малювати. Та ніяка заборона не могла загасити живої думки поета. У ночі, крадьки писав Він свої пісні та ховав їх за хояву або у ліжко. Десятьлітня неволя зовсім підірвала здоровле поета. Вийшовши на волю, він прожив вже лиш 3 роки. Помер у Петербурзі в 47-ім році життя, 9 марта 1861-го року.

Помер Тарас Шевченко; але помер лиш тілом, а живим осталося між нами Його слово.

„Жива

Душа поетова сьвятая,
Жива в сьвятых своїх речах,
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах.”

Його слово живе у серцях цілого українського народу.

Він описував красу української землі; Він сказав, що

„Кращого немає
Нічого в Бога, як Дніпро
Та наша славная Вкраїна.”

„на Україні добро.
Між горами старий Дніпро
Неначе в молоці дитина,
Красуєть ся, люблюєть ся
На всю Україну,
А по-над ним зеленіють
Широкі села;
А у селах, у веселих
І люде веселі.”

Він величає історію України, де на кождім кроці видко, що

„Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою...”

а

„наша слава,
Слава України
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива
Як Господа слово.”

Але сила України минула ся, бо

„Все занехаяли діти ледачі:
І свою волю і твою славу,”
„степи запорожські
Тоді поділили,
І панам на Україні
Люд закріпостили...”

Щоби-ж Україна на ново встала, треба, щоб теперішні її сини полюбили

„щирим серцем
Велику руїну.”

Синів України звиває Шевченко до тої любови словами:

„Свою Україну любіть
Любіть її! Во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть,”

і подає з себе примір:

„Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що.....
За неї душу погублю!...”

А до визволення України з чужої неволі сама

„Журба не поможе,”

а треба праці, треба просьвіти; тому поет кличе:

„Учіте ся брати мої!
Думайте, читайте,”

а словами:

Обніміте, брати мої,
Найменшого брата,”

звиває усіх Українців, що вже просьвітились і мають у своїх руках провід над народом, щоб вони щораз дальше ширили тоту просьвіту. Просьвіта, то сила, — тою силою узброєні

„Боріте ся, поборете!
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда сьвятая!”

А коли увесь український народ стане просьвічений, тоді

„Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти.”

Не лиш про українську землю говорить Шевченко але Він обіймає своїм любячим серцем бідний, закріпощений народ і дорікає панам, що

„Людей закували,
Тай мордують... Ой, ой пани,
Пани христіяне!”

Богаців картає сердечними словами:

„Люде, люде!
Коли то з вас буде
Того добра, що маєте?...”

звиває їх до поправи:

„Умийте ся! образ божий
Багном не скверніте!
Не дуріте дітей ваших,
Що вони на сьвіті
На те тільки, щоб панувать...”

і знов:

Усі на сім сьвіті,
І царята і старчата,
Адамові діти!...”

Для всіх верств українського народу Шевченко має місце у своїм серці. Він любить маленькі діти і другим се наказує, бо

„се певна ознака серця лагідного,
[доброго;”

у него

„діти! діти! діти!
Велика божа благодать!”

Матір у Шевченка є найкращим ідеалом, бо

„У нашім раї, на землі,
Нічого красчого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.”

Дівчата перестерігає Шевченко дуже часто перед небезпекою, на яку нераз веде горяче, неоглядне серце. Сироти мають в нїм оборонника, бо

„Хто сироті завидує,
Карай того, Боже!”

Шевченко у своїх творах обіймає ширші круги, поза Україною. Він займає ся долею і подїями у Славян: згадує діла Москалів, Поляків і Чехів, — роздумує над їх взаїмними відносинами і висказує бажанє,

„Щоб усі Славяне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди.”

Ще й ширше сягає душа Шевченка. Він заступає ся за всі народи на землі, що запутані в неволи: не лиш за ті, що під московським ярмом, як Кіргізи, Черкеси і иньші, але й за ті далекі, як Гішпане а навіть Ніґри. Остерігає гнобителів перед страшною долею, яка їх чекає:

„О муко!
О тяжкая душі печаль!

Не вас мені сердешних жаль:
Сліпі ви, нищії душою, —
А тих, що бачать над собою
Сокиру, молот і кують
Кайдани новії.”

А всіх загалом людей на сьвітї навчає, що

„Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчила ся любити...”

та кличе до всіх:

„люде, научайтесь
Ворогам прощати.”

Віще слово Тараса одушевило і просьвітило Його земляків. За Його словом пішли серця всего українського народа, що з вдячності для свого Генія в кожді роковини Його смерти сходять ся помянути Його

„Незлим, тихим словом.”

З вдячності для Тараса український народ називає Його великим іменем свої найповажнїйші інституції, щоб мати раз в раз перед очима памятники Великого Кобзаря.

Рік за роком, чим раз нові борці єднають ся під стягом України — і рік за роком росте серед мільйонів українських сердець честь для Шевченка. І чим далі серед широких мас нашого люду йде зрозумінє Шевченкових ідей — тим ширше звенить Тарасова пісня і могутнїйше лунають слова Його заповіту:

„встаньте, кайдани порвіте!”

І наш люд сповнить сей сьвятий приказ, що несе ся з Шевченкової могили — сповнить або згине.

Чи сьвіт загине?

Мало нині учених людей придержуєсь сеї гадки, що може настати хвиля, коли сьвіт загине. Незвичайні відкриття в обсягу астрономії дозволяють заключати, що сьвіт буде поступати своїм шляхом, як се було і від непамятних часів. Коли перед роками широко звісний астроном Фальб, подавав в часописях тривожні вісти про наближаючий ся кінець сьвіта, мало було таких, що сим здогадам вірили.

Чи ж справді можемо бути зовсім спокійні, що нашій землі не грозить ніяка небезпека, чи справді не може надійти така хвиля, де би усе, що находиться ся на землі, перестало жити? Се якраз питанє, на яке дуже тяжко відповісти.

Се певне, після здогадок учених, що колись конче мусить настати час, де усе жите на землі устане. Найлучшим доказом сего є місяць. На ньому усе застигло, а через те і перестало жити. І наша земля може надїятись такого самого переходового стану, значить ся може застигнути. Можна-б се назвати „смертю землі“, подібною зовсім до смерти чоловіка.

Учені займались давно сим питанєм, сею „неприродною“ смертю землі, головно тоді, коли-б землю навістила якась нагла катастрофа.

Такі здогади полягали по части на деяких основах а іменно таких, що земля могла-б ся стрінуги в дорозі з яким другим небесним тілом, яких чимало кружить у просторі докола землі. Є се головно комети, до яких астрономи дуже недовірливо відносять ся. Богато разів говорило ся про се в кругах учених і хто знає чи предсказуванє Фальба на сїм не опиралось. Чи знов можлива така небезпека, та що стало-б ся коли-б справді землі станула на дорозі з такою мандрівною кометою?

Що зємля може стрінуги по дорозі з другим мандрівником-кометою, се доказана річ і про те нема що сумніватись. Щож знов до питаня, що стало-б

ся тоді з землею, то усе залежить від обставини, яка се буде комета та з яких газів вона складатись буде. Про те ми знаєм дуже мало. Звісно лиш, що комети складають ся з дуже великого числа дрібних, ясних тіл, які творять т. зв. „голову“, від чого в міру наближуваня до сонця повстає т. зв. „хвіст“, що доходить нераз до неімовірної довжини а часто досягає віддали землі від сонця (20 мільонів миль). Голова комети, що її творить густа, огняна маса, є найбільше небезпечна. Від величини сеї голови усе залежить. Але хочби й мала була комета, то удар на землю спричинив би великі спустошеня. Досить тонка шкаралупа зємської кулі могла-б бути розбита, плинні огняні маси з нутра землі добули-б ся на верх і в одній хвилі мусило-б на землі жите устати. Колиж голова комети була-б більша або хочби й рівної величини з землею, тоді наслідком зудару витворила-б ся незвичайно висока температура а земля разом з кометою перемінили-б ся в одну велику, огняну масу. Але вистанє навіть наближенє комети до землі на певну віддаль а вже наслідки можуть бути страшні. Учені обчислили, що коли-б комета, в приближеню до величини землі, наблизилась до неї на 33.000 миль, то через те, наслідком сильного тисненя (а через те спиненя землі в її звичайнім бігу) мали-бсьмо на землі довший рік о 20 годин. Коли-б комета прийшла еше близше, то вона своїм натиском могла-б на якийсь час здержати правильний оборот землі, так що земля оставала-б лиш під впливом притягаючої сили сонця і могла-б, так сказати, упасти. Такий нещасний упадок трєвав-би яких 64½ дня.

Побіч можливости зудару зайти може і друга, більше до правди подібна, а іменно тоді, коли-б земля стрінуглась з хвостом комети (як се могло бути в сїм році). Давнійшими часами дуже побоювались такої стрічі, позаяк думали, що через те може настати брак воздуха на

поверхні землі а шкідливі гази можуть спричинити людям смерть через удушення. Однак побоюване се було безпідставне. Хвости комет творить дуже рідка маса на подобу мраки, так, що через то можна видіти навіть найдалше віддалені зьвізди. Славний учений Нютон (Newton), що відкрив закон о тяженю тіл, є сеї гадки (на підставі обчислення), що хвіст комети, заглядно гази, довгий на 219 мільонів миль і грубий, як наша земля, можна стиснути в звичайнім наперстку. Від можливости стрічі з хвостом комети хоронить нас впрочім і верства воздуха, що окружає землю.

Крім комет має земля ворогів в т. зв. метеорах, се є відривках від ріжних планет. Бувають вони ріжної величини. Про спадане метеорів часто доносять часописи в нинішних часах. В марті 1899 року упав в Фінляндії камінь-метеор, що важив 650 фунтів. Його можна було бачити на виставі в Парижі. Дуже часто падають такі метеори в море, як оповідають капітани кораблів; вони пропадають тоді без сліду. В році 1894 відкрив командор Перри, в часі своєї подорожи до північного бігуна, метеор, що складавсь з чистого желіза а важив 80.000 фунтів. Його зложено в природничо-історичнім музею в Нью Йорку. Коли такий велит упаде на землю, мусить він полишити по собі звичайно великий отвір в землі, який довгий час євдичить о його тягарі і величині. В році 1891 відкрито в Арізоні такий отвір по метеорі, що виносив в об'ємі майже три і пів кілометра а був глубокий на 190 метрів. Такий метеор звичайно зариває ся глубоко в землю, або розбиває ся на дрібні кусні, головно, коли трафить на скалу. О скілько учені припускають, найбільше таких метеорів спадає з місяця.

Колиб такий великан, як догадують ся учені, упав в море а міг бути так тяжкий, щоб зміг пробити собою шкаралупу землі під водою та досяг аж в глибину, де земля єще не вистигла, де кипять

огняні маси, то легко собі уявити, що могло-б тоді статись з землею і нами, як жителями землі. Вода разом з огняними масами підземними моглаб тоді легко залити цілу земську кулю, не полишаючи за собою ні сліду якого небудь житя.

Також сонце може причинитись до скоршого чи пізнійшого упадку землі. Більші тіла мають, як звісно, притягаючу силу менших. Земля притягає до себе місяць, сонце землю. Колись зайти може таке, що місяць упаде на землю, а земля на сонце. (Се можливе тому, бо після обчислень наукових, з кожним столітєм, земля находить ся ближе сонця).

В році 1901, в місяцю лютім, були мешканці землі євдком такого явища. Була се нечаяна стріча двох планет. На небеснім зводі появилась нечаяно нова зьвізда, якої передтим не було. Вона гнала у просторі з незвичайною скорістю (около 3500 кілометрів на секунду), так, що затьмила собою всі прочі зьвізди. З протівного боку появилась менша, мовби зьвізда, і стрінулись обі, а вдаривши одна об другу, розсипались, наче вогнем і спали у долину. Бачили тоді люди мовби вогняний дощ.

Така доля може колись стрінути і нашу землю, що є такою самою планетою, як і другі, инші. Коли се може статись, годі наперед обчислити, або хочби предвидіти. Се певне лиш, що земля зглядно її оборот остає під впливом сонця, але чи воно не веде за собою мільонів других таких земель, як наша, або чи воно не кружить за другою, єще більшою планетою і її підлягає, се поки що, нам не відоме. Однак воно може й лучше для нас, що не знаємо, яка доля нас чекає, та, що нас стрінути може у сій хиткій дорозі житя. Се лиш нагадує нам, що ми самі собою не правимо а якась висна сила, проти якої ми, марні єства, являємось нічим.

Після німецької розвідки переказав

Евген Гвоздик.

САЛ Ь О Н.

Було се в давні, дуже давні часи. Дуже а дуже давно сему. З тих часів не лишила ся для нас ні книжка ніяка ні письмо; навіть і казка, що її шепче стара бабуся унукам, коли то у печи горить теплий огонь а на дворі свище хуртовина не сягає отсих часів. Тоді то, де днесь шумлять філі океанів, розтягали ся просторі, пишні краї, а де днесь сягають небес стрункі вежі церков і палат, свобідно гуляли морські риби. Не було тоді ані бруклінських мостів, ані „Правди“ ні „Поступа“, навіть і про кацапів ніхто ще нічого не знав.

Серед дівичих лісів, яких не рубав ніколи ніякий американський спекулянт, бо його ще не було на сьвітї, навіть і продажі ніхто ще не знав, посеред сих лісів, де польський шляхтич не стріляв ще руського хлопа за пару гнилих патишків були порозкидані тихі людські оселі. І кожний мав хатину, о просторій, ясній сьвітлиці, кусник поля та пару штук худоби. Раз в рік ділено цілий обшар оселі, бо сей, хто мав численнішу родину, діставав обширнішу кімнату та більше майно. Як що якийсь парубок женив ся, ціле село йшло до нього на цілий день до роботи, щоби його розгаздувати і таких днів, визначених з гори на цілий рік було в році кільканайцять. Поза сим ніхто нікому не помагав і кожний робив усе сам для себе, був рільником, ковалем, столярем, кравцем, шевцем, словом усїм, що лиш випало. Сварок не було ніяких.

Вечером, по деннім труді усї сходили ся на вигін та вели довгі розговори: тому отсе попусувало ся, тамтому знова що иньшого, сей надіє ся того, сей потомства тоді а сей знова тоді. Але були також люди, що вмїли гарно розказувати і тих охотно всі слухали. Охотно також слухали і тих, що своїм голосом наслідували сьпів лісових сьпіваків-птичок. Иньші знова вмїли казати про цікаві річи: що сік тої рослини помагає на біль живота, що плуг глибше лізе в

рілю, як леміш у нього кривий або що ліпше дойти корови в сей а не в тамтой спосіб. Винахідник говорив так:

— Прийшло мені до голови і я спробував, та вийшло гаразд. Тому може се що вартає.

— Гаразд. Можемо спробувати — відповідали йому хором.

І по якимсь часі новість або приймали або відкидали.

Потому побудовано одну велику хату, де в зимі можна було згромаджувати ся. І поступенно роблено всілякі улїшення...

Аж тут чорти побачили, що поступ якомсь дуже скоро підносить ся поміж людьми і наробили величезного крику та скликали усїх чортів на загальне віче.

— Що зробити — кажуть — щоб попусувати се все, що люди зробили?

Сей радить таке, сей таке, тамтой що иньше, але всео якомсь не добре. Аж тут встає один чортик куцохвостий, з довгими ухами, приглушкуватий і сьміючи ся каже:

— Пустїть мене на землю. Побачите, що все попусую.

А чорти в сьміх, бо се був найдурнійший чортяка поміж всіма і називав ся Глузик.

— Як хочеш — кажуть — йди, нехай тобі добре вилатають шкіру.

І зійшов Глузик на землю і прийшов у село.

— Приходжу — сказав — з далекої країни і хочу лишити ся між вами.

Власне слїдуячого дня мав бути річний поділ землі. Отже і він дістав одну кімнату і кусник рілі та почав на ній працювати. І так тревало через кілька тижнів.

Аж якомсь одного вечора Глузик на зібраню сказав:

— Завтра з вечора вже до вас не прийду, бо починаю будувати собі другу кімнату.

Усї дуже здивовали ся.

— На що тобі друга кімната? — питають.

— Побачите, як скінчу.

Усіх огорнула величезна цікавість.

Глушук жваво взяв ся до праці. Рубав, пилював, різав що аж піт струмочком лив ся з його голови. Усі дивували ся, що приймак, місто відпочивати по праці разом з другими, працює в поті чола над виставленем для себе другої кімнати. Дивували ся дальше, що приймак не їсть тільки, що всі інші, але день в день відкладає один сир на бік та відсипає одну мірку муки, а хліба з ньої не пече.

Наконець станула кімната простора, так, що в ній могло помістити ся багато людей. В ній було много столів.

— Що то вийде із того?

— Завтра нехай всі прийдуть до мене, то побачать.

Зійшли ся всі, вельми цікаві. А тут Глушук поскладав на столі весь сир та багато хліба з заццадженої муки і каже:

— Бачите, сю кімнату я збудував на се, щоби вас погостити.

Усі страшенно здивували ся і якось стало їм неприємно:

— Отже він тільки набідив ся, наорав ся і голодував для такої дурниці?

— А прецінь ми маємо свої кімнати і наш хліб — відказали.

— Але я вас люблю і хочу вас мати у себе і погостити.

Усі здурніли. Сіли заклопотані. А газда так налягав, що хотай неохотно, а однак їли по дрібці. Дивно їм було: їли се, чого не запрацьовали.

Ся кімната, вибудована Глушукком, се був перший сальон, а ті сири і хліби, се перший почастунок.

Знав Глушук, що робить. Ой знав невіра.

І люди не відразу почали його наслідувати, але говорили, роздумували. А чорт запросив їх до себе другий раз, третій і так тішив ся гістьми, так радував ся, як їли його сир і його хліб, що наконець люди подумали:

— Мусить се бути — видно — велика приятність, коли хтось їсть мені мій хліб.

І почали пробувати між собою:

— На, маєш, їдж мій хліб, хочу побачити, чи буду тішити ся.

Але ані сей, що їв, ані той чий хліб їджено, не відчували ніякого вдоволення, хотай завсїгди першому було троха приятнійше але рівночасно і троха ветидно.

І так довго пробували, що наконець вже зовсім не знали, хто кому з'їв кілько хліба і хотай не було ще сварні, але за се повно тихої неохоти і хмуреня ся.

Коли при кінци року онять розділювано рілю, ніхто не знав, що зробити з Глушукком: прецінь він мав дві кімнати. Але Глушук просив, щоб не робили собі задля нього ніяких клопотів, бо він охотно побудує собі де инде свій сальон. Але кому дати сї дві кімнати? Глушук радив, аби їх дати такому, що вміє гарно говорити, бо до такого буде приятно приходити. І знова минув рік та знова Глушук покинув свої дві кімнати та радив їх дати тому, який видумав спосіб проти пуканя копит у коней. І по двох літах було вже в сїм селі т и сальони, і люди привикали їсти незапрацьований хліб і хвалити заслуги, а бесідник і винахідник почувували свою висшність над загалом своїх ближвїх. А прецінь се, що зробив Глушук, виглядало так невинно.

Двайцять літ працював Глушук, заки вдало ся йому переконати людей, що ліпше кормити винахідника своїм хлібом, щоби він за се тільки вигадував всякі улїпшеня.

— Орати і доїти корови прецінь всякий з нас уміє — говорив Глушук — тому шкода, щоби він тратив час на такі річи. Ліпше буде, коли він буде мати багато часу, тоді і ліпше буде міг видумувати всякі улїпшеня.

Усі розуміли, що так воно і є. Тому то по пятьдесяти літах був в селі вже один такий, що не орав ані сїяв, тільки думав над всякими улїпшеннями у ремісничих знарядях а за се діставав усе готове; другий знова лічив всякі недуги зілем і за се діставав усе від других, бо

сам не мав вже часу ані орати, ані сіяти ні шити чоботи; був третій, що тільки наслідував голоси птахів та цілі дні ходив по лісі та слухав їх співу а хліб їв від інших; а усі решта мусіли тепер діставати з землі більше хліба та більше його печи, як самі могли з'їсти.

Розуміє ся, що тепер поступ далеко скорше зростав і підносив ся, бо кождий робив лиш таке, до чого мав здібности.

Глушак міг тепер спокійно вмерти, то значить — вернути до своїх чортів-побратимів. Дістав за се ордер, собака...

Тепер зрозумієте самі, що стало ся дальше. Тепер кождий почав вже жити не з своєї праці, але зі своїх здібностей. Можеби се не було ще таке зле, колиб не сальон і часті похачунки, які знова учили людий їсти без праці і без здібностей, от так собі, як кажуть: з ласки на потіху.

Стосів паперу треба-би на се, щоб за порядком розповісти, як то з першого винахідника повстали патентові офіси всяких уліщень і реклямоване всяких неомильних средств на усуване зморщок; як то з того першого лікаря повстали такі, що завдяки спиртови здобули

розголоє — бо вже потім один чоловік так мало знав ся на тім, що робить другий, що не знав оцінити ані його розуму, ані здібностей ані ретельности; як то з першого чоловіка „що гарно говорить” повстали поети, що то мають ліпшу фантазію, як дістають по десять центів від стрічки як коли за сю стрічку діставалиб всего лиш по три центи, як то повстали писателі повістей, дневникарі, репортери, безплатні премії, конкурси і критики; як то з того першого чоловіка, що наслідував голос лісних птахів повстав Карусо і театральні прімадонни; як то спеціалізація дійшла до того, що люди їдять хліб за се, що говорять гарно, ловлять або боронять злодіїв, вишукують мамки з добрим кормом, продають тикети перед театром і т. д. і т. д.

Грубих книг треба-би на се, щоби розповісти, як то на тлі сего першого сальону вирости чортови на втіху стильові меблі, дивани, канделябри, портіери, пальми, перфуми, дармоїди, альбоми і та безліч усього того, на що нинішній чоловік дивить ся так, наче-б то все було необхідною потребою життя.

Про каву, чай, чоколяду і цукор.

Хто провадить дуже умірковане життя і пропагує цілковите повздержане ся від усіх побуджуючих напиків, сей з певністю не пє кави, бо уважає її за поволи ділаючу трутину. Також належить запам'ятати, що до любителів кави належав і звісний цинік і вільнодумець Волтер. Коли його перестерігали перед денервующим діланем кави, він звичайно говорив: „Так, кава се трутину. Але ся трутину ділає поволи. Я пю вже каву від сімдесяти літ“. Перед великою французькою революцією усі європейські правительства неприхильно дивились на се, коли їх горожани уживали кави, як

рівнож чаю і какао. Причиною сего було то, що за сі кольоніяльні товари, які спроваджувано з заграниці, ішло заграницю багато гроша. Тоді саме була така загальна гадка керманичів поодиноких держав, що кожда держава повинна лиш тим вдоволятись, що сама продукує. Єслиб така гадка була дійсно удержалась, то народам Європи не звісним було-б уживане кави, чоколяди і чаю. Однак, як знаємо, сі напикти набули, так би сказати, право горожанства у Європі, що більше, без них годі нині обійти ся народам Європи.

Добре приготовлені і уживані в міру:

кава, чай а також какао і чоколяда суть далеко менше шкідливі, як пиво, вино і горівка. Певно, що хто пропагує цілковите повздержанє ся не тільки від алкогелевих напнтків, але також і від кави, чаю і чоколяди, то робить се не зле і сам є з певністю здоровим і сильним на тілі і душі чоловіком. Але в такім разі насуває ся питанє, що ми властиво повинні пити? І правдоподібно не знайде ся ніхто, хто-б дав на се питанє вдоволяючу відповідь.

Найбільше улюбленим напнтком у всіх культурних народів є кава. Разом взявши, то у цілім сьвітї збирано перед пятьдесяти літами 400, перед 25-ти літами 700, а в послїдних літах около 1000 мїліонів кїльограмів кави, з того дві треті часті у Бразилїї, решту у більшій часті в середуцїй Америцї, а в меншій часті у Східних Індїях. Рїд „Мокка” кави, так званий від міста Мокки над Червоним морем, належить уже віддавна зачислити лиш до мїтів, (передань), бо нинї лиш з історїї довідуюмо ся, що кава походить з Арабїї. Звідти розширилась вона вже віддавна по цілім сьвітї. Вона віднесла побїду над релїгїйними віруваннями магометан, як і над заборонами ввезу її до христїянських держав. Вона не улякалась монополїв і акциз і днесь її радо витають так у великій, як і у малій торговлі, бо вона приносить їй великий зиск, а державам добрі доходи з цла. Радо витають її також і консументи, бо вона їм смакує.

Найбільше кави пють днесь в Голяндїї і Злучених Державах. А причиною сего є, що там і тут є вона вільна від цла і дуже дешева. В Голяндїї випадає пересїчно на голову 8—10, а в Злуч. Державах 5 кґ. кави. Бельгїєць вдоволяєсь 4.5 кїльограмами кави; тут припадає за кїльо 8 фенїгів цла. На горожанина Нїмеччини випадає пересїчно на рік 3 кґ. кави; тут цло виносить 40 фенїгів від фунта. На Француза випадає лиш 2 кґ. кави на рік, бо тут цло на ню виносить аж 1 марку і 50 фенїгів. В Австро-Угорщинї, де селяни майже не знають кави, спожитє її виносить ледви 1 кґ. на

голову, за то цло виносить тут аж 90 сотиків. В Англії, де мешканцї більше любують ся у чаю, спожитє її виносить одну третю кґ. на голову, а цло 14 фенїгів на фунтї. В Росїї мешканцї також волїють чай, як каву. Нїмеччина спровадила в роцї 1905-ім за 41 мїліонів долярів кави, з того дві треті з Бразилїї, дуже богато з Гватемалї і середуцїй Америки, дальше за 3 і чверть мїліона долярів з Яви, а за се усе побрала вона 18 мїліонів долярів цла.

Ще більше як цло підносить цїну кави спекуляція і торговля. — На торговельнїм ринку в Гамбурзї найбільша цїна за неоцлену каву виносила в р. 1890 175 марок т. є 40 долярів за 100 кґ., а в р. 1897 спала вже на 85 марок за сто а в р. 1903 обнизилась аж до 57 марок за 100 кґ. Опїсля почала знова цїна підноситись. І так в роцї 1906 виносила вже 15 долярів себ-то 60 марок за 100 кґ.

Сей упадок цїни кави відчули найбільше бразилїйські плянтатори кави. По упадку цїни кави одержали вони за потрїйний збір ледви стїльки, що передше за один. Щоб двигнути цїну кави, „Кавна держава“ Sao Paulo затягнула позичку в висотї 40 мїліонів долярів. За ті гроші закупила вона в часї добрих жнив на каву значні засоби сего артикулу; а позаяк цїни були низькі, умістила ті засоби кави на якийсь час на складї в європейських пристанях, щоб їх опїсля, коли цїни піднесуть ся, добре спродати. Притїм належить запам'ятати, що з упадку цїни кави скористали не консументи в Європї, лиш посередники торговлї між Америкою і Європою.

На сїм місци не від рїчи буде додати, що в Австро-Угорщинї приготовляють найлучшу каву. Тут послугують ся при приготовленю кави т. зв. карльсбадськими машинками і додають до неї для смаку дещо фігової кави. В Бразилїї мелють каву на дрібний порошок; те саме роблять у Туреччинї, де сей послїдний споживають разом з кавою.

Чай походить з Китаю, що лежить у Азії. В Європі звисний він є від двох століть. До кінця шістьдесятих років минушого століття заосмотрював Китай цілий сьвітовий ринок у чай. Від шістьдесятих років однак цілий сьвіт спотрібовує головно чай з острова Цейльону і Східних Індій, який що раз більше випирає з торгівлі китайський чай. Згаданий цейлонський і індійський чай не суть лучші від китайського, але значно від него дешевші.

Днесь уходить Китай за „чайну державу“ бо і у продукованю і спожитю чаю перевисшає усі інші держави на сьвіті. З початком дваццятото століття вивіз чаю з Китаю виносив 90, з Східних Індій 100, з Цейльону 58, а з Япану 32 міліонів кг. В останніх літах вивіз чаю з Китаю значно зменшив ся, за то підніс ся в троє вивіз чаю зі Східних Індій, а вивіз чаю з Цейльону збільшив ся з 1 міл. кг. в році 1884 на 58 міл. кг. у році 1903. На лондонськім ринку продають переважно індійський і цейлонський чай, а китайський лиш в незначній скількості.

По Китайцях, Японцях і Австралійцях найбільше чаю пють Англіїці. Річно спотрібовує пересічно кожний Англієць 2750, Голяндець 65, Американець зі Злуч. Держав 60, Москаль 40, Німець 5, а Француз лише 2 грами чаю. Також і чай обложеній є цлом. Воно виносить у Франції на 1 кілограмі чаю 1 марку і 66 фенігів, в Росії 57 копіюк, в Англії 1 марку і 10 фенігів, в Німеччині 1 марку, а в Голяндії 50 фенігів. Державній касі у Німеччині принесло цло з чаю в році 1905 три міліони марок доходу, отже лише 24 часть того, що цло за каву. В Англії однак річний дохід з цла за чай приносить державній касі 41 міліонів долярів доходу. Німеччина спровадила в році 1905 три міліони кг. чаю вартости 5 міл. марок, а з того дві треті з Китаю. Англія спроваджує річно за 48 міл. долярів чаю. Вона спотребує більше чаю, як уся Европа разом. Англія має у своїх руках усю торгівлю чаєм і тому там чай є дуже дешевий. Від року 1884 до 1904 упала ціна китайського чаю о третину, а

індійського о половину. На торговельнім ринку в Гамбурзі в р. 1904 виносила ціна чаю за кільо 1 марку і 20 фенігів до 1 мр. і 75 фенігів; найлучші-ж гатунки чаю спровадено за 3 мр. і 80 фенігів.

На далекім Сході, у вітчині чаю, приготавлиють сей послідний дуже старанно. Після запевнень подорожників ніде не смакує так дуже сей напиток, як в Китаю і Япані. Там однак листки чаю суть і лучші і цілком сьвіжі. Їх або лиш поливають кипячою водою, або варять лиш 1 мінуту у ній і пють без ніяких додатків.

Какао і чоколяда, які доси уважано лише за люксусові напитки, входять саме тепер що-раз більше в ужите, по причині, що стають дешевшими в наслідок упадку ціни на них. Збір какао, який при кінці 19 століття виносив на цілій кулі земській лише 100 міл. кг., збільшив ся в останніх літах о половину. Головними продуцентами какао суть тепер слідуючі краї: Еквадор, Тринідад, Венецуеля, Бразилія, португальський остров S a o T h o m e і англійське Золоте Побереже. Головно уживають какао до виробу чоколяди. Але також і самого какао радо уживають, як напиток. Від р. 1896 ввіз какао до Німеччини потроїв ся. В р. 1905 спровадила Німеччина 30 міл. кг. какао в вартости 35 міл. марок, Франція 23, Англія 21, а Злучені Держави 31 міл. кг. Пересічно випадало на голову населеня в Франції 0.6, в Англії 0.5, в Німеччині 0.5, а в Злуч. Державах 0.4 кг. какао. Цло на какао не є менше, як на каву. І так виносило воно на фунті какао в Німеччині і Англії 20 фенігів а у Франції 21 американських центів; при вивозі чоколяди однак ті видатки звертають ся.

Де пють каву, чай і какао, там звичайно осолоджують ті напитки цукром. Бо чоколяда приміром складаєсь властиво тільки з цукру і какао.

Також спотребовує ся багато цукру при фабрикації тісточок, цукорків, мармеляд і т. п. До кінця 18 століття звисний був лиш трошчний цукор з цукрової тро-

стини. Дперва пізнійше використано в промислі винахід німецького хеміка Мар-граффа з Берліна, який в р. 1747 виказав, що цукровий бурак посідає в собі також значну скількість цукру. Сей винахід робленя цукру з бураків застосовано на-самперед у Франції, а опісля в Німеччині. Днесь є Німеччина першою державою у світі, що до продукції цукру.

В році 1905 випродуковано на землі около 11000 міл. кґ. цукру, з того 4700 міл. кґ. буракового цукру, а 6300 міл. кґ. тростинного цукру.

Цукру тростинного продукують найбільше Східні Індії, бо аж 2200, Куба 1200 а остров Ява 1100 міл. кґ. На чолі країв, що вирабляють цукор з бураків стоїть на першій місці, як вже висше згадано, Німеччина з 1605 міл. кґ.; дальше Росія з 930, Австро-Угорщина з 881 і Франція з 563 міл. кґ. Через старанне плеканє бураків доведено до сего, що нині далеко більше можна виробити цукру з бураків, як з цукрової тростини. Проте уже тепер твердять, що в будучині Німеччина і Австро-Угорщина будуть стояти на чолі торгівлі цукром на землі. Значна дешевість спричиняє, що

спотребованє цукру з року на рік сильно збільшавсь. З кінцем минушого століття випадало пересічно на голову населеня в Англії 43, в Злуч. Державах 32, в Німеччині 15, Голяндії 13, Австро-Угорщині 9, а в Росії 6 кґ. цукру на рік. Також на цукор наложене є цло і податок, та вони не суть так високі, як на каву, чай і какао. Таке цло виносить в Австро-Угорщині 1 К. 85 сотиків, у Німеччині трошки більше, як пів доляра, в Англії пів доляра, у Франції 70 ам. центів на голову населеня. Німеччина стягнула в році 1905 близько 122 міл. марок з цла на цукор. У світовій торгівлі ціна цукру не підпадає значним змінам. В р. 1901 виносила вона 14½ доляра за 100 кґ., а в році 1904 упала на 10½ дол. за 100 кґ., в році 1905 знова піднесла ся на 11½ дол., а від того часу знова спадає.

Загалом взявши, спотребованє кави, чаю, какао і цукру через культурні народи в новійших часах значно піднесло ся, бо ціни за ті споживчі товари пересічно значно обнизились, добробит однак підніс ся. І тут саме показує ся без сумніву потішаючий поступ культури на землі.

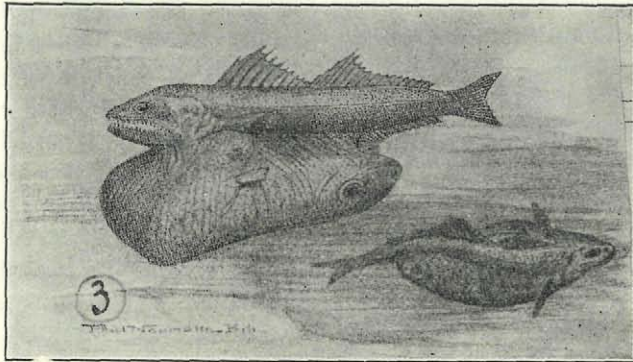
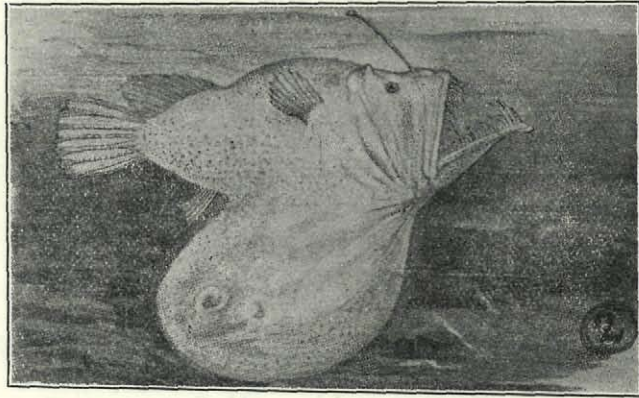
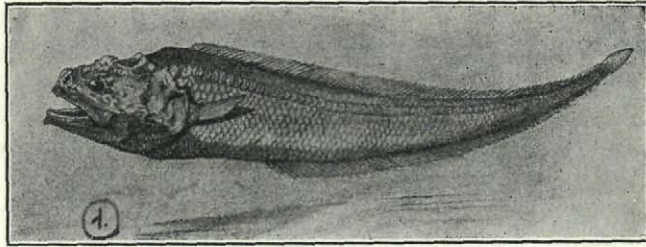

Д и в н і р и б и.

У бездонній морській гллубині, у філях широких океанів стрічаємо тисячі а тисячі найрізноморднійших сотворінь, о дивних і невиданих формах, які навіть і найбуїнійша людська уява не в силі булаб собі представити. У сих темних безднах, де ніколи не пробе ся промінь сонця, живуть сї дивоогляди і дперва в найновійших часах вдало ся людям видерти морю дещо з його тайн. Говорити про сї міліони найдивнійших мякунів — не сталоб хиба тут місця. Ограничимо ся лишень на показаню декілька родів риб, щоб з них могли собі наші читачі виробити яке таке понятє про сї дива.

Живуть вони у величезних гллубинах,

нераз 6, 7, або і 8 тисяч стіп гллубоко. Річ природна, що так гллубоко не пробе ся ніколи сонічний луч, і у сих безднах панує вічна, непроглядна ніч. І тому то, достосовуючи ся до природи богато з животин, живучих у тих гллубинах витворює своє власне сьвітло, щось наче сї наші сьвятоіванські хробачки. І бачимо там риби, що мають спеціальні органи до осьвітлюваня, якими, неначе ліхтарнями розсьвічують собі дорогу. Сї ліхтарні суть у них уміщені раз на голові, то знов як спеціальні якісь нарости, то опять десь по боках тіла. І так риба представлена тут на першій образку має коло хребта цілий один ряд сьвітлячої луски.

Інші знова риби, живучи вічно у чорній п'яті, не мають зовсім очей. Бо і на щож вони-б їм здали ся, коли і так нічого бачити ними не можуть. Не мають вони і своїх „ліхтарень“, але місто них вирости їм по боках тіла довезні вуси, незвичайно вражливі в дотику. І сими вусами сі риби, неначе сліпець своєю палицею, находять свою дорогу.

Тут знова стрічаємо ся з новим дивом: рибою, яка поликає сотворіня далеко більші від себе. Вона живе також у глубіни, де всякі животики стрічають ся вельми рідко: у морю найбуїнійше жите кіпить під верхом і у мулі, на дні. Середні верстви води, се зовсім неначе земські пустині. І тому ся риба мусить довго глядіти, заки найде якусь поживу. А коли її найшла, то мусить використати нагоду, щоб стало опять на довший час. І тому то її паща, горло та жолудок суть неначе з елястичної г'уми: вона пожирає сотворіне, нераз два рази більше від себе і в

сей спосіб возить з собою комору з поживою, з якої кормить ся в „голодний час“. Оттаку потвору бачите на другім образку. Ся риба, дивна вже хотьби і з того взгляду, що її паща відчиняє ся прямовісно, є лишень 10 сантиметрів довга, а має у своїм жолудку, що висить в долині наче торба, рибу довгу на 18 сантиметрів, звинену у клубок.

З тої самої родини риб суть сі дві, що бачимо на третім образку. В горі є ся сама риба представлена з боку, а під сподом бачена з верху. Ся риба є 17 сантиметрів довга, а проликнула другу, довжини 27 сантиметрів. В наслідок того її жолудкова скірка так натягнула ся, що стала тонесенька як бібулка аж крізь ню мож бачити проликнулу рибу. Коли ся риба є голодна, то її жолудок корчить ся, так що його майже зовсі мене пізнати.

Ось такі то дива живуть у морських глубінях.

В який спосіб дбають звірі про чистоту тіла.

Чистота тіла, як знаємо, в кождім разі грає важну ролу при удержаню здоровля в добрім стані і творить сильну відпору проти ширеню ся всіляких недуг. Притім добре почуване ся і внутрішнє вдоволенє, яке приносить чистота зі собою, суть неначе заохотою до її береження.

Не диво проте що також і звірі, які у тім згляді суть лишені на себе самих, посідають в меншій або більшій степени розвинений санітарний інстинкт, який учить їх чистити своє тіло від усяких шкідливих матерій.

З усіх звірів стоять малпи, що до дбання о чистоту свого тіла найблизше чоловіка. Вони чистять своє тіло мов рукою і переводять нераз і цілий день на тім, щоб виловити усяких насікомців зі свого тіла і усунути з него бруд і нечистоту.

Майже кождий з нас бачив у менажеріях то ніжне старанє з яким малпамати чистить щоденно своїх дітий і як вона вишукує між волосєм тих послідних ріжних насікомців, що їх напастують. Деякі малпи послугують ся також при чищеню свого тіла купелею, хоч дієсь се лише дуже рідко. Оповідать, що в одній менажерії в Парижі можна було бачити перед кількома літами одного шимпанса, який щоденно мив лице і руки зимною водою. Також і звірі, що живлять ся насікомцями, як крет, їж і мишоловка чистять щоденно своє тіло за помочою гребеня, який творить пять сильних пазурів у їх ноги.

Медведі, особливо білі, находять як звісно, не аби яку приятність у тім, коли можуть качатись у воді; вони драпають свою шкіру пазурами, щоб усунути з неї нагромаджений бруд. Вершком ціло-

го того чищення шкіри є гладжене її, щоб надати їй сильний полиск. Борсук, який належить до звірів, що переважно порпають ся у землі, дбає також дуже про своє тіло. Він мастить щоденно волосе на своїй шкірі певного рода оливою, яку витягає язиком з мішочка, що містить ся близько його хвоста. Та оливна субстанція не дозволяє осідати брудови на його волосю. У Америці є знова одно звіря, що зове ся пажерливець. Воно уживає знова іншого способу; станувши у воді плюскає передніми лапами воду на перед свого тіла.

Коти послугують ся знова при чищенню свого тіла слиною. Майже усі коти мають велику відразу до води а мимо того, що не беруть купелий, суть всегда чисті. Їх рапавий язик, звернений кінцем на діл, має острі бородавки, які творять знамениту щітку до волосе, якою коти роблять своє волосе гладким і блестячим. До чищення тих місць як голова і т. д. яких негодні досягнути язиком, уживають коти лапок, звогчуючи вперед слиною рухомі подушочки своїх пальців, якими опісля сувають по ніздрах, шії і карку неначе губкою. Вони послугують ся також гачковато зігнутими і острими пазурами неначе інструментами до чищення, а деколи як видовбувачками до зубів.

Заки покінчимо наш опис, що до м'ясожерних звірів, не від річи буде навести народну легенду про те, як лис позбуває ся своїх блохів. Селяни у деяких околицях розповідають, що підчас горячих днів лис, заки вийде до води, робить пилку з моху і держить її в передних лапах, опісля зануряє кінець свого хвоста у воду, а потім поволеньки дальшу його часть, лишаючи блохам доволі часу, щоб могли ратуватись утечею перед повенею. Потім доперва зануряє він своє туловище, лапи, рамена і шию у воді, аж вкінці і голову, так, що нічого більше не видно з води, лише ніс і пилку з моху у передних лапах. Колиж лис прийде вкінці до того переконання, що більшість насікомців з його тіла найшла прибіжище на пилці з моху, кидає її у воду. Він же сам

зануряєсь цілком у воду і пливе під водою на другий беріг. Треба однак додати, що ученим дослідникам природи не удалось ще ніколи бути сьвідками такої пригоди.

Гризуні уживають при чищенню свого тіла тих самих органів тіла, що і хижі звірята. Справді комічний вид представляють вивірки, які при чищенню тіла уживають своїх передних лапок. Вони стулюють їх до купи і так скоро посувають ними, що здаєсь, неначе би они потирали одну лашку о другу. Хомики роблять свою тоалету всегда в товаристві; вони стають звичайно на плоскім камені, осьвітленім сонцем, усі разом у півколесі, сідають на задні лапки, а передніми чешуть ся і скробають ся, ідучи у тім згляді на перегони зі собою.

Скакуча миш заслугує на особлившу згадку, бо як природознавець Брем виразно підносить, ніяке з гризунів не є таке чисте, як вона. Вона переводить більшу часть дня, на чищення свого тіла. Звичайний пісок є саме тим средством, яким вона найрадше послугує ся при своїй тоалеті, і без якого она, здаєсь, не годна була-б обійтись. Свою тоалету розпочинає вона в само полудне, коли сонце стоїть високо на небі. Вона викопує ямку у піску і кладєсь до неї так, що тільки вистає її голова, якою може порушати на всі сторони. Коли в той спосіб вишпурєсь піском, тоді розтягаєсь у цілій довготі на піску і обертаєсь то на один то на другий бік. Опісля стає на задних ногах і чистить дальшу часть свого тіла при чім передною лапою укладає у купки своє волосе і чеше та пригладжує його зубами. Коли дійде до живота, тоді витягає свої уда і перегинає своє тіло так, що оно приймає вид колеса. Постава, яку приймає при чищенню задних лапок заслугує також на згадку; вона сідає і витягає ногу, на котру прийде черга, а при тім підпираєсь хвостом, щоб не стратити рівноваги. Задні ніжки її, коли їх уживає до чищення свого туловища порушають ся так скоро сюди і туди, що можна лиш примітити слід їх тіни; передні же

лапки, котрими чистить свою мордочку роблять значно поволійші рухи. Коли при такім чищеню скачуча миш похилить ся на бік, то ціле її тіло опираєть ся на передній лапці.

Ростиножерні зьвірі купають ся дуже часто і радо. Вони не можуть ногами здратувати бруду, тому облизують лиш ціле тіло язиком о скільки се лиш можливе, а порох стріпують хвостом, або усувають його через стягане мускулів шкіри.

Безрогу приміром уважає ся загально за найбільше нечисте і нехлюйне зьвіря, однак неслухно дістала ся її така „слава”, позаяк радо чистить себе, наколи лиш лучить ся нагода до сего. Наколи приміром будемо її гонити близько якогось потоку або річки, то вона в одній хвили радо кине ся у воду, а опісля буде качатись у болоті, если за мало буде води у потоці.

Дик качає ся також радо у болоті або воді, однак купіль у сій послідній переносить над качанє ся у болоті. По купелі витирає він старанно своє тіло о дерево.

Слонь, якому купіль справляє не аби яку приємність прямує сейчас до води, наколи лиш найде до сего нагоду. Купаючись набирає він у свою трубу води і виприскує її на свій хребет, уряджуючи собі тим способом знаменитий туш.

Подовгаста будова тіла гадів утрудняє тим послідним незвичайно чищенє себе самих; однак з бігом часу нашли також і вони спосіб, щоб розв'язати сю трудну задачу. Гади, що мають гладку і середної груботи шкіру скидають її себ-то лінять ся кілька разів до року, підчас, коли другі гади з твердою і хрупатою шкірою змінюють її лиш раз у році. У деяких знова наступає ся зміна лиш частково, або шкіра відпадає лише кусниками на поодиноких місцях; але і у сих гадів наступає також часом цілковита зміна шкіри. Слимаки змінюють в той спосіб свою шкіру що річно. Жабоваті, як жаби, черепахи, саламандри і другі скидають лише зверхну поволоку шкіри, що до чищення їх тіла цілко-

вито вистарчає, позаяк та процедура лучає ся у них досить часто.

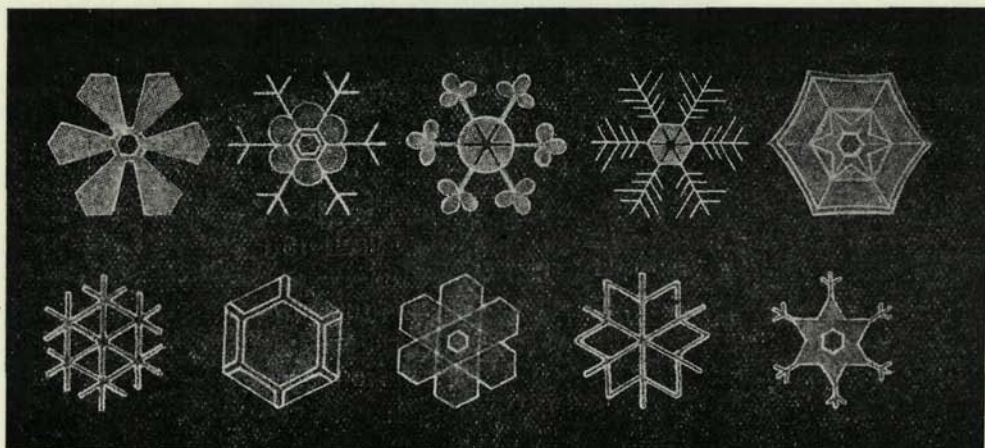
Кури суть одинокими птахами, що не люблять купатись. Усі кури люблять за то порпатись і качатись у поросі, так, що їх піре і тіло покриваєсь навскрізь порохом. Через се осягають вони то, що усі насікомці, що звичайно напастують курий, а які сильно не люблять пороху, покидають їх тіло. — Жайворонки-ж знова, літаючи дуже близько понад землею, отирають своє піре о траву і в той спосіб чистять його. — Водні птахи, як качки, гуси, бузьки і иньші купають ся дуже радо і набираючи у дзьоб води, оприскують нею ціле тіло. — Також і малі птахи, що більше перебувають у воді, як воробці, щигли, канарки, дуже часто купають ся у малих калабанях або ставках, а если держить ся їх у клітках, то у начинях, в яких подає ся їм воду. — Ластівки літають дуже близько і скоро понад поверхнею води і помачавши хвостові пера у воді, опісля скоренько кладуть їх на груди і в сей спосіб оприскують нею ціле тіло. По кожній купелі усі птахи скоренько стріпують ся по кілька разів і приступають до властивого чищення тіла, яке усі роди птиць виконують в той спосіб, що беруть одно перо по другім у дзьоб і чистять їх та вигляджують. Они можуть дзьобом досягнути до усіх частий свого тіла від шийки аж на хвості скінчивши, завдяки незвичайній гнучкості їх шиї, що може обертатись на всі сторони. При тім у поміч їх дзьобови приходить ще і язик, як се можемо зауважати у папуг. — Птахи, що живуть громадно, помагають собі при чищеню взаємно, як се нераз малисьмо нагоду бачити у освоєних качок і гусий. — Птахи, що мають довгу і рухому шию, як приміром лебеді, чистять голову в той спосіб, що потирають нею у всіх напрямх о пера на грудях, або о верх крил.

Усі зьвірі вже з натури мають нахил до чистоти.

Ми находимо сей інстинкт навіть у стоніг. — Павук, при своїй ранній тоалеті чистить свою горішню і долішню що-

ку передними ніжками чистенько, а опісля приступає до дальшого чищення тіла, але вже задніми кінчинами тіла. — В подібний спосіб чистять своє тіло і прочі наїкомці, уживаючи передних ніг до чищення рота, очий і дальших частий тіла. При тім можна зауважати, що деякі наїкомці підчас чищення запихають передні ніжки в рот, що означає, що звочують їх слиною. Вони проте, як бачимо, поступають подібно, як ссучі звірята.

Цілком природно, що звірі, які дбають про власну чистоту тіла, старають ся також і свої молоді держати чисто. Се доказує нам найлучше висше наведений примір з малою і її малими. І з певністю не один рід звірів давно би вже вигинув, або упав жертвою всіляких епідемій, еслиб звірі не дбали про чистоту свого тіла, нераз з більшим старанем, як деякі малокультурні народи.

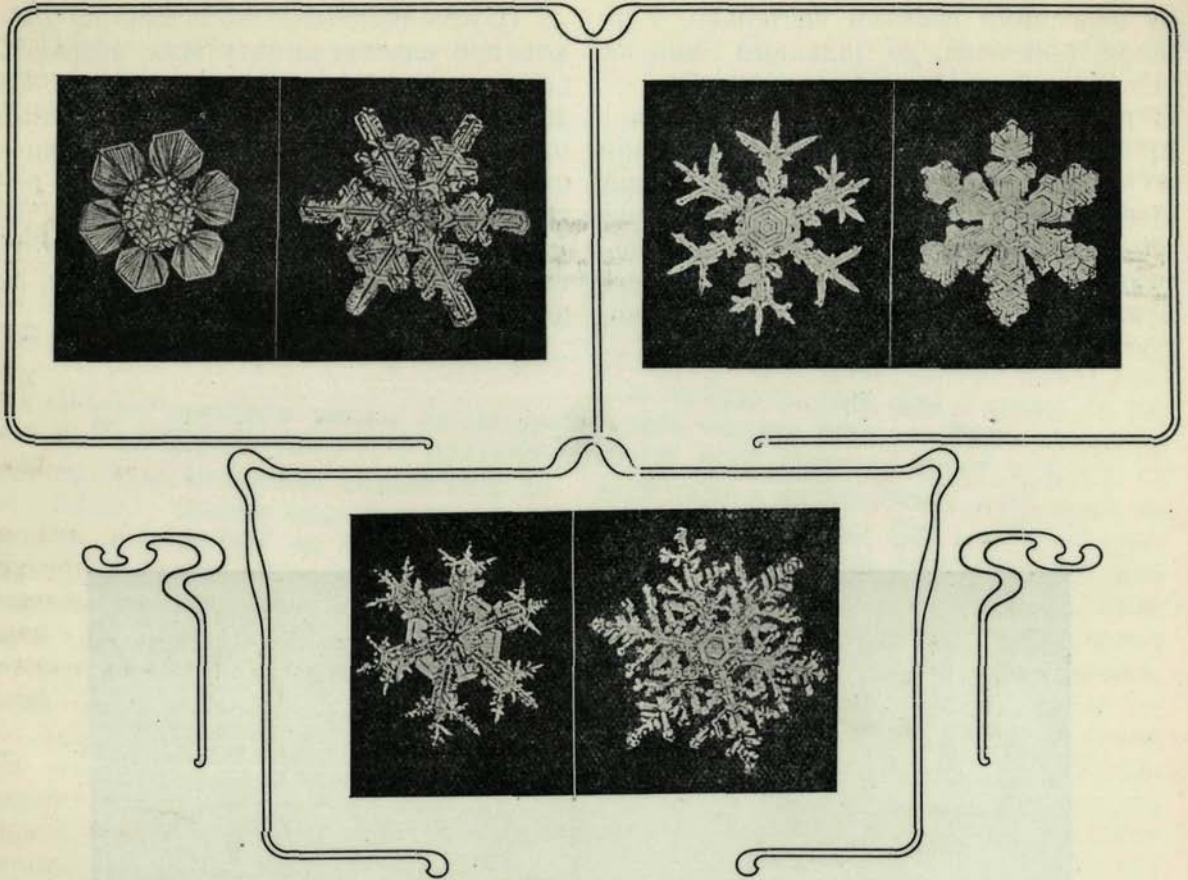
Хрусталеві звізди.

Брррр... Мороз на дворі, аж тріщить. До моєї кімнати, де у кутку, пащить горячом розпалена майже до червоности піч, долітає з надвору гуркіт возів неначе карабіновий огонь. Бо і послідної ночі було зимно... Мороз на моїх шибах повимальовував цілий парк чудових, хрустальних цвєтів: одні, наче колючі кактуси, то знов ніжно мережані мохи, там верхи якихсь заморських пальм. Цілий город казочних листків, дерев неначе див-казка.

Але ось на дворі починає падати сніг. Легесенько летить сніжний пух з неба, рідко, один за одним. В ранішнім сьйві

блищить він, сяє, іскрить ся неначе догорі самоцьвіти-брилянти і обтулює землю у плащ з горностаїв.

Платок за платком паде сніг до долу. І ось сірі вулиці покрили ся блискоучою скатертю. Сисле тепер густо платками, що кружляючи, танцюючи летять у діл. А в слід за ними летить людська уява у широкі степи, де лютує сніжна хуртовина. Ось наше село. Хатчина тупить ся до хатчини, сірі стріхи грубо покриті снігом, гиле неначе аж гне ся від срібного тягару. Лиш тут і там чорний гайворон, неначе якийсь демон ярко відбиває від білої скатерти. Сумно десь гра-

ють дзвони... А з їх звуком паде у душу тужна, розпучлива мелодія:

О руськая земле, о рідна моя,
чи прийде-поверне ще твоя весна...

Сніг... Сніг... Скільки поезії у сім слові... Різдвяні Св'ята, якась туга, невиплакане горе, веселий гомін дзвіночків при санках, шум наших борів...

Сніг... Поле покрите сніжним покривалом...

І де ми властиво вийшли? Чи у завіяне снігом поле, чи до склепу з дорогим самоцьвітом?

Се не сніг паде, але мільйони звіздочок, блискучих, — дарма, що на них не звертаєте уваги. І падуть сі звізди-брилянти на плащ прохожого і на шерсть присівного за межою заяця, на широкі поля і ліси, на гори і долини. І лежать не подивляні ніким, лиш в ряди-годи зібе їх збиточник-хлопчина у кулю, щоб ки-

нути ньою в товариша, або промчать по них сани, їдучі до ліса по дрва.

А однак варта приглянути ся ближше сим сніжним звiздочкам, бо що одна з них, то иньша. Одну лиш вони мають спільну тайну: число шість. Яку лиш возьмемо у руки, кожда з них має шість кінчиків; чи се будуть блискучі платочки, звiзди, словом тисячні сі форми платків снігу говорять про число шість. Однак не сама форма сніжного платка є його найбільшою загадкою: більшою, бо майже до сих пор нерозв'язаною є загадка в який спосіб повстає платок снігу.

Заслону, окриваючу сю тайну дещо відхилив Американець Бентлей. Більше як 25 літ досліджував він платочки снігу крізь мікроскоп та фотографував їх. І він прийшов до висновку, що величина і форма кристалків снігу зависить від сили і напрямку вітру. Коли там, високо ша-

ліє хуртовина, тоді на землю падуть найбільші і найправильніші звіздохки снігу. Вихідний і полудневий вітер спричинює творення нижніх форм кристалів, протилежно знову при північних і західних вітрах форми є суттєво більші, виповнені. Високо пливучі хмари дають далеко дрібніший сніг, як хмари, що суттєво близько землі. Але для чого при такій а такій температурі, при таких а таких напрямках вітру і його силі завжди повстає та сама звіздохка снігу, а не інша?... на це питання ніхто до сих пор не зміг дати відповіді...

Теплий віддих розтавав кусник замерзлого шиби. Відступаю на мить і ось в тім місці на шибі вистрілює кристал за кристалом, вязка блискучих іголок, проміннів, стовпів. Хухаю опять — тонесенька поволока леду знова тає і знова за хвилину: нова блискуча іголка. Як вона росте від долу, неначе цвіт у зачарованім саді. Ось вже і друга на вхрест, тре-

тя, четверта. І перед здивованим оком виростає пальма з чудовими вахлярами, тут знова дрібосенький мох, там кактус з кільцями...

Гляджу крізь побільшаюче шкло: та саме число шість в усіх тих іголках, стовпах, пальмовім листю, хрусталивім мосі. Гляньмо крізь се шкло на кусник леду з ріки чи моря: опять се саме. Блискучий лід се лиш мільйони-мільйони звіздохок, збитих одна попри другу, а кожда нестикутна... Сі звіздохки дримають у кождім кусочку леду, закриті для людського ока, лиш сьвітло і шкло побільшаюче будять їх до життя: роблять приступними для людського ока.

У якому сьвіті живемо! Сиплять ся з неба самоцьвіти, наша нога топче тисячі чудових зір, яких рука найбільшого мистця не в силі наслідувати. По чудах ходимо, а однак ніхто на них не звертає уваги...

Новітнє толкованє снів.

В книгарнях і складах паперу та у подорожуючих агентів нераз можемо набути за кілька центів повні таємничости книжочки, які під назвою, „египетський сонник” від давна вже відграють немалу роллю у многих родинах. Они ще і нині не вийшли з ужиття, особливо по селах і „к трах”, де тими ославленими сонниками послуговують ся многі родини і часто, коли їм щось присниться, беруть у руки сю книжочку і з дитинно-наївною вірою глядають у ній поради у розв'язці своїх снів. На заголовку сеї книжочки, друкованої звичайно на лихім папері, представлена є спяча дівчина. До неї спускає ся звичайно з облаків гарний молодець та вручає їй китицю цвітів, або мошонку зі сто тисячами доларів. Як автор тих „правдивих египетських сонників” підписаний є якийсь чудотвор-

ний доктор „Нострадамус” або „пустинник Ансгаріус”, або якась інша загадочна особа, з дивно звенячим прізвищем.

Видавець твердить звичайно, що він знайшов сю рукопись або у якійсь порохом припавшій бібліотеці, або між лахматями своєї прабабки. Він однак є таким приятелем людського роду, що не хоче задержати змісту сеї рукописи лиш для себе, але хоче її змістом поділитись з усім людським родом і тому казав її видрукувати. На пятьдесятьох чи більше сторонах сеї книжочки довідуюсь читач, що означає зміст кождого з його снів. І так мурашки означають здоров'я, честь і користь; хто драпає ся у сні на горбок, того чекають усякого рода труднощі і неприємности у житю, випаде йому зуб і лє ся при тім кров, то хтось умре з його родини; чекає його слабість, сли їсть са-

зату у сні і інші того рода недорічності. Пересуд, що зі снів можна довідатись про будучність розширив ся вже від многих тисяч літ, відколи тільки людськість почала поважнійше думати. У біблїї читаємо, що Йосиф, син патріярха Якова, через уміле витолкованє сну Фараонові добив ся княжої почеси і високого уряду. Поет старинних Греків Гомер оповідає о двох фіртках з яких виходять сні: одна з кости слоневої і сні, які через ню виходять не мають значіня, а друга з рогу, і сні такі мають пророчу силу. Славна у Греції в старині пророчня у Дельфах, де пророкиня Питія віщувала будучність, занималась також нераз толкованем снів. В II-ім ст. по Христї написав учений Артемідорос „Книжку про сні“, що занималась штукаю толкованя снів.

Однак на жаль віруючих у сні, нинішня наука таксамо не трактує поважно нерозумної віри у сні, як і астрології, яка учила, що зі звїзд можна вичитати судьбу людей. На місце дурної віри у сні нинішня наука приступила до психологічного (духового) розсліду снів, і почала на тій підставі об'яснювати повстанє і властиве значіне снів. І чим більші поступи робила наука на тім полї, тим яснійше показалося, що сон не має пророчого значіня, яке йому давнійше приписувано, однак все таки має якийсь змісл і підставу у людськїм житю і тому не конче на місци в народна хрїсповідка, що „сон — то мара“.

Про що снімо звичайно? Таке питання ставить собі насамперед наука, приступаючи до розв'язки питання про сні. І на се питання не так легко відповісти, бо не всім людям сниться однаково часто і багато. Не один потрапить оповідати кожного ранку про найдивнійші і найрозмаїтші сні, які йому снились у ночі. Інші знова говорять, що їм нічого не снилось, а знов інші оповідають, що їм багато снилось, однак они не годні пригадати собі сего докладно. Треба проте мати відповідну добру пам'ять, щоб оповісти собі сні, які кому снились. Бо чим більше подрібностей з якогось сну собі

пригадаємо, тим лекше прийдець нам зрозуміти зв'язь якогось сну. Коли так будемо усі сні собі записувати на папері то зауважаємо, що усі сні, можемо поділити на три категорії: На першїм місци належить згадати сні, які часто повтарають ся. Суть то звичайно такі сні, де нам здає ся, що ми бігаємо, або казочно скоро літаємо у воздуху, або у яких з неописаною трівогою спадаємо з гори. В інших знова бачимо незчислиме множество пестрих цвїтів, перел і мотилів або ясно одягнених людей.

До другої групи належать сні у яких нагадуємо собі щось з давного, минулого, пережитого. У таких снах сниться нам те, що робилисьмо вчера, або перед тижнем, перед роком, або навіть перед многими літами. Нам здаєсь, що ми в театрі, десьмо були вчера вечером, або, що ми підприняли подорож, до якої саме приготовляємо ся на завтра. Нам сниться нераз, що ми в місті, у яким булисьмо власне перед кількома літами, або, що говоримо з приятелем з молодих літ, або переживаємо у сні страх і неспокій шкільної лавки, розв'язуємо трудні рахунки, або здаємо гімназіяльні або державні іспити.

До третьої категорії можемо зачислити сні, у яких представляють ся нам якісь зміслові, часто змінючі ся образи, або якесь непонятне повторюване ся і зниканє незрозумілих, неясних і часто суперечних собі сонних уяв, які по розбудженю з бідом і недокладно собі нагадуємо.

Тепер як толкує наука сні? Коли чоловік спить, тіло його працює дальше безперестанно. Зміслові вражїня проте не устають, а сон лиш зміцнює подражненє, яке зміслові вражїня викликають у мозку спячого. І так чоловік віддихає у сні і то раз скорше, другий раз довше. Сли віддихові порушеня слїдують за скоро одно по другім, то викликають подражненє, яке через нерви уділяєсь мозкови, і се представляєсь нам у сні як хитанє і біганє. З пороку, який впаде на наші очні галки в наслідок подражненя слїдує сонна уява, про пестрі цвїти, мотилі і

ясну одіж; почуте голоду або спраги спричиняють сні про ситі обіди, які однак нас лише в часті або і цілком не насичують. Якась легка недиспозиція викликає у спячого вражінє страшних мук, страченя, або навіть смерті. Часто лучає ся також, що зі сном зливають ся разом події, які діють ся довкруги спячого, як шмери і галаси у сусідних комнатах або на улици.

Так сніло ся раз одному, що він переживає трясене землі, яке з лоскотом нищить цілу місцевість. Незадовго потім пробудив ся він і чув ще удар грому, який викликав у него такий сон.

Наука, що займаєть розелідом сніг покористувалась такими досьвідами. У послідних часах почато також робити досліди над спячими і в той спосіб старають ся учені дійти в який спосіб представляєть дотик, сьвітло, лоскіт, конк, галас в уяві спячого чоловіка, який вплив зі внї спричиняють вони на зміслових органах його, і які сонні образи викликають у його мозку.

Найлучший і найважнійший матеріал однак черпає сон зі свого другого жерела. Суть то сонні образи пригадуючі пережиті вражіня, чувства і події. Кождий чоловік переживає щоденно якусь скількість подій, над якими він почасти добре не застановляє ся. Доперва у сні познакомлюємось ближе з ними. Тоді доперва пригадуємо собі, що ми мали те або инше вражінє, таке невисказане бажанє, або якийсь діймаючий біль. Недокладність або неможливість пригадати собі перебуте у сні належить до найбільших хиб сну.

Щоб пізнати ті злі або добрі сторони сну найлучше є записати собі те, що нам снілось, сейчас по пробудженю ся.

От возьмім наприклад такий сон. Я сиджу собі у зеліничім вагоні, який є густо обсаджений подорожними. Передімною сидить Япанець, який подає мені книжку до читаня, друковану однак дуже дрібним друком. Я відповідаю по російськи, що не могу читати, позаяк букви суть за малі для моїх очий. Потім обер-

таюсь і бачу, що у вагоні лиш до половини суть лавки, а друга половина є пуста. На тім вільнім місци бачу, як знакома мені пані починає танцювати. Я домагаюсь, щоб вона танцювала зі мною та вона з початку відмавляєсь, а опісля годить ся. — І на тім буджусь.

Майже усі поодинокі образи того сну пізнаю, як повторене пережитих вражінє сон повязав лиш їх разом. Вагонами часто я їзду. У реставранті, де я їв обід, обідали також зчаста япанські студенти. З кількома з них спотикав ся я опісля по кілька разів при столі. Книжка з малим друком відповідала цілком заголовковї книжки Канта „О Критиці сили осуду” у якій я шукав перед кількома днями одного потрібного мені місця. Не міг її однак з увагою перечитати, бо денервував мене дуже дрібний друк. По російськи говорив я у сні до Япанця, позаяк перед тим я зчаста спотикав ся з одним Болгариним у Відни, який добре по німецьки не умів і треба було говорити з ним по російськи. Зі знакомою мені панею, що виступила на кінци мого сну, мав я перед кількома днями мале непорозумінє. При тім знав я, що вона пристрасно танцює.

Пригадуючи собі сей сон, я подивляв його чудову форму представлення аж до усіх дрібниць. Вірно і докладне змальованє поодиноких образів, які переважно представляють ся нам у снах, викликало з певністю у неодного подив. При деяких снах прилучаєть ще крім того певне драматичне оживленє, яке переминає якусь несьмілу гадку у порушаючу до живого подію, поодинокє питанє у пристрасну сварку між многими особами. Проте, як бачимо, то висказ Шопенгавера, що у кождім сні містить ся багато драматичної поезії, має у собі не мало правди.

Однак у снах дасть ся зауважати також багато браків, а особливо стаєть сон тим більше неясний запутаний і перечить сам собі чим більше він тим недостаткам підлягає. Бо і завсїгди є чимсь неправдоподібним зеліничий вагон, що є до половини салею для танців, як се мало мі-

ще у представленім висше сні. Злите ся двох осіб у одну: Япанця і Болгара, належить також до тих частих браків сну.

Усі ті прикмети і хиби сну суть однак другорядного значіня. Вони виясняють виправді дещо, не потрафлять однак докладно освітити самої сути сну. Тільки одна найвизначнійша прикмета сну може помочи нам зрозуміти суть сну, а тим саме є стремління снів, до здійснення бажань людей.

І так пригадаймо собі ще попередній сон. У сні приснилось мені те, що я люблю. Люблю їздити желізницею, високою ціною розмову і спотикане ся з чужинцями, не зношу однак читаня дрібного друку.

Кождий, що свої сни докладно слідить, зауважає легко те стремління снів здійснити наші бажаня і склонности. І так бачимо, що Яков, який глядав щастя у Мезопотамії, снів про небесну драбину і про заповіджене благословлене Єгови у його роді. Елисавета, княжна з Альванту снила, що герцог з Брабанту, якого вона любила стоїть при її ліжку, перебирає нальцями її розпущене волосе і цілує її легонько у замкнені очи. — Часто учить нас також доперва сон, які суть наші правдиві чувства до інших осіб. Бо часто милить ся у тім наша сві-

домість, і часто хвиля, у якій ми перед тим любленого чоловіка почали ненавидіти, а обоятного почали любити, доперва у сні стає ясно перед нашими очима. Тому і дівчина, котраб хотіла, щоб їй сон відповів на питанє „чи любить він мене?“, буде чекати дармо на розвязку сего питаня. Колиб однак вона запитала: „Чи люблю я його?“ то з певністю сон дасть їй небавком докладну відповідь.

Проте можемо сказати, що сни толковати може кождий, але лиш свої власні. Бо лиш сам чоловік є в стані пригадати собі богатий матеріал з перебутого і пережитого, з чого головно складають ся сни і порівнати його з тим, що бачить у сні. Тільки сам чоловік є в стані у своїх сонних образах віднайти і розпізнати сповнене замовчаних і несміло укритих своїх бажань. Тому є толковане снів у той спосіб, як ту згадано, дуже позиточним і поучаючим занятєм. Бо воно веде до жерел власного „я“, до пізнаня себе самого, що вже поручав людям старинний грецький філософ Сократ.

Будуччини однак сни не в силі нам віщувати. Они лиш вказують нам дорогу до забутих городів нашої власної минувшини а передовсім: они об'ясняють нам нас самих під деяким зглядом. А ся обставина є також не без значіня.

Суспільні класи.

Американський вчений Белямї у своїм романі „За сто літ“ порівнує людську суспільність з величезною і дуже важкою фірою, яку поволеньки попихає ся пісчаною дорогою під стрімку гору. У фіру запряжено людей, які мусять її безвпинно тягнути. За фірмана служить голод. На фірі сидять інші люди, добре убрані, з елегантними рухами доброго вихованя. Вони розмовляють про всілякі річі, про соняшну погоду, про сине небо, та тільки час від часу спинюють

свою розмову, і то тільки по се, аби наварити добре на тих, що тягнуть фіру, аби тягнули ліпше або обережнійше. Ні один з них не кидає ні на хвилинку фіру, противно, всіма силами старає ся як найміцнійше укріпити на ній своє становище. Часами, коли фіра сильнійше завадить о якусь коріняку, вилетить хтось із ньої, але його місце захоплює сейчас хтось другий. Коли фіра віде на вибої, то сидячі в ній починають сильно журити ся своєю судьбою; вони глибоше примом-

щують ся в фірі, та солоденько і лагідненько напоминають тих, що тягнуть, аби не спинали ні на мить, а в нагороду за се дістануть багато-багато масти на рани. Але коли тягнучі напруживши всі свої сили, витягнуть наконець фіру на рівне місце, то ті, що сидять в ній, забувають і про нещасні коні і про щедрі свої обіцянки та знову починають преспокійно балакати про сонце і погоду.

Правда, що чудова картина? Се є найвірнійший образ сего суспільного ладу, у яким живемо, а який дозволяє одним людям ціле своє жите не розгинаючи спина у кривавім поті працювати на се тільки, щоб другі жили у розкошах.

Ви певно вже не раз чули, що воно так і повинно бути, ба, навіть дехто буде вам казати, що такий лад сотворив і установив сам Господь Бог, та виступати проти такого ладу значить йти на прю Богови. Щоб вас ще більше переконати, вони будуть вам розповідати казку, буцім то людська суспільність зовсім подібна до людського тіла, в котрім усі органи щиро виконують свою роботу, хочтяй вона є зовсім неоднакова, а мимо того всі вони живуть в як найгарнійшій злагоді.

Та се зовсім неправда. В нашій суспільности, завдяки теперішньому суспільному ладови працюють не всі, а ті, що працюють, мусять працювати і за себе і за дармоїдів, і хоть працюють дуже важко, живуть незвичайно погано. **Х т о м а є о ч и**, нехай лиш гляне довкруги.

Величезна маса людей, яка безвпинно, не розгинаючи спина, від досвіту до ночі працює над тим, аби опанувати природну і добути із ньої все те, що потрібне людині до життя, ся працююча маса сама живе у найстрашнійшій нужді. Сї люди суть тоті, що орють землю, добувають з під землі вугле, залізо, мідь, срібло, золото, перетоплюють сиру руду на потрібні людям річи, будують доми, кладуть бруки, друкують книжки, носять тягарі і т. д. Словом, сї працюючі люди своїми мозолистими руками вироблюють усе те, що ми опісля називаємо людсько-

ю культурою. Вертаючи до з'ображеної з початку картини, се суть ті, що впряжені тягнуть віз людства під стрімку гору.

Але віз, який працюючі тягнуть під гору, не є порожній: у нім сидять також люди, непрацюючі, нічо не роблячі. Вони користують ся працею робітників і присвоюють собі більшу частину усього того, що тоті зароблять. Вони сидять з найспокійнійшою совістю на фірі і кажуть робітникови: „ідж хліб свій в поті чола свого, бо так повелів Бог...” Мало того, вони зовсім не поважають, не цінять праці працюючих і після них чоловіком є лиш сей, хто має білі рученята, а сей, з мозолями на чорних руках, се лиш пів людини.

І з поконвіку між тими, що сидять на фірі і тими, що її тягнуть не було дружби ні згоди. Вони стоять одні проти других, бо їх інтереси суть собі зовсім противні, ворожі. Се суть дві громади, дві суспільні кляси, виступаючі лиш в ріжні віки під ріжними назвами: рабовладці і раби, дідичі або шляхта і кріпаки, капіталісти та робітники. У отсех кляс завсїгди були і будуть протилежні, суперечні і погляди і думки і чутя і бажаня. Заможні, богачі, капіталісти вмовлюють в себе, що се їх найсвятійше право дане їм з ласки Бога, аби бідаки їх везли, що свїт лиш тоді може стояти, та на се тільки і стоїть, аби одні робили на других. Мільони босих, обшарпаних, голодних бідаків з виразом безнадійного страху у очах, з німою, безсильною розчукою у серцю тиняють ся по розкішних вулицях міст. Вони вчєра не знали, як проживуть нинька, а нинька не знають, чим і як доживуть до завтра... А тимчасом богач наїв ся, і зовсім не відчуває, зовсім не розуміє мук бідака. „В свїті усе так чудове, так гарно уладжене...” — голосить він ситими устами.

І ся прірва поміж убогими і богачами — ся протилежність їх клясових інтересів — з кождим роком все глїбшає, стає що раз більше непрохідною. Все більше розкішними стають палати богачів-капіталістів, все більше чорніють,

западають ся в землю хатини та нори робітників-пролетарів. З кожним роком могутні мільони одних тростів лучать ся в нові, сильніші трости, з кожним роком з'убожіне працюючих має стає більше, все збільшує і збільшує ся пролетарят широких має робітників.

З добрих, старих часів лишила ся ще в Європі кляса земельних власників — дідичів. Їх батьки чи там прабатьки володіли колись землею, яка подібно як вода і воздух повинна належати до сих, виключно, що на ній працюють. І діставши її по своїх дідах, вони держать її в своїх руках, підносять на неї ціни та на продукти ростучі на ній, щоб мати як найбільше зисту. Їх інтереси протилежні інтересам усіх інших верств народу. Се суть найлютіші вороги поліпшення добробуту працюючого люду.

Друга, більше новітна кляса, се богатири-капіталісти, що володіють фабриками, великими робітнями, копальнями, желізницями і т. п. Самі вони нічого не роблять, а живуть виключно тільки з того та на кошт отсеї праці, яку вироблюють робітники на їх знарядях і у їх фабриках. Робітникови за його працю вони дають лишень тільки, кілька йому доконче потрібно до удержання його робучої сили. Розуміє ся, що і сю дрібку вони дають робітникови з найбільшим бодем серця, та лиш необхідна потреба робочих рук кладе деякі ганиці їх ненажерливости. Одиеска ціль і суть їхнього життя, се бизнес, се є витягнути зі всього як найбільше хісна. Тому мотивом всіх їх діл і вчинків, се не серце, а мошонка. Їх одиноке, найгорячіше бажане: продовжити як найдовше робочий день та зменшити як найбільше платню.

До отсих великих фабрикантів-капіталістів тулять ся торговельщики. Се капіталісти — володіючі не фабриками, але великими складами, склепами, магазинами. Фабрикантови ніколи продавати самому свій крам. Він тому поручає се робити окремим спеціалістам і за се відступає їм частину того зиску, який виробили для нього робітники. Так отже і купці живуть також коштом робітників.

Дальше йде робітнича кляса. Вона тим ріжнить ся від всіх попередних, що не має ніякої власности, з котрої могла-б жити. Продажа своєї сили, своїх робучих мязнів — се є одиноке жерело існування робітника. Загубивши сю силу, він губить і саму можливість свого існування і його жеде тоді голодова смерть. Тому мета робітничої кляси — зберегти як найдовше робучу свою силу та дістати за ню як найбільше. І тому то робітники завсїгди добивають ся малого робучого дня, високої плати, добрих умов праці та дешевого хліба. І тому інтереси робітників ворожі інтересам всіх кляс. Кривавим потом добувають вони богатства з землі, усї свої сили віддають на те, аби їх обробити, зробити придатними до ужитку. Та се все не для себе. Бо на шиї робітника сидять більші і менші здирці і зводять роскішний бенкет. Всї ділять ся працею робітника, а він сам з того поділу дістає лиш дрібненьку крихітку, окрушинку.

Крім сих кляс є ще многочисленні верстви суспільности, які властиво не належать до ніодної з висше вичислених верств, а тільки підходять близько то до дідичів, то до капіталістів то до пролетаряту. Приміром самостійні ремісники, властителі маленьких шап, невеличких склепів і т. п. Вони стоять близше капіталістів і творять клясу так званої дрібної буржуазії. Наємні служащі (не робітники) підходять близше до пролетаряту. Хлопи-селяни, колишні паньщизняні раби, кріпаки становлять саму найгіжнороднішу клясу: заможні селяни підходять близко до дрібної буржуазії; друга, значна частина селянства живе з продажі своєї робучої сили підчас польових робіт і становить так зовимий сїльський пролетарят.

Поміж сими двома верствами селянства стоїть найчисленніша верства — дрібноземельне селянство, що вироблює усе майже виключно для себе.

І так громада нашого суспільства складає ся з ріжних кляс, яких інтереси часто-густо суть собі зовсім противні. І всї подї та явища в історії залежать від боротьби кляс. Уся історія людскости,

се історія боротьби клас. А поділ людей на класи, се не закон природи, се не приказ Божий, але наслідок вікової неправ-

ди. І не мрії кличуть люд до борби з сего неправдою, але власне тільки ідея святої, божої правди і справедливости.

Помаранчеві гаї в Каліфорнії.

Яких сто літ тому, орден Францішканів засадив перший помаранчевий гаї в Каліфорнії. За яких 60 літ, кілька садів помаранчевих, засаджених в околиці Лос Анджелес приносили властителям такі баєчні доходи, що промислові Американці кинули ся сотками до садження молоденьких деревець, тим більше, що почата власне будова двох желіничих шляхів, що мали получить „вести” з великими промисловими центрами всходу, обіщували відчинене нових величавих ринків збуту. Вправді сї перші каліфорнійські оранжі, були дуже мало сочисті, о незвичайно грубій лупшині, але вони були одинокими оранжами, продаваними на „вестах” і тому приносили такі велитенські зиски.

Тоді то власне тутешне міністерство прислало в Каліфорнію маленьке деревце помаранчеве, набуте в Бразилії. Ледви три стопи високе деревце зразу захоріло тугою за своєю далекою вітчиною, однак поволеньки прийшло до себе, приоровило ся до свого нового окруження, виросло, зацвило і зародило овочі. Се дерево ще до днесь живе; коли перед кількома роками його пересаджували, засипав землею його корінь тодішній президент, Рузвельт. Висока желізна огорожа хоронить освячені його галузки а мраморна плита золотими буквами розказує всякому, що отсе дерево є прародичом усіх теперішних помаранчевих гаїв Каліфорнії і що ся країна йому тільки завдячує своє велитенське богацтво. І дійсно, дерево заслугує на віддавану йому почесь, позаяк його овоч є три рази більший від овочів первісних каліфорнійських оранжових дерев, о незви-

чайно смачнім, сочистім мясі а головно, не має ніодної кісточки. Крім сего дерево сего рода родить так обильно, що Каліфорнійці нищать всі свої старі дерева і заступають їх молоденькими потомками бразилійського прародича.

І в який спосіб прийшли нинішні міллонери до свого майна? Власне про се хочемо тут говорити, та вказати на се, що коли каліфорнійські фармері взагалі прийшли до майна, то добули його виключно тільки завдяки не в то м і їй праці і своїй солідарности. А позаяк сего посліднього не достає нам, Русинам, тому нехай тут розказане буде наглядним доказом сего, що лиш згода і солідарність робить суспільність сильною і матеріяльно незалежною.

Тяжкі були початки, тим більше, що каліфорнійські фармери цілком інакше представляли собі працю на овочевій фармі. Вони мріли про золоті жнива без найменшого труду із своєї сторони, вони гадали, що вистане лиш засадити помаранчевий сад, а золоті доляри так і посяплять ся в карман. Тому залюбки гляділи за землею близько морського берега, де холодні вітри лагодили спеку літа, де в глибокій, глинкаватій почві, повній невичерпаних жизненних соків дерева повинні були чудово рости. Засадивши там деревця, та гарно і симетрично побобтинавши долішні галузки, повкладали руки в кишені і розсівши ся в бігуновім кріслі на затишній веранді, вслухували ся в щебет пташин, сяйво золочених сонцем листків, подивлялися сині гори, мріючи в віддалі, слухали шуму филь океану та зазделегідь обчисляли зиски і шили на доляри мішки. А сї зиски якось не

надходили. Іділля почала псувати ся. Холодний морський вітер вправді навівав прохолоду на голову фермера, але рівночасно вбивав остре терне у неспілий, ніжний овоч. Деревця безвпинно ним колихані, вічно вирухували ся в землі, починали рости криво. Крім сего низька температура та вічна надморська мрака не дозволювала овочеві дозрівати. Вправді завдяки дівичій землі не потребував фермер купувати штучного гною, але за се зимою уливні дощі виривали глибокі прогалини в землі, коріне дерев вимивали з землі та нераз цілий сад переміняли в одно непроходиме bagno; літом сонце випалювало гниязту землю на одну велитенську цеглу, якої ніякий плуг не чіпав ся. Кілька сих овочів, що висіло на галузках коло верхка дерева, або сонце на пів спекло, або були на пів зелені і не виплачували навіть коштів зриваня, позаяк долішне галузе, на яким росте найгарнійший овоч фермері вже з самого початку пообтинали. Сади не виплачували ся а фермері почали клясти, позаяк іділля, хочайби і як чудова стає невиносною, коли головною її складовою частиною починає бути — екзектор.

Але наші садівники скоро взяли собі першу, болочу науку до серця. Вздихаючи, один за другим почали кидати холодні береги океану та перенесли ся в вузкі гірські долини та яри, де термометер в літі майже постійно крутить ся коло 90 степенів горяча. І фермері нарікали, кляли, але оранжам спека прийшла по нутру. Вони покинули товсту глинку і деревця засадили тепер на легких, пісчастих збочах гір, якими перед пару роками ще погорджували і які поперед треба було наводнювати. Тому з гір спровадили воду, яка в літі мусіла заступати дощ, а з фабрик купували штучний гній, щоб деревця в піску не погинули з голоду. І ніякий видаток не був садівникові за великий та і днесь ще ніодна ріля не пожирає стільки гроша, що коштує каліфорнійський сад. Штучний гній коштує садівника річно 50 до 60 доларів на акер, що при пересічній величині фарм по 10

акрів виносить річно 500 до 600 доларів; вода, штучно спроваджувана з гір коштує річно 60 доларів на 10 акрів а крім сего около 100 доларів річно мусить платити робітникові в часі жнив. З високих дерев поробили ся низькі купці, яких долішне галузе лежить на землі, та які за се аж горять від золотого овоча.

Та коли садівник ледви ще — так сказати-б — учив ся азбуки свого ремесла, опять стрінула його нова незлагода. Сім египетських язв в виді незаних до сих пор в Каліфорнії насікомців, злетіли на сади. А прийшли вони з усіх частин світа, де лиш ростуть оранжі. І так з Австралії приволічено білу, деревну вош, яка протягом чотирох літ знищила майже всі сади в Каліфорнії. Неначе страшний сніжний гураган, падала ся язва на зелені сади. Яку шкоду вона чинила, пізнати з того, що рік перед приходом комах один з фермерів продав збір з 250 акрового саду за 75.000 доларів, а в рік пізнійше, на цілім сім величезнім просторі не найшов буквально ніодного овоча, ніодного навіть зеленого листка. Домові средства не помагали і тому садівники волею чи неволею мусіли захопити ся книжки і починати учити ся на старі літа. І книжки повіли їм, що ся вош живе в Австралії, але там вона якось не чинить ніякої шкоди. Видко отже, що сама природа спинює там їх надзвичайне розмножуванє ся. І садівники вислали спільну просьбу до стейтового уряду, щоб сей вислав опитного чоловіка в Австралію в цілі прослідження справи на місци. Політикери висьміяли наївних фермерів. Стейт тоді не мав цента на такі „дурниці“. Доперва коли з нагоди всесвітної вистави в Австралії федеральний уряд в Вашингтоні вислав туди ентомольога, скористали з тої нагоди і каліфорнійські садівники та зложивши ся, дали йому до розпорядимости фонд, потрібний до переведеня дослідів на місци в їхній справі. І проба вдала ся. В Австралії найдено малесенького хрущика, який складає свої яєчка на гусільницях шкідників. Кількоразова проба імпортю-

ваня сих хрущів не повела ся, однак коли нарешті прибула щасливо до Каліфорнії пачка з тими насікомцями, судьба білої воші зістала запечатана. В несповна три роки вона майже вигинула, а ся блискуча побіда садівників приневолила стейтових політиків заложити спеціальну школу садівництва і дати їй доволі матеріальних фондів на плеканє чудотворних хрущиків. Днесь, як лиш в якімсь саді лишень покаже ся біла вош, стейт сам сейчас висилає туди скринку з хрущиками, і язва сейчас зникає.

І зовсім не треба дивувати ся, що нинішній каліфорнійський садівник уважає своїм найпершим і найсвятішим обовязком неумолиму боротьбу проти усяких галапасів, і на сю борбу не щадить гроша. Поборовши білу деревну вош, прийшло йому бороти ся проти жовтої, червоної та чорної. Жовту і чорну легко усунено, але червона почала опять грозити загладою. До борби з ньюо станув тепер вже стейтовий уряд. Заражені місцевости замкнено сильною квантанною. Дерево, яке облізла язва, покривано ціле шатром з густого полотна і напускано під нього отруйного газу, який по десятиох годинах вбивав усіх галапасів з їх накорінком, не наносячи самому дереву найменшої шкоди. Таке троєне газом коштує фармера від 30 центів до 1 доляра за дерево, а позаяк пересічно на акрі росте 90 дерев, тому фармер мусить річно платити щонайменше 15 дол. від акра за чищенє саду від насікомців. Він мусить платити, бо стейт не лише йому иньшого виходу. Іменно як лиш в чімсь саді відкриють недугу, та коли властитель сейчас сам не возьме ся до діла, бере ся до сего стейт, стягаючи опісля кошти. Числячи кругло, таке чищенє дерев від шкідників коштує каліфорнійських садівників річно около \$875.000. Але видаток сей сторицею вертає ся.

Упоравши ся нарешті з усіми шкідниками, садівники відітхнули з полекшою. Дерев а ж гнули ся від золотого овочу — дохід повинен бути величезний, рожеві мрії повинні здійснити ся. Тимчасом садівники забули на головну річ:

товару мали тепер доволі, бракло тільки кушців на нього. Сама Каліфорнія мала доволі всяких иньших овочів і тому спотребовувала лишень дрібну часть збору, а всхід держави зовсім не мав охоти купувати каліфорнійські помаранчі. Перших кілька вагонів овочів, висланих желізницею з'єднали собі дуже злу славу у ньюорських кушців. І не дивниця: ледви чи цегла булаб видержала тодішню подорож, не то ніжний овоч. Нескладні шини першої желізної дороги тягнули ся 3000 миль в попереk континенту. Вже по перших 100 милях подорожи помаранчі в наслідок трясеня похоріли; на височині просмиків Сієрри Невади вони померзли; серед жарких степів Невади і Юти вони пекли ся; опять замерзали в Скалистих Горах а що ще лишило ся, гнило прийшовши у мочари Міссіссіпі. Крім сего овоч паковано в скринки без розбору, так як його зривано з дерев і тому не дивниця, що торговщики на вєході воліли стократно помаранчі імпортовані з Фльориди або Європи.

Коли мясний король, Армур, ввів в жите вози з ледівнями для мяса із своїх різниць, скористали з того і садівники. Але Армур за ужиткованє своїх ледівень на колесах, та за свій лід казав собі солєно платити. Правда, овоч перевозений в леді був охоронений перед гнитєм, однак мимо того не находив кушців. Фльорида і Сицилія опанували усі ринки і борба з ними здавала ся немислима. І в отсю важку хвилину садівники наїщли неожидану поміч.

Спритний чоловяга порадив садівникам звернути цильну увагу на рване і опакованє овочів та шукати за покушцями не між skleпарями, але між самими консументами. І садівники місто дерева обтрясати, почали кождий овоч з осібна руками зривати з дерев. З саду мандрує овоч до осібних будівель, в яких стоять шумлячі машини, що в повні заступають роботу людських рук. Передовсім відкидають ся тут усі недоспілі або ушкоджені овочі. Решта мандрує у довгі корита, де їх купає ся, а опісля мягесенькі щітки беруть поодинокі овоч за ово-

чем поміж себе і ніжно його витирать. Ся машинова робота є так ніжна, що поміж щітки вигідно перейде навіть яйце, зовсім не ушкодивши ся. Щітки автоматично відкидають овоч на похилу площу з якої овоч котить ся рівчаком щораз то низше, подибуючи на своїй дорозі кільканайцять всіякої величини дїр. Найменча проміром дїра находить ся перша і у ню падають перші, найменчі овочі. У другу дїру падають троха більші, у третю ще більші і т. д. У дванайцятую дїру падають вже самі найгарнійші, найбільші помаранчі. В сей спосіб машина посортувала овочі на дванайцять кляс. Тепер жінки і дівчата беруть його в свої руки і з незвичайним спритом обвивають одну помаранчу за другою у тонесенький папірець і симетрично укладають в скринки. В таку скринку містить ся 66 помаранч найбільшої величини, коли найдрібніших в ту саму скринку йде 326. Запакованих і забитих 384 скринок виповнює желізничий вагон, в яким 4000 фунтів леду боронить овоч перед гнитєм. Аж до перших днів цвітня лід в возах є зовсім злишний, але в літі його відновлюють в часі подорожи три до пять разів, заки помаранчі дістануть ся з Каліфорнії у Нью Йорк.

Новий спосіб опакованя був коштовний, але оплатив ся садівникам сторичею. Однакові симетрично опаковані овочі скоро нашли покушців і в мить здобули усї ринки збуту. Продажа каліфорнійських помаранч за 7 літ зросла в пятеро.

Садівники тепер вже легко збували ся свого товару а однак їх журба не скінчила ся, противно, здавало ся опять грозила їм загладою: стануло перед ними марево фінасового банкруцтва. Дохід не покривав зовсім видатків, на які складали ся величезні рахунки за перевіз, лід, опаковане і т. п. Коли-ж садівник продав свій збір на пни то спекулянти платили йому сьмішно низькі ціни. Коли сам обривав овоч, то мусїв платити опять спекулянтам по 70 центів від пачки за обчищене і опаковане овочів; желізницї числили йому дальше по 1 долярови від

пачки за перевіз, а Армур казав собі знова платити 150 долярів за лід до одного воза. Коли-ж садівник вишукав десь якоесь близше місто, де його перевіз овочів коштував-би дешевше то прийшовши там нараз спостерігав, що і иньші садівники так само думали, як і він та рівнож післали там свої овочі. В наслідок того нараз ціна за овочі там спадала дуже низько і приходило ся, або позбувати ся овочів за безцін, або везти їх опять десь дальше, щоб там можливо стрінутися з таким самим розчарованєм. Крім сего конкуренція з Фльоридою або Сицилією була дуже тяжка. Коли іменно тересилка пачки овочів з Каліфорнії до Нью Йорку, Бостону або Нью Орліс коштувала 1 доляра без рахунку за лід, то ся сама пересилка з Сицилії або Фльориди коштувала всего 30 або 40 центів та відпав ще до того і рахунок за лід. Бобітникови в Каліфорнії треба було платити 2 доляри денно, коли на Сицилії або в Іспанії він коштував лишень осьму часть з того.

В чорних красках малювала ся будучність перед нашими садівниками. Конче треба було щось робити, але питане що?... І ось згадали вони на стару правду: громада великий чоловік; де одиниця в борбі мусить впасти, то там коли стане збита маса, мусить вибороти побіду. Біда була велика, тратити не мож було і хвилини. І в 1893-ім році з'їхали ся до Лос Анджелес каліфорнійські фармери і з'організували товариство, до якого приступило около 7000 членів. Рамя при рамени рішили вони станути до боротьби. Наслідки показали ся величаві. Сейчас по двох чи трох роках усї фабрики до чищення і пакованя овочів опинили ся в руках товариства а з тим сейчас впала ціна за вичищене і опаковане одної скринки овочів з 70 на 40 центів. При річній висилці 11 міліонів пачок, зацаджене на кожній по 30 центів лишало в кармані садівника в однім році майже півчверта міліона долярів. Проти збитої маси фармерів не міг устояти ся навіть всемогучий мясний трост і Армур мусїв їм відступити свої возові ледівні.

Кошти за лід спали сейчас о половину. Дальше і тутешні желізницї мусїли рівнож капітульовати та знизити ціну за перевіз о 25 процент. Федеральний уряд станув рівнож по сторонї товариства і наложив 70 центів цпа від ввоженої з за границї пачки з помаранчами; чим значно припинив їх імпорт. Тепер садівники відітхнули і перші спекулянти почули важкий, фармерський обчас на своїм хребті. До сих пор за кожду скринку, потрібну до опакованя платили садівники по 12 центів. Минувшого року фабрики, що вироблювали їх злучили ся в трост і нараз підвисшили ціну о 5 центів за штуку, що річно при 11 міліонах скринок мало їм дати 550.000 дол. більше зиску. Але опять трост забув, що має до діла з організацією. Фармері не довго думаючи, наложили поміж собою по 1 центови податку від пачки і за сі центи вибудували власну свою фабрику скринок, яка достарчує їм їх в ціні по 8 центів за штуку. В сей спосіб єдність і згода поборола усї перешкоди і пораз може тисячний показало ся, що сьвятї суть слова приповідки: згода буде...

Днесь завдяки згодї і єдности фармерів, помаранчевї гаї Каліфорнії стали невичерпаною копальнею золота. Пересїчна фарма, складаюча ся з 10 акрів

приносьть річно кругло 6000 долярів. Один з богатирів, маючий 225 акрів (100 гектарів) саду, кожних 12 місяців відвозить до банку кругло 100.000 долярів чистого зарібку даючи кромї сего 60 батькам родин через цілий рік добре удержане. Коли-б він так свій обшар засїяв пшеницею або кукурузою, то в найліпшїм році, та серед найліпших умов мігби добути ледви яких 4.500 долярів. Перед 25 роками сей обшар можна було купити за 2.500 дол.; днесь його вартість збільшила ся стократно. І не дивниця: старанно удержаний помаранчевий сад приносьть властителеви 250 долярів чистого доходу з акра а ціна 1000 долярів за акер уважає ся як незвичайно ліберальна.

Трийцять лїт тревала неумолима борба фармерів з усякими перешкодами і вони наконець вийшли з ньої побідниками завдяки тільки з'організованю ся в одну громаду. Днесь сади їх дають їм чудові зиски. Однак далеко важнійшим, чим сі матерьяльні когисти є користь моральна, є примір, який каліфорнійські садівники дали цілому сьвітови, що перед спільною працею згідної громади мусять уступити хочби і як страшні та великі перешкоди.

Танцююча народна робота.

Велка сая мійського касина, положена в найгарнійшій дільниці міста мерехтить морем сьвітла. Всюди незвичайний рух і оживленє. В повітря уноситься одурююча пахощ перфум і пудру, чути шелест шовкових строїв красавиць. По гладкій як шкло підлозі проходжують ся сюди і туди веселі і усьміхнені пари, а попід стїни, на обитих атласом сидженнях, засїли „ангели-хоронителї” своїх дочок та своячок — мами, тїтки і т. п., словом весь ареопаг балевих неу-

житків; вони задумались сердеги над тим, чи не поталанить котрій з донь придбати собі якого невільника „солодкого” супружеського ярма. Від часу до часу стежить декотра за своїм „скарбом” і опісля свої спостереження висказує „на ухо” побіч сидячий сусїдці. В глибині сали, на підвисшеню розмістилась добірна орхестра. За хвилину на даний знак загра-ла музика і все пустилось в танець. Гуляють до безтями, о всїм забули...

Що то нинї такого? — питаєш.

То горожани міста Н. танцюють на дохід убогих сего міста, а може на руську бурсу, на вакаційні оселі або щось подібного.

Гаразд, подумаєш собі. Чейже почуте людськості у новочасної суспільності ще не завмерло, коли є кому і про бідних подбати.

Забава протягає ся до самого рана, а убогі сплять собі тимчасом по піддахах, підсїнях і иньших закутках та мабуть може і не догадують ся, як то пани про них дбають, та які „муки” зносять для їхнього добра.

Рано пішли балеві гості домів і поспули по тяжких трудах солоденько. За кілька днів відбуло ся засіданє балевого комітету а на нїм була справа обчислення і подїлу чистого доходу з балю між бідних міста Н. По довгїм і точнїм обчисленню показало ся, що доходу було загалом 354 корон. Розхїд був такий:

Оплата за галю, її ви- чищенє і свїтло ..	115.58	Корон
Музика	92.00	„
Вечера і пиво для му- зики	24.66	„
Карнети балеві (порядок танців)	40.00	„
Друк запрошень на баль	20.50	„
Оголошенє балю в ча- сописях	22.00	„
Дрібні видатки	9.18	„
<u>Разом розхїд ..</u>	<u>323.92</u>	<u>Корон</u>
<u>Доходу було ..</u>	<u>354.00</u>	<u>„</u>
Чистого доходу	30.08	„

Хтось з панів комітетових поставив внесене, аби чистий дохід з балю в сумі 30.08 Кор. розділити між бідних з тим застереженєм, що першєнство до запомоги мають особи, встидаючі ся жебрати; сей внесок прийнято одноголосно і його ухвалено.

Тїште ся бідні! Пани танцювали аж засапались і витанцювали вам аж 30 кор. 08 сот. Як раз на сярники...

І чиж не сором? Чи не лїпше було зложити яку суму на ту цїль без танців і забави під плащиком добродїйности.

Образець сей взятий із старокраєвого житя.

* * *

А у нас, в Америці, чи лїпше? На жаль нї. У нас, на сїй вільній землі, товариств, кружків і братств — хвалити Бога — доволї, а остаточним результатом їх праці завсїгди тїльки — баль; дуже рїдко графить ся, аби котре з товариств чи брацтв урядило яке представлєне, відчит або концерт. На цїлій лїнії запанувала якась горячка до танцю. Будують де церков, або треба на якусь иншу важну народну справу тут, або до краю — ого! без балю і цента не дїстанеш; а з балю також невеличкий хосен, бо більшу часть доходу забирають чужї люди, від котрих грїш не попадєсь уже нїколи в наші руки.

І чиж неможна сего назвати „танцюючою” народною роботою?

Скаже може де-хто: „Якби так зачав рахувати сир та масло, тоби нїколи пирогів не їв.” Та воно може в де чїм і правда, але на се скажемо так: Проти самих балїв не можна мати нїчого, бож треба часом розірвати ся і забавитись, особливо молодїжи, але щоби така танцююча горячка обхопила всї наші круги, всї наші товариства і братства, то самї признасьте, що воно якось неконечно добре. Можна часом уладити і баль або иньшу забаву, але то не значить, аби воно було уже конєчностю, і аби се було одинокою цїлюю та овочем нашої народної праці, нашої дїяльности. Навпаки, треба бїльше старати ся про частїйше уряджуване представлєнє, відчитїв і концертїв, з яких наш нарїд бїльше скористає, а при тїм не протратить стїльки гроша в чужї руки.

Через такі частї балї нарїд наш деморалїзує ся, бїднїє і учить ся марнотравности. На одній прогульцї в дохід парохїї було висше 800 долярїв доходу, а мимо того каса парохїяльна мала все-

го лиш **15 доларів** чистого зиску... Чи ж то розумно? Подумайте, о скільки в такім лише одним випадку збіднів нарід, а о скільки збогатіли і так уже багаті чужинці.

Приміром часто можна почути таке, що на балю можемо ліпше зацізнати ся і зблизити ся одні до других. Хто так дуже помиляє ся. Надивив ся я досить на ті спільні „зацізнаваня”. А деж більше сварні, непорозуміння і бійки, як не на баях або через балі і забави?... Найчастійше трафляє ся таке, що аж на поліції мусять ліпше „пізнавати ся” та ще й за такі зацізнаня грубі грошеві кари платити...

Єслиж не маємо з балів користи, то пощо ж нам так часто їх уряджувати? Чи коло нас уже такі гаразди, що мусимо лише танцювати? Чи може маємо задивляти ся на других? Ми бідні і то дуже бідні, у нас гріш цінний і гріх поповняє той, хто місто помочи народній справі, розкидає прямо той гріш на всі сторони, аби тільки не лишив ся він при своїм народі і аби не поміг — борони Боже — двигнути ся тому народови з темноти, невіжества і поневолення. Єслиж самі собі не поможемо, то хто ж нам поможе?

Добре — скажете — все воно правда, та як з того болота вилізти?

На то скажу так: В старім краю, перед кількома ще літами був звичай, що в случаю якої урочистости, „паради” або ювілею уряджувано величаві і дорогі ілюмінації (освітлення) домів. Одинокую користь з того мали хіба лише фабриканти свічок, лямпійонів і інших до того потрібних дурничок. Дальше складано ріжні желаня, куповано вінці і китиці. І хто ж з того всего — питаю ся, — мав користь? Сьвітла вигоріли, а найдорожший хотяйби вінець або китицю треба вкінці викинути на сьміте, як річ безвартісну.

Та часи змінили ся. Комусь прийшла до голови щасливійша гадка. Місто ілю-

мінації сьвітлом, уряджено ілюмінацію карткову. Завязав ся приміром якийсь комітет в ціли відпразнованя такої а такої урочистости або памятки і видав відповідну скількість карток з написом обьясняючим сю хвилю, або з образцем того, в якого честь мала відбути ся та ілюмінація; весь дохід з розпродажи сих карток призначає ся на якусь народну ціль. Люди місто сьвітла стали радо купувати такі картки і ними приукрапати вікна своїх домів. Місто знова складає ріжні желаня та дарунки з нагоди весіль, імянин і т. п. складають тепер відповідну суму на народні ціли. З тих датків повстають з часом гарні фонди, з яких в великій мірі користає весь нарід, коли давнійше все йшло в безвісти.

Тож думаю, що і в Америці можна легко в тім напрямі змінити зле на добре. Уряджує пр. яке братство, товариство або кружок неконечно потрібний бал, а всі його члени беруть примусово по 2 або і 4 тікети, а кромі того кілько гроша і часу прийде ся стратити членови при „барі” коли буде присутний на такім балю... Чи не ліпше проте булоб, аби місто тикету на бал, кождий член заплатив по 25 цнт. до свого товариства чи братства, яке обернуло би ті гроші на яку народну ціль. Думаю, що кождий охотно на то згодив би ся, бо правдоподібно нема такого балю, котрий крім страти часу і здоровля не коштував би його бодай хоть одного доляра. Часом член належить до двох або і трох братств, а кожде уладжує примусове танцьованє. З тих гроший повстав би з часом гарний фонд, з якого легко можна би удержати бодай одну порядну наукову інституцію, або помочи успішно які важній народній справі.

Справа вельми важна, тож варто над нею гллубше застановити ся.

Ант. К.

О Г Е Н Ь.

З громовим лоскотом, виючи пекольними голосами шаліє хуртовина у гущавині пралісу. Переполошені звірі криють ся по норах а і горда мушци, о дикім вигляді, що сполохана стоїть ось там у лісі, лячно глядить у небо. Вони не менче налякані розшалілою борбою елементів як і звірі, за якими власне гонили. В гук і ревіт вітру мішає ся тепер в ряди годи далекий грохот грому; то тут то там мигне осліпляюче сяйво, що раз густійше паде грім за громом. Нараз цілий краєвид облило ярке сьвітло; лискавка і грім впали майже рівночасно; неначе вкопані стояли мужі, щоб нараз в найближшій секундї у божевільнім страсї розбічи ся на всі сторони. Доперва по довгім часї, коли вже ледви чуть було далекий грім, повони почали ся вони опять сходити на давне місце. Однак що за страшний вид представив ся їх очам: неначе велитенський смолоскип горить один з лісових велитнів по середині своїх щасливійших товаришів. Сарака постарів ся вже та сотки літ висушили його на перець; а позаяк він високо вистрілив понад зелений дах ліса, тому вдарив у нього грім. У душі дикунів довго змагала ся боязнь з цікавостю; однак ся послідна наконєць побідила: вони щораз то ближше і ближше підходять до невиданого явища. І коли велитенське дерево, зломивши ся і зваливши ся на землю творило вже лиш одну купу жаріючого вугля, відважили ся вони приступити близько до нього; посеред острого холоду власне наступаючої ночі відчувають благодатне тепло огня і майже несьвідомо, ведені інстинктом збирають сухе ріще і докидають до огня, як лиш сей почне погасати.

В сей спосіб первісні люди пораз перший стрінули ся з огнем та научили ся цїнити його благодатні сьвійства. Річ природна, що вони користали з нього лишень принагідно, то є коли в наслідок якоїсь катастрофи придибали огонь запалений силами природи, то є в наслідок удару грому, вибуху вулькану і т. п.

Але як прийшло чоловікови до голови при огни печи свої страви? Бо що до сего не спонукали його ні перебірчивість, ні гляданє за присмаками, се більше як певно. Звірі чвороножні далеко більше були вибагливі що до вибору страв, як первісний чоловік.

А однак ніодин з звірів, хотяй і як второпний не почав печи при огни своїх обідів. Річ зовсім природна: позаяк ніякий звір не був в силі опанувати огня.

Довго люди ломали собі над тим голови, в який спосіб первісний чоловік перший раз покушав печене мясо. І так як припадок звів чоловіка перший раз з огнем, так само найприроднійше і припадок подав на його примітивний стіл першу печеню.

Вернім до нашого першого образу. Вдарене громом дерево горить, та наконєць валить ся з лоскотом до долу. Від довшого часу перед бурею панувала посуха. Спалені горячими лучами сонця трави і корчі, висохли як перець і тому в одну мить хватив ся їх огонь. Ліс, чи степ, що були довкруги спалахнули полумям. Огненні язики сичали, шумлячи та ревучи повзли по землі, хватали ся кожної стебелинки, кожного висохлого корчика. Віючий вітер ще більше роздув огонь і в яких кілька хвилин все довкруги палало, горіло одним страшним пеклом.

Хмари птиц з вереском зірвали ся з поміж трав, з вершків дерев, з куштів і галузей і зникли на овидї, за чорними клубами диму. Звірі, божевільні від срахи, з риком і ревом кинули ся в рости; почала ся страшна погоня: живучі чвороножні ества втікали з вітрами, а за ними на вздогін гнала страшна, неумолима огненна смерть.

А чоловік? Чоловік посідав уже виспу духову інтелігенцію від чвороногів. Він у страху на осліп не кидав ся в огонь, але — хоч може і не менче перепуджений від звірів — найшов все я-

кийсь спосіб, якусь криївку, де перетре-
вав щасливо страшну катастрофу.

Потопа огню перешаліла над краєм
і з глибоких ярів, з над води, де огонь не
дійшов почали спровола, боязко висува-
ти ся пра-прастрільці. Голод — се стра-
шний повелітель — і він а не хто инь-
ший вигнав їх з безпечних криївок. Кругом
чорна, глуха пустка. Ні одної зеленої
травички, ні одної ягідки. Навіть і
корінців, що в хвилях голоду служили
за їду немож віднайти під верствами по-
пелу і вугля. Мовчки, сумні і голодні й-
дуть вони безмежними, чорними пуста-
рами а голод доскулює чим раз більше
і більше.

Але — ось там... Що се?... Чи не ле-
жить там посеред попелу могутній буй-
вол, колишня окраса череди?... Дійсно
так. Але шкіра його спалена на вуголь,
чорна... Щож ділати — голод доскулює
невиносно, треба вдоволити ся тим, що
попало. І диво: мясо, викроєне з тіл
звугленої шкіри смакує якомсь зовсім і-
накше, як звичайно. Воно далеко смач-
нійше та лекше дасть ся кусати.

Двох, трех чи п'ятох людей цілого
вола нараз не з'їдять. Попоїли добре, а
решта лишила ся. Научені досьвідом по-
рішили лишити ся на місци, доки стане
поживи. Бож найдене цілого дикого вола
для тодішнього сараки, якого цілим ору-
жем були найпримітивнійші прилади з
грубо оббитого каміня, становило неаби
яке щастє. І вони лишили ся на місци.
День, два, три... І ояць стали богатші
одним досьвідом: печене мясо не псува-
ло ся так скоро, як сире. Воно не тратя-
чи нічо на своїй смачности дало пере-
ховувати ся далеко довше від сирого.

І здає ся, ся обставина була головним
товчком для чоловіка огонь, сю демон-
ську, кинену з небес силу підчинити сво-
їй воли, мотти її кожного часу ужити для
власного хісна — щоб самому спечи
вбиту дичину.

Ще і друга причина була, що чоловік
мусів старати ся доконче дістати під сво-
ю власть огонь: він мав стати охороною
чоловіка перед зимном.

Ми знаємо, що чоловік появляє ся в
Європі (про сю часть сьвіта можемо ли-
шень говорити, позаяк лиш вона під тим
зглядом зістала вичерпуючо дослідже-
на) в так званій епосі зледоватілости.
Тоді то, з незнаних нам причин, цілу пів-
нічну Европу аж по наші Карпати, отже
також і усю Галичину та і російську У-
країну покривала одна велитенська вер-
ства вічних снігів і ледів, яких грубість
доходила до 100 метрів. Се була вічна
зима, що тревала одним тягом тисячі літ.
І в отсю пору ми стрічаємо також перші
сліди чоловіка на землі. В наслідок зим-
на навчив ся вже він зашивати себе в
грубі шкіри мамута або печерного мед-
ведя. Але і мимо того в ледяно студені
ночи не видержав-би чоловік, коли-б не
щирий друг — огонь. Відваживши ся раз
приступити до горіючого пня дерева, він
навчив ся цінити благодать тепла. І він
почав думати над сим, що се гарно бу-
лоб мати таку благодать і у себе, в своїй
печері, коли потисне срібний мороз. І він
відважив ся шрвати горіючу гиялку,
впавшу до долу. З ньою, як мога най-
пвидше побіг у свою домівку, і кинувши
її долі, почав збирати і накидати на ню
сухе ріще, мох, листє. І загоріла перша
ватра, осьвічуючи цілу печеру, наповня-
ючи її приятним подихом тепла.

Від тепер стала опікункою і сторо-
кем домового огнища його жінка. Він
трецінь не міг його пильнувати, позаяк
мусів цілими днями вганяти по степах і
лісах за дичиною, та зводити з ньою кри-
вавї бої. Жінка лишала ся в скальній
„хатї“ і її одиноким обовязком було пі-
клувати ся сим чародійним даром небес.
І вона сповняла свій обовязок з найбіль-
шою совісностю. Знала прецінь, що ко-
ли-б так занедбала свій обовязок, а пе-
ред надходом зими не лучила ся вже
більше буря з своїми огненними дарами,
які не запалилиб ояць якого дерева
— то судьба її і цілої її родини може і
зістала-б запечатана.

Людський дух однак не спочиває.
Чоловік дійшовши раз так далеко, що
зробив вже огонь неначе першим своїм

домовим товаришом, почав думати над тим, як-би його мож легко перенести з місця на місце. Горіючу галузь далеко не понесеш, а тут нераз треба було з ріднею мандрувати довго, поки не найшлося десь нового, придатного на домівку місця, коли вже кругом старої „хати“ не стало більше поживи.

Ся іскра Божа, розум, тліюча в душі чоловіка з поконвіку, дозволивши йому одному лишень зблизити ся до огня, а не втікати перед ним, як се чинять звірі, вона з літами все кришпала, росла, збогачувала ся. І поволи чоловік научив ся, що коли сховає ся вуголь в тростину, чи якусь галузь, з якої вибрано осередок а наповнено її деревною мучкою, то в такий спосіб схований огонь дасть ся перенести вигідно і безпечно на далеку просторонь, вимагаючу кілька днів подорожи.

Один винахід родить звичайно другий. Оттак і тоді мусіло бути.

Ось якась родина вибирає ся „на переселене“. Сиділи в отсій місцевости довший час, батько вибив всю дичину довкола, иньша повтікала, так, що стало

вельми тяжко роздобути кусок на прокормлене себе і родини. Нема иньшої ради, лиш треба мандрувати дальше, шукати нових місць, богатих в добичу. Річ природна, що найважнійшою річю є старанне переховане і перенесене сеї іскри, що має у новім місци розпалити нове, благодатне огнище. І батько сів на землі, узяв два кусники сухого дерева і почав терти одним об друге, щоб наготовити як найбільше сеї муки, у яку має зложити ся на якийсь час чарівну силу. І з під кріпких рук посипала ся обильна дрібнесенька мука, але нараз показало ся щось нового, невиданого: показав ся тонесенький стовп гризучого диму, порошок сам від себе затлів.

Легесенько, зовсім случайно людскість збогатила ся одним величезним, незвичайно важним винаходом: через терте, верчене, скробане, пиловане і т. п. двох кусків сухого дерева можна було кожної хвилини викликати самому чарівне явище, оживляючий усе огонь. Огонь зовсім зістав підпорядкований волі чоловіка.

Факіри та їх чуда.

Факір — се по нашому чарівник, взагалі одиниця, що знає „чари“. Вітчиною факірів є Індії в полудневій Азії.

Про факірів та їх чудотворну силу розказує один із учених в виданій недавно в Липську, в Німеччині, книжці.*) Богато у ній цікавих спостережень та доказів, як люди наукою та неустанними дослідями природи опановують „виспі сили“ та підчиняють їх своїй власті. Хоч багато з них се звичайні опуканці, що живуть з темноти й несвідомости людей, то однак чимала їх часть, а навіть біль-

ша часть, опирає свою чародійну силу на наукових дослідах. Штуки своєї учить ся факір нераз дуже довго, а деякі передають тайни факірського ремесла своїм дітям під загрозою кому небудь їх виявляти. І справді деякі забирають тайну своєї штуки до гробу. Тому дуже тяжко як небудь дізнатись про їх „чуда“, а лиш на підставі сего, що бачить ся, можна заключати, як добре обдумані і удачно переведені є їх штуки.

Ось тут деякі їх „чари“.

Факір, Гассан Кган, показував часто зібраним гостям ось таку дивовижу: Коли усї сиділи при столі, приказав він зажадати якому небудь гостеві фляшки

*) „Dr. Arthur Becher — Fakirtum in alten und modernen Indien, Leipzig 1908“.

хочби найдорожшого вина і назвати рід сего вина. Сказавши се вистало простерти руку під стіл або за двері і фляшка вина з наліпленою етикеткою і назвою являлась у руках. Се можна було робити навіть в часі їзди залізницею.

Інший факір, Гіду Свамін, казав гостям розсипати на підлогу піску. Відтак давав усім в руки чистий папір і приказав що небудь рисувати. Той сам рисунок являв ся також на піску. Коли-б хто витер був свій рисунок на чисто, тоді зникав знак і на піску. Факір стояв цілий час віддалений та всьміхавсь вдоволеній зі свого чуда.

Більш цікавий і тяжший до зрозуміння „кавалок” показував факір, Ден Говінд. Сей казав кинути в гору клубок з нитками, який щез небагом з очий присутних. Один кінець нитки був на землі, другий здавався сягати хмар. Факір приказав одному із хлопців лізти по нитці в гору. Вскорі виліз хлопець так високо, що його не було видно. По хвилі приказав йому факір злізати в долину, чого однак хлопець не міг чути, бо був дуже високо. Тоді факір з ножем у руці поліз за хлопцем. В воздуху роздався крик а за сям почали падати на землю голова хлопця, руки, ноги і цілий кадовб. Зібрані люди були-б не дали факірови злізти на землю та він успокоїв їх, що хлопця воскресить. І справді—побурмотів щось над порозкиданими членами тіла, зложив їх і хлопець встав цілий і веселий, мовби нічого не сталось. Се діялось в присутності більшого числа людей і двох урядників державних, які списували протокол і веліли його усім підписати. Як толкувати собі сей експеримент та чим пояснити, годі сказати, тим паче, що факір

не послуговувавсь при тім ніякими приладами. Неімовірне се, однак правдиве, бо писане чоловіком великої наукової поваги, який довгий час посьвятив на студіоване діл факірів.

Один знов англійський подорожний, професор університету в Лондоні, розказує про таку пригоду, якої був свідком. Факір поставив посеред комнати мідяне начинє, величини миски і вложив до нього засушеного зіля, яке підпалив. Сам стояв опертий на бамбусовій палиці, з лівою рукою на серці. В комнаті утворилась над нами синя хмара диму. Коли зіле усе спалилось, казав нам факір дивитись в хмару. Поволи почали з хмари виступати якісь фігури, з разу невиразні а відтак похожі на людські руки. Факір почав якусь незрозумілу промову і мов на даний знак кожда рука доторкнулась нашого лица. Деякі з них були прозорі мов скло, деякі світячі а другі мали вигляд дрібних, жіночих рук. Усіх їх було шіснайцять. Ми запитали у факіра, чи не можна сих рук доторкнутись. Коли він дав дозвіл, ми усі разом витягнули руки, але дарма: дивні руки щезли, лиш хмарку було видно. Коли факір знов прошептав якісь чарівні слова, руки знов появились над нами, сям разом з китицями цвітів, від яких розніс ся чудовий запах рож, правдивих, живих рож, які дістались кождому з нас у руки. Наконець одна із рук виписала якісь дивні слова на стіні, що по хвилі зникли а відтак хмарка мов розвіялась а з нею і мрачні руки. Так закінчились наші відвідини у факіра. Всякі прошеня, щоб пояснив, нам хоч в часті свої „чари” остали безуспішні. Факір не рад був навіть, коли ми про се говорили.

Е. Г.

Історія наперетка.

Історія наперетка? — А се що? Чи не було вже про що іншого писати, аж про наперсток? — так скаже певно декотра з жінок, що се буде читати.

Та чи ви подумали коли про се, жінки-читачі, закладаючи наперсток на палець, що отся маленька штучка, наперсток, має також свою історію, що він переходив також ріжну долю, аж поки не став таким, як його нині бачимо.

Чи Адам і Ева уживали наперетка, такого, як нині кравці уживають, не знати, але мусіли конче уживати якоїсь охорони пальців, про се не треба сумніватись.

Перший чоловік, що не мав склепів з одягами а окривавсь лиш шкірою диких звірів або плетінками, не потребував певно наперетка. Доперва пізнійше мусіли його придумати.

Коли бачимо нині моряків, що зшивають полотно на вітрила та попихають голку ремінцем, притвердженням до пальців і осмотреним хропаватою бляшкою, приходить нам на думку, що такий мусів бути початок наперетка.

Жінки вавилонські та халдейські, що звісні були як славні швачки, заклали в часі шиття бляшану обручку на палець.

В часах Христових уживали в Римі для охорони пальців наперстків зовсім похожих до теперішніх а роблених з бронзу; свідчать про се розкопки роблені в Римі.

В полудневій Галії мали наперстки вид стятої шапки а були роблені з металю або слоневої кости. Глибокі вижолоблення в них свідчать про се, що голки тодішні мусіли бути дуже грубі, багато грубші від наших. В одній місцевости в околиці Риму, в Багноліс відкопали недавно старинний гріб, у якому лежав кістяк жінчини; на одному пальці мала вона золотий перстень, на другому наперсток. Поганський звичай наказував ховати померших разом із предметами, які служили їм в щоденному житю.

Протягом XIII-го віку змінив наперсток свій вигляд та прийняв вид візантинської бані (копули). В XIV-ім віці наперстки були більше плоскі, а різьбили на них наче луску риб. В XV-ім віці украшували їх ріжними знаменами, гербами та витискали на них початкові імена. В XVI-ім віці виробляли наперстки з заліза, золота і срібла та різьбили на них листе та цвіти, казочні звірята, літаючі риби і др. Пізнійше стали вони справдішними дорогоцінностями, а украшені були навіть дорогими каменями.

Музей в Парижі має чудовий наперсток з отсего часу, а складає ся він з двох частий: верх є срібний а боки із щирого золота. Долом виписані слідуєчі слова і рік: Думаю все про тебе — 1587.

Такі наперстки давали звичайно на весільні гостинці, як символ жіночої праці. Тодішні жінки носили усякі прилади, які потребували мати усе під рукою, на золотих ланцушках, причіплених до пояса; се давало нагоду до крадежи злодіям, які уміли сі жіночі відзнаки зручно відтинати.

В XVII-ім віці славний був з виробу гарних, штудерно викінчених наперстків золотник з Голяндії, Никола Бенсговен. На дворі короля Франції, Людовика XIV., уживали наперстків металевих; не поміщувано на них ніяких написів, прикрас, ні гербів, за те чудово було емальовані.

Хінські наперстки похожі начастійше до ріжних цвѣтів і є найгарнійші з усіх доси вироблованих. В Японії уживають в місце наперстків широких перстенів. В Індіях служать за наперстки вижолоблені роги буйтурів в виді вежі; їх поверхня гладка а верх сплющений, хропаватий, служить до попихания голки. Уживають також наперстків з кости, яку уміють зручно гартувати.

В XVIII-ім віці промисл виробу наперстків розвинув ся головно в Німеччині та Англії; в р. 1819 спровадили у Францію наперстків переважно мідяних

та залізних за 800.000 франків. Винахід нових машин змінив зовсім спосіб їх виробу та дозволив усовершити до найвищої степені.

Загляньмо тепер до одної із більших фабрик сталевих наперстків в Бірмінгем. Парова машина витинає в блясі круглі кружки, проміром три рази більші, як отвір наперстка. Кружки сі, уміщені в рурі, втискає паровий молоток в форму, звідки вилітають у кошик. Парові молоти витискають протягом одної міноти 60 кружків. Розпалені так до червоности наперстки ідуть знов у форму, дещо менчу і глибошу, як попередна і знов приходять під молот. Те саме повторяє ся еще раз, а відтак ідуть наперстки до машини, що їх вигладжує та вирівнує.

Опісля мочить ся їх в розчині ріжних квасів, гагтує ся, а наконєць полоче в студеній воді та осушує. По осушеню готові наперстки до продажу.

Коли наперстки мають бути срібні, мочить ся їх в розчині срібла, який наслідє на них під діланем електричної сили.

В Англії є звичай, що до тіста, з якого печуть „різдвяний хліб” кладуть срібний гріш, золотий перстень та наперсток. Має се бути мовби предказанєм судьби для сих, що сі річи дістануть: гріш означає маєток, перстень супружество, а наперсток — безконечне дівованє.

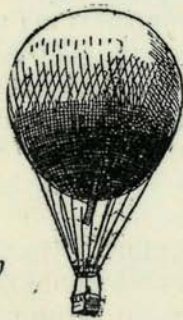
Найлучші наперстки золоті або срібні з красковим каменем в головці; найбільше таких виробляють в Німеччині та Швайцарії. Хто не дбає про вартість наперстка, а дивить ся більше на практичну сторону, для сего найліпші сталеві; найгірші є мідяні, бо покривають ся зеленію міді і скоро занечищують ся. Наперстки із слоневої кости, хоч як вони гарні та легкі, є дуже крухі та лиш до дуже ніжних робіт можна їх уживати.

Е. Г.

З чого складає ся чоловік ? =

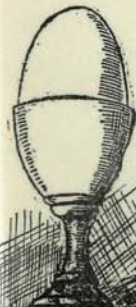
Хмєнь, водєнь і квас вугляний, до виповнення баллона, що піднісєи одного чоловіка.

Газ, що освітєив-би вулицю 1500 стїп довгу цілуніч.

Фосфор на 82.000 сярників або до строєня 500 людей.

20 ложочок соли.

Вугля, що сталоб на 780 тузнїв олівцїв.

Віск на кількадесять свїчок.

Желїзо на 7 пітков.

К И Ї В.

Гей Київе, Київе золотоглавче! Мати городів руських! Славо наша і сьвятине, який же ти красний!

Чи був з вас хто в Київі? Як ні, то шкода.

Київ!.. Скільки се говорить нашому серцю! Чого він не бачив, сьвідком яких тільки подій не був? Бачив славу Володимира, Ярослава, бачив тяжку руїну татарську, бачив господарку польську і своє відроджене. В Київі витали Богдана Хмельницького після славних побід, в Київі ховали наших визначнійших людей. З давних-давен і до останнього часу притягав і притягає він до себе кушців та всяких чужоземців; сто раз богатів і сто раз біднів, і горів від краю до краю і відбудовував ся знову. Як би перерахувати скільки жило і скільки умерло в ньому людей — велике число виписати було би треба. І не сходиш за день самих сьвятинь його, самих пам'ятників предавної старовини.

А коли-ж він повстав? Хто заснував його? Ніхто того не знає, ніхто не міг би сказати. Є в наших літописях старих розказано, що як розійшли ся апостоли по смерти Христа проповідувати слово Боже, то апостол Андрій поїхав вверх Дніпром, доїхав до Київських гір — і так сі гори йому сподобали ся, що він вкопав на одній із тих гір хрест і сказав, що тут повстане колись велике і славне місто. Апостольські слова справили ся. Говорять, що власне апостол Андрій воздвиг свій хрест на тім місци де стоїть тепер Андріївська церква, про котру ми ще будемо говорити далі.

Чи багато, чи мало пройшло часу з

тої пори, як на пустинних Київських горах стояв апостол Андрій — не знати, а їхали раз Дніпром два князі Аскольд і Дір, шукаючи собі слави. Бачуть — на березі Дніпра стоїть великий город (від того назва, що був обгороджений). Питають ся князі — що се за город? Кажуть — се Київ. Було колись три брата — Кий, Щек та Хорив, а в них сестра була Либедь, то от сі брати й побудували сей город і назва йому пішла від імені старшого брата.

— А хто-ж тут живе в тім Київі? — питають Аскольд і Дір.

— А живуть тут Поляне (се так наші предки називались Полянами).

— А кому вони платять данину? — знов питають ся князі: в ті войовничі часи кожний майже нарід або платив кому дань або побирав її від кого.

— А платять дань Хозарам.

Аскольд і Дір мали зі собою досить війська, отже запропонували Полянам відбити ся від Хозарів і платити їм дань.

— А ми зостанемо ся у вас і будемо вас оберігати.

На тім і стали. Аскольд і Дір не поїхали далі — і от се й були наші перші князі на Україні. А по братах, основателях Київа лиш та памятка ся лишила, що іменем старшого брата названо саме місто, в місті є одна дільниця, що називаєть ся Щековиця, коло Київа є гора Хоревиця та й річечка досі тече, а імя її Либедь, по імени сестри тих братів.

А тим часом на півночи, в далекім Новгороді умер старий князь Рурик і лишив по собі малого сина Ігоря, а заки Ігор підросте, управляти його іменем мав

дядько його Олег. Великий був вояк Олег, мало було йому Новгороду; всадив він військо на човни і поїхав вниз Дніпром.

Іде і бачить на правім боці город — ще кращий, як був перед літами.

— Які тут князі? — питаєть ся Олег.

— Аскольд і Дір.

— Ану підіть та скажіть їм, що купці приїхали — нехай вийдуть на берег.

Пішли люди, кажуть князям — купці приїхали. Аскольд і Дір, нічого не передчуваючи, вийшли на берег, а тут з човнів вискочили вояки Олегові і убили тих князів. Лихий то був учинок, але щож, як тоді часи були такі: все стояло на насильстві, на заборах.

Поховано Аскольда над Дніпром недалеко від теперішньої церкви Малого Миколи — так і називаєть ся се місце і по сей день Аскольдова могила. Тут так красно, так гарно, що як стане чоловік, то не хотів би й до віку з місця зходити. Невеличка церковця і все кладовище мов висять над Дніпром, а саму ріку видно звідси на багато-багато простороні вверх і вниз. Через весь водяний простір перекинув ся красний і легкий міст на ланцюгах; рікою пливають то туди, то сюди човни, пароходи, а довкола так тихо, так супокійно... Церковця вибудована саме на тім місци, де находить ся могила князя Аскольда. А Дірова могила коло Софійського собора, недалеко церкви св. Трини.

Олег сам осів у Києві і зробив його столицею свого князівства. Звідси ходив у походи, сюди повертав з походів і за його часів Київ став уже славним, далеко знаним містом. Приїздили купці грецькі і всякі інші, ширила ся торгівля — богатів Київ.

По Олегу став княжити Ігор. При нім уже, як говорять наші старі літописі, була в Києві і одна християнська церква, хоч сам князь був ще поганин. А вже його жінка, свята княгиня Ольга прийняла християнство, хотіла й сина свого навернути, та він не згоджував ся. Сей князь, на імя Святослав, був дуже великий вояк; він мало й сидів в дома, а все більше ходив та воював. Отже не

міг князь Святослав і Київ піднести вище, бо не бував в нім часто.

А вже за те син його, Володимир зробив Київ красою всеї руської землі. Скілько він самих церков побудував, скілько всяких памяток по нім лишило ся! От далі, переглядаючи теперішний Київ, ми все будемо стрічати ся з його іменем та іменем його сина Ярослава: сі два князі високо поставили руську землю. Ярослав то поріднив ся з усіма найвизначнішими королями тих часів: за сина свого Всеволода взяв доньку грецького імператора, за другого — німецьку князівну; одну доньку віддав за норвежського короля Гаральда, а другу за французького короля Генриха I; рідна сестра Ярослава була за королем польським Казиміром. Умер Ярослав в 1059 році і поховано його було в Софійським соборі, котрий він сам і вибудував; мармурова домовина Ярослава стоїть в тім соборі і до сьогоднішнього дня. Часи Ярослава — се була золота пора Києва; місто забудовало ся красними церквами й іншими будинками, з усіх країв, навіть найдальших приїздили люди — і всі чужоземці дивували ся красі нашої столиці.

Але по Ярославі Київ уже не підносить ся що раз вище, а радше, можна сказати, падає. Князів наплодило ся багато, кождий з них хотів бути в Києві, один у одного видирав з рук княжій престіл — і де вже було сим князям дбати про славу й красоту своєї столиці. А оден з потомків Ярославових, князь Андрій Боголюбський, то зруйнував був Київ гірше Татар. Він, сей князь, перемосковщив ся і хотів, щоб столицею князівства був не український Київ, а московський Суздаль. А для того здобув та й зруйнував Київ в 1169 році, але як зруйнував! Церкви грабував та палив, жінок, дітей без жалю убивав.

Від того часу довго вже Київ не міг піднести ся та відзискати назад свого згачія. Столицею України став на якийсь час Галич, і галицький князь Данило осадив в Києві свого воєводу Дмитра.

Було то саме в ті часи, як на Україну напала страшна орда татарська під проводом хана Батия. Наші люди й тоді були такі самі, як тепер, і не знали єдності: ворогували, ділили ся на партії — і тому не змогли вони остояти против Татар. Як би всі наші князі з'єднали ся, вони відбили ся-б від орди, але князі наші все були в сварці, кожний дбав лиш за себе — і кожного по одинці били Татари.

Так пройшла орда цілою Україною,

зів, за ревом верблюдів та иржанем коний не чути було нічого в Києві.

І кинула ся Татарва на Київ. Цілий день відбивали ся Кияне, але під вечір то впали стіни Київські і орда заляла потоками вулиці нашої славної столиці. Зруйнували багато храмів, будинків, попалили, побили, порізали і забрали багато в полон. І зовсім занепав з того часу Київ, але не загинув цілком — лиш поволи а поволи відроджував ся, відбудував ся наново. Він не був тепер сто-

ВБИЙСТВО АСКОЛЬДА І ДІРА.

все палючи на своїй дорозі. Підступили й під Київ. Але як поглянули, що на горі, весь в садках пишаєть ся Київ, мов лялечка, жаль зробило ся навіть Татарам такого красного міста. І посилає хан послів у Київ сказати Киянам, аби вони добровільно піддали ся—тоді Татари не будуть руйнувати міста. Але Кияне надіяли ся відбити ся, то сказали: „Ми міста не дамо”. Татари чомусь не брали тогди Києва і пішли собі пріч. Але на другий рік (в 1240) то прийшли такою вже силою, що за рипом татарських во-

лицею, ба навіть митрополит наш переїхав з Києва до Володимира над р. Клязьмою (се в Московщині), а потім таки й до самої Москви. І лише в 1416 році спромогли ся вибрати собі українські єпископи знов митрополита Григорія Цамбляка. Петроху-петроху почав Київ відзискувати своє попередне значіне і в XVI віці знов уже стає одним з найвишачейших міст України.

Славний наш гетьман Петро Конашевич Сагайдачний теж немало зробив для піднесеня Києва. Між иншим він за-

ложив і ту школу, що звала ся потім Київо-Могилянською колегією і була так славно в історії України. До розвитку сеї школи, як і взагалі до возвелічення Київа, спричинив ся багато митрополит київський Петро Могила: се славне і дороге імя в культурній історії України.

А в часи Богдана Хмельницького уже знов Київ був пишним містом. Варто пригадати, яку царську стрічу робив Київ в 1649 р. своєму гетьманови, що визволив Україну з під лядської кормиги. І що до культури Київ стояв дуже високо: вся наука, штука, будівництво йшло до Москви не звідки, як з Київа, котрий був осередком всеї просвіти тодішніх часів.

В XVII віці найбільше оставив по собі пам'ятників у Київі гетьман Іван Мазепа, будуючи церкви і всякі громадські будинки. А вже після нього, то все більше й більше починає забирати Київ під себе Москва — і так се йде до останніх часів. Тепер вся Україна під власттю московською, отже само собою і Київ. Старі наші пам'ятники гинуть, бо Москва про них не дбає, Москві вони не дорогі. Навіть дослідів над нашою минущиною робити не вільно. Але... нічого нема вічного на світі отже й московське панованє не вічне.

Так ми перебігли історію Київа. Але поглянемо, як виглядає він тепер. Як попаде до него чоловік, то куди йому йти, на що дивити ся, про що розпитувати.

Вже як їхати залізницею, то видно як починають бігти мимо ока глядача Київські гори і сам Київ на них. Здалека видно Печерську Лавру, що сяє своїми вежами на сонці, величезні сади, київські вулиці. Але от потяг зупинив ся і виходите.

Перша вулиця, на яку чоловік натрафить, се Безаківська, названа так поімени колишнього генерал-губернатора Безака. Вона переходить в одну з найкрасших вулиць Київа — Бібіковський бульвар. Сим Бібіковським бульваром можна дістатись до найголовнійшої і найкрасшої вулиці Київа — до Крещатика. Ще живуть в Київі старі люди, котрі па-

мятають на місци теперішнього Крещатика непроходимі багна, пустарі, а за часів ще перших князів наших, то сюди виїздили вони на польованє. Тепер же, за яких 50—60 літ — тут стала одна з найкрасших вулиць може в цілій Росії. За довгий сей Крещатик буде мало не 2 кілометри і весь забудований величезними домами. Починаєть ся він так званою Царською площею, де зходять ся всі київські трамваї, а кінчаєть ся площею Богд. Хмельницького, котра впрочім так називаєть ся лиш на папери. Історичного в собі сей Крещатик нічого не має, вся історія наша відбувала ся там, де тепер так званий Старий Город.

Як би ми стали на тій Царській площі, звідки починаєть ся Крещатик, то ми відразу могли б попасти на одно з найкрасших місць Київа — на Володимирську горку, де стоїть пам'ятник нашому князеви сьв. Володимиру.

Не знати, від чого пішла назва — Володимирська горка: чи так се місце звало ся ранійше і тому тут власне поставлено пам'ятник, чи по пам'ятнику й назва пішла, але що красно тут, що гарно — то й не знати! Пам'ятник сей збудовано в 1853 році. Висока постать князя Володимира стоїть, піднявши очі до гори і мов благословляючи хрестом Дніпро і всю Україну. Сей хрест весь обвішаний електричними лямпами і як тільки смеркне — він спалахне ясними зіроньками і здаєть ся тоді, мов небесний ясний хрест стоїть над Київом.

Вишина сього пам'ятника 20 метрів, а важить він до 6 тисяч кілограмів.

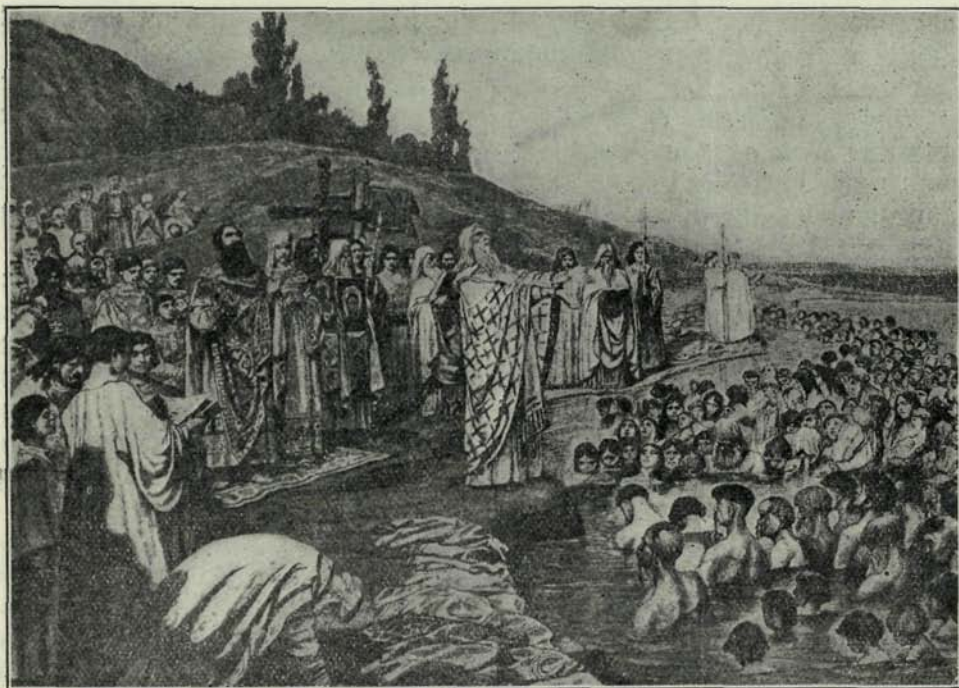
Звідси видно і другий, так званий нижчий пам'ятник Володимира. Він стоїть коло самісїнького Дніпра. На сїм місци з давніх давен стояла деревляна капличка, але вона дуже вже струхлявіла і в році 1802 тут побудували другу, камяну, над котрою поставили високу колумну. В середині сеї каплички стоїть чаша, з котрої бе чиста вода.

Що року 15 липня, в пам'ять хрещеня Руси, йде до сего пам'ятника процесія з усіх численних київських церков, при участі всього духовенства. Процесія по-

чинаєть ся від славного Софійського собора, іде мимо Михайлівського монастира на Володимирську горку, до верхнього пам'ятника і тут, з'єднавши ся з процесіями Лаври та Подолу, спускаєть ся до Дніпра, до нижнього пам'ятника.

Від верхнього пам'ятника можна пройти до Михайлівського монастира, званого Золотоверхим. Се одна з найбільших сьвятинь Київа. Є звістка, що побудований він був першим митрополитом київським Михаїлом. В 1108 р. князь

Найважнійша сьвятиня храму — се моцї сьв. Варвари. Тільки ви вийдете в церкву — зараз видно богату гробівницю, що вся блищить і сяє від безлічи сьвічок і ламп — се і єсть моцї сьв. Варвари, перенесені до Київа в XVIII. віці з Царгорода. Гробівницю зроблено зі срібла, котрого пішло туди більш як 400 кг. Крім сих моцї лежать в храмі ще багато інших останків сьвятих в гробівниці, котру злагодив славний гетьман наш Іван Мазепа.

ХРЕЩЕНЄ КИЯН.

Сьвятополк II. збудував в тім монастирі кам'яну церкву, багато прикрашену в середині, але вона була зруйнована Татарами і так стояла довгі віки. Лиш в кінці XV віку вона була відновлена, і тепер ще видно ті старі картини, котрими була церкву мальована в початку XII в.

Церкву має сім золотих бань; головна баня храму має хрест і двоголового орла наверху. Повідають, що орла сього (се герб російський) звелів поставити Богдан Хмельницький тоді, як Київ перейшов з під влади Поляків до Росії.

Іконостас храму дуже красний і артистичний; в нім є храмова ікона сьв. Михаїла, прикрашена 3000 діамантами і 16 хризолитами, а подарував її монастиреви цар Олександр I.

Вийшовши з монастиря через головні ворота, ідете по Трьохсвятительській вулиці і зобачите реальну школу, а далі по правім боці жіночу єпархіальну школу, котра стоїть на землі Василівської церкви. А Василівська церква — се одна з перших церков побудованих Володимиром і стояла вона, як повідають,

саме на тім місци, де був головний храм бога Перуна. Отже Володимир, прийнявши християнську віру, збурих той ідолський храм, а поставив на тім місци церкву. Але на превеликий жаль, не зостало ся від тої церкви навіть і сліду — хвилі татарські змили її до землі, так само, як і великокняжий двір, котрий стояв тут, а саме на розі сей Трехсвятительської вулиці і невеличкої площі, на котрій стоять тепер дві церкви: Десятинна і Андрія Первозванного.

Десятинна церква стоїть теж на історичному місци. Коли князь Володимир був ще поганином, вернув ся він раз зі щасливого походу, а що завдячував свій успіх богам, то хотів їм принести як найліпшу жертву. А яка є найліпша жертва? Людська. І кинули жереб: на кого впаде, того й принесуть в жертву богови Перунови. Жереб упав на молодого хлопця Хведора, котрий зі своїм батьком жив саме на тім місци, де стоїть тепер Десятинна церква. Хведір і його батько Іван були християне, і коли княжі слуги звернули ся до Івана, щоб він дав сина в жертву Перунови, то Іван не тільки не дав, а ще виступив з проповідю против поганьству. Тоді розлючена товпа кинула ся на двір, збурила дім і під його руйнами загинули Іван та Хведір, сі перші християнські мученики на Русі.

І от коли Володимир став християнином, подія ся не давала йому спокою. Аби загладити свій вчинок, він на місци погібелі тих християн звелів побудувати церкву, на котру призначив десятку часть всіх своїх доходів — від того й назва її „Десятинна“. До сеї церкви переніс Володимир і мощі бабки своєї, сьв. княгині Ольги, поховав тут же жінку свою, грецьку царівну Анну, і сам по смерти також був тут похований.

Але в тяжкі часи татарського лихоліття Десятинна церква була збурена і тільки в XVI віці на її місци побудовано було деревляну церквцю во імя сьв. Миколи. Теперішній же храм заснований був в 1828 році на місци старих, відкопаних фундаментів. Тут, коло північної стіни знаходиться могила сьв.

Ольги, а коло південної сьв. Володимира; над могилами стоять пам'ятники. Коло правого крилоса стоїть скляна шафа, а в ній всякі предмети старини, знайдені при розкопуваню фундаментів.

Недалеко коло Десятинної стоїть і Андріївська церкву. От на сїм місци, як повідають, і поставив апостол Андрій хрест тоді, як ще нічого на сих горах не було. Перший камінь сеї церкви положила цариця Єлисавета Петровна в 1744 р., а будував храм славний на весь сьвіт архітект Растреллі. Ся церквуця висока на 45 метрів, а стоїть на горбі зависокім на 90 метрів.

Від сеї Андріївської церкви іде Володимирська вулиця, котрою входить ся на Софійську площу. Посередині сеї площі стоїть пам'ятник славному гетьманови нашому Богданови Хмельницькому на тім місци, на яким витали його колись Кияне, славного побідами над ворогами України. Постава гетьмана дуже красна, могутна, і весь пам'ятник робить сильне вражінє. Робив його артист Мікешін.

Лицем звернений гетьман до Софійського собора, одного з найстарших храмів не тільки в Києві, а й на Україні. Поставив його великий князь київський Ярослав, син Володимира, прозваний Мудрим. Сей князь хотів поставити у себе в Києві такий самий храм, як знаменитий собор сьв. Софії в Царгороді. Покликав Ярослав з Греції архітектів, малярів і в 1037 році, на тім місци, де відбив ся колись від ворогів Печенігів, заложив сей величний храм.

Не жалував гроший Ярослав на сю церкву, прикрасив її всяко, подарував силу всяких дорогоцінностей — і довгі літа красував ся великий храм на втіху народу. Та і тепер, от минуло майже 900 літ, а він все ще стоїть, переживши всякі лихоліття, грабованє, пожежі. Чогочого тільки не бачили сї стіни? Всю нашу історію виділи.

Головний вхід — з площі через високу золотверху дзвіницю. Дзвіницю сю добудував до храму в кінці XVII віку гетьман Іван Мазепа. Вона на 75 ме-

трів висока і прикрашена всякими старинними орнаментами. Всіх дзвонів на ній 20, а найбільший з них важить 13 і пів тисяч кілограмів.

Пройшовши дзвіницю, попадаєте ви на величезний двір, серед котрого, стоїть старинний 11 главий храм. В нім два входи — західний і полудневий; західний веде до величного середного корабля храмового, де стоїть головний престол во імя сьв. Софії. Вийшовши сюди, зупиняєть ся чоловік мимоволі, — перед ним великий образ Богоматері на

Гробниця побудована з двох цілих куснів старого мармору.

З двох крайних приділів ведуть сходи на хори. Стіни тих кам'яних сходів покриті всякими старинними давними рисунками: тут і змії, і риби і всякі чуда, тут і польоване і танці. А се тому тут такі рисунки, що часть ся належала колись не до храму, лиш до будинку княжого, і тільки потім була прибудована до храму. На самих хорах є дуже старий, найстарший в Софійськiм соборі, образ сьв. Миколи Мокрого.

СОФІЙСЬКИЙ СОБОР У КИЇВІ (давнійше).

запрестольній стіні. Ся стіна називаєть ся „Нерушимою“, бо непорушено стоїть вона від самгоо заснованя храму. Божя Матір намальована в молитовній поставі з піднятими до неба руками.

По правий і лівий бік від середного корабля знаходять ся сім приділів; в однім з них, по правий бік від головного вівтаря, в срібній гробівниці лежать мощі митрополита Макарія, убитого Татарами в 1497 році. У Владимирськiм притворі, на ліво від головного храму, у вівтарі стоїть гробівниця князя Ярослава.

При соборі є бібліотека й ризниця. В ризниці переховують ся всякі предмети старинности; бібліотека, заснована ще Ярославом Мудрим, загинула в часи лихолітя, пережиті собором, але й теперішня є дуже цінна, бо має в собі багато старинних рукописів, пожертвованих в різні часи ріжними митрополитами.

Вийшовши з Софійського собору, ви попадете знов на Володимирську вулицю, а пройшовши трохи, побачите чорну капличку з золотим хрестом на ній. Се не капличка, а проста колуна

(стовп), зложена з цегол, що позістали зі старого монастира сьв. Орини, побудованого також Ярославом Мудрим.

Ідучи далі, ви уже підходите до кінця Старого города. За часів Ярослава він весь, сей Старий Город, був обведений земляним валом, а для в'їзду служили трое воріт: одні Лядські (на тім місци, де тепер стоїть Магістрат), другі Жидівські (на теперішній Львівській площі) і треті Золоті Ворота, певно гарно колись прикрашені.

Побудовані вони в 1037 році, і се був колись цілий будинок, в котрім містилася сторожа, княжа каса, а над самими воротами стояла церква Благовіщення: — тепер від всего того zostało ся лиш дві стіни. Найбільше понищив ці ворота князь Андрій Боглюбський, переносячи столицю до московщини. Коли Київ прийшов під Росію, Золоті Ворота були трошки підірвані і через них ішла дорога на Васильків. Але вони все руйнували ся, так що цариця Катерина II. звеліла їх засипати землею.

Так під землею вони були майже століт і лиш в 1832 р. стали відкопані та поправлені знова. Але що то єсть таке поправлюване! Однаково дощі, рослини зруйнують нашу пам'ятку замість Москалів. Невже не дало би ся ті Ворота якось ліпше схоронити?

От коло сих Золотих Воріт і кінчить ся Старий Город. Вийшовши з Воріт, ви вступаєте вже в сучасний Київ. От недалеко стоїть один з найкрасших будинків Києва — Караїмська церква; далі Володимирською — міський театр; ще далі величезні будинки Університету. Сей Університет був заснований в 1834 році, а скінчений в 1842 р. Слухачів має до 3000 і не дивлючись на величезні розміри, не може вмістити в собі всіх своїх заведень.

Від Університету йде по Бібіковському бульвару величезний Ботанічний город, дуже старанно удержаний, заосмотрений в усякі дивні заморські рослини. Тут люблять проходжувати ся Кіянє, бо й справді ліпшого місця на прогульки трудно винайти.

Напротив Університета іде Миколаївський парк, де стоїть пам'ятник царєви Миколі I; напротив парку 1-ша київська гімназія, котрої будинок велів будувати колись Микола I для військової школи.

Вийшовши трохи вверх по Бібіковському бульвару, ми підійдемо до одного сучасного пам'ятника Києва — до храма сьв. Володимира. Зверха він не робить великого вражіння: досить низький, в суворім візантійським (грецьким) стилю, він здаєть ся немов вріс троха в землю, але в середині — очи розбігають ся від краси й роскоші. Найліпші малярі, найліпші майстри поклали тут свій труд — і таки справді є тут на що подивити ся.

Насамперед звертає увагу величезний образ Божої Матери над вівтарем. Божа Мати намальована зі Спасителем на руках — і дає вражінє мов би йде, мов би рухаєть ся. Сей образ малював славний російський маляр В. Васнецов, котрий найбільше дав коштовних річий до сього храма.

Над західними воротами намальовано Страшний Суд: се ніби представленє тої картини, котру, як оповідають, розгорнули перед князем Володимиром грецькі сьвященники, що прийшли намовляти його переходити в християнство. Тут же знамениті картини „Хрещенє Володимира“, „Хрещенє Руси“ далі йдуть наші сьвяті князі, подвижники, серед них Нестор літописець. А на стелі храма — Бог Отець, що простер свої руки на весь мир; кругом него херувими.

І яка безліч коштовних прекрасних картин! „Воскресенє Лазаря“, „Вхід в Єрусалим“, „Тайна Вечера“, „Христос перед Пилатом“, „Росп'яте“, „Вознесенє“, „Преображенє“, „Різдво Христове“, „Воскресенє“ і ще і ще без числа. А там де нема образів — всі стіни, кождий куточок оброблений візантійським орнаментом (приокрасою) в золоті — і увечері, коли засьвітить ся сьвітло — храм робить прямо чарівне вражінє.

Але йдїм до Лаври. Он здалека ще видно Лаврську дзвіницю: як їхати Дніпром до Києва, то можна зобачити її більше як за 60 кілометрів — сяє вона своєю золотою банею. Їдучи до Лаври, цікаво поглянути на ланцюговий міст через Дніпро. Він є 16 метрів заширокий, а довгий на 777 і пів метра — отже мало не кілометр. Побудований він в 1848 році і обійшов ся правительству більше як півтора мільона дол.

Ось і Лавра. От її ворота, а над ними церков сьв. Тройці, побудована Миколою, князем Чернигівським, що три

Під дзвіницю й дзвони! Найбільший з них „Братський дзвін” важить не мало й не богато 26.765 кілограмів; зависокий він півчверта метра, саме серце важить 884 кілогр., а вартість дзвона 25.000 долярів. Крім сего велетня є на дзвіниці ще 10 інших дзвонів, що важуть разом 65 і пів тисяч кілограмів. Отаку вагу тримає!

Велика соборна Лаврська церква заложена була сьв. Феодосієм, але тяжко було би сказати кілько зостало в ній з давніх часів, бо кілько-ж то разів Лавру руйновано до тріски. Повідають, що вів-

ОБОРОНА ДЕСЯТИННОЇ ЦЕРКВИ.

роки був за сторожа коло монастирської брами. Він же побудував лічницю при Лаврі з церквою сьв. Миколи. (в ліво від воріт).

Проїшовши через ворота, вийдете ви на великий двір. Тут стоїть знаменита Лаврська дзвіниця, найвища дзвіниця на цілу Росію: має 100 метрів без двох висоти. Як вийти на четвертий її поверх, то треба міцної голови аби витримала. При добрій погоді, то можна бачити Переяслав — а він лежить 96 кілометрів від Києва.

тарні півкруглі стіни се ті самі, що будували їх Феодосій; зберегла ся також і західна стіна та ще церква Івана Предтечі, що колись стояла окремо. Бо не тільки Татари руйнували нашу старовину, ще більше зробили добрі приятелі, всякі реставратори, котрі на свій смак перебудовували старину: за тими приятелями, як то кажуть, гірше як за ворогами.

В Лаврській церкві з правого боку коло іконостаса лежить в кипарисовій гробівниці голова сьв. князя Володимира, в другім куті моці заснувателя Пе-

черського монастиря, сьв. Федосія; коло головного вівтаря моцці першого митрополита київського Михаїла, а в стіні алябастровий надгробок славного князя Константина Острожського.

В правім приділі висить в золоченій ризі образ Божої Матері, що походить ще з XII віку: перед сим образом молив ся днязь Ігор в монастирі сьв. Федора в ту хвилину, як його убили. Під підлогою Стефанівського приділа поховано багато відомих в нашій історії людей; тут гробниці митрополита київського Петра Могили, архимандрита Лаври Інокентія Гізеля, князів Володимира та Скиргайла Ольгердовичів, Александра Володимировича, Семена Олельковича та інших; тут же поховані предки спольщених потім родин князів Вишневецьких, Сангушків, Корецьких, Острожських, Полубенських, Слуцьких, Дубровицьких, Гольшанських і багато-багато інших.

В ризниці Лаврській є два рукописні євангелія: одно з них дано сюди царями Іваном і Петром Олексієвичами, а друге Василем Дуніним-Борковським: одна верхня дошка його важить більше 16 кільоґр. сребра. Є тут євангеліє з золотою верхнею дошкою, обсипаною дорогими камінями; є золотий хрест (важить до 3 кільоґр.) на срібній підставі — його подарував сюди гетьман Іван Мазепа, котрий дав також і чашу одну зі щирого золота. Є тут срібне кадило XVI в.; жезли даровані царями Петром I, Катериною I, Александром I; є два золотих хрестів митрополита Петра Могили побиті дорогими камінями, і митра митрополита Могили; є водосвятна чаша, що важить 70 кільоґр.; є плащениця, вся в дорогім каміню, і багато, багато всякої старовини.

Не далеко від південної стіни Лаври на горі старої Братської трапези побудовано нову, а перед входом до неї, під плитами білого каміня, гроби Кочубея та Іскри. Друкарня Лаври — се одна з найдавніших друкарень: заложена ще в 1619 р. князем Острожським.

За вівтарною стіною великої церкви іде вниз дорога до нижних Лаврських во-

ріт, а від сих воріт до Антоніввих (ближчих) печер. Туди треба йти зі сьвічками в руках; там поховані всякі сьвяті (числом 80). Сі печери, викопані глибоко в горі, роблять на чоловіка дивне вражіє. Тільки ступаєш в них — а вже обхоплює тебе холод віків і підземна вохкість якась.

А за сими ближшими печерами суть іще й дальші; там також лежать всякі моцці, числом 46. Сі дальші печери даєнійші від ближчих; їх копав не знати хто й не знати коли, бо наші угодники прийшли вже на готове і тільки розширювали ті печери.

Може дві хвилі ходу від Лаври, стоїть одна з давнійших церков Київів — Спас на Берестові. Коло неї була палата князя Володимира, оточена величезним лісом. Відбудована ся церква була митрополитом Петром Могилою; цікаві тут стінні малюнки.

На Подолі цікавий Братський монастир з Духовною Академією при нїм. Його заснували 300 літ тому, а великі заслуги в справі просьвітній положив тут митрополит Петро Могила, іменем котрого довго називала ся і сама Академія. Гетьман Мазепа вибудував для неї будинок, а митрополит Рафаїл Заборовський додав дзвіницю і храм Богородиці. Собор Братського монастиря був збудований в 1693 році і відновлений після пожежі в році 1865. В сїм соборі є образ Божої Матері; про сей образ повідають так: він був в церкві сьв. Бориса та Гліба в Вишгороді (де колись пробувала княгиня Ольга; тепер се невелике село в 15—20 кілометрів від Київів). Але прийшли Татари, розбили храм, а з образів зробили собі порон для переправи через Дніпро. От сей образ Богоматері приплив з того порона сюди і пристав до київського берега. На лиці Матері Божої ще й тепер є знак від татарської стріли.

В сїм же соборі похований і славний гетьман наш Петро Конашевич Сагайдачний. При Академії є багатий музей всяких старинностей.

Недалеко від Братського монастиря

стоїть великий будинок для славних колись київських контрактів (ярмарків); а в другім куті площі є керниця Самсона: темні люди кажуть, ніби вода з неї є цілюща, але се звичайна собі та ще до того досить брудна вода і не тільки не лічити, а ще й пошкодити може.

Против водограя є старинної архітектури Успенський Собор, а далі великий будинок, де була колись Київська Духовна Семинарія. (Тепер тут духовні школи). Тут же недалеко церков Петра й Павла. Се був колись католицький костел (побудував ся домініканськими черцями в 1640 р.), але за часів війни Богданової був збурений і відновлений аж в 1787 р. В нім помістив ся тоді грецький сьв. Катерини монастир, котрий і існував до 1826 року. В 1829 році тут була семинарія, котра доперва в 1901 році була переведена до иншого будинку.

Вихід з Петро-Павлівської церкви іде на площу, де стоїть Фролівсько-Вознесенський жіночий монастир, займаючи всю південну частину гори Кисілівки.

Ся гора Кисілівка славна тим, що на ній колись били ся Кіяне ремісники: ділили ся на два ряди й били ся.

Сам монастир під горою, а на горі кладовище. Монастир сей згадуєть ся ще в XVI в., але до XVIII віку був дуже бідний, лиш потім розбогатів. Тут є образ Казанської Божої Матері, знайдений в селі Руні Чернигівської губ. в 1689 році.

Недалеко від Петропавлівської церкви є церков, звана Притиско-Миколаївською, а пішло се дивне назвище від того, що колись, повідають, вліз до сеї церкви злодій, але образ Миколи притис того злодія до стіни і так тримав до рана — тому й церква так ся називає. Тут же недалеко був будинок де жив знаний в нашій історії Сава Туптало.

Не згадуємо ще багато де-чого цікавого для глядача і що впадає в око, бо на се требалоб нам і цілих томів. Всеж таки хоть з тих пару стрічок наші читачі зможуть виробити собі яке-таке понятє про велич Київ, сеї „матери городів руських”, як його називає літописець.

С т а р и й Е г и п т .

В Африці, над берегами великої і славної ріки Нілю ще нині можна оглядати величаві, таємничі і сумні руїни: то купи каміня, то стовп і стіни, то цілі ліси камяних колюмн.

Там лежать якійсь дивовижні, вирубані з одного кусника каміня, величезні звірячі постаті, пів жінка, пів лев, які неначе стережуть чогось, неначе пригадують щось та дивлять ся мовчки, напружено кудись в далечінь, в замерклу, незнану віддаль.

Тут знова величезні, напів сонні піраміди запутали ся в золотий пісок і мріють про колишню славу бувальщину, про значні події, записані ярким, образним письмом на їхніх стінах.

Сі руїни, се пам'ятки, що залишило

нам по собі колишнє велитне і могуче царство — Египет. Шість тисяч літ пишав ся Египет над берегами Нілю, шість тисяч літ працювали Египтяне тяжко, щоб лишити по собі сї пам'ятки, які перетривали їх, перетривали століття, та які днесь здивованому подорожникови розказують про давню, минувшу славу. Шість тисяч літ перед рождеством Христа цвила над берегами Нілю висока культура, процвітали штуки і науки і не одно таке, про що знали тодішні люди, ми днесь, хоть як високо просьвічені не годні збагнути, не в силі зрозуміти.

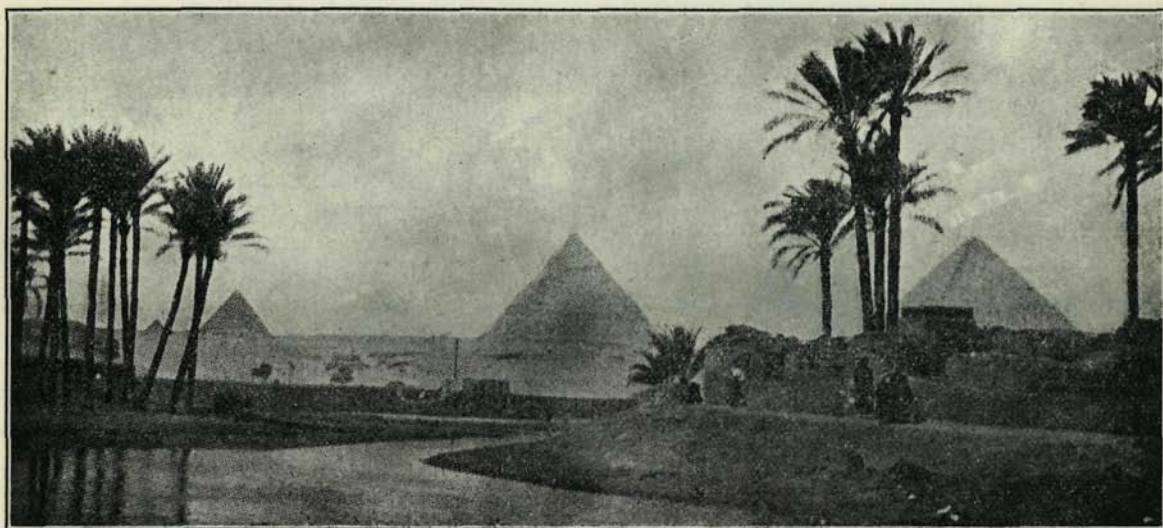
Історична доба Египту починає ся на 5004 літ перед Христом, коли то на царськім престолі засіла перша династія.

Египтяне з замерхлих віків починаю-

чи, від самих початків своєї історії аж до її кінця не відходили від берегів Нілю. Тут їх застала історія, тут вони прожили свій геройський вік, тут їх і стрінула судьба усіх народів. Був се народ наскрізь хліборобський, який не любив моря, отже і не дуже любив ся займати торговлею. Культури своєї вони ні від кого не позичали, а навпаки виплекали її у себе самостійно, поволеньки але твердо, невпинно. Поки народу не було ще багато, вони кочували в шатрах, як нинішні цигани, переносячи ся з місця на місце із своїми численними стадами товару. Навчивши ся рільництва вони сіли на

стані сьвіжости тіло небіщика. І вони навчили ся бальсамувати небіщиків так штудерно, що він днесь, по 5-ох тисячах літ, коли якого найдемо і добудемо з домовини, він виглядає так сьвіжо і ціло, начеб помер доперва перед пів годиною. Як вони, чим і в який спосіб бальсамували своїх небіщиків, днесь ми не знаємо а і мимо своєї високої культури не в силі їх наслідувати.

Виходячи з принципів тої віри, найвиспою зневагою і пімстою в Єгипті уходило ушкодити, зіссувати або викинути тію чийогось предка. І щоби забезпечити тіло предка перед ворожими рука-

ПІРАМІДИ КОЛО СЕЛА ІЗЕХ.

місци і шкіряні шатра замінили дерев'яними хатами. Коли опісля вже сильно народ розмножив ся, коли не стало лісів і дерева, тоді недостаток приневолив їх користувати ся каменем, якого находили безліч в сумежній пустині.

Єгиптяне вірили сьвято в се, що чоловік має безсмертну душу, яка по смерти чоловіка пробуває коло трупа, аж доки він не зігниє. В міру того, як тіло помершого розкладає ся, гниє, тліє і душа, а як се тіло розлетить ся в порошок то і душа вмре, зникне без сліду. Опираючи ся на сій вірі, вони всі свої сили звернули в сей бік, аби як найдовше заховати в

ми будували Єгиптяни штучні гроби, до яких вхід був незвичайно штудерно захований. Царі єгипетські мурували собі велічаві гробівці, так зовимі піраміди, які стоять до днесь, як німі сьвідки колишньої їх могутости і сили.

Такі піраміди почато будувати яких 4000 літ перед Христом і багато з них стоїть ще і нині. Найбільша і найславніша з них є: Хеопса, скінчена в році 3730 перед Христом, друга Хефренова, скінчена в році 3666 перед Хр. і Мікеріносова, скінчена в році 3633 перед рождеством Христовим. Ся перша є найбільша і є висока на 148 метрів, (широ-

ка на 233 метрів), друга є висока на 136 а третя трошечки від ньої менша. Всі три стоять недалеко сучасного міста Каїра, побіч села Гізах.

Як сказано, піраміди будовано кругло 5000 літ тому, а однак ще днесь вони вводять всякого в подив. І то не лишень своїми велитенськими розмірами, не лиш тайною, в який спосіб тодішні люди змогли видвинути на таку височінь так великанські маси каменя, що для нинішньої навіть техніки мимо її високого уровня, булоб неаби якою задачею, але вводять в подив сьвіт учених ще чим иньшим, далеко важнійшим. В піраміді Хеопса сьуть увіковіченні найважнійші права астрономії, помірів величини землі математики і географії, і то такі права та числа, про які сучасний сьвіт доперва дізнав ся в найновіших часах. А однак, вони були відомі Єгиптянам вже 5000 літ тому назад!... Як високо отже мусіла стояти у них культура і науки.

Ось возьмім лиш кілька примірів: високість піраміди понад уровень Червоного Моря (210.85 метрів) помножена через 100 дає точнісенько міру сплощеня землі на її обох бігунах: 21.085 метрів; сама високість піраміди, 148.1 зістає в такім відношеню до її підстави, як промір колеса до його круга; ся сама високість піраміди помножена через 10^9 рівнає ся 148 мільонам кілометрів, то є віддалі сонця від землі, що вдало ся провирити доперва теперішнім астрономам і то наймодернійшими інструментами.

В середині піраміди віднайдено щось наче комору або кімнату, в якій стоїть одноцільний камінь, загально уважаний за домовину. Піраміда кругом того каменя є так оббудована, що немислимою річю є його з відтам усунути. Сей камінь

початково уважано дійсно за домовину, однак теперішня наука набрала пньшого переконання що до його призначеня. Правдоподібно сей камінь був також вічною мірою до упорядкованя найважнійших тодішних мір. Також і все уладжене в нутрі піраміди, то є висше згаданої кімнати, находячі ся там сходи, двері, заглибленя точно на волос відповідають всяким правам геометрії.

Один з дослідників єгипетської старовини зовсім влучно назвав тому отсі піраміди скаменілим математичним зрівнанем.

А однак і се ще не все, до чого служили сі камяні велитні. Єгипт, се одна, треваюча від віків боротьба поміж животною рікою Нілом, а вічнорухомими, летючими пісками Сагари, найбільшої пустині на сьвіті. І здаєть ся, що се зовсім не є припадок, що піраміди (кромі найвисших коло села Гізах є ще кілька поодиноких меньших груп) побудовано власне у тих точках країни, де панують безвіпні протяги, отже де небезпека засипаня урожайної землі горами піску є найбільша. І ось ми бачимо нове невитолковане чудо: летючий пісок в віддалі яких 150 до 200 стіп від піраміди постійно падає до землі, і ніколи не має сили долетіти аж до самої велитенської камяної маси. За цілих 5000 літ Сагара змогла насипати у стіп пірамід ледви на 8 стіп грубо піску, коли подальше троха, велику таємничу стьать Сфінкса (височезна на кількадесять стіп фігура, представляюча лежачого льва, який має голову жінки) засипала в двох третих частях її високости. Так отже велитенські камяні гори стоять ще як сторожі на границі краю і через 50 віків боронять його від лютих замахів пустинних хуртовин.

КИРИЛО ВАЛЕЦЬКИЙ.

Дня 22. жовтня 1909 р. помер у Львові, в 60 році життя, Кирило Валецький, записавши перед смертю половину своєї реальності враз з половиною 1-поверхової каменички при ул. Садівничій ч. 10 на стипендійний фонд для учеників, віддаючи сей фонд під заряд Т-ва „Прогресивіта”.

ЮСТИН ПАНЬКЕВИЧ.

Дня 20. листопада 1909 р. зійшов в могилу бл. п. Юстин Панькевич, селянин з Рудна, львівського повіта. З ним зійшла зі світа одна з найдіяльніших одиниць з поміж селян, що щиро віддала ся народній роботі та своєю працею причинила ся до піднесення свідомости, добробуту не лише у своїм ріднім селі але також і в сусідніх.

Політичне жите, розбуджене Галицької Русі в останніх часах пірвало бл. п. Юстина також за собою. Баденівські вибори оставали довго в його памяти, бо нагінка жандармів і його не минула. Від того часу належав він також до політичних організацій в повіті, був членом Ширшого Народного Комітету, а всякі побіди на полі політичним в повіті дуже багато завдячують його невтомимій і безінтересовній роботі.

МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ.

Несподівана вість о наглій смерті Марка Кропивницького, що наступила дня 21. цвітня 1910 р., викликала на

цілій Україні-Русі тяжкий сум і жаль. Сеж умер „батько українського театру”, що поклав основу під самостійний український театр на закордонній Україні (в Галичині, як відомо, початок теперішнього народного руського театру сягає 60-тих років минулого століття, а навіть року 1849). А яке значіне має народний театр для національного відродження взагалі і з окрема яке значіне мав український театр за кордоном в ті часи, коли після 1876 р. чи то, ліпше сказати, після р. 1881, коли покійний Кропивницький подбав о дозвіл виставляти українські драматичні твори, — про се чейже нема що й говорити, бож тоді українська сцена була єдиним місцем, відки сяк-так свобідно могло відзивати ся українське слово.

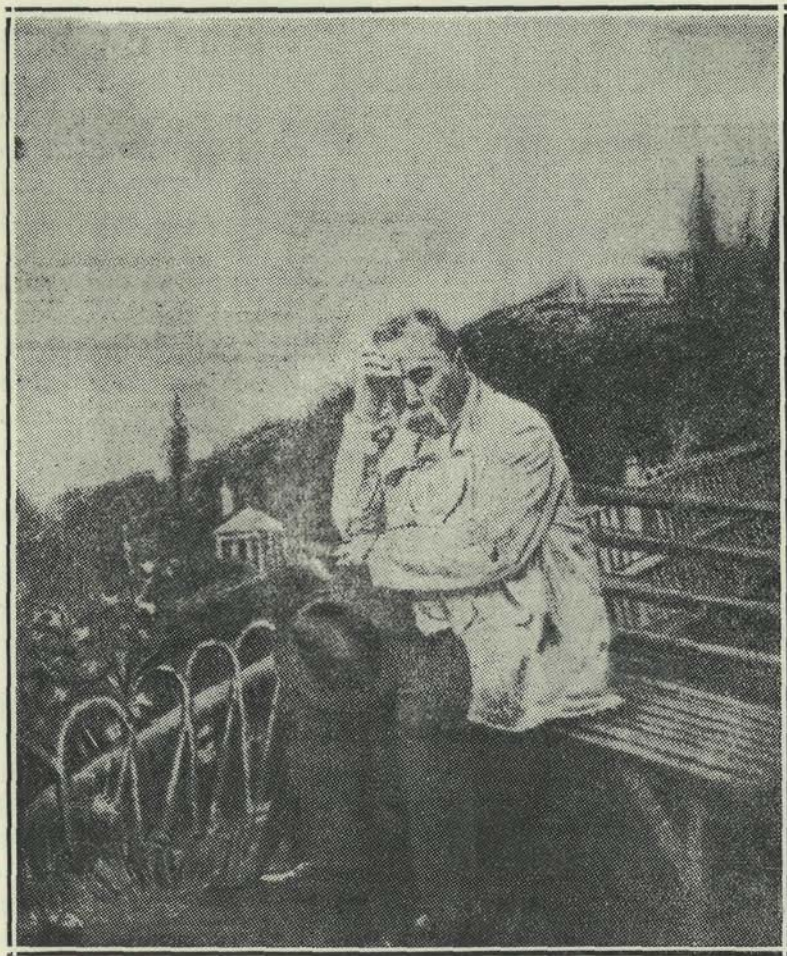
Марко Кропивницький прийшов на світ 25. ст. ст. цвітня 1841 р. в селі Жеванівці елисаветградського повіту в херсонській губернії. Учив ся зразу в повітовій школі в Бобринці, а скінчивши її, пішов до урядничої служби за канцеляриста. Але тут затужив за висшою освітою і поїхав до Києва та записав ся вільним слухачем на правничий виділ університету. Та родинні перешкоди не дали йому скінчити наук, і він вернув до дому та дальше став служити по різних урядах, то в повітовім, то в сирітськім суді, а вкінці опинив ся секретарем міської думи.

Алеж покійного змалку тягнуло до театру, тому він нераз пробував своїх сил в аматорських виставах і швидко здобув собі славу талановитого артиста. Коли тільки з'являла ся в Єлисаветгра-

ді приїзжа трупа, він бувало кидає на кілька день службу та їде туди.

Вкінці в р. 1871 покинув урядову службу раз на все і віддав ся сцені. Зразу вступив до російської трупи в Одесі, де вперше виступив 12. падолиста 1871 р. в Александрівському театрі з незвичайним успіхом в ролі Стецька у „Сватанні на Гончарівці”.

Марко знов лише в російських трупах. Аж в р. 1881 прийшло йому на гадку намовити Ашкаренка, в котрого трупі він грав в Кременчузі, удати ся до Льоріс-Мелікова з телеграфічною просьбою о дозвіл на українські вистави. І цілком несподівано дозвіл від міністра прийшов. Ашкаренкови почало ся і матеріально і артистично незвичайно щастити.

МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ.

В ті часи українських труп не було, а українські вистави давали ся лише від часу до часу аматорами. Тимчасом Кропивницького тягло на сцену українську. Дятого вибрав ся він в р. 1875 до Галичини, де в трупі п. Романовички здобув собі велику славу.

Після повороту з Галичини грав пок.

Той успіх піддав Кропивницькому гадку заложити окрему українську трупу. В Харкові він відділив ся від Ашкаренка і разом з Садовським, Заньковецькою, Саксаганським і и. талановитими артистами утворив першу українську трупу. З того часу починає ся розцвіт його артист. діяльності і українського

театру. З своєю трупю обїхав Кропивницький цілу Україну, скрізь викликуючи величезне одушевленє.

Ще більшу славу здобуває український театр в р. 1883, коли М. Старицький згуртував українську трупу, запросивши на режисера М. Кропивницького. Се був час найвисшого розвитку українського театру. З того часу покійний не покидав уже українського театру аж до остатних часів.

Велика заслуга і слава Кропивницького в тім, що він таким чином був спрвді „батьком” українського театру в закордонній Україні. Але з окрема був він також не аби-яким артистом на сцені. Хто його бачив на сцені, той ніколи не забуде того вражіння, яке він викликав своєю грою. Його рухи, його міміка, в найменших подробицях були виразом дійсного життя, так що показувані ним типи були на причуд правдиві і вірні.

Та не тільки був покійний великим артистом, але й талановитим драматургом, що своїми творами збогатив бідний до того часу репертуар українського театру. Він написав около 30 театральних творів, що й доси не сходять з української сцени; його „Глитай”, „Доки сонце зійде”, „По ревізії” і и. знані кождому, хто лише заглядає до руського театру.

Старечі літа не позваляли вже покійному тримати ся сцени по давньому; всеж таки не цілком він її покинув, бо в ряди-годи, не відмовляючи запросинам, виступав гостем на сцені, почім назад вертав до свого хутора „Затишка”. Минувшого літа бачили його Кияни на сцені в Купецькім саду, де гостював у Колесниченка. Недавно ще виступив на Шевченківській вечері у Києві, уладженім кївською, теж покійною вже „Просьвітою” та деклямував поезію великого українського Кобзаря. А в 1910 р. вертаючи у свій „Затишок” з Одеси, де його радо й щиро, як усе, принимала одеська громада, так ненадійно замкнув очи на віки.

Під кінець життя взяв ся покійний ще назад до пера і до остатних його тво-

рів належать: „Зерно й половина”, „Розгордіяш”, „Скрутна доба” і „Отель”.

Не надїялась Україна, що так скоро буде муїла проводити „батька” свого театру до могили.

БОРИС ГРІНЧЕНКО.

На рідній, дорогій Україні, у самім її серці-Київі виросла сьвѣжа могила:— могила, перед якою з великою пошаною, у тяжкій жалобі приклонює свою засмучену постать уся соборна Україна — бо зложено у ній дорогі останки Бориса Грінченка, що помер 6. мая 1910 р. в Оспедалеті в Італії.

Чим був Грінченко, і кого в нїм втратив український нарід—се покаже недалека будучність, на се найкращу відповідь дадуть ті, що поруч його і під його проводом працювали, а головнo-ж ті маси народа, яких недолею болїв, а будучим щастєм радїв Грінченко.

Незвичайний і не пересічний він — однаково своїм життям як і своєю діяльністю і творами. Славне і поучаюче те жите.

Родив ся 1863 р. в Харківщині в змосковщеній сїм'ї — на провесні свого життя зазнає злиднів та недолї, а разом з тим під впливом української відродже-

ної літератури а головно Шевченка, об-новлюєть ся — за поривом свого молодого серця йде в народ учителювати. Тодіж виростають у нього крила того чистого, молодечого ідеалізму, що дорогою широї праці і посвяти для рідного народа проводить його ціле жите; зазнає переслідувань зі сторони російського уряду а з тим і веде тяжку борбу о хліб насущний, від 1899 р. живе з літературного заробітку — невпинною працею він як учитель народний здобуває собі широку освіту, стає в ряди учених — стає учителем-батьком молодого покоління, що з його творів піло чарівний нашій житя і відродження.

Серед бурі житя, на руїнах свого рдинного щастя не паде, мовчить про власні болі, а прислухуєть ся болям народу та не кидає з рук плуга, яким почав орати український переліг, не перестає сіяти неперевраних скарбів своїх думок і почувань.

Борис Грінченко виступає на поле літературної і громадської діяльності в 80-их роках XIX в. Тяжкі се були часи для українства. Що іно кілька літ тому назад, бо в 1876 р. царським указом заборонено українське слово, завдано тяжкий удар українському національному житю. А рівночасно з тим серед значної части укр. суспільности запанував упадок духа, байдужність а навіть і неприхильність до розвою української національности.

Саме під ту пору застою і загально-го пригноблення родить ся нове жите, починаєть ся поворот під рідну стріху. За границями Росії починає роботу кількох освічених і високоталановитих людей, що усі сили і знанє посвятили праці для добра українського народу і на його мові, що вміли погодити найбільш поступові, найбільш демократичні вселюдські ідеї — з ідеєю народности, що пішли єдино можливим і реальним шляхом праці для цілого людства через працю для свого народу. Одним з перних між ними є Борис Грінченко.

Почуте обовязку праці для українства і його розвою, але праці живої — повели його на шлях українського письменства а властиво громадського діяча. Тернисте і повне трагізму — се високе завданє. Український громадський діяч не знає наперед дороги, якою піде, він піде тією стежкою, на яку його пропустять; він мусить мати хист на все, охоту до всього, він мусить бути вчителем, наставником, порадиником, заступником, вартовим своєї батьківщини, він мусить бути цілою ідеальною людиною з чулим серцем, готовим відкликнути ся на всяке національне горе великою душею, повною непохитної віри в найчистіші ідеали, з ясным розумом, навіть великої фізичної сили, щоб виконувати ту силу праці, яка тяжить на його плечах; він мусить мати надзвичайну силу волі і житєву енергію, велику віру в успіх своєї праці, щоб завчасу не впасти.

Таку задачу переняв на себе Борис Грінченко і сповнив її як найкраще, як найідеальнійше мимо слабого здоровля. Його незвичайна енергічна і рухлива натура рвала ся до праці. Певно, бажала повести її гармонійно, але на жаль усюди прогалини, недостачі — і Грінченко кидає собою на всі сторони, хоче зробити все, зробити як найбільше і як найскорше. Перетяжений усе працею, заєдно жадний її, втомлений, все охочий до неї, сам знесилений завзиває других до праці, бажає з'єднати для неї як найбільше робучих рук.

Тим пояснюєть ся його 30-літня так ріжносторонна і так жива праця. Ту лежить причина переходу від одної форми творчости до другої, бо робив усе те, що під хвилю можна було і чого найбільше була потреба. Не находячи спромоги працювати в тісних рамах українського житя в Росії, друкє свої твори під псевдонімом Іван Перекотиполе, Василь Чайченко, Вільхівський а відтак і під власним іменем в українських виданнях галицьких, буковинських і американських. До 1905 р. містили ся його твори на російській Україні тільки в Альманахах, а іноді в Київській Старині.

Як письменник писав вірші, оповідання, повісті, драми, казки й байки.

Оцінювати його літературну спадщину виключно зі становиска артистичного булоб за односторонно і несправедливо. Твори його родить бажане органічної, живої громадської праці; се не сам артизм, штука для штуки. Артизм і форма для Грінченка менше важні, а на перший план виступає житевий і суспільний зміст, висока ідейність його. Вони є дітьми глибокої і часто наболілої задуми з виразною тенденцією, а тим самим закрашені переважно публіцистичним елементом в формі поглядів, роздумувань і доказів, що свідомо йшли до ціли.

Ся прикмета, сей напрям його літературної творчости находить оправдане в крайно-нездорових відносинах українського життя, де задачу преси мусіла сповняти література. Чи в своїх творах оригінальних чи перекладах вмів Грінченко давати не лиш саму красу, не лиш картини життя чи історичного, чи сучасного, але найцікавійше, що дає те, що будить почуте гідности і людської і національної, що ублагороднює і сталить серце, що підносить і кріпить в недолі і зневірі.

Не спускаючи з ока вселюдських завдань і потреб — вказує на обовязки зглядом свого народа, учить розуміти потреби народнього життя, подає майже елементарну науку суспільної служби — взиває до спільної праці над відродженням, як найповнійшим і найширшим розвитком українського життя.

З того згляду його літературні твори, се не оцінена громадська робота, бо се книги нового покоління, нового життя і нової праці на ґрунті національним. Покидаючи на кладовищи трунів і байдужої, недбалої, національно хиткої часті суспільности, покликає до життя нове покоління муштин і жінок, діяльних, творчих, овіяних так горячою любовю свого народа, що готові все до праці, готові до посвячення свого я для загальної народної справи. В своїх численних статях публіцистичних порушує всякі важ-

ні, часами дуже болючі питання. Сьміло і остро виступає проти тої цілої нелюдської обрусительної системи, що ломить характери, що наносить велику шкоду культурному життю українському — головнож так сьміло і уміло, як досі ніхто, домагаєть ся укр. школи — попри те не замикає очий і на хиби власної української суспільности. „Духове рабство української суспільности дало тій системі початок і жите, а тепер й воно саме під її впливом зростає й більшає. Наш найгірший ворог, се той рабський дух, що живе в наших душах, в наших розумах. Ми самі топчемо себе в багно, звязуємо собі руки, затуляємо собі рота.”

Будучи голосом совісти українства, осьвідомляє суспільність з її задачами і обовязками, вдихає в неї духа національного життя, виясняє суспільно-політичну і культурну вагу українства, потребу його успішного і широкого розвою в напрямі як найвищих ідей, він клав сам під се жите трівкі основи наукової, просвітної і суспільної праці.

Земляків бажав бачити не українофілами з ріжними симпатіями, а справжніми, свідомими Українцями; бажав, щоб кождий громадянин брав участь в політично-суспільнім чи культурнім життю як Українець, щоб всякий крок чи здобуток значив ся плюсом в українським національним життю.

Мимо сьміливости і острости вислову, статі єї навіяні чимсь любим, бо правдою і сьвятою вірою в успіх справи.

Попри поважне число праць літературно-критичних, історичних з обсягу язикознавства і етнографії, що виказують велику пильність, совісність і знане — належить зазначити поважне видане етнографічних матеріалів з цінними паралелями та Словар Української мови, який містить около 68.000 слів живої народної і літературної мови, починаючи від Котляревського. Словар нагороджений другою премією Н. І. Костомарова російською імператорською Академією Наук. Много здоровля коштувала ся праця.

Пильну увагу звернув Грінченко на піднесенє мас народа з їх національного і духового занепаду — а через те і поклав величезні заслуги для видання цінної популярної літератури, якої поважну часть написав або сам або з помічницею своєю Марією Зачірньою.

Починаючи від гарної шкільної бібліотеки, писаної власноручно друкованими буквами за шість літ учителювання, переходячи до видань в 90-их роках в Чернигові, в львівській „Просьвіті” а кінчаючи прегарними виданнями „Просьвіти” київської, мати-мемо образ тої великанської праці, щоби тільки вибити з рук селянина дранте московських лубочників, щоби підносячи освіту, піднести і національне самопізнанє. „Кожда і найдрібніша книжка, се дорогий борець за право істнованя укр. літератури”.

Треба було справді великої посвяти, треба було надзвичайної віри і любови до народу, щоби так багато видати тоді, коли на 300 книжок цензура пропускала ледви 100.

Коли 1905 р. з українського слова спадають кайдани указу 1876 р., коли настала спромога повести далі нитку громадсько-політичного і культурного розвитку, перервану часами насильств і заборон, Грінченко кидає ся у самий вир праці коло періодичної преси, закладаня товариств. а вжеж весь час і сили віддав київській „Просьвіті”, якої був головою і душею.

Так стала перед нами ся дорога постань, на якої плечах 30 літ спочивав тягар праці над відродженем України.

Сліди його праці замітні, всюди — робив не тільки за себе, але і за других, тож і вельми болюча його втрата і то під хвилю розчарованя, безнадійности, якогось одубія укр. суспільности.

Та смерть сього велитня-робітника погодила цілі ряди нових, що на його могилі покляли присягу на працю, на вірність ідеям свого учителя і батька.

Ся смерть пронесла ся могутним голосом совісти по всій Україні, покликала на могилу ряди молодих сердець, щоби

го відданих національній справі, — що переняла з мертвих рук прапор Грінченка, що покляли ся мати образ покійного вічним прикладом, вічним гаслом до праці, діяльности, боротьби — і доложити усіх старань, щоби зійшла зоря мріям учителя.

ВАСИЛЬ ДОМАНИЦЬКИЙ.

Дня 10. вересня 1910 помер в Аркашоні у Франції на 34 році житя Василь Доманицький.

Покійний уродив ся 7. марта 1877 року в селі Колодистім в Київщині, в родині місцевого пароха. Вчив ся в київській гімназії, потому в київськiм університеті під проводом небіщика В. Антоновича, славного українського історика. Скінчивши університет в році 1900, Доманицький став учителем в одній приватній київській гімназії. Та вже по році праці в гімназії так занедужав на грудну хоробу, що мусів покинути всяку службу і їхати ратувати своє слабке здоровлє. З того часу вже не виздоровів. Покійний зі своєї хороби (сухоти). Кождої зими їздив він в теплі краї для порятунку свого здоровля. Тепер перебував в полудневій Франції в місточку Аркашоні, де постигла його смерть.

Перед смертю вибирав ся він на Україну, бо хотів вмерти на рідній землі. Та не судило ся йому побачити рідної країни, для котрої мимо молодого віку і хороби багато напрацював ся.

Покійний відзначав ся працювитостію і витривалостію. Бачучи недостачу робітників на просьвітнім поли, кинув ся в вир громадської діяльности. Писав він і наукові статі до українських наукових видавництв та видавав з своїми товаришами книжки для простого народу. Дальше бере ся він за економічну роботу і пише для народу такі книжки: „Товариські камниці”, „Про сільську кооперацію” (спільництво), „Селянська доля” і інші. Крім сего написав дві книжочки: „Про Галичину” і „Про Буковину”. Сі книжки написав він для російських Українців, щоби вони довідали ся

про наше житє і брали з наших селян примір, як треба бороти ся з темнотою і ворогами. Одначе й наш чоловік може багато довідати ся з тих книжок.

Писав Покійний дуже багато і до українських газет. Видав він у Петербурзі поезію Тараса Шевченка. Се одно з найкрасших видань на російській Україні. Богато праці посвятив він Історію України-Руси Аркаса. Се найбільше популярне виданє нашої історії, призначене для цілої України, вже розійшло ся. Покійний приготовляв тепер видати сю книгу вже поправлену, з новими красшими образами, другий раз. Він пізнав дуже добре, що значить для народу його історія розказана приступними словами. Над сею працею, до котрої привязував велику вагу, захопила його смерть.

В своїй витревалій праці мав Покійний важкі перешкоди. Грудна недуга, яка загнала його передвчасно в могилу, мучила його вже довший час. І переслідування російського уряду сипали ся на него часто. В 1905 році перебував Покійний на селі, заложив там спілкову крамницю і взагалі працював для економічного піднесеня народу і своїм поведенєм з'єднав собі всіх околичних селян. За се його спіткали кари, що аж мусів потім виїхати за кордон. Доманицький виїхавши з Росії перебував якийсь час в Галичині, головно в Закопанім, де лічив ся на груди, відтак переїхав до Франції. Перед смертю хотів конче поїхати на Україну хоч умерти, та не довело ся.

Покійний дуже прислужив ся коопе-

ративній (спілковій) справі на Україні. Головно завдяки його книжочці про „Товариські крамниці”, повстало на Україні кілька тисяч споживних спілок, головно на селах.

Він перший заговорив до народу про сю справу в рідній мові і нарід його зрозумів та пішов за його порадою.

Прийде час і на цілій великій Україні будуть згадувати про Василя Доманицького так, як тепер згадують про Райфайзена, або інших заслужених людей на поли спілництва, бо розвій спілок на селах завдячувати треба головно його писаням для народу.

Тай практично працював Покійний для спілництва. Заложена ним в рідному селі Колодистому перша на селі в Київщині товариська крамниця, ведена під доглядом Доманицького, була живим приміром до наслідування. З найдальших околиць приїзджали селяни, щоби подивитись, як в Колодистому уряджено спілкову крамницю і діставши у Доманицького книжок і поради, вертали домів і закладали крамниці у себе.

Почитателі памяти В. Доманицького за почином „артільного Батька” з України М. Левитського думають оснувати фонд його імени, який би служив поширеню в народі кооперативної справи. Се булоб найкраще впанованє памяти Покійника.

На фонд сей уже дещо збирано у Львові. Датки треба слати до Краєвого Союзу кредитового Львів, Ринок 10, на книжочку щадничу 3113.

Українська земля і нарід.

(З „Товариша” 1911).

Широко й далеко розкинула ся наша славна велика Україна. Густими лісами вкриваєть ся вона з північного боку, широкими родючими ланами і ро-скішними садками пишаєть ся в своїй середній частині, великими й багатими степами стелить ся — розстилаєть ся вона на півдні перед Чорним морем. Великі річки густо біжать по ній і надають ще більше краси і принади. Проїдеш по ній, глянеш — і вже не проміняєш її ні на яку иншу країну. Не даром її безліч разів поливали своєю кровю наші предки: не даром сусіди так уперто домагались її. І тепер кожду весну приїздить на Україну з непривітних північних губерній, щоб спочити і намілувати ся чудовими місцевостями. Мало ще де знайдеть ся в сьвітї така країна, як наша Україна. Тому то й українські селяни з великою неохотою розстають ся з нею, тільки примушені великою нуждою міняють її на непривітні сибірські степи.

Простягла ся Україна від Кубани аж до Сяна річки, більш як на тисячу кільом. і від Чорного моря до Смоленщини; більш як на 600 кільом. Обхоплює вона дуже багато землі і після цілої Росії се найбільша країна між всіма європейськими краями: Наприклад:

	квалдр. кільом.
Австро-Угорщина	займає 600.000
Німеччина	„ 540.000
Франція	„ 536.000
Англія	„ 315.000
Україна	„ 750.000

Отсю величезну країну складають тепер такі губернії: Херсонська, велика частина Бесарабської, Катеринославська, більша половина Таврійської і майже вся Кубанщина, Харківська, великі частини Донської області Вороніжської і Курської губернії, ціла Полтавська, Київська, Подільська, Волинська, Чернігівська, велика частина Мінської. Гродненської, Сідлецької й Люблін-

ської. Поруч з губерніями Волинською й Подільською, аж до самих Карпатських гір, лежить австрійська частина України. Галичина, коло неї Буковина і Угорська Україна. Всю отсю територію заселяє український народ числом більш як **30 мільонів**, з котрих коло п'яти мільонів живуть в Австро-Угорщині, а решта в Росії. Крім того Українці займають велику частину областей: Оренбурської й Терської (козаки) і губерній: Ставропольської, Самарської, Саратовської й Астраханської; багато Українців живуть в Середній Азії і особливо в Сибірі, а за границею багато ще в Румунії, Туреччині і в Америці — в Американських сполучених Державах, Канаді і в Бразилії.

Весь український народ говорить одною мовою з невеликими відмінами; тільки в місцевостях, сумежних з чужими землями, українська мова не така чиста. Так, наприклад, в губерніях сумежних з Польщею — в українській мові і звичаях багато польського, а в сумежних з Великоросією — багато великоросійського; але все таки куди-б не поїхав Українець — чи на Кубанщину, чи в Галичину, чи в Харківщину — його скрізь розумітимуть майже так, як і дома.

Українська мова дуже гарна, багата всякими словами, для слухання люба і хвалена навіть чужоземцями — Французами, Німцями, то що. Українську мову знаючі люди вважають одною з найкращих мов у сьвітї. Особливо придбали славу поміж чужими народами наші пісні. По всьому сьвітї славлять ся вони за свою надзвичайну музичну красу, і багато чужо-земних знаменитих музиків і співців мїлували ся ними.

Що до природи і занять людських, то всю Україну можна поділити на три частини: Південну-степову, Середню — виключно хліборобську і Північну лісову. Окрім того гористі краї по окраїнах: Карпати, Крим, Кавказ.

Степова частина України обіймає губернії: Херсонську, частину Бесарабської і Катеринославську, Таврійську, частину Ставропольської, Донщини й Кубанщини (де кубанські козаки). На цілі сотні верст по над Чорним морем стелиться рівний, як стіл, степ, майже цілий рік укритий травою. Ні ліса, ні гаю — тільки де-не-де маячить село, ніби острівець серед широкого моря. Річок тут також мало і в степу часто панує суша; коли-б не було поблизу моря, то гірко-б довелося степовикам — Українцям від суші і безводдя. Через те степова частина і заселена рідше, хоч земля тут не багато чим гірша від земель Середньої частини. Тут годують багато худоби: величезні табуни коний, череди скоту і отари овець цілий рік випасують ся в степах і продають ся великими гуртами в північні українські і велико-руські губернії. Худобу розводять для мяса і для роботи; з робочої худоби особливо вславлені воли української породи. Коні великими гуртами продають ся для війська і для селянських работ, а овець держать задля вовни, котру міліонами пудів продають у фабрики. Але дуже шкодить тут суша й великі заверюхи зимою. Крім того займають ся в сій стороні і хліборобством, котре з кожним роком збільшується, а понад ріками Дністра й Прута — садовою і виноградом. В Чорнім і Азовським морі, а також і по річках займають ся рибальством. В Катеринославщині багаті соляні промисли (сіль копають в землі) і велика сила камяного вугля й заліза. Через те там і багато фабрик, в котрих все працюють тамошні селяни.

Найважливіші міста Степової України: Херсон, на Дніпрі, — торгує деревом усяким, що спускають Дніпром. Миколаїв, на р. Богу, велика торговля хлібом з заграницею; Одеса, на Чорнім морі один з найбільших торгових пристанів, має більше ніж 400 тисяч жителів, університет і багато інших шкіл. Катеринослав, на Дніпрі — висилає великі гурти худоби на північ; має великі фабрики залізни. Ставрополь, губерське місто веде велику тор-

говлю худобою. Катеринодар, Кубанської області, по р. Кубані, столиця кубанських козаків, потомків запорожців.

Середня частина України, в котру входить Буковина, частина Галичини, губернії Подільська, Київська, Полтавська, Херсонська, половина Вороніжщини й частина Курщини, має вже невеликі ліси і річок більше ніж степова частина. Люди живуть тут багато густійше і займають ся головно хліборобством. Сіють найбільш пшеницю та жито; крім того ще сіють бураки і розводять тютюн. Хліб, цукор і тютюн розходять ся звідси не тільки по Україні, а й по всій Росії. Лишок хліба йде в горальні на спирт, котрий запроднують на місцях і в далекі північні губернії Росії. Місцями займають ся садівництвом і огородництвом, але більше для себе, ніж для торгівлі. З південного краю Середньої України розводять худобу, вівці й коні. Фабрик тут мало, найбільше цукроварні та горальні.

Важливіші міста: Київ на Дніпрі, велике торгове місто, колишня столиця Української держави: має з того часу старинні, гарні церкви, з ріжними пам'ятками тих часів і св'ятощами. Є в нім багато шкіл, два університети: мужеський і жіночий, два інститути: політехнічний і комерційний, духовну академію, багато гімназій і міських шкіл. Жителів має більше як 400 тис. В нім найбільше українського життя в Росії: майже всі українські газети і журнали, котрі в Росії, виходять у Києві, і книжок українських на всю російську Україну найбільше тут друкується. Є тут Українське наукове товариство, було „Прогресивіта“, клуб, український театр, дві книгарні, гарний музей, де зібрано багато українських річей. Бердичів, Київської губернії, великий торговий город. Харків, великий торговий город, має коло 300 тисяч жителів, університет, інститути: техноложічний і ветеринарний і багато інших шкіл. Суми, Харків. губ., торговий і промисловий город; фабрики й заводи. Полтава, губерський город, на р. Ворсклі, памятникий

ріжними подіями з українського життя. **Кременчук**, Полтавської губернії на Дніпрі, великий торговий город: торгує лісом, що приходить водою, зверху Дніпра, хлібом, сіллю, олією і инш.; має багато фабрик. **Камінець-Подільський**, губерський город, Подільської губернії. Під Австрією: **Галич**, стара столиця Галичини, тепер маленький городок. **Станиславів** — новий центр полудневої Галичини, має українську гімназію й багато иньших шкіл. **Тернопіль** — також українська гімназія, місто з значним українським житєм. **Коломия** — так само. **Чернівці** — столиця Буковини, має багато українських шкіл і товариств; університет, і в ній вчать української мови і літератури по українському.

Північну частину України складає решта зазначених губерній і частина Галичини. Тут земля трохи гірша, ніж в середній Україні, але річок більше і особливо багато лісів. З одного хліборобства прожити тут можна не скрізь, тому тутешні селяни займають ся ще иншими промислами. Рубають ліс сплавають по річках в малолісні, або й зовсім безлісні місцевости, виробляють з дерева на продаж всякі річі, як от посуду, колеса, вози то що: викурюють дьоготь, а з лика дерев'яного плетуть рогожі; ловлять рибу в річках і озерах та стріляють і ловлять всяку дичину. В багатьох місцевостях займають ся ще садівництвом. Місцями є залізна руда. З північного боку в сих губерніях живуть ще Білороси і Поляки, пересельці з сусідних польських та білоруських губерній.

Важніші міста північної України: **Житомир**, губерське місто Волинської губернії на ріці Тетереві. **Луцьк** і **Володимир** — давні столиці Волині, як були українські князі. **Холм** — столиця українського короля Данила. **Чернігів**, на р. Десні, дуже старинний український город, столиця чернігівських князів. **Ніжин**, **Чернігівська** губернії, торгове місто, має вищу школу — ліцей. В Галичині: **Львів**,

столиця Галичини: старе місто, має тепер коло 200 тис. жителів. Українське життя почало розвивати ся і розвинуло ся в ній сильніше ніж де небудь на Україні. В університеті тутешнім чимало наук викладаєть ся по українському, а незабаром буде певно і цілий осібний університет, як того добивають ся Українці. Тутешне „Наукове товариство ім. Шевченка“ видає багато наукових книжок і поважаєть ся дуже, чужими ученими, як найвисша українська наукова інституція (академія наук). Є багато українських шкіл: дві мужеські гімназії, одна жіноча, учительська семинарія й инші, Українські музеї, бібліотеки, клуби, книгарня, гостинниці, банки, товариства кредитові, торговельні, промислові. — **Стрий** — чимале місто, з значним українським житєм. **Дрогобич** — центр нафтового промислу. **Перемишль** — старинна столиця західної Галичини; має українську гімназію, великий дівочий інститут, багато українських товариств.

Гори в середині України не високі — на Поділю і над р. Донцем. Високі тільки з країв: у Галичині, Буковині й на Угорській Україні. **Гори Карпати** не високі, але дуже гарні вкриті лісом і луками (випасами). Українці живуть і під горами, з обох боків, від полудня і від півночі, і в середині гір; потрохи сіють хліб, а більше живлять ся худобою, та лісом; руди нема, а на підгір'ю є сіль, нафта і багато мінеральних жерел, користних для здоров'я. В сих горах майже сам один український народ — найменше чужинців між ними. Живучи окремо від світа, серед гір, тутешні люди багато заховали і старинного у себе і відмінного від инших сторін наших, і в одежі, і в звичаях, і говорять трохи відмінно. Називають їх — тих що ближше на Схід — **Гупчлами**, за ними **Бойки**, на кінці, коло Поляків — **Лемки**. На північнім згір'ю **Карпатів** Галичина, на полудневім згір'ю **Угорщина**, вже иньша держава; там Українців коло пів мільона, наважніші міста: **Унгвар** або **Уггород** (над р. Угом) і **Мукачів**. **Грани-**

ця Галичини з Угорщиною йде самим карпатським хребтом. А на полудне від Галичини, коло Бесарабії — Буковина.

В Кримських горах Українці не живуть, тільки на степу під горами Кавказкими.

Найважнійші ріки України: Дні-

про, величезна ріка що тече вздовш майже всеї України і приймає в себе багато дрібніших річок: Дністер, Прут, (тече в Дунай), Буг, Припеть, Десна, Дінець, Кубань і багато інших. Більшість їх проходять вздовш України і течуть в Чорне море.

ДУМКА.*)

Ой біда, біда!
Чайці небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі!
Киги! киги!

Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Жито поспіло,
Діло пріспіло!
Прийдуть женці жати!
Діток забирати.
Киги! киги!

Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Ой чайка веть ся,
Крилами беть ся!
Чого-ж їй літати?
Чого-ж їй кричати?
Киги! киги!

Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Як їй не кричати?
Як не літати?
Дітки маленькі,
Она-ж їм мати!
Киги! киги!

Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

Ой діти, діти!
Де вас подіти?
Чи мені втопить ся?
Чи з горя убить ся?
Киги! киги!

Злетівши в гору,
Прийшлось втопить ся
В Чорному морю!
Киги!

*) Думку сю мав уложити гетьман Іван Мазепа. Під чайкою треба розуміти Україну, її діти — народ український.

Українсько-руська преса.

I. В АМЕРИЦІ.

а) Сполучені Держави:

1. „Гайдамаки”, часопись для укр. робучого народа в Америці, орган укр. тов. „Гайдамаки”, виходить в Нью Йорку. Передплата в Сполучених Державах 1 дол. Адрес: „Haydamaka“ 639 E. 11-th St., New York, N. Y.

2. „Душпастир”, церковно-народна газета. Виходить раз на місяць і коштує 1.20 дол. Адреса: Rev. Zachary Orun, 821 N. Franklin St., Philadelphia, Pa.

3. „Свобода”, часопись для руського народа в Америці, орган „Р. Н. Союзу” виходить в Новім Йорку що тижня в четвер і коштує в старім краю 2 дол. в рік. Адреса: „Swoboda“, 184 Hudson St. New York.

4. „Союз”, часопись для руського народа в Америці, виходить що четверга і коштує на рік 1.50 дол. Адреса: „Sojuz“ 166. East 4th St., New York.

5. „Шершень”, просвітно-наукова і літературна часопись. Виходить що тижня в четвер і коштує до всіх країв 1.50 дол. Адреса: „Szerszen“ 439. N. 6th St. Scranton, Pa.

б) Канада:

1. „Канадійський Фармер”, вістник політики, економії, літератури і господарства. Часопись для руського народу в Канаді, виходить що тижня в четвер у Вінпегу і коштує 1.50 на рік. Адреса: „The Canadian Farmer“ P. O. Box 3081. Winnipeg, Man. Canada.

2. „Новий Край”, Орган „Товариства руських фармерів в Канаді”. Виходить 3 рази на місяць і коштує річно 1.50 дол. Адреса: „Nowyj Kraj, Box 136, Rosthern, Sask. Canada.

3. „Ранок”, релігійно-народна часопись виходить що два тижні. Адреса: 479 Stella Ave., Winnipeg, Manitoba, Canada. Річна передплата 50 цнт.

4. „Робучий народ”, орган укр. соціалістів в Канаді та Злучен. Державах. Виходить раз на місяць. Передплата 1.50 дол. на рік. Адреса: „Robotschjy Narod“, 135 Stephen St., Winnipeg, Man. Canada.

в) Бразилія:

1. „Зоря”, виходить що другий четвер в Куритибі. Адреса: Rua konselheiro Barrodas Nr. 104. Річна передплата 2 дол.

2. „Прапор”, народна часопись, виходить що другий тиждень в четвер в Прудентополіс. Адреса: „Prapor“ Prudentopolis, Parana, Brazil. Річна передплата 2 дол.

II. В АВСТРО-УГОРЩИНІ.

а) Галичина:

1. „Зеліничник”, орган українських заліничників, виходить 20. кожного місяця у Львові ул. Городецька ч. 99. Адреса Адміністрації: Відень, V|I Zenta-gasse 5. Річна передплата 4 кор.

2. „Земля і Воля”, орган укр. соц. демокр. партії. Виходить що тижня у

Львові (ул. Академічна 8) і коштує 4 кор. в рік.

3. „Господар і Промисловець”, орган Краєвого Союзу господар.-молочарського в Стрию, виходить кожного 15. в місяці і коштує річно 1.50 кор.

4. „Громадський Голос”, радикальна політична часопись, виходить що сере-ди, Львів, ул. Коперника 17. Передплата річно 4 кор.

5. „Господар”, часопись рільнича для хліборобів руських земель, виходить що місяця. Адреса: Перемишль, Побереже ч. 1. Річна передплата 3 кор.

6. „Дзвінок”, ілюстрована часопись для дітей і молодіжи, виходить у Львові (ул. Мохнацького 12) два рази на місяць і коштує на цілий рік 6 кор.

7. „Діло”, виходить у Львові (Ринок 10) що дня крім неділь і свят і коштує на рік 32 кор.

8. „Економіст”, місячник економічно-господарський, орган „Краєвого Союзу ревізійного”, виходить з кінцем кожного місяця у Львові (Ринок 10) і коштує річно 5 кор. разом з додатком „Самопоміч”.

9. „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові”, (український науковий журнал) виходить що два місяці книжками по 15 аркушів. Львів, ул. Сувінського 17. Річна передплата 12 кор.

10. „Літературно Науковий Вістник”, виходить книжками по 12—15 аркушів що місяця у Львові (ул. Сувінського 17) і коштує річно 12 кор.

11. „Місіонар”, з додатком „Місіонарчик” виходить в Жовкві що місяця. Річна передплата 1 кор. 20 сот.

12. „Молода Україна”, орган „Українського Студентського Союзу”, виходить раз в місяць у Львові ул. Сувінського 17 і коштує річно 4 К.

13. „Народна Часопись”, дневник, Львів, ул. Чарнецького 12. Річна передплата 10 кор. 80 сот.

14. „Народне Слово”, ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись, виходить що вівтірка, четверга і суботи. Адреса: Львів, ул. Академічна ч. 8. Місячна передплата 1 кор.

15. „Наш Голос”, суспільно-економічний місячний орган У. С. Д. П. Австрії і У. С. Д. П. Росії. Річна передпл. 6 К. Адреса Ред. і Адм. Львів, ул. Кадецька 8.

16. „Нива”, часопись посвячена справам церковним і суспільним. Виходить у Львові (ул. Коперника 36) 1-го і 15-го кожного місяця. Річна передплата 8 кор.

17. „Основа”, християнська часопись для руського народа, виходить 10 і 25-го кожного місяця у Львові, пл. сьв. Юра 5 і коштує річно 3 кор.

18. „Письмо з Просвіти”, орган Товариства „Просвіта”. Виходить раз у місяць. Адреса: Львів, Ринок ч. 10. Річна передплата для членів тов. „Просвіта” 2 кор., для нечленів 3 кор.

19. „Подільське Слово”, орган Русинів-Українців, виходить кожної п'ятниці в Тернополі ул. Міцкевича 3 і коштує 8 кор. річно.

20. „Перемиський Вістник”, орган перемиської народної організації — виходить що два тижні в Перемишлі, Побереже, Франц Йосифа ч. 1. Річна передплата 4 кор.

21. „Правничий Вістник”, виходить чотири рази до року. Львів, ул. Сувінського 17.

22. „Прапор”, орган українського народного учительства в Галичині. Виходить 5, 15 і 25. кожного місяця в Коломиї, Фах поштовий Ч. 3. Передпл. 8 К.

23. „Праця”, українська соціалдемократична часопись, виходить раз на два місяці в розмірі 2—3 арк. великої вісімки у Львові ул. Театинська 17 і коштує в Галичині 4 кор.

24. „Руслан”, дневник. Львів (ул. Осолінських ч. 11.), коштує на рік 20 кор.

25. „Самопоміч”, популярний додаток до „Економіста” виходить з кінцем кожного місяця у Львові, Ринок 10 і коштує річно 1.20 кор.

26. „Свобода”, політична, просвітна і господарська часопись, нац.-демократичного напрямку, виходить що четверга у Львові, Ринок ч. 10 і коштує на рік 4 кор.

27. „Учитель”, орган Рус. тов. педагогічного. Львів, ул. Мохнацького ч. 12. Виходить 5 і 20 кожного місяця і коштує на рік 6 кор.

28. „Часопись для спілок рільників” (по українськи і по польськи) видає раз на місяць Бюро Патронату для спілок ощадності і позичок при Виділі краєвим у Львові (Палата соймова). Річна передплата 3 кор.

29. „Наша Школа”, Науково-педагогічний журнал. Орган Тов-а „Учительська Громада” у Львові. Виходить 4 рази на рік. Передплата 12 кор. Члени Тов. дістають безплатно. Редакція і адміністрація: Львів ул. Супінського 17.

30. „Господарська Часопись”, орган краєвого тов-а господар. „Сільський Господар” виходить у Львові, Ринок 10. — 10. і 25. кожного місяця і коштує річно 4 кор.

31. „Підгірська Рада”, орган політичн. тов-а „Підгірська Рада” в Стрию, виходить 1. і 15. кожного місяця і коштує річно 2.50 К.

б) Буковина:

1. „Борба”, український соціал.-демократичний робітничий орган, виходить кожного 1. і 15. в Чернівцях ул. Шкільна 6 і коштує 3 кор. на рік.

2. „Громадянин”, радикальна часопись на Буковині, виходить в Чернівцях (почтовий фач ч. 15) 10. 20 і 30. кожного місяця і коштує 4 кор. річно.

3. „Каменярі”, орган вільної організації укр. учительства на Буковині. Редакція: в Станівцях горішних н. Чер. Адміністрація в Мамаївцях нових. Передплата 6 кор. на рік.

4. „Народне Богатство”, часопись суспільно економічна. Вістник Союзу руських хліборобських спілок на Буковині „Селянська Каса”, виходить кожного другого четверга в Чернівцях (ул. Панська) ч. 33) і коштує 1 кор. 60 сот. на рік.

5. „Народний Голос”, виходить два рази на тиждень: в середу і суботу в Чернівцях ул. Панська 33 і коштує річно 4 кор.

6. „Хлібороб”, видає Рада культури краєвої для воєводства Буковини. Виходить 5 і 20 кожного місяця в Чернівцях, ул. Петровича ч. 2 і коштує 4 кор. в рік.

7. „Ранок”, орган православних дяків виходить в Мереничах п. Ростокі (Буковина) кожного 1. і 15. і коштує 6 кор. а в Росії 3 карб. річно.

в) у Відни:

1. „Вістник державних законів”, передплата 8 кор. річ. Виходить у Відни: K. k. Hof und Staatsdruckerei.

2. „Робітник у фабриках тютюну”, орган фахового союзу робітників і робітниць, зайятих у фабриках тютюну, виходить раз у місяць у Відни (Wien XVI|I, Kreitnergasse 31. Arbeiterheim) і коштує річно 2 кор.

3. „Чорна Рада”, двотижневник. Виходить 1. і 15. кожного місяця і коштує річно 5 корон. Адреса: Wien, XVIII. Gentzgasse 21.

г) Угорщина:

1. „Наука”, духовна, научна й суспільна часопись для угро-руського народу, виходить що тижня в четвер. „A. Nauka“ szerkesztoesegenek Ungvar (Rakoczi utca 34). Річна передплата 8 кор.

2. „Недѣля”, поучаюча й господарська ілюстрована часопись для угорських Русинів виходить що тижня. Адр.: „A. „Negyilya“ kiadohivatalanak Budapest, IV. Egyetem-utca 4. Передплата на рік 3 кор.

III. В РОСІЇ:

1. „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка“ у Києві, передплата на рік 6 руб. Адреса: Київ, В. Володимирська ч. 28.

2. „Наше Дѣло“, журнал присвячений сільській і робітничій кооперації, в часті по українськи виходить двічі в місяць у Києві, Воздвиженська 1 і коштує на рік 4 руб.

3. „Рада“, газета політична, економічна і літературна виходить щодня, крім понеділків. Київ, ул. Велика Підвальна ч. 6. Річна передплата 11 руб.

4. „Рідний Край“, з місячним додатком „Молода Україна“, українська часопись виходить раз на тиждень у формі тижневника журналів 8—16 сторінок у Києві, Благовіщенська ул. ч. 97. Річна передплата 4 руб. з додатком 5 руб.

5. „Рілля“, хліборобська ілюстрована часопись, виходить щодва тижні в Києві і коштує річно 5 кор.

6. „Село“, щотижнева ілюстрована популярна часопись для селян і робітників, виходить у Києві, ціна на рік 2 кор. 50 с. Адреса редакції: Літературно Науковий Вістник, Київ, Велика Володимирська ч. 28.

7. „Світло“, укр. педагогічний журнал для родини і школи, виходить раз в місяць в Києві, і коштує річно 4 кор. Гроші посилати до „Української книгарні“ в Києві, Безаківська 8.

8. „Світова Зірниця“, щотижневник, виходить в с. Пеньківці Подольської губ. Ціна на рік 3 руб. Адреса редакції: Ст. Ярошенка Подольської губ.

9. „Хлібороб“, місячник присвячений справам кооперації і сільського господарства. Виходить в Харкові в укра-

їнській і російській мові. Ціна на рік 1 р. 50 к. Адреса редакції: Харків, Московська 10.

10. „Українська хата“, літературно-науковий і ілюстрований місячник, виходить у Києві, ціна на рік 4 руб. Адреса редакції: Київ, Бульварно-Кудрявська 16.

11. „Дніпрові Хвилі“, українська часопись виходить в Катеринославі двічі на місяць і коштує річно 3 р. 50 к. Гроші посилати на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня Е. Лозинського для редакції „Дніпрових Хвиль“.

* * *

Крім сего виходить ще одна чужомовна часопись, що заступає інтереси нашого народу, яку повинен передплачувати кожний інтелігентний Русин а то: „Ukrainische Rundschau“, яка виходить у Відні щодва місяця і коштує в Австрії 6 кор. річно. Адреса редакції і адмістр.: Wien, Gersthof, Masserschmidtgasse 30.

Вказівки для тих, що пишуть до редакції: 1) Коли маєте що донести своїй часописі, робіть се скоро і висилайте безпроволочно. 2) Пишіть коротко; собі і редакторови часу заощадите. Передовсім описуйте що стало ся, а пусті слова лишіть. 3) Пишіть ясно, не пишіть олівцем, лиш пером. Короткі реченя. 4) Не пишіть „вчера“, „колись“ і т. п. але подавайте день і дату. 5) Річ найважніша: Не пишіть ніколи на обох сторонах паперу, бо складачам зле з такого письма складати. 6) Подавайте своє імя, назвиско і адресу. Непідписаних листів редакція не приймає до друку, а підпису не виявить.

Як дістати горожанські папери.

Наколи який емігрант хоче стати горожанином Злучених Держав мусить приноровити ся до слідуючих приписів: по перше зголосити ся до суду по бланкет аплікації: а) декларації б) натуралізації. Виповнивши відповідями рубрики аплікації, має ся її лишити у судового клерка. Судовий клерк відсилає сю аплікацію до головного уряду в Вашингтоні, звідки визначає ся детектива, який має розслідити характер і минувшину апліканта.

По яких трьох місяцях або і довше повідомляє ся апліканта, коли має відбутися переслухане його просьби. Таке переслухане відбуває ся підчас повного судового засідання. Наколи детективи винайшли щось такого, що свідчить проти апліканта, то тоді виступає прокуратор в суді проти надання прав горожанських аплікантові, як негідному.

Власть надавати горожанські папери мають лишень слідуючі суди: United States Circuit Court, U. S. district C., (існують в усіх стейтах Зл. Державах, District Courts (існують в територіях) а також усі висші цивільні суди, courts of record в усіх Державах.

Повні горожанські папери може дістати лишень той, хто мешкав в Злучених Державах безпереривно пять літ і не є анархістом ані не визнає засад многоженства.

Горожанських паперів не видає ся відразу, але по двох літах до сімох по зложеню так званої декларації.

Давнійше право, після якого емігранти прибувши до Злучених Держав перед укінченем 18-го року життя могли по осягненю повнолітності дістати відразу натуралізаційні папери без складання декларації знесено 23-го вересня 1907 року. Днесь отже кождий кандидат на горожанина передше мусить подати декларацію.

Декларацію можна подати зараз першого дня прибуття до Злучених Держав

або і кожної хвилі, але так звані „другі папери”, або судове надане горожанських прав може наступити доперва по пятьох літах безпереривного побуту в межах краю та доперва в два роки по поданю декларації. Се значить, що коли хтось приміром подасть декларацію доперва по пятьох літах свого побуту в Злуч. Державах, то мусить ждати еще два роки від дня подання декларації, заким зможе бути виповнена його просьба о надане йому горожанських прав; коли знова приміром хтось подасть декларацію таки першого дня свого прибуття до Злучених Держав, то дістати горожанські папери зможе доперва по пятьох літах свого безпереривного побуту в границях Злучених Держав.

„Перші папери” або декларація.

„Перші папери” як се називають наші люди або декларацію складає ся в однім з висше означених судів. Декларацію може зложити лишень сей, хто скінчив 18 літ життя; зложити її можна кождого часу.

Хотячий зложити декларацію дістає в суді бланкет, на яким в відповідних рубриках мусить подати своє повне імя і назвиско, вік, рід занятя, опис особи (як виглядає, якого росту, ваги, якої барви волосє, очі і т. п.) місце уродження, місце слідне місце свого мешканя і послідне підданьство, якого вирікає ся, дату свого прибуття до Злучених Держав, назву корабля яким приїхав (або подати в якій иньший спосіб дістав ся тут) а також і теперішню свою адресу.

Так виповнений бланкет мусить бути власноручно підписаний і заприсяжений перед судовим клерком.

„Другі, горожанські папери” або петиція.

Не менче як в два літа а не пізнійше як в сім літ від часу зложеня „декларації”, можна подати „петицію” до суду о надане горожанських прав.

Петиція мусить бути власноручно підписана і заприсяжена через просячого і через двох свідків, якими можуть бути виключно лишень горожани Злучених Держав.

Просячий мусить вперед постарати ся в суді о блянкет петиції. У ній мусить подати також своє повне імя і назвиско, подрібно місце замешканя, рід занятя, дату і місце уродження, звідки виемігував, яким кораблем приїхав і в яким суді зложив декларацію. Наколи жонатий, мусить подати повне імя жінки, місце її уродження і походження, імена усіх дітей і дати та місця їх уродин.

Крім сего аплікант мусить присягнути, що не є противником з'організованого уряду (не є анархістом) ані полігамістом (то є що має лиш одну жінку, а не дві або більше) дальше, що вирікає ся свого давнійшого підданьства, титулів і привілеїв шляхотства, що має щирий замір зістати горожанином Злучених Держав і буде постійно мешкати в Злучених Державах.

В петиції мусить бути сказано, чи коли відмовлено аплікантови наданя горожанських прав і чи тепер причини відмови зістали усунені.

Двох свідків мусить під присягою посвідчити, що знають апліканта як чоловіка гарного характеру в вповні заслугуючого на надане йому горожанських прав; що він мешкає в краю повних п'ять літ, а в даній Державі і судовім окрузі більше як рік.

До петиції аплікант мусить долучити сертифікат, який одержав в дни, коли висідав з корабля від уряду Інформаційно-Натуралізаційного а також і декларацію (то є „перший папір“).

Переслуханє в Суді.

Назвиско кандидата на горожанина оповіщує ся публично, а колиб хто знав про які причини, за для яких не повинен він зістати горожанином, сього обовязком є сейчас повідомити про се дотичний суд.

Суд визначає речинець до переслуханя кандидатів на горожан. В озваченім речинци кандидат мусить явити ся в суді і на повнім засіданю під присягою освідчити, що буде боронити конституції Злуч. Держав проти ворогів зовнішних і внутрішних; крім сього кандидат мусить виречи ся усіх шляхотських титулів і предложити судови докази, що мешкав в Злучених Державах протягом п'ять літ, а в сїм судовім окрузі одиє рік; наконець, що вів моральне жите.

Жінки і діти.

Жінки і малолітні діти уважають ся горожанами того краю, до якого належить батько. Право однак застерігає, що діти уроджені в Злучених Державах коли дійдуть до літ, уважають ся за горожан, хотяйби навіть батько не був натуралізований.

Наколиби аплікант помер по зложєнню декларації а перед одержанєм горожанських паперів, то вдова і діти можуть дістати горожанські папери без складаня віддільних декларацій.

Загальні уваги.

30 днів перед виборами не можуть видати горожанських паперів.

Судове переслуханє не може відбути ся вчаснійше як в три місяці по зложєнню петиції.

Хто забив урядника якогонебудь уряду не може дістати горожанських паперів.

Аплікант мусить уміти розмовити ся по англійськи.

Прокуратор може задавати підчас переслуханя ріжні питання так аплікантови як і його свідкам.

Аплікант мусить заплатити судовому клеркови при поданю декларації \$1.00 при аплікації \$2.00 і за виданє паперів \$2.00.

Коли папери видано неправно, прокуратор може виточити процес о уневаженє.

Хто по одержаню горожанських прав поверне до старого краю і там буде меш-

жати через п'ять літ без витолкування ся, сей тим самим стратить право горожанства.

За сфальшоване горожанських паперів є визначена кара 10 літ в'язниці або 10.000 дол. кари.

Хто вислужить в тутешнім війську може дістати горожанські папери без складання декларації.

Підданий держави, яка веде війну з Злученими Державами не може дістати горожанських прав.

Чужий підданий, який вислужив в флоті Злучених Держав може дістати впрост горожанські папери; хто вислужив п'ять літ, уже тим самим став ся горожанином.

Хінці не можуть стати горожанами. Хто не мав 21 літ в тім часі, коли його батько став горожанином — по досягненню повнолітності і наколи стало мешкав в Злучених Державах — уважає ся горожанином.

Діти горожан Зл. Держав чи то роджених, чи натуралізованих, які уродили ся поза границями. Зл. Держав, коли дійдуть до повнолітності уважають ся горожанами. (Право 1907, пар. 6. стор. 183).

Усі натуралізовані горожани Злучених Держав в часі побуту поза границями мають право до такої самої особистої опіки і опіки свого майна як і горожани уроджені.

ПРАВО ГОЛОСОВАННЯ

Право голосовання походить і є даром Держави (стейту). Натуралізація є правом федеральним і є даром Югії, а не поодиноких Держав (стейтів). Майже в половині усіх стейтів чужоземці, що зложили декларацію („перші папери“) голосують і мають право голосовання рівно з повними горожанами. В другій половині стейтів можуть голосувати лишень повні горожани. Натуралізований горожанин не має права голосовання доти, доки сего права не дасть йому стейт; в деяких стейтах може голосувати вже в шість місяців по złożеню першої декла-

рації. Позаяк в різних Державах суть різні права, тому наводимо їх тут по черзі.

Алабама. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в Державі (стейті) послідний рік, а три місяці в повіті (County). Право голосовання тратять особи, яким доказано зраду, спроневірне не публичних фондів, надужите судової власти або які були карані в'язницею за злочин.

Арізона. Треба мешкати один рік а в повіті 10 днів.

Аркенсас. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в Державі послідних 6 місяців і мешкати в тім повіті в яким голосує ся.

Каліфорнія. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в яким голосує ся послідних 30 днів. Тратять ті, яким доказано злочин.

Колорадо. Треба мешкати в стейті 6 місяців. Жінки мають голос підчас шкільних виборів.

Коннектікут. Право голосов. має горожанин Зл. Держав, який мешкає в стейті і в місті, в котрім голосує, послідних 6 місяців, є чистого характеру і уміє перечитати якнебудь артикул конституції або якусь секцію статутів стейту. Тратять право голосовання сї, які допустили ся проступку, за який право назначує кару.

Дакота (Норт і Савт). Треба мешкати в стейті 90 днів. Жінки голосують також.

Делавар. Право голосовання має горожанин, який мешкає в стейті послідний рік, а в повіті послідний місяць. До сього, щоб мати право голосу, треба вказати, що заплачено ся повітовий податок (County tax) в часі означенім на 6 місяців до двох літ перед виборами; вільні від сего виказування суть ті, які мають більше як 21 але менче як 22 літ. Тратять право голосовання зрадники а легіслатура може відібрати право голос. також і проступникам.

Флоріда. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті останній рік а в повіті 6 місяців. Особи позостаючі під курателею, або яким доказано зраду не сьміють голосувати.

Джорджія. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті останніх 6 місяців а в повіті 30 днів, і мати всі податки з останнього року виплачені. Тратять право зрадники, зброднярі і сі, які брали участь в поєдинках чи то чинно, чи то як секунданти.

Айдаго. Треба мешкати 4 місяці а в повіті 30 днів. Чужоземці мусять бути натуралізовані.

Іллинойс. Треба бути горожанином, мешкати останній рік а в дистрикті виборів останніх 30 днів. „General assembly“ може видати уставу наказуючу голосувати злочинцям.

Індіана. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злучених Державах останній рік а в Державі Індіана останніх 6 місяців. „General assembly“ може видати уставу як в Іллинойс.

Айова. Треба бути горожанином, мешкати в стейті останніх 6 місяців а в повіті останніх 60 днів. Проступки відбирають право голосованя.

Кензас. Треба мати хоть перші папери, мешкати в стейті 6 місяців а в „варді“ або окрузі 30 днів. Виняті: остаючі під курателею, зрадники, які спроневірили, беручі чи то чинний чи як секунданти уділ в поєдинках і то так в стейті як і за границею, відправлені непочесно з військової служби, ошукуючі Злучені Держави або якийсь стейт, які піднесли оружје або брали уділ в війні проти Злученим Державам.

Кентоні. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 2 роки, в повіті 1 рік, а в прецинкті 60 днів.

Люїзіана. Треба бути горожанином, мешкати останній рік в стейті, останніх 10 днів в окрузі голосованя. Виняток становлять проступники а також і сі,

що помагали повстанцям проти Злучених Держав, хіба що публично заявлять, що повстане було політичним блудом, і що жалують що брали у нїм участь.

Мейн. Треба бути горожанином і мешкати в стейті останніх 3 місяці. Особи під курателею не мають права голосованя.

Меріленд. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті а 5 місяців в окрузі голосованя. Особи під курателею і злочинці не мають права голосу.

Массачуссетс. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті, 6 місяців в місті, платити податки від двох літ, уміти перечитати конституцію Злучених Держав і уміти підписати ся. Не можна ані голосувати ані бути вибраним на уряд, коли не мешкало ся в Злучених Державах хоть 2 роки по дістаню горожаньства. Особи під курателею не голосують.

Мічіген. Треба мати горожаньство, мешкати в стейті 3 місяці, в окрузі голосованя 10 днів. Беручі уділ в поєдинках чинно або помагаючи лишень, тратять право голосованя.

Міннесота. Принайменче перші папери, мешкати в Злучених Державах рік, 4 місяці в стейті, 10 днів в дистрикті. Осібні клявзулі для Індіанів. Не мають права голосу остаючі під курателею і зрадники.

Міссіссіпі. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців а в виборчім окрузі місяць. Виняті злочинці і Індіане неоподатковані.

Міссурі. Хоть перші папери і то принайменче від року, а найдовше 5 літ, або бути горожанином, мешкати в стейті рік а в окрузі 60 днів. Голосуючий мусять уміти читати і писати. Виняті суть ті, які в який небудь спосіб помагали би ворогам Злучених Держав.

Небрасна. Хоть перші папери і мешкати в стейті 6 місяців, в повіті 40 днів а в варді або прецинкті 10 днів.

Невада. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців, в окрузі 30

днів. Виняті ті, яким доказано злочин в котрім небудь стейті, або які маючи більше як 18 літ піднесли оружје проти Злучених Держав або мали якийсь уряд наданий їм Конфедерованими Державами.

Ню Гемпшер. Кожний горожанин Зл. Держав який мешкає в стейті і окрузі 6 місяців має право голосованя наколи платить урядові податки з винятком осіб звільнених на власну просьбу від плачення податків.

Ню Джерзі. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік, в окрузі 5 місяців і мешкати в виборчій окрузі. Виняті суть злочинці які не мають права сьвідчити в суді.

Ню Мексіко. Треба мешкати в території 6 місяців, в повіті 3 місяці, а в прединкті 30 днів. Треба бути горожанином.

Ню Йорк. Треба бути горожанином найменше протягом 10 днів, мешкати в стейті рік, в окрузі 4 місяці в дистрикті 30 днів. Виняті суть ті, що брали уділ в закладаню ся що до вислїду виборів і злочинці.

Норт Каролайна. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 12 місяців, в окрузі 30 днів а крім сего мати 50 акрів землі і платити податок.

Огайо. Треба бути горожанином і мешкати один рік в стейті, 30 днів в повіті а 20 днів в окрузі голосованя.

Орегон. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злуч. Державах один рік, в стейті 6 місяців, в окрузі 90 днів. Легіслятура має права виключати проступників.

Пенсильвенія. Треба бути горожанином від місяця, мешкати в стейті один рік, в дистрикті 2 місяці, а маючи 22 літ або більше, виказати ся оплаченими податками, назначеними найменше від 2-ох літ а заплаченими принайменше місяць перед виборами. По повороті з заграниці треба без перерви мешкати через 6 місяців. Обжалований о надужите права голосованя мусить зложити присягу, що обжалованє є фальшиве. Переконаний о

такім надужитю тратить право справованя якогось уряду на завсїгди, а на 4 роки право голосованя.

Род Айленд. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, а в місци 6 місяців. Назвиско голосуючого має бути зареджістроване в грудни попереджаючим голосоване. Треба мати заплачені податки з послїдного року в висоті одного доляра, в який має бути вчислений податок від його реальности в місті виборів, вартости принайменше 100 дол. Виключені злочинці.

Савт Каролайна. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік а в окрузі 60 днів. Виключені суть перебуваючі в домах убогих або в вязницях. Легіслятура має право виключати тих, яким доказано зраду, вбійство або розбій.

Тенсас. Хоть перші папери доконечно треба мати, мешкати в стейті рік, а в окрузі 6 місяців. Жебраки і зрадники виключені.

Теннессі. Треба бути горожанином і мешкати в стейті рік, в окрузі 6 місяців і платити виборчі податки. Злочинці виключені.

Ютаг. Треба мешкати в стейті 46 місяців. Жінки, вдови і доньки горожан можуть голосувати.

Вермонт. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, в окрузі 3 місяці, вести чесне жите і зложити присягу, що віддасть ся голос такий, який уважає ся за найхосеннійший для Держави.

Вірджинія. Треба бути горожанином і мешканцем стейту через 12 місяців, а в місті або в окрузі мешкати 6 місяців. Виключені суть ті, які поповнили спроневірене або надужите урядової власти, які брали участь в поєдинку і жебраки.

Вест Верджинія. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік а в виборчій окрузі 30 днів. Виключені суть ошукуючі підчас виборів, які поповнили спроневірене або зраду краю і жебраки.

Віскансін. Треба мати хоть перші папери і мешкати в стейті від року. Осо-

би під курателею, „павпри“ і зрадники краю суть виключені.

Вйомінг. Треба мешкати в стейті через 90 днів. Жінки мають право голосування.

ОСОБИСТІ ПРАВА.

На підставі конституції Злучених Держав кожний вільний горожанин посідає свої особисті права з якими слідно запізнати ся, щоб мож з них користати. В случаю, коли хтось найде ся мимоволі без своєї провини в колізії з судом — а що часами може стати ся — безперечно найліпше зарадити ся совісного адвоката, наколи не знає ся відповідних прав. Часто однак можна заощадити собі коштів, наколи уміє ся користати з прав належних кождому горожанинови.

1) Одним з таких вельми важних прав є привілей так зовимого „writ of habeas corpus“. Мало хто знає про сей важний привілей; постараємо ся в коротці вяснити його значіне та показати, як з нього користає ся.

Може так случити ся, що хтось зовсім невинний через якесь непорозуміне або чиюсь злобу дістане ся до вязниці та є наражений на довше сиджене заки прийде черга на його процес.

Щоб сего уникнути можна в почуттю своєї невинности зажадати „сейчасового, безпроволочного“ розсудження справи через суд. Треба удати ся до першого ліпшого судії висших судів і зажадати письменно так званого „writ of habeas corpus.“ Коли сам увязнений сього зробити не може, то се може залагодити хтось з його родини або приятелів.

Перед тим судією треба зложити заприсяжене зізнанє, що вязня неправно арештовано. Добре є, коли до сього долучить ся оригінальний розказ арештованя (warrant), а коли його не можна дістати, то треба написати длячого його не можна було дістати.

Наколи не знає ся в якім місци держать увязненого, вистане опис особи і поданє імени і назвиска. Кожний судія

має обовязок видати такий „writ of habeas corpus“ і сим розказом припоручити відповідному урядникови дотичну особу випукати і привести. Потім сейчас розглядає справу, а як покаже ся, що вязня арештовано неправно, сейчас випускає ся його на волю. Колиб трапило ся, що судія відповів видачі такого „writ of habeas corpus“, то тоді иде ся до другого і т. д. аж доки не одержить ся сповнення бажаня.

2) За проступки і злочини, наколи обставини суть такі, що вина обжалованого здає ся певною, видає ся процес. Ніхто однак не може бути засуджений на кару за провину через одного судію: судять його скликані в тій цілі горожани, відповідно заприсяжені, і які складають так зовимий суд присяглих або „jury“. Суть два роди сеї „jury“ і кожда з них має иньшу задачу. Так звана „grand jury“ складаюча ся з 12-24 судіїв наперед розважає на підставі обжалованя прокуратора і доказів представлених через нього, чи обжалованого арештувати і виточити йому процес. Сї докази не потребують бути еше такі, аби вже доказували вину: вистане, коли зродять сильне підозріне і на підставі того вимагають арештованя. Наколи „grand jury“ заявить ся за арештованєм, то тоді обжалованого задержує ся в слідчій вязниці аж доки не виточить ся йому формального процесу перед другого „jury“, зложеною з інакших 12-ох судіїв присяглих. Тут прокуратор представляє докази вини, правні оборонці (адвокати) боронять обжалованого а тих 12 судіїв рішає, чи обжалований є винний чи ні.

3. Важним еше привілейом є се, що за один і той самий злочин ніхто не може бути два рази процесований. Не тикає ся се дрібних переступлень права (про які рішає мировий судія) хотяй і тут є певна границя. Є се важне тому, що хтось з пимсти або зависти мігби когось раз увільненого казати другий раз арештувати під покривкою, що найшов новий доказ.

Рівнож є заказане судіям визначати за високі кари і кавції (bail).

Конституція Злучених Держав рівнож закаує видавати так зовимі „bill of attainder.“ За ніякий злочин родина злочинця не може бути позбавлена права до його мастку.

4. Привілейом горожанина Злучених Держав є рівнож свобода слова і релігії. Се значить, що всякому вільно говорити, писати або видавати осуд, який йому подобає ся, без попередного старання ся о позволене у властей або без подаваня до цензури сього, що хоче писати або говорити. Сего права деякі належито не розуміють. Тут нема виправді цензури і ніхто не може заборонити комусь говорити або писати, що кому подобає ся. Однак кождий говорячий або пишучий „відповідає за наслідки“, які з сього вийдуть. Єсли з чийоїсь мови або писаня вийде комусь шкода, він відповідає перед правом за сю шкоду.

Свобода віри значить, що кождому вільно вірити і відбувати такі релігійні практики, які після своєї гадки уважає за найліпші.

ЯК ДІСТАТИ ПАШПОРТ ЗЛ. ДЕРЖАВ.

Хто є горожанином Злучених Держав, то є має „перші“ і „другі“ папери а хоче поїхати за границю, повинен перед виїздом постарати ся о пашпорт.

Пашпорти видає лишень державний секретар (міністер справ заграничних).

Хотячи дістати пашпорт треба написати по блянкет аплікації о пашпорт, менче більше в сей спосіб:

Department of State, Passport Bureau,

Washington, D. C.

Dear Sir: Please mail me a blank application for passport to be used to a naturalized citizen.

(Підпис і адреса).

По одержаню блянкету треба точно і ясно відповісти на всі випечатані у нїм питання, а потім підписати ся і заприсяг-

нути свій підпис і свої відповіді перед публичним нотарем.

До так виповненої аплікації треба долучити свої горожанські папери і одного доляра і післати під тою самою адресою, а зворотною почтою дістане ся пашпорт.

З американським пашпортом можна безпечно подорожувати по всіх краях з винятком Росії і Румунії. Хто хоче їхати до Росії, мусить свій пашпорт візувати найперше у російського конзуля в Америці, що коштує \$1.25.

Без візованя пашпорт не має ніякого значія в Росії.

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ГОРОЖАНАМ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Хто став горожанином тутешного краю, сей повинен мати усе в памяти ось що:

Що тутешний нарід не стоїть під управою короля ні цісаря, лиш править сам собою через своїх заступників.

Що управа краю є конституційна, установлена і контрольована через нарід.

Що головою краю є вибраний президент.

Що президента вибирають електори (виборці), яких вибирає нарід загальним голосованем що чотири роки.

Що край сей є республікою, а не цісарством або королівством.

Що конституція, се списані права, після яких управляють краєм.

Що конституцію списали люди, які перші поклали основи для управи краю.

Що маємо боронити сих прав, повинуватись їм а в потребі і жите за них покласти.

Що конституція Злучених Держав становить основні права всіх поодиноких держав (стейтів), та що права сих держав мусять бути згідні з конституцією.

Що конституція постановляє, чи який закон може бути переведений і хто має його перевести.

Що після постанови конституції є певне число горожан т. зв. конгресменів

яких нарід вибирає з поодиноких стейтів що два роки і висилає їх до Вашингтону, щоб там заступали нарід і устанавляли закони.

Що законодатні тіла кожного стейту вибирають по двох т. зв. сенаторів, до висшої палати радної на протяг шести літ. Конгресмени становлять нисшу палату. Обі сі палати, нисша і висша творять разом Конгрес Злучених Держав і устанавляють закони для цілого краю.

Що конституція устанавляє висший суд „Supreme Court of United States“, який має переводити ревізію законів, устанавлених через сенат і конгрес та рішати, чи сі закони згідні з постановами конституції. Постанови сего суду є рішачючі. Суд сей стоїть між народом а його представниками, що мають устанавляти права. Судії висшого суду є неначесторожами для береження конституційних прав.

Що конституція дає президентови власть вводити в жите закони, устанавлені через сенат і конгрес, або противити ся сему.

Що президент Злучених Держав є найвисшим вождом армії і фльоти, та взагалі цілої воєнної сили.

Що членів найвисшого суду іменує президент та що вони сповняють свій уряд до кінця життя, з виїмком, що допустили-б ся чогось протизаконного.

Що більшість краєвих урядників іменує також президент.

Що закон постановлений через сенат і конгрес мусить бути підписаний через президента і аж тоді починає обовязувати.

Що головна управа краю находить ся в Вашингтоні, в дистрикті Колумбія.

Що президент в часі свого урядованя мешкає в Вашингтоні.

Що висший суд також має свій осідок в Вашингтоні.

Що так само сенат і конгрес в певних відступах часу збираєсь для нарад в тім самім місті.

Що край сей має назву Злучених Держав, бо складаєсь з поодиноких держав або стейтів і територій.

Що усіх стейтів дотепер є 48.

Ошущтва і кривди

на які наражений є наш народ в Америці і як перед ними боронити ся.

Починаючи від вступлення на американську землю наш іммігрант безустанно є наражений на всякого рода „троблі“, що стають невідступними його товаришами аж до сеї пори, поки він не пізнаєть місцеві обставини, язик і права і у тому найде належну охорону.

Ся прикра дорога досьвідів може бути значно скорочена, коли чоловік завчасу пізнаєть, які небезпеки можуть йому грозити, та в який спосіб найлекше їх оминати або перед ними устеречи ся.

Головні правила осторожности.

Є річию неможливою винайти якесь одно, генеральне средство, яке охороню-

вало-б наш народ перед всяким визиском. Можна лишень число визискуваних зменшити, постійно інформуючи наш загал про ріжні роди ошущств, позаяк штучки визискувачів звичайно суть одного рода, лиш з деякими часами відтіннями.

Одним з головних правил для людий, що не хотять бути ошуканими, є перестеріганє незвичайної осторожности в грошевих справах з мало знакомими людьми та не завірювати їм легкодушно своїх ощадностей ані повірювати до переведеня грошевих справ.

Під тим зглядом наш народ грішить найбільшою наївністю. Тямлю, перед

пару роками стало ся таке. Часопись „Свобода“ щойно перенесла ся до Нью Йорку; усюди в льокалі редакційнім було повно неладу — звичайно, як по „муфваню“. І ось приходить якийсь добряга. На запит, яке має діло, чоловік змішав ся, почав щось говорити, крутити та нараз зажадав якоїсь брошурки за 5 чи 10 центів. З цілого його поведеня виходило ясно, що він прийшов за чимсь другим, що брошури ніякої йому ані не снило ся передше купувати та що він в послідній хвилині лиш на таке скрутив.

Миңув несповна тиждень, коли нараз впадає в редакцію опять той сам чоловік, блідий, змішаний і дріжучим голосом питає, що стало ся з тою а тою банковою фірмою. — Збанкрутувала!... — Сарака аж застогнав. І тоді, по якімсь часі очунявши ся, почав розказувати. Перед тижнем був він в редакції і хотів вислати до краю 600 долярів, весь свій зацаджений протягом кількох літ маєток; щоб за пару днів і самому подати ся у рідний край. Вичитав в „Свободі“, що через редакцію мож посилати гроші і тому прийшов. Але щож „тут не видів залізної каси“ — се його власні слова — і тому подумав: „Як-жеж мої гроші тут можуть бути безпечні, коли вони не мають навіть залізної каси... Ні!... Піду ліпше до банку N. N. У нього каса-ж, каса, що і чотирох хлопів у ню влізе. Та і золоті букви має на вікнах...“

Подумав, зробив. Пішов де каса „як вежа“, де золоті букви на вікнах і найспокійніше віддав послідний свій гріш. Що властитель сеї каси і тих золотих букв міг бути найостатнійшим драбугою — се менче важне: найважнійше, що він мав касу...

І до несповна тижня пропали всі його оцадности.

Бо по пану „банкири“, що мав і залізні каси, і золоті букви на величезних шибах не остало ся нич... Ні — зістала ся каса, але по її отвореню найдено у ній пачку старих часописий і кілька гүзників від... інтимної гардероби. Се був одинокій спадок по „банкири“. Але і з ньо-

го не було для нашого, а і соток подібних йому, сараки хісна. Показало ся іменно, що і каса і усе внішне уладжене банку було взяте на кредит — та властитель забрав усе назад. Вірителям не дістало ся ні цента.

Такі то залізні шафи і золоті написи на вікнах, се найнебезпечнійша лапка на наших людей. Сотки їх вже потратило через сю штучку всі свої гроші, сотки ще і потратять, аж доки народ не навчить ся, що не все те мусить бути золото, що сьвітить ся...

Або ось таке.

Один з сьвіжо прибувших іммігрантів, їдучи залізницею до місцевости, де жили його свояки стрінув ся в возі з краянном. Незнакомий незвичайно сердечно заопікував ся іммігрантом, частував його опікував ся його річами в часі змін потягів та оповів ціле своє жите, викликаючи сею отвертостью цілковите довіре у іммігранта. Коли доїздили до місця призначеня, їх приязнь була вже така велика, начеб прожили разом що найменче копу літ. На стації іммігрант віддав новому своєму приятелеви квіт на свої річи, просячи, щоб їх відібрав. Сам засів на лавці і благословив долю, що на самім вступі у чужий край найшов такий скарб.

Ждав досить довго, бо пару годин, ожидаючи новороту свого нового товариша. Доперва по довшім даремнім жданню переконав ся, що пав жертвою опшуста, який вкрав йому всі його річи.

Повисний приклад зовсім не доказує, щоб ми зглядом другого заховували ся ворожо і не подали руки в разі потреби.

Противно. Де як де, але в Америці, взаїмна поміч і жичливість та солідарність є більше може потрібна, як в старім краю, але передовсім тут треба вистерігати ся прислужних опустів.

Поміч подана крайнови та співчуте для потребуєчих повинні завсїгди мати підставою розсудок.

Як що якийсь сарака не має що їсти, де мешкати та в що одіти ся, треба його нагодувати, одіти і заплатити йому мешкане, але рівночасно пошукати для нього

роботу, або показати, в який спосіб за ньюо глядіти. Нехай йде о власних силах та не привикає жити з милостині. Система постійного підпомагання людини, яка власною працею може добути кусник хліба, є злим родом добродочинности, та приносить обдарованому тільки кривду, роблячи з нього дармоїда, відбираючи йому почуте чести і амбіції.

Одна молода пара людей приїхала в Америку. Не мали з собою гроша на прожитте перших важких хвилин, перед винайденєм роботи, і тому терпіли біду. Милосерні люди помагали їм як могли, жалуючи нещасливих. Легке жите, без праці, видно так засмакувало легкодушам, що коли і найшли якусь роботу, то скоро її покидали, воліючи дармувати і жити коштом людського милосердя. Коли остаточно люди полапали ся і пізнали, що помагають дармоїдам, то вони вже так засмакували в безчиннім житю, що перенесли ся до иньшого місточка і почали на ново в імя милосердя мантити від людей запомоги.

Завдяки доброті серця милосерних людей з двоє здорових, сильних людей зробила ся пара безличних жебраків.

Що лиш задумуємо почати, застановім ся на тим передше. В найдрібнійшій річи ліпше подумати пять мінут, ніж роблячи без застанови плакати ошісля цілими годинами на власну неоглядність.

Одному Русинowi запропонували раз в сальоні якісь підозрілі панки, що за половину ціни продадуть йому пачку фальшивих банкнотів, які ніхто не відріжнить від правдивих. На доказ, винав один з них пачку, і змінив один банкнот. Сальоніст взяв гріш, змінив його і видав решту.

Зовсім не застановлюючи ся над тим, що діло є нечесне, що за нього жде довголітна вязниця, наш добряга хотячи скоро розбогатіти, купив 200 фальшивих долярів за сотку, яку мав при собі.

За свою легкодушність однак зістав строго покараний. Іменно прийшовши до хати побачив, що в пачці було зверху кілька поодиноких долярів, а решта сам папір.

І довго ошісля плакав за страченими 95 долярами.

Визискуване підчас глядана за роботою.

Як що іммігрант осяде в якійсь місцевости, починає глядіти роботи.

Маючи свояків, або знакомих йде до них о поміч і пораду. Будучи сам, частогусто падає жертвою всяких хлополашів.

Є загально знана штучка, що являє ся ніби якийсь „бос” та вербує робітників до фабрики. Бере від них задаток, буцім на оплачене коштів дороги, а потім зникає наче камфора, забравши нещасним нераз послідний цент.

Неодному Русинowi і таке приключило ся, що якийсь агент винайшов роботу для цілої партії людей десь в відлеглій місцевости. Представляючи їм в чудових красках будучу роботу, забрав від них таксу за найдене роботи та гріші на желізничі тикети.

Купив сі тикети і виеспедіював на желізницю. Переїхавши пару стацій, люди спостерегли, що ошуст не купив їм тикетів до місця призначеня, лиш до найблизшого міста, а решту грішій сховав.

Деякі, не маючи ні шелога при душі, о холоді і голоді пішки мусіли вертати назад там, з відки відіхали.

Оплачуване „форменів”, щоб цістати роботу, та „фундоване” їм, щоб поблажливо глядіти на працю робітника, є злом загальним по всіх фабриках, у яких працюють „фореїнери.”

На сю нещасну обставину одиноким ліком може бути осьвідомлюване робітників та добуване ними фахового образованя. Робітник розуміючий власну гідність, маючий свій фах у руках, є незалежний та зовсім не потребує оплачувати ся „форменови”, бо і без його ласки дасть собі усюди раду і усюди його приймуть.

Повновласти до старого краю.

Часто буває таке, що іммігрант думаючи стало лишити ся в Америці хоче продати своє майно у старім краю.

І лише вимовив ся з таким проєктом,

а сейчас найде ся коло нього повно при-служних „приятелів”, „адвокатів”, „нотарів” що за малу винадгороду обіцяють поладнати справу.

І се часто кінчить ся на тім, що у-служний хлополап або зовсім не розуміє ся на справі і не виробить повновласти в спосіб приписаний урядом, та папери вернуть з краю, або знаючи, як повести справу, сам гроші відбере, а властители всуне під ніс дулю.

Щоби повновласть була важна, мусить бути виготовлена після прав того краю, до якого має бути післана.

Виставляючий повновласть мусить її підписати при свідках і в присутності публичного нотаря, який мусить на документі прибити свою печать. Опісля документ мусить потвердити повітовий клерк а остаточно легалізувати його дотичний конзулят.

Перед недавним часом голосна була справа одного такого панка в Нью Йорку, що сівши в льокалі, де передше був австрійський конзулят, натягав легковірних, кажучи їм виставляти на своє імя повновласти в справі спродажи маєтностей в старім краю. Люди в сей спосіб потратили грубі гроші.

А кілько то повновластий панове псевдо-адвокати по одержаню належитости кидають в піч, а інтересовані цілими літами ждуть на полагожене їхньої справи.

Пожичане гроший.

У кого хоть трохи гроша, сейчас найде кругом себе споро „приятелів”, що раді-би витягнути від нього гріш.

На дрібні суми звичайно рідко хто виставляє посьвідку. На більші суми звичайно жадає ся від довжника письменного доказу.

При виписуваню довжного скрипту треба на се уважати, що само признане довгу ще не є достаточною запорукою віддачі довгу. На реверсі мусить бути подане, що той, хто позичив гроший таку а таку суму, обовязує ся віддати довг або сам, або вказує на особу, що має за

нього заплатити; рівнож мусить бути подана і дата, коли довг має бути звернений,

Одного разу в суді розбирано таку справу. Два шваґри мали зі собою всякі грошеві справи. Один до одного мали безграничне довіре. Для унормованя однак сих справ порішив позичаючий видати вірителеви письменну посьвідку. І написав: „Я є винен мойому шваґрови таку а таку суму.” Оба гадали, що такий документ вистане. Треба однак нещастя, що довжник за пару днів по сім номер. Підчас розбираня спадкової справи виступив і шваґер зі своєю претенсією. Діти помершого однак не хотіли заплатити довгу, а коли віритель звернув ся до суду, тут присуджено, що документ не був написаний, як належить, і гроші пропали.

Пожичане гроший „на слово”, як то часто водить ся, має сей наслідок, що довжник стає паном ситуації. Як що є чоловіком совісним, то віддасть, если ні — то нема средства присилувати його віддати.

Таке позичане „на слово” водить ся звичайно між людьми, що не знають ні читати, ні писати.

Довги за „борт” та за товари забрані в склепі довжник мусить заплатити мимо того, що не дав реверсу — річ природна — як має з чого платити.

Відшкодованя.

Підчас роботи в фабриці буває часом, що робітника покалічить. Богато людей на се жалує ся, що компанія присилає сейчас адвоката, який хорому, нераз і не зовсім притомному чоловікови каже підписувати угоду з компанією.

Така угода є зроблена звичайно в користь компанії і робітник є зданий на її ласку або неласку.

Один робітник жалував ся, що його покалічило в фабриці і за се, після стейтових прав належало ся йому відшкодоване в сумі 1000 долярів.

Він однак підписав угоду, заявляючи, що приймає 200 долярів і зрікає ся всяких дальших претенсій до компанії.

Не треба ніколи підписувати ніяких документів, коли не знаєся їх змісту. Ліпше ждати, аж знайдеся опитна людина що совісно цілу річ обяснить.

Зазначити треба, що робітник жадаєти відшкодованя має право тільки тоді, коли покалічене наступило в наслідок недбальства заряду фабрики мимо того, що працюючий заховав всі средства о-сторожности.

Як що робітника стрінуло нещастє з його власної вини, або через неосторожність другого робітника, його товариша, тоді компанія не відповідає і не платить ніякого відшкодованя.

Один робітник в сталівни задрімав підчас роботи і його облив горячий метал, бо у властивий час не відступив ся. Мимо того, що зістав на ціле жите калікою, не дістав ніякого відшкодованя.

Так само стало ся, що один робітник випалив дуготому око розжареною желізною штабою. Компанія каліці не заплатила ні цента.

Коли в случаю якогось нещасного випадку синичиненого або власною неосторожностью робітника, або неосторожностью його товариша, якийсь адвокат підіймає ся переведеня процесу з компанією, та обіцяє добути для пошкодованого відшкодоване — то він хоче лиш визискати бідака, бо справи виграти в його користь ніколи не може.

Таке саме діє ся, если когось покалічить в такім місци, на яким находить ся карта остерігаюча, або коли хтось через власну неувагу дістане ся під колеса желізниць, або трамваю.

Несовісні „бордингери.”

Держанє „бордингерів” становить для неодної родини одиноке жерело доходів — по при се є однак безнастанним жерелом всяких незгод і сварень. „Бордингери” часто не платять і через се гадза тратить. Як уже попередше було зазначено, довг за жите має першеньство і несовісний довжник за такий довг може дістати ся до вязниць. Так само жде

його вязниця в случаю неплаченя за харч браний в гросерни.

Арештованє.

Нераз чоловіка арештують в наслідок якогось доносу, чи то обставини якось так нещасно зложили ся, так, що арештований навіть і не догадує ся, чого від нього хотять. Не знаючи мови, він за дрібницю, а часто-густо і зовсім невинно зістане засуджений на значну кару.

Часто буває, що несовісні поліціанти змавляють ся з всякими опустами, що вдають адвокатів. Поліціант представляє перестрапшеному такого добродія, якого вже обовязком витиснути з арештованого що лиш дасть ся.

Тому то, хто в разі арештованя коли не має знакомого адвоката, нехай в часі переслуханя зверне ся до судії і зажадає проволоки, щоби міг постарати ся о оборонця. Судія навіть має обовязок запитати ся обжалованого, чи хоче адвоката. Арештований має право жадати, щоб його за порукою випустили на волю. Колиб судія в нижшій суді не хотів випустити арештованого за порукою, то можна апелювати аж до найвисшого суду.

Кара за ношенє оружя.

Поміж Русинами не тяжко про бійки і сварні. Неодин з пімсти грозить другому застріленєм або пробитєм. Загрожений, боячи ся про своє жите, купує револьвер і носить його зі собою, що-б в разі напасти мати чим боронити ся. Коли такий чоловік не постарє ся о дозвіл ношеня оружя, то хтось несовісний може на него донести і тоді поліція його придержить, зревідує і потягне до відвічальности.

За ношенє схованого оружя жде тяжка кара. В помешканю вільно держати оружє без ніякого дозволу властей.

Осторожно з купном землі.

Треба незвичайно бути осторожним купуючи чи то пай землі в місті, чи фарму. Часто незнаючий мови заплатить за

...лю, і доперва потім дізнає ся, що продаючий не мав чистого титулу власности. З тої причини купуючий стратив усе, що дав за будівлю або фарму. Пошкодований вправді може судово потягнути продавшого до відвічальности, але коли сей сховає гроші, то і суд нічо не допоможе.

Одна вдовиця діставши по мужови асекурацію, намовлена аґентом, порішила купити дімок. Не спитавши ся нікого опитного, дала гроші аґентови, а сей так гарно звинув ся, що натягнувши ще декого, утік. Вдова лишилася без грошей і без хати, бо до ньої не мала ніяких прав мимо того, що за ню заплатила.

Купуючи щось, треба через лоєра провірити стан гіпотечних книг та забезпечити ся в компанії обезпечень титулу власности, (Title Insurance Co.)

Ошуства через оголошеня.

Русини найчастійше дають ся ошукувати через всякі шумні оголошеня, в яких нераз обіцює ся ріжні вартісні річи за прислане адресів кількох знакомих. Злакомивши ся на безплатний дарунок, не один завязує переписку з оголошуючою ся фірмою і в результаті тратить остаточно декілька долярів.

Один, приміром, післав фірмі свою, і кількох знакомих, адреси. В відповіді дістав лист з залученим тикетом на вигравку годинника. За парі днів дістає опять лист, що його тикет виграв. Коли хоче дістати виграний золотий годинник, нехай пришле гроші в сумі 5 долярів. Утішений дурничкою, посилає гроші і дістає годинник вартости — 75 центів.

В таких, і подібних случаях кождий мусить приписати сам собі вину. Коли вже кого стрінуло таке нещастє, повинен про се повідомити сейчас почтовий уряд, а сей вже постарає ся, щоб ошуст зівстав покараний.

Коли хтось дістає неприличні, або образливі листи, або листи з грозьбами,

вимушенем і т. п., рівнож може їх предложити почтовому урядови, а сей займе ся покаранєм винних. Кара за подібні злочини є дуже тяжка.

Ошуства аґентів.

Наш народ має дуже часто до діла з всякими аґентами. І так приходять аґенти з обезпеченєм на жите, від огня, від продажі річий, убрань, їди, часописий і т. п.

Чесні аґенти суть вельми пожиточні для загалу. Вони улєкшують всякі купна та пересічному робітникови зацдаджують часу і клопотів.

І серед аґентів є багато чесних людей але стрінути можна також і неодного ошуста.

Совісний аґент не збаламутить клієнта шумними обітницями, не робить надзвичайних уступок та дає квіти на всякі виплачені рати.

Цілком противно поступає ошуст.

Приміром один аґент продав Русинам машину до шитя і що місяця приходив до них по сплату. По році, коли машина була вже майже сплачена, сі люди були приневолені перенести ся до другого міста. Повідомили про се аґента. Сей обіцяв залагодити в заряді всі формальности, щоб мож було несплачену ще машину забрати з собою. І яке було здивованє властителів, коли на новім місци прийшовший аґент сказав їм, що після присланого рахунку вони мають за машину заплатити ще кількадесять долярів. Даремно пошкодовані впевняли, що вже майже все сплатили, що довг їх вносить ледви кілька долярів. Нічо не могло. Вони не мали квітів і мусіли за ту саму машину платити ще раз.

Ошусты-аґенти від убрань беруть задаток, але клієнти даром ждуть на прислане товару.

Злі люди мають тисячі викрутів і способів, за помочию котрих здобувають гроші. На сприт ошустів одиноким ліком є розум і просьвіта.

Руський Нар. Союз в Америці.

Коли-ж хто про своїх, а найбільш про домашніх не промишляє, той відцуравсь віри і гірший од'невірного.

(Посл. Ап. Павла до Тим.)

Нема інституції — каже один визначний професор права — щоби була точнішою мірою для політично-економічного розвою якого небудь новочасного народу, від інституції обезпечень; жадна інституція не запевняє і не скріпляє так успішно економічної свободи кожного горожанина, його незалежності від посторонної помочи і милостині, а через те і його горожанської гідности; жадна інституція не освободжує його так певно від журби о судьбу найдорозших, як інституція обезпечень. Вона ділає благодатно поза людське житє, бо зможе винагородити оставшим вдовам і сиротам бодай в части страту, яку вони понесли через смерть їх ошкуну і живителя.

Зовсім природно, чоловік стараєть ся всіми силами відвернути від себе всі небезпеки і нещастя. Передовсім стараєть ся їх поминути, встеречи ся перед ними, бо як каже наша пословиця: „Стереженого Бог стереже“. Огнетревали будови і осторожність з вогнем мають хоронити чоловіка перед пожаром; сильні замки або добрий сторож має хоронити перед злодієм, розумний спосіб житя перед хоробою і т. д. Коли мимо сего таки трапляють ся нещасливі випадки, стараєть ся чоловік їх обмежити або й здавити, перемочи. Він організує огневі сторожі аби ті гасили або бодай спиняли пожар; лікарська поміч має перемочи слабість; приписи о квантаных мають здавити пошести й епідемії.

Але ті средства не всюди дадуть ся примінити. Не всюди вистане само лиш оминане небезпеки.

Є такі небезпеки, яких не в силі ніколи оминати, яких не в силі побороти. Такою небезпекою є непередвиджений нещасний случай, та такою небезпекою є і смерть.

Коли отже не поможе оминане небезпеки, коли не поможе старане здавити її, то розумний чоловік мусить глядіти за другими способами, средствами, щоби був готов покрити заповідяну шкоду, ослабити її наслідки.

Проти смерти нема ліку і чи днесь чи завтра кожний з нас мусить розпрацати ся з тим сьвітом. І ще пів біди, коли він сам, коли його смерть не відібе ся на житю других. Але коли чоловік має рідню, яка живе з праці його рук, коли ся рідня дивить ся на нього, як на жерело свойого житя, то тоді уже зовсім інакше. З хвилею смерти такої людини, уся рідня, усї ті, що були приневолені жити з праці його рук, лишають ся беззащитні, лишають ся без средств до житя, лишають ся нуждарями, засудженими на повільну, голодову смерть. Пів біди, коли вони найдуть яку дальшу рідню, яка їх пригорне і нагодує ласкавим хлібом. Гіркий він, гіркий, але все таки хліб, що хоть не дасть вмерти з голоду. Але коли таке трапить ся тут, на чужині, далеко від своїх, від рідні? Тут не подасть ніхто ласкавого хліба, тут ніхто не зможе, ніхто не заступить ся...

Міг-би — скаже хтось — такий чоловік щадити. Але ощадности ніколи не доводять до ціли. Як-би чоловік схотів тільки наскладати, щоб в разі пожару своєї хати міг свою шкоду покрити з ощадностей, то хіба не багато собі поможе, коли пр. пожар трапить ся тоді, коли він щойно почав щадити.

Місто отже щадити на таку ціль, придумали люди иньший спосіб. Вони заложили асекураційні товариства, в яких хтось другий держить гроші на покритє непередвиджених видатків. Асекурація полягає на тім, що через спільні, невеличкі оплати великого числа людей збирають ся потрібні матеріяли на покритє

непередвиджених шкід, які час від часу трапляють ся поодиноким членам. Се є, щоб так сказати, розділене якогось незнаного ще нещастя на більше число осіб, щоб тим робом поратувати діткнені нещастем одиниці. Значіне такого обезпечення лежить в тім, що воно в наглих, непередвиджених випадках не дає чоловікові марно загинати, але його ратує, допомагає.

До найшляхотніших помислів людського ума безперечно мусимо зачислити асекурацію на жите. Чоловік асекуруючи ся на жите, не дбає, як при всіх інших випадках про себе, але тільки і виключно про добро своєї родини. Тільки для ньої він хоче безпеки на случай своєї смерти, тільки для своєї рідні він відкладає часть свого доходу, коли, відмовляючи собі нераз і приятностей, платить асекурацію. І він тоді є певний, що по його смерти його найблизша родина не буде примушена витягати руку ради Христа, але найде средства до жита. І він хоч мертвий, хоч у холодній могилі, буде вічно добродієм своїх рідних. Тільки чоловік крайно легкодушний, недбалий, або самолюб, якого доля його родини зовсім байдужна не старає ся забезпечити її будучности.

Деякі все таки говорять, що є ліпше шадити, як обезпечувати себе на жите. „Шадити“ тимчасом а обезпечувати ся на жите се суть два понятя зовсім рівні що до свого ества, але зовсім відмінні що до своїх наслідків. Хто складає гроші „на процент“, може свою ціль осягнути по довгих літах, а хто приступає до асек. товариства осягає свою ціль сейчас, як лиш дістане грамоту до рук. Найліпше подивім ся на примір. Двох людей в трийцятім році починає шадити. Один складає річно по 100 дол. на процент, другий записав ся до Р. Н. Союза і платить пересічно 15 дол. на рік. Оба були майнерами і по п'ятьох роках хотіло нещасте, що наступила експлозія і

оба погibli. Родина першого відбрала з банку 663.30 дол. — на яких вложила 500 — а родина другого, хоть вложила до Р. Н. Союза всего лишень около 75 дол. дістала цілих 1000 дол.

Але, як сказано висше, смерть не дасть ся обчислити. Коли-б отже так сі два майнери згинули не по 5-ох літах але по 6-ох місяцях. Тоді родина першого дістає лишень не цілих 60 дол. а родина другого 1000 дол. Котрий отже ліпше забезпечив свою рідню?...

А смерть нігде, в ніякім другім краю на світї не косить так страшно, як тут в Америці. І якже назвати такого батька, який знаючи про се, байдужно махає рукою на долю своєї рідні?

І ми маємо свою асекурацію. Є ньою **Русько Народний Союз і Руський Молодечий Союз**. Тут найдете всі користи, про які говорило ся попередно.

Що більше, Руський Народний Союз не лиш помагає родинам в разі смерти свого члена, але і помагає своїм членам в разі недуги, в разі каліцтва, бо платить в разі смерти члена 1000 долярів а в разі смерти жінки 400 долярів.

Дальше на случай каліцтва дістають члени:

в разі утрати одного ока	200 дол.
„ „ „ „ одної руки	200 „
„ „ „ „ „ ноги	200 „
„ „ „ „ „ руки і ноги . . .	1000 „
„ „ „ „ „ двох ніг	1000 „
„ „ „ „ „ двох рук	1000 „
„ „ „ „ „ двох очий	1000 „

Дальше, Руський Молодечий Союз, до якого можуть належати діти почавши від 1-го до 16-ти літ за малесеньку місячну вкладку, бо всего за 25 цнт. дає більшу заpomогу, як якенебудь иньше асекураційне товариство. Руський Мо-

лодечий Союз виплачує посмертне після поданої нисше табельки.

Сума грошей, яку заплатають „Р. Молод. Союз“ родичам, если умре дитина, належавна до „Р. Молод. Союзу.“

Если дитина вступила до „Р. М. Союз.“ маючи літ:		то дістане доларів:														
Если належала через:		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
30 днів	.....	15	17	20	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145
1 рік	.....	18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	107	119	132	146	300
2 „	.....	22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	130	133	147	300	
3 „	.....	27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	300		
4 „	.....	33	39	46	54	64	79	99	110	122	135	149	300			
5 „	.....	40	47	55	65	80	100	111	123	136	150	300				
6 „	.....	48	56	66	81	101	112	124	137	151	300					
7 „	.....	57	67	82	102	113	125	138	152	300						
8 „	.....	68	83	103	114	126	139	153	300							
9 „	.....	84	104	115	127	140	154	300								
10 „	.....	105	116	128	141	155	300									
11 „	.....	117	129	142	156	300										
12 „	.....	130	143	157	300											
13 „	.....	144	158	300												
14 „	.....	159	300													
15 „	.....	300														

Р. Нар. Союз з кінцем авгу́ста 1910 р. числив: дорослих 14430, з дітьми 16197.

Від послідної Конвенції в 1908 р. приступило до

Р. Н. С. на ціле посм. 9233 членів
на половину посм. 2547 членів
дітей 953

Разом приступило 12733 членів

Союз збільшив ся о 4540 членів на ціле посмертне, о 957 членів на пів посмертного і о 434 дітей. Разом о 5931 членів.

МАЄТОК Р. Н. СОЮЗА

виносив з днем 1. авгу́ста 1910 р.:

в касі Р. Н. С. знаходило ся 83,533.96

Маєток Союзу за друкарню „Свободи” 16,855.00

Весь маєток Р. Н. С. з днем 1. авгу́ста 1910 разом \$100.388.96

ДО „РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ”

належать сліду́ючі відділи:

(Числа відділів, імена місцевостей і братств).

1. Шамо́кін, Па. Бр. сьв. Андрея.
2. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
3. Олифант, Па. Бр. сьв. Володимира.
4. Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
5. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
6. Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
7. МекАду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Бог.
8. Елмайра Гайтс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
9. Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.
10. Ансонія, Конн. Бр. Ап. Пет. і Павла.
11. Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
12. Йонкерс, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
13. Трой, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
14. Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
15. Буфало, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хр.
16. Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пресьв. Богородиці.
17. Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пресьв. Богор.
18. Сеймор, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
20. Джесуц, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
21. Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
22. Менавн, Па. Бр. сьв. О. Николая.
23. Гомстед, Па. Бр. сьв. О. Николая.
24. Шамо́кін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.
25. Травґер, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
26. Белле Вернон, Па. Бр. Пресьв. Бог.
27. Глен Лайн, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
28. Маганой Плейн, Па. Бр. сьв. Пророка Іллі.
29. Рон, Па. Бр. сьв. Христа Спаса.
30. Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея.
31. Іліанор, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
32. Травґер, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
33. Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Богородиці.

34. Олд Фордж, Па. М. Р. Н. С.
35. Витней, Па. Бр. Трех Сьвятителів.
36. Скатдейл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
37. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Николая.
38. Авбурн, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
39. Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
40. Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.
41. Вестмореленд, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
42. Пасаік, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
43. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.
44. Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьвятої Богородиці.
45. Філядельфія, Па. Тов. „Любов”.
46. Плимавт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
47. Ембрідж, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
48. Мікіспорт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
49. Павгетен, В. Вір. Бр. сьв. Пресьв. Богородиці.
50. Деслодж, Мо. Бр. сьв. Йоана Хр.
51. Єйтсборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
52. Голійок, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
53. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
54. Террівіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.
55. Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
56. Мікіс Ракс, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
57. Когус, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
58. Рамей, Па. Бр. сьв. Володимира.
59. Лейсенрінг, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
60. Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни.
61. Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
63. Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Николая.
64. Градатім, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
65. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
66. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
67. Бутлер, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
68. Ансонія, Конн. Бр. сьв. Григорія.
69. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”.
70. Джерзі Сіти, Н. Дж. Р. М. Клюб Поступовий.
71. Френклін Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
72. Алден Стейшн, Па. Бр. сьв. Володимира.
73. Провіденс, Р. Ай. Бр. Кн. Данила.
74. Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
75. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Володимира.
76. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
77. Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана.
78. Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Никол.
79. Майерсдейл, Па. Бр. сьв. Юрія.
80. Плезент Валей, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
81. Балтімор, Мд. Бр. сьв. Петра і Павла.
82. Нью Александрія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
83. Карнегі, Па. Сестр. „Любов”.
84. Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
85. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
87. Ланкестер, Па. Бр. сьв. Василя.
88. Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
89. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
90. Сентралія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
91. Мікісракс, Па. Бр. сьв. Димитрія.
92. Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая.
93. Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.
94. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці.
95. Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
96. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
97. Майрон Гайте, Па. Бр. сьв. О. Николая.
98. Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володимира.
99. Вілкес Беррі, Па. Бр. сьв. О. Николая.
100. Мікіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги.
101. Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
102. Клівленд, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
103. Експорт, Па. Бр. сьв. О. Николая.
104. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
105. Найставн, Па. Бр. сьв. Володимира.
106. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая.
107. Сейр, Па. Бр. Бл. Пресьв. Богор.
108. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.
109. Елсворт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
110. Літсдейл, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
111. Аллегені, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
112. Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії.
113. Нью Флоренс, Па. Бр. сьв. Василя.
114. Донмор, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.

115. Нью-Філадельфія, Па. Бр. сьв. Михаїла.
116. Чісголм, Мінн. Бр. сьв. Михаїла
117. Нью-Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ“.
118. Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
119. Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла.
120. Спанглер, Па. Бр. Пр. Богор.
121. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрест.
122. Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Діви Марії.
123. Скрентон, Па. Бр. Пр. Діви Марії.
124. Ормруд, Па. Бр. сьв. О. Николая.
125. Чікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.
126. Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла.
127. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
128. Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея.
129. Сайкесвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая.
130. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра.
131. Бофало, Н. Й. Тов. Заокеанська Україна.
132. Мікіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ.“
133. Ньюарк, Н. Дж. Тов. Богдана Хмельницького.
134. Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая.
135. Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія.
136. Карнегі, Па. Тов. „Січ.“
137. Вест Сенека, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
138. Філадельфія, Па. Тов. „Згода.“
139. Ойл Сіті, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
140. Юнгстевн, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
141. Літл Фалс, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
142. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
143. Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитра.
144. Нью-Йорк, Н. Й. Тов. Тисьмениця.
145. Алтуна, Па. Бр. Пр. Богор.
147. Алентавн, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
148. Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Николая.
150. Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія.
151. Алентавн, Па. Сестр. Пр. Діви Мар.
152. Гомстед, Па. Сестр. Покров. Пр. Богородиці.
153. Бервік, Па. Бр. сьв. О. Николая.
154. Донмор, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
155. Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ“.
156. Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія.
157. Донора, Па. Бр. сьв. Димитра.
159. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
160. Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія.
161. Тавер Сіті, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
162. Скрентон, Па. Бр. сьв. Володимира.
164. Н. Гадлей, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
165. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра і Павла.
166. Барнесборо, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
167. Кумбола, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
168. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Василя Великого.
169. Скрентон, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
170. Чансей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
171. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ“
172. Фредеріктавн, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
173. Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги.
174. Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
175. Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Николая.
176. Нью-Бург, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
177. Вегревіл, Алта. Тов. Ів. Франка.
178. Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.
179. Ст. Люїс, Мо. Бр. сьв. Володимира.
180. Скарбо, В. Вір. Бр. сьв. Петра і Павла.
181. Манвіл, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
183. Сондерленд, Масс. Бр. сьв. Петра і Павла.
184. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Покров. Пр. Богородиці.
185. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
186. Мекаду, Па. Сестр. сьв. Ольги.
187. Форд Сіті, Па. Тов. „Зап. Січ.“
188. Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни.
189. Савт Форк, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
190. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Володимира.
191. Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира.
192. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
193. Ред Стар, В. Вірд. Бр. Усп. Пр. Бог.
194. Мінеаполіс, Мінн. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
195. Пекскіл, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
196. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці.
197. Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
198. Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.

199. Вайтінг, Інд. Сестр. Усп. Пр. Д. М.
200. Сиракюз, Н. Й. Сестр. Непр. Зач. Д. Марії.
201. Вишані, Н. Дж. Бр. сьв. Михаїла.
202. Аубурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії.
203. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці.
204. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта.”
205. Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
206. Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ.”
207. Джеанете, Па. Бр. сьв. Димитрія.
208. Кінгстон, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
209. Картерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
210. Вестчестер, Н. Й. Тов. „Укр. Згода”
211. Стейшелтон, Н. Й. Бр. сьв. Михаїла.
212. Клівленд, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
213. Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
214. Мікісракс, Па. Сестр. сьв. Надії.
215. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”
216. Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богородиці.
217. Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
218. Юнгстайн, О. Тов. „Сокіл.”
219. Бейкертон, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
221. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана.
222. Маганой Сіті, Па. Бр. сьв. О. Николая.
223. Порт Бовклей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
224. Белле Валей, О. Бр. сьв. О. Николая.
225. Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая.
226. Гемонд, Інд. Бр. сьв. Йоана Хрест.
227. Деррі, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
228. Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни.
229. Скрентон, Па. Бр. сьв. Василя.
230. Монессен, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії.
234. Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ.”
235. Росфорд, О. Бр. сьв. Михаїла.
236. Ембрідж, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії.
237. Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
238. Нью Александрія, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
239. Філядельфія, Па. Бр. сьв. Георгія.
240. Фініксвіл, Па. Бр. сьв. Володимира.
241. Ньюарк, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги.
242. Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
243. Вест Пулман, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
244. Белефонг, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
245. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Петра і Павла.
246. Кромптон, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
247. Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Йоана Хр.
248. Ковтесвіл, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
249. Нантікок, Па. Бр. сьв. О. Николая.
250. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія.
251. Клівленд, О. Тов. „Січ.”
252. Нортгемптон, Па. Сестр. Н. Зач. Д. Марії.
253. Лорез, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
254. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Петра і Павла.
255. Вест Нютон, Па. Бр. сьв. О. Николая.
256. Ронко, Па. Бр. сьв. О. Николая.
257. Спрінг Валей, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта.”
258. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
259. Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії.
260. Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Methodія.
261. Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.
262. Ансонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.
263. Мікісракс, Па. Тов. „Зап. Січ.”
264. Джулет, Ілл. Бр. сьв. Йоана Хрест.
265. Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
266. Глен Лайн, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
267. Кінгстон, Па. Сестр. Преп. Мелянії.
268. Дукезн, Па. Бр. сьв. Стефана.
269. Іст Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Михаїла.
270. Юнгстайн, О. Сестр. сьв. Тройці.
271. Трой, Н. Й. Тов. „Зап. Січ.”
272. Делано, Па. Бр. сьв. Михаїла.
275. Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії.
273. Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
274. Юнгстайн, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
276. Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая.
277. Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
278. Вілжес Барре, Па. Бр. сьв. Василя.
279. Глен Кемпбел, Па. Бр. сьв. Димитра.
281. Менчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузми і Дамяна.
282. Сиракюз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ.”
283. Авбурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ.”
284. Ром, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хрест.
285. Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.

286. Лорейн, О. Бр. Преобр. Господа.
287. Карнегі, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
288. Савт Бетлегем, Па. Бр. сьв. Димитрія.
289. Скрентон, Па. Бр. сьв. Ілї Прор.
290. Кларксбург, В. Вірдж. Бр. сьв. О. Николая.
291. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
292. Детройт, Міч. Бр. сьв. Йоана Хрест.
293. Дужезн, Па. Сестр. Пр. Богородиці.
294. Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
295. Савт Омага, Небр. Бр. сьв. О. Николая.
296. Нью Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Мих.
297. Дравосбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
298. Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая.
299. Кент, Па. Бр. сьв. Ап. Пет. і Павла.

Чи Ви єсте членом Р. Н. Союзу?

Коли ні, то чому? Чи сльози вдів і сиріт, якнх недбалі батьки і мужі лишили дідами-прошаками не досить голосно до Вас кличуть:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи Ваша совість не ворухить ся, чи любов до своїх найблизших не шепче Вам безвпинно:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи байдужність забила в Вашій душі усі найшляхотнійші почування, чи Ви глухі на голос любови у Ваших серцях, що безвпинно Вас наминає:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

Чи не чуєте в церкві слів: „Коли-ж хто про своїх не промишляє, той відцурав ся віри і гірший від невірною” (Посл. Ап. Павла до Тим.) і чи сї слова не кажуть Вам:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

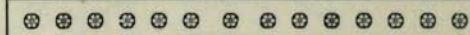
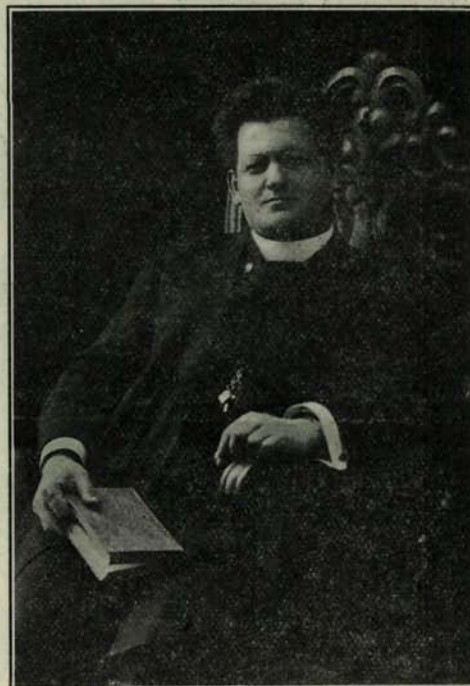
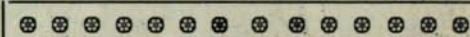
Бо Союз, се одинока наша народня організація!

Не сьміє бути ні одного Русина-Українця в Америці, щоб не був членом Р. Н. Союзу!

Стаючи членом Р. Н. Союзу дамо найліпший доказ любови до своїх найріднійших, дамо доказ своєї культурности.

Тому кличемо ще раз:

Вступайте до Р. Н. Союзу!

О. ЛЕВ ЛЕВИЦКИЙ, ПАРОХ ШЕНАНДОА, ПА.,
предсідатель XI. Гол. Конвенції Р. Н. С.

В CLEVELAND, OHIO.

Головний Уряд „Р. Н. С.“ на роки
1910—1912:

Дитро Капігула,
гол. предсід.

Семен Ядловський,
Секретар фінансовий

Теодорів Лабовський,
Секретар рекордовий

о. Мх. Балог,
духовний управитель

Алексей Шарпош,
Касієр

Ілько Моранець,
Організатор

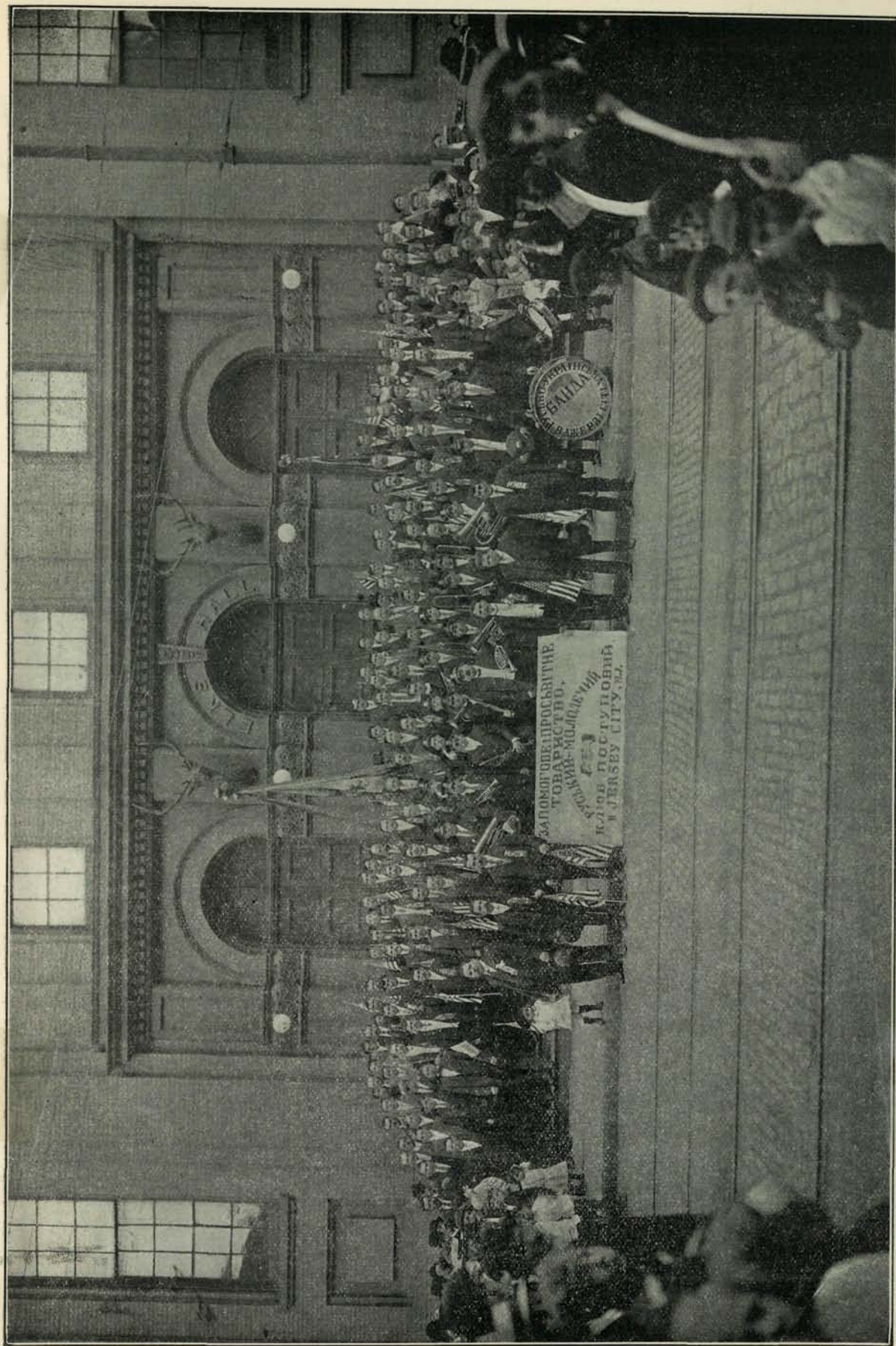
о. В. Балог,
Контрольна Комісія

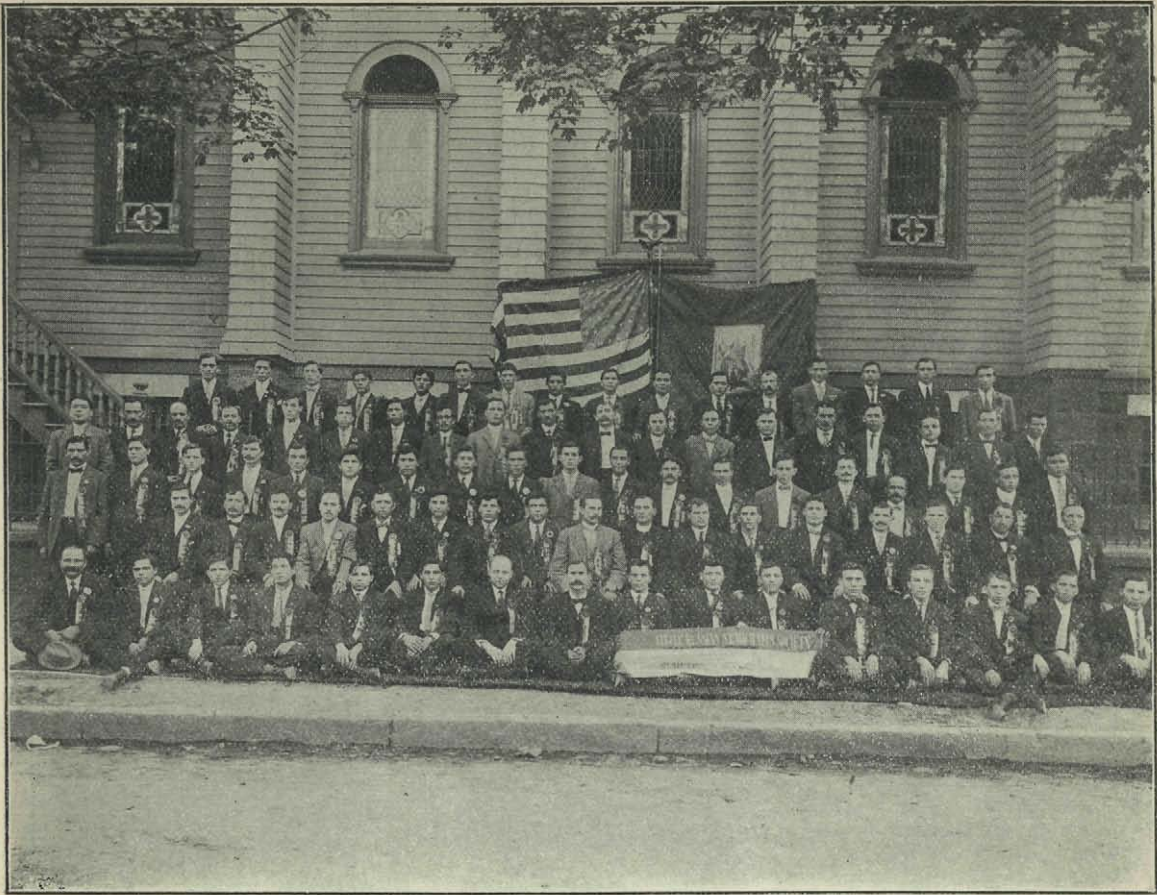
Теодорів Каськін,
чл. Конт. Ком.

ІВАН МАРТОН,
годовн. містопредс.

Товариство „Руський Молодечий Клуб Поступовий” в Джерзи Сіті, Н. Дж.

Братство св. Михаїла в Йонкерс, Н. Й.

„РУСЬКА СПІЛКА“ (THE LITTLE RUSSIAN COOPERATIVE ASSOCIATION)

в ЙОНКЕРС, Н. Й.

основана дня 23-го грудня 1901 р.

Руську спілку в Йонкерс заложив а опісля довший час був єї душею о. Павло Тимкевич. Заложено єї на шерах 25 доларових з правом побираня 5% річно.

Від разу, себто на першім мітінгу приступило 50 членів, котрі вибрали з поміж себе уряд, до якого ввійшли: Олександр Трембач, як председатель, Іван Сабат, як секретар, а Стефан Радко, як касієр.

Сейчасе закуплено два доми з двома лотами за суму 18 тисяч доларів. Меш-

каня на горі віднаймлено партіям, а на долині уладжено крамницю з віктуалами (гросерню) і sklep з одінями (який по двох літах спродано).

По двох літах, коли вже спілка прийшла до гроша, побудовано новий дім на нових лотах ціною 30 тисяч дол. і в нім отворено гросерню і бучерню, які існують по нинішний день. Тижневий оборот виносить у них під нинішню пору 700 доларів.

Сkleп сей дає заняте 3 людям.

В році 1908 куплено землю (6 лотів) в Йонкерс з заміром збудувати на ній „Руський Народний Дім“, однак поки що здержано ся з будовою, а гроші призначені на сю ціль обернено на розвій бучерні і гросерні.

Нині спілка обертає 40 тисячним капіталом якого властителями є 120 шерменів. На покриті того капіталу має спілка 4 доми і 6 лотів під будову, разом усе вартости після оцінки комісії

мійської 80 тисяч дол.; на сим тяжить ще 28 тисяч дол. довгу в банку на 5 а радше на 5½%. Властителями уділів суть переважно Йонкерські Русини і то парохіяни церкви. сьв. Архистратига Михаїла.

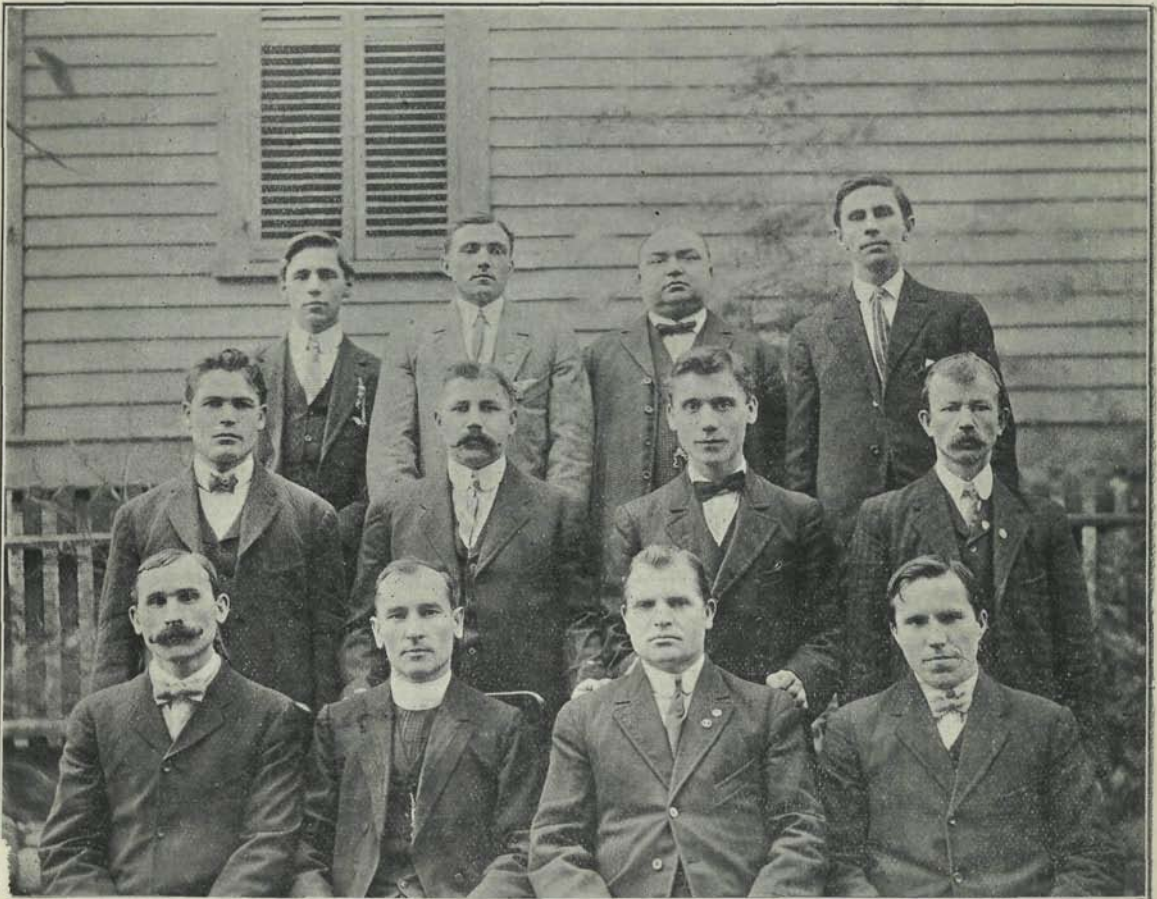
Теперішній Уряд Спілки є слідуочий:

Стефан Оленич, предсідатель.
Дионізий Мирена, секретар.
Іван Спьяк, касієр.

Директорами і членами контрольної комісії суть:

о. Д. Добротвор
Іван Хома
Кирило Ковальчик
Яків Вандзіляк
Афтан Дубянський

Ілько Вариха
Юрко Варян
Іван Одомірок
Андрій Криштоф
Стефан Бака.

ДИРЕКТОРИ „РУСЬКОЇ СПІЛКИ” В ЙОНКЕРС.

1-ший ряд з гори (від лівого до правого боку): Юрко Варян, Стефан Бака, Андрей Криштоф, Яків Вандзіляк.
2-ий ряд: Ілько Вариха, Кирил Ковальчик, Іван Хома, Афтан Дубянський.
3-ий ряд: Дионізь Мирена, о. Д. Добротвір, Стефан Оленич, Іван Спьяк.

УРЯД „СВОБОДИ”

ОСИП СТЕТНЕВИЧ,
редактор руської „Свободи“

КОНСТАНТИН КИРЧІВ,
управитель друкарні

АНДРЕЙ ГЕЛА
редактор словенської „Свободи“

Але таки поставив на своїм.

(Образец з життя американських Русинів).

Не треба Вам ма-
буть і згадувати,
як то воно у нас
на мітингах бу-
ває. Як ще тра-
фить ся людина,
що має повагу і
вміє мітинг пе-
ревести то пів
біди, але як того
нема, то діють
ся там дійсні чу-
да, а сваркам і
колотнечі нема й
кінця. Якже-ж
найдуть ся де
бувши урядни-
ки, які вічно
всюди кричать,

що не хотілиби вже бути
ніколи більше урядниками,
що уряд єсть дуже невдя-
чний і т. и., в душі од-
нак хотілиби мимо всего ни-
ми стати та лише не пота-
ланилось якось бути вибра-

ними (а ніхто хіба не любить більше
гонорів як наш Русин), або найде ся
де кілька невдоволених членів, які ма-
ють щось „на пеньку” — ого, тоді га-
ля мітингова переміняє ся вмить в тор-
говицю. Ну, і деж ліпше сварити ся як
не на мітингу. Дома не завсїгди найде ся
суперник та і сусїди дивилиби ся кривим
оком на сварню; в салїонї стоїть їм на
перешкодї салїонїст, який може сваря-

чих ся викинути, а поліція рівнож не
радо дивить ся на колотнечі. На мітин-
гу ніхто і нічо чейже не стоїть їм на за-
вадї, а на предсїдателя, який хоть як
гримає молотком по столї та накладає
кари — не звертає ся великої уваги; то-
му сварять ся дітоньки одної Неньки мі-
сто що доброго та корисного радити і то
часто о таку дурницю як малі діти.

Раз якось відбував ся річний мітинг
нашого братства. Членів зійшло ся до-
сить. На порядку дневнім кромі иньших
справ була справа вибору нового уряду.
На сей мітинг прийшов і Михайло За-
вадка з кількома своїми приклонниками,
яких передтим порядно частував при ба-
рі. Завадка був, як то кажуть, громад-
ським кумом і тому мав чимало приклон-
ників. Він мав уже давно охоту попасти
ся в урядники, але все якось не щасти-
лось. Раз лиш був вибраний дверником,
та сей уряд не був йому якось до вподо-
би і він мріяв про таких урядників, що
то засїдають при столї. І нинї власне за-
думав „рунувати” на одного з таких.

— Тепер ставляйте кандидата на се-
кретаря! — дав ся чути голос предсїда-
теля.

— Я ставляю кума Михайла Завад-
ку — відозвав ся нагло один з членів.
Був то Матїй Тупичка, найбільший при-
хильник Завадки.

— Хто є за тим, аби брат Михайло За-
вадка був секретарем? — питає предсї-
датель.

— Всї, всї! — кричить та горлає Ма-
тїй Тупичка, а сам підносить в гору обї
руки та других до того захоочує.

Була пізна година в ночі, члени стали знеохочені і непротивились. Наші люди і так мають привычку оспорювати щось доперва по довершенім уже ділі.

Так отже Михайло Завадка допняв того, про що від давна мріяв — став вибраний секретарем братства. Став урядником, що сідає при столі до ради. І він уже щось значить...

Все було би гаразд, та одному з членів майнула гадка звернути увагу на те, що Михайло Завадка є неписьменний.

— Чи вмієте ви читати і писати? — питають Завадку.

— О, що то, то вже ні, хоть мені і очі виберіть.

От і маєте секретаря, що не вміє ані читати ані писати, а наше братство одно з найбільших і секретар, котрий вміє письмо має в нім чимало роботи.

Треба було перепровадити наново вибір і секретарем лишився давнійший. Михайло же Завадка розбив на другий день в сальоні голову тому, що сьмів його „очернити” і сказати, що він неписьменний. Опісля в заслїпленю перестав платити вкладки і його треба було вичеркнути з членів організації.

Иншого знов разу лучилося на мітингу слідує: Серед других справ була рівнож справа справлення для членів братства однакових шапок, бо то — мовляв — якось не по людськи ходити в разі якого маршу або паради в своїх капелюхах, але треба конечно „нумерованих” шапок.

На сей мітинг прикликано й того, що такі шапки виробляє. Він приніс зі собою щось п'ять чи шість ріжних шапок, аби члени мали з чого вибрати. Були такі і такі, які лиш кому до вподоби. Мені найліпше подобалася одна з тих шапок, що мала на переді, на середині великий золотий гузік з вірлом чи з якогось марою, а наоколо широкі срібні та золоті стяжки. Кажу вам, від золота та срібла аж капало. Христїнин виглядав в тій шапці, гейби який генерал.

Тепер власне прийшла черга на нараду над шапками. Члени мали ухвали-

ти, чи братство має взагалі замовити шапки чи ні, а еслиб замовило, то котру з тих вибрати.

Предсідатель встав, випростувався, а відсапнувши здоровезно, зачав таку бесіду:

— Дорогі братя! Зійшлисьмося власне тут нині на те, аби сьмо порадилися та ухвалили для нашого братства однакові шапки, бо то — кажу вам — аж ганьба дивитися. Випаде часом яка парада, то кожний вбере на себе що небудь та „марчує” гей той дід на відпуст. А так будемо мати хоть однакові голови. Тому питаю вас, хто є за тим аби наше братство „заордеровало” шапки, най піднесе руки до гори. Опісля вже виберемо одну з тих шапок, після котрої мавби нам всі робити.

— Хто з вас є за шапками?

— Всі, всі! — залунав голос.

Предсідатель зачав числити голоси, але було се злишнім, бо з дуже малими виїмками всі майже голосовали за шапками, а де-хто був сим так одушевлений, що з радости підносив аж обі руки в гору.

— А тепер хто проти тому, най піднесе руку в гору.

— Всі, всі! — залунав знов голос на галі.

— Ет, виджу, братя — відзвав ся озлоблений уже предсідатель, — що ви робите собі „фони”. Я хочу конечно знати, чи ви єсьте за шапками чи проти, хотьби мітинг трєвав навіть аж до рана.

Тепер попросив о голос Данило Трубка, що то його всі називали „письменним” і почав таке:

— Чесні братя! Не знаю, чому вам так конечно захотїлось шапок? Таж ми перед такими шапками втікали з краю, а тут мали сьмо їх добровільно вкладати на свої голови? Чи ж то не сором? Шапки носять в краю езекутори, возні, дозорці вязниць, поліцаї, подорожники, гайові, економи, панські фірмани, льокаї, офіцири, комісарі, жандарми та инші наші „приятелі”... І чому вони так нам мають подобати ся?... Кажете: аби хоть голови були однакові. Та давби то Бог, аби уже раз наші голови були однакові... Але

то найчастійше у нас: один до ліса, а другий до біса. Поверховна же лише однаковість не варта і торби січки. Накривають люди вершки оборогів старими макітрами аби в разі слоти не затікали, але порожні обороги то і макітри не потребують. Думаю проте, чесні братя, що шапки цілком злишні, натомість стараймося в дійсности бути однаковими, стараймося усі в любові та згоді йти до одної спільної цілі.

Скінчив. Люди вислухали, покивали головами, але все таки подавляюча більшість була за шапками.

І я до тих належав, однак я дбав лише про те, аби була „заордерована“ та шапка, що мала на переді на середині великий золотий гузік з вірлом чи з якоюсь там марою, а наоколо широкі срібні та золоті стяжки. Тому ходив я до всіх, агітував, дораджував та захвалював прикмети сеї шапки.

Кожда шапка — а було їх шість відмінних — мала своїх прихильників. На точці вибору не могли власне погодити ся. Настала мала метушня. Шість шапок — шість партій, готових постояти за своїм, готових до завзятої борби.

Коли так ходжу та прихвалюю свою шапку, аж тут ні з відси ні з відти а Федір Пенцак лус мене в лице. „На, маєш — каже — абись знав, що тут Америка, що тут вільність!“

А Бог би тя скарав — думаю собі. — Коби ти таку огиду зробив в старім краю,

та не минула би тя пятка, як не мине смерть. Так, так, за кожний раз пятка, а тоді хоть і бий скільки захочеш. Там знають, що пика хрещена, тож годить ся її пошанувати, а тут, в Америці, то кажуть, що „файт“ — то гонор. Тож розбивають одні другим пики і вибивають зуби, а опісля золоті вставляють. Як тя котрий потягне, то старай ся йому сейчас віддати, а права і не шукай.

Замахнув ся я і йому віддати, та хтось загасив сьвітло і зачалась загальна бійка всіх пістьох „шапкових“ партій. Шапкар втік вікном, предсідатель загнав ся десь до „тойлет“, а братя-сердеги опинились серед бійки на стріті, звідки розбрилась кожда партія зі своєю шапкою по сальонах. Одну з тих шапок подерто в дрібні кусні. Мені в тій борбі перекривили ніс, вибили один зуб і підбили око. З сальонів забрала поліція трех „братів“ на нічліг, які опісля подіставали по одному дньови — як Поляк каже — „поседзенья“ і по 5 долярів кари.

Але я таки поставив на своїм. На слідуючим мітингу ухвалили і вибрали таки ту шапку, за котрою я так побивав ся. І хоть нині маю скривлений трохи ніс і золотий зуб, але маю також ту шапку з золотим великим гузіком на переді на середині, з вірлом чи з якоюсь там марою та з широкими, срібними і золотими стяжками.

Антін К.

Добра відповідь.

— Які звіврята найбільше привязані до чоловіка.

— Пявки, бо їх тяжко віддерти.

В школі.

Учитель: Один віз виїхав о два кілометри перед другим, але другий іде 100 метрів на годину скорше. Де вони з'їдуться разом?

Ученик: В корчмі.

У лікаря.

— Як там тепер ваш сон? Можете спати? — спитав лікар.

— Де там, пане, не можу зовсім спати в ночі.

— В таких разі запишу вам лік на сон.

— Не знаю, чи воно допоможе, бо бащите, я роблю службу нічного сторожа.

Даниїл Баволяк

Найбільша і найстарша руська grosерня, і добірний стор (у власнім домі). Продає полотно, сорочки, чоботи і всьо потрібне до убраня, обутя і їди. А навіть сьвіже пиво, старе вино і пахучі цигара можна у нього дістати.

Чи може бути де ліпше, як у Д. Баволяка?

Cor. Tomaqua & Sharmon Sts.,
McADOO, PA.

Warren Unger and Bro.

309-313 W. Spruce Street,
SHAMOKIN, PA.

Місце де купує ся все найдешевше

Знаряди, печі, вироби з бляхи, рури і електричні прибори. Майнерське начинє, огородницьке знарядє, дрїт до електричного сьвітла та усї прибори; усе потрібне до хатного газдівства.

Покритя дахів є нашою спеціальностю; усе потрібне до огріваня домів парю або водою; рури до усїх подібних потреб.

Удайте ся до нас, а певно не пожалуєте.

The National Bank .....of Shamokin.....

SHAMOKIN, PA.

John Mullen, Pres.
A. D. Robertson, Vice Pres.
Geo C. Graeber, Cassier.
Frank A. Gable, Ass. Cashier.
Con. R. Graeber, Teller.

Вплачений капітал \$100.000.00
Надвижка і зиск .. \$260.000.00
Додатковий капітал \$100.000.00

Депозити на суму більше як
один мільон доларів.

Платить 3% від часу вложеня
вкладки.

THE First National Bank McADOO, PA.

Капітал ..... \$ 25.000.00
Надвижка ..... \$ 12.000.00
Депозити \$225.000.00

Директори:

JOHN H. BURNARD, EDWARD J. DAILY,
WM. H. HELFRICH, GMITRO KAPITULA,
THOS. L. KEARNS, JAMES J. McDONALD,
CON. J. O'DONNELL, STEPHEN F. PAYER,
GABRIEL L. SCHINKE, HOWARD I. SMITH,
L. G. WETTERAU.

3% платить ся від депозитів
вложених на процент. Приймає
ся всяку вкладку, почавши від
1.00 доляра.

Лічу лишень мущин!

Спеціальні і за-
разливі слабос-
ти мущин.

Чи Ви єсте диткнені якою спеціальною сла-
бостію і чи хочете віддати ся під опіку довіреного
лікаря?

Занечищене
крови; скірні
висипки; болі
в роті, горлі
і на язиці.

Чи Вам випадає волосе? Чи чути Вам в уст і чи
маєте непрямий віддих? Чи болять Вас зуби або
ясна? Чи маєте біль голови або якісь болі в інших
частях тіла? Я ручу Вам на знамениту опіку в по-
всех случаях.

Недомагання
мочеві; блуди
молодості; за-
палення; корчі
і неправильно-
сти артерій.

Чи не допустились Ви проступку проти прав
здоровля і природи? Чи не відчуваєте болю в хребті?
Чи єсте зажурені? Чи єсте надмірно нервові,
ослаблені і чи не тратите енергії? Чи чувствуеть не-
мічні, пригноблені і неспосібні виконувати Вашу
працю як попередно? — Приходіть до мене а я Вам
поможу вилічитись.

Порада і оглядини безплатні.

УРЯДОВІ ГОДИНИ: Від 10-ої рано до 4-ої попол. і від 6-ої до 8-ої вечер.
В неділі і свята від 10-ої рано до 1-ої попол.

Dr. G E A R Y

151 West 23-rd St.,

New York, N. Y.

Зголошуючі ся по опіку лікарську мусять явти ся особисто до оглядин,
позаяк листовними порадами немжливо як слід лічити слабостий. Не
пішіть до нас, але приходіть самі.

МИХАЙЛО УГОРЧАК,

руський характеризатор

випожичає ріжні українські і иньші ко-
стюми на представлення і характеризує
по низьких цінах. Замовлення що наймен-
че на 14 днів перед представлєнем.
641 E. 11-th St., 2nd floor, New York.

РУСЬКЕ БЮРО ПРАЦІ.

Перворядні занятя уділяє ся жєнщинам
по приватних плейзах і рєставрантах пі-
сля вибору. Платня добра, а правна по-
рада безплатна.

В-Й СТЕПАНОВ І МИХ. УГОРЧАК.

Tel. 5484 Orchard

161 East 4-th Street, New York City.

К. ДИМЯНЧИК

ГОТЕЛЬНИК

127 S. Shamokin St., Shamokin, Pa.

Чи знаєте,
що касієр „Р. Народ. Союза”

Алексій Шаршонь

має добірну ґросерню?

Товар сьвіжий. Продає дешево,
але лише за готівку

Посилає
також гроші
до старого
краю.

ДО СВОГО!

524
corn. Pine &
Franklin Sts.,
SHAMOKIN,
PA.

PETER BARR

НАГРОБНИКИ.

КАМ'ЯННІ ПЛИТИ.

ЖЕЛІЗНІ ОГОРОЖІ.

Робітня:

cor. Independence & Market Sts., Shamokin, Pa.

John S. Sausser

продає

печі, вироби з бляхи, покритя дахів, домові знаряди, хатні прибори. Лямпи. Електричні прибори.

519 N. Shamokin Str., Shamokin, Pa.

ГАВРИІЛ МАЛИНЯК WHOLESALE

cor. Franklin & Spruzheim Sts., Shamokin, Pa.

Має завсїгди на складі сьвіже пиво в великих і малих бочілках з найлучших броварів, як також найліпші горівки і лікери. — Свій до свого!

МИХАІЛ АМБИЦКИЙ, руський готельник

У власнім домі корчму має, сьвіже пиво завсїгди продає; ануж братя всі до свого, до Михайла Амбицкого.

237 Vine & Short Sts., Shamokin, Pa.

Іван Глова, предс. М. Пеляк, кас.
М. Сметана, секретар.

RUSSIAN MERCANTILE ASSOC'N

найстарший руський штор в Америці має завсїгди доволі сьвіжого товару та продає по дуже уміркованих цінах. Посилає також гроші і продає шифкарти до всіх частий сьвіта. Обертає місячно сумою \$7.500. Заряд. М. Пеляк.

FRANK BOBKOWSKI

підприємця похоронів

Винаймає також керичи на хрестини, весїля, похорони та при иньших оказїях по дуже низьких цінах.

RACE STREET, SHAMOKIN, PA.

ІВАН ВОРГАЧ

всїм знакомий готельник.

У нього шклянки, як старокраєві коновки.

Посилає гроші до старого краю скоро і безпечно.

JOHN WORNACH

422 Maple Street,

Mt. Carmel, Pa.

НИКИТА ТИХАНСЬКИЙ

руський знаменито уряджений стор,
продає полотно, сорочки і все, що ко-
му потрібно до їдженя. Желізни і бля-
шані товари.

203 Shamokin & Pine St., SHAMOKIN, PA.

МИХАІЛ ЯНКОВИЧ

Руська grosерня і бучерня (влас. дім).
На складі завсїгди сьвіжий товар. Ру-
сини! до свого, а певно зацадите не-
мало гроша.

525 Pine & Franklin Str., SHAMOKIN, PA.

Іван Глова, предс. М. Пеляк, кас.

М. Сметана, секретар

RUSSIAN MERCANTILE ASSOC'N

найстарший руський штор в Америці має завсїгди
доволі сьвіжого товару та продає по дуже уміркова-
них цінах. Посилає також гроші і продає шифкарти
до всіх частий сьвіта. Обертає місячко сумою
7.500 доларів.

ЗАРЯД: М. ПЕЛЯК.

**МИХАІЛ АМБИЦЬКИЙ,
руський готельник**

У власнім домі корчму має, сьвіже пи-
во завсїгди продає; ануж братя всі до
свого, до Михайла Амбицкого.

237 Vine & Short Str., Shamokin, Pa.

**FRANK BOBKOWSKI
підприємця похоронів**

Винаймає також керичи на хрестини,
весїля, похорони та при иньших ока-
зїях по дуже низьких цінах.

RACE STREET, SHAMOKIN, PA.

J. S. Kowalewski M. D.

Знаменитий лікар для Русинів,
спеціалїст від жіночих і діточих недуг.

413 Spurheim Str., SHAMOKIN, PA.

ГАВРИІЛ МАЛИНЯК

WHOLESALE, cor. Franklin & Spruzheim Str.,
SHAMOKIN, PA.

Має завсїгди на складі сьвіже пиво в
великих і малих бочівках з найлуч-
ших броварів, як також найліпші го-
рівки і лікери. — Свій до свого!

**JAMES P. McCORMICK
СУДІЯ МИРОВИЙ І АСЕКУРАЦІЯ**

100 First Str. and 404 E. Independence

SHAMOKIN, PA.

UNGER & SNYDER

адвокати

репрезентують добрі асекурації
ВІД ОГНЮ.

241 W. Spruce Str., SHAMOKIN, PA.

ПЕТРО КУЗЬМИЧ

Знаменитий Руський Кравець
в Шамокін, Па. і околиці.

North Shamokin Str., SHAMOKIN, PA.

„The Shamokin Marble & Granite Works“

PETER BARR, властитель.

COR. INDEPENDENCE & MARKET STS.,
SHAMOKIN, PA.

Памятники, краюгольні камені огороження, плити,
бруковане, камені до вікон і всяка річ входяча в ро-
боту каменяра і будівничого. — Все його робота! —
Оцінки подає після жаданя. За добру роботу ручить.

Пийте всегда шамокінське пиво.

Ліпшого нігде не виробляють як у

FUHRMAN & SCHMIDT

ВЛАСТИТЕЛІ

SHAMOKIN, PA.

SHAMOKIN BREWING CO.

Шамокінське пиво варять з найлучшої
і найчистїйшої води.

Се пиво зване „Сходяче Сонце“ стає чимраз попу-
лярнїше в Шамокін. — Замовляти можна обома
телефонами.

HARRISON ST.,

SHAMOKIN, PA.

W. W. RYON

адвокат

May's Building, SHAMOKIN, PA.

Dr. F. J. Meek M. D. Др. Миколайчик

польський лікар.

Доктор медицини, хїрургїї і акушерїї.

Спеціалїст недуг жіночих і діточих.

Office: 25 N. Shamokin St., Shamokin, Pa.

Phones U. T. & T. Co. (Local) No. 1673.

Penn'a T. Co. (Bell) N. 154-Z. (Long Dist.)

EAST END LUMBER CO.

Головний склад будівляного дерева.

SHAMOKIN, PA.

Одинокий руський банк, стоячий під державним надзором.

Агенція
Корабельна
і
БАНК
БРАТІВ ДАЙЧ

319 E. Houston Str., NEW YORK, N. Y.

Українці!

Наша діяльність в Америці, наше чесне і ретельне обходження з людьми, свідчить найлучше, що фірма

DEUTSCH BRO'S
(БРАТЯ ДАЙЧ)

є чесною, сталою і гідною довіря братів Українців.

ПОСИЛАЄМО ГРОШІ до всіх частин світа скоро і безпечно.

ПРОДАЄМО ШИФКАРТИ до краю і з краю по найдешевших цінах і на найлучші **ЕКСПРЕСОВІ** і особові пароходи (шифи).

ІДУЧИМ до краю даємо свою **ПОМІЧ.**

КУПУЄМО і перемінюємо заграничні гроші.

ПРИЙМАЄМО гроші на вкладкові книжочки і платимо добрий процент.

ВКЛАДАЄМО гроші на Ваше імя до старокраєвих банків і Вам доручуємо книжочку банкову.

КАНЦЕЛЯРІЯ адвокато-нотаріяльна, полагоджує всякі справи через здібних краєвих урядників, а то виставляє всякі документи, перепроводжує процеси карні і цивільні, продає маєтки, і т. д. а всі документи легалізує **ц. н. конзулят.**

КОЛЕКТУЄМО пейду і довги в цілій Америці, як також в старім краю, стягаємо векслі, перепроводжуємо справи спадкові і т. д.

НОВІСТЬ: В нашім банку урядилисьмо департамент поштовий, так що кождий може адресувати як також від других діставати листи на нашу адресу.

Пийніть по ціниник висилки грошній і розклад руху пароходів (шифів) або зголосіть ся до нас особисто, а ми залагодимо Вам справу чесно і ретельно.

DEUTSCH BRO'S.

319 E. Houston Str.,

New York, N. Y.